

राजा—किमाज्ञापयति देवी ? ।

व्यवस्था—(१) निर्वीराधनं मुंचसु त्ति ।

राजा—शिरसा प्रतिगृहीतं देव्याः शासनम् ।

विदूषकः—(२) भोदी पुणो पि किं पि जंपिदुकाम व्व लक्खीयसि ।

व्यवस्था—(३) अथ किं ? ।

राजा—भूयोऽपि किमप्यादिष्टं देव्या ? ।

व्यवस्था—(४) नियरज्जादो वसणचक्खवालं निव्वाससु त्ति ।

राजा—परमनुगृहीतोऽस्मि । भद्रे ! विज्ञापय देवीम् । यथा संपादित-
मेवेदं व्रथमपीति ।

व्यवस्था—(५) एसा विन्नवेमि । (इति निष्क्रान्ता ।)

विदूषकः—(६) भो ! इमम्मि संपादिदे हत्थगद ग्येव ते कियानुं-
रि त्ति ।

राजा—(कृपामुन्दरीमनुसृत्य प्रत्यक्षवदाकाशे)

कान्ते ! येन विलोकितासि सफलं तज्जन्म मन्ये सदा

धन्यानां धुरि बुध्यते स सुभगे ! रागेण यं पश्यसि ।

यं स्नेहादनुयासि सुभु ! भगवांस्तस्य प्रसन्नो विधिः

प्रेम्णालिङ्गसि यं कृशाङ्गि ! सुचिरं चक्रे स तीव्रं तपः ॥ १२ ॥

अपि च—

ज्योत्स्नामयी स्वभावान्मयि दहनमयीव वर्तसे यदिह ।

तदनेकान्ते कान्ते ! जातासि निदर्शनं प्रथमम् ॥ १३ ॥

(१) निर्वीराधनं मुंचेति ।

(२) भवती पुनरपि किमपि कथयितुं तामेव उद्दिश्यसे ।

(३) अथ किम् ? ।

(४) निजराज्याद्वसणचक्खवालं निर्वासयेति ।

(५) एसा विन्नपयामि ।

(६) भो ! एतस्मिन् संपादिते हस्तगवैव ते कृपामुन्दरीति ।

१ B & C 'भोदी' इति नास्ति. २ B & C इप्पो ति. ३ B & C वच्यते.

(नेपथ्ये नयते ।)

(उभौ सदुःखमाकर्णगतः ।)

राजा—कुतः पुनरिदममन्दमाक्रन्दविस्पन्दितमुदिनमाद्रियनि पाषाण-
सोदराण्यपि हृदयानि ? ।

(प्रविश्य)

प्रतीहारः—(प्रणम्य) देव ! चत्वारो नगरमहत्तरवणिजो ढारमध्यासते ।

राजा—शीघ्रं प्रवेशाय ।

प्रतीहारः—यदाज्ञापयति देवः । (इति निष्कामति ।)

(ततः प्रविशन्ति प्रतीहारेण सह वणिजः ।)

प्रतीहारः—अयं देवस्तदुपसर्पत यूयम् ।

वणिजः—(अग्रतो विलोक्य सप्रमोदं)

निजकीर्तिवल्लिवलयव्यासत्रह्माण्डमण्डपाभोगः ।

देवः कुमारपालः स एष चौलुक्यकुलतिलकः ॥ १४ ॥

(उपसृत्य प्रणमन्ति ।)

राजा—(सप्रसादं) इत आस्यताम् ।

(वणिजो नाट्येनोपविशन्ति ।)

राजा—भद्राः ! कचित्कश्चन गरीयान्कार्यविशेषः ? यद्राजकुलमाख्ण्डाः स्थ ।

वणिजः—देव ! अथ किम् ? ।

राजा—

दुर्नीतिर्मे किमिह महती काचिदुच्चैः प्रभुत्वाद् ?

मद्गृह्येभ्यः परिभवपदं किं कचिन्मत्प्रमादात् ? ।

मात्स्यो न्यायोऽनवहिततया मन्त्रिणामुत्थितः किं ?

किं धर्मस्य कचन बलवान् विप्लवः कोऽप्यकस्मात् ? ॥ १५ ॥

वणिजः—(कर्णो पिधाय) शान्तं पापम् । आः किमेवमादिशति देवः ? ।

ननु,

कुनीतिस्त्वत्तश्चेन्न किमु शशिनोऽङ्गारपतनं ?

भयं त्वद्गृह्येभ्यो यदि न कथमद्भ्यो हृतवहः ? ।

यदि न्यायो मात्स्यस्तव भुवि विपं नो किममृते ?

तमः किं नाऽऽलोके त्वयि तपति चेद्धर्मविलयः ? ॥ १६ ॥

राजा—तर्हि किमन्यन्मदुपसर्पणे प्रयोजनं स्यात् ? ।

वणिजः—(करकमलकुङ्कुलं मौलौ विधाय) देव ! महाजनोऽस्मन्मुखाद्रिज्ञ-
पयति ।

राजा—(सादरं) किमिव ? ।

वणिजः—यथा, निजलक्ष्मीपराजितराजराजो गूर्जरनगरवणिग्मूर्धन्यः
कुवेरनामा श्रेष्ठी विदितो देवस्य ।

राजा—(ईषद्विहृत्य)

निजविभवनिर्जितामरपुरीकमेते वयं सल्लनेन ।

यत्नगरमधिवरुभः कथं न जानीम तं (स्तं) नाम ॥ १७ ॥

वणिजः—जानाति देवः स्वपरिग्रहे गौरवमारोपयितुम् ।

राजा—पुरस्तादभिधीयताम् ।

वणिजः—स च जलधिवर्त्मनि कथाशेषतया स्यामिपादानाभसेवयता-
मशिश्रियत् ।

राजा—(सविपादं खगतं) कष्टं भोः ! कष्टम् । मन्ये च तन्नरैरागम-
तीवकरुणो रोदनध्वनिस्त्वदगमत् । (प्रकाशं) अहो ! ईदृश एवायमसारः संसा-
रः, क्षणभङ्गुरमायुः, अनित्यं यौवनम्, अपलं जीवितव्यम्, पिनभरं शरीरम्,
अस्खलितगतयो व्याधयः, दुर्निवारा जरा ।

अपि च—

लङ्केशः क स ? केशवः क स ? नलः कासौ ? क ते पाण्डवाः ?

कासौ दाशरथिः ? क तत्कुशतं ? ते च क चक्रावुषाः ? ।

नाभेयप्रमुखाः क ते जिनवृषास्तत्सर्पसाधारणं

नन्वेतन्मरणं न तत्र शरणं कश्चित्कथितव्यमिह ॥ १८ ॥

वणिजः—देव ! एवमेवैतत् ।

राजा—अथ क इदानीमस्मासु मराजनस्य नियोगः ? ।

वणिजः—देव ! कुवेरस्वामी निष्पुत्र इति तद्दुष्कर्मिर्नरेन्द्रगृहानुपनि-
ष्ठते । तदादिश्यतामध्यक्षः कोऽपि येन तत्परिगृहीने गृहसर्वस्य करोति महा-
जनस्तदौर्ध्वदेहिकानि ।

राजा—(स्वगतं)

आशावन्धादहह ! सुचिरं संचितं क्लेशलक्षैः

केयं नीतिर्नृपतिहत्ता यन्मृतस्वं हरन्ति ? ।

क्रन्दन्नारीजघनवसनाक्षेपपापोत्कटाना-

माः किं तेषां हृदि यदि कृपा नास्ति तर्हि त्रपापि ? ॥ १९ ॥

मया त्ववश्यं मृतस्वं मोक्तव्यमेव । (प्रकाशं) भद्राः ! स्वयमागत्य तावद्-
क्ष्यामस्तस्य गृहं गृहसारं च । तद्यात यूयं वयमप्यनुपदमेवायाता इति ।

वणिजः—परमनुगृहीताः स्मः । (इति प्रणम्य निष्क्रान्ताः ।)

विदूषकः—(१) भो ! तं व्येव उवत्थिदं ति ।

राजा—वयस्य ! साधयामस्तावन्मृतस्वमोक्षाय । त्वमप्यमुं प्रवन्धं पुण्य-
केतोर्विदितं कुरु ।

विदूषकः—(२) एवं भोडु ।

राजा—कस्कोऽत्र भोः ! ।

(प्रविश्य)

प्रतीहारः—किमाज्ञापयति देवः ? ।

राजा—प्रतीहार ! प्रगुणय सुखासनं कुवेरसदनगमनाय ।

प्रतीहारः—यदादिशति देवः । (इति निष्क्रम्य प्रविश्य च ।) देव ! सर्व-
सुविहितमेव ।

राजा—तदादेशय पन्थानम् ।

प्रतीहारः—इत इतो देवः ।

(१) भोः ! तदेवोपस्थितमिति ।

(२) एवं भवतु ।

(राजा परिक्रामति ।)

प्रतीहारः—इदं सुखासममलङ्करोतु देवः ।

(राजा सुखासनमारुह्य गमनं नाटयति ।)

प्रतीहारः—पुरः पताकापङ्क्तिस्तवकितव्योमोदरं कुबेरमन्दिरं पश्यतु देवः॥

राजा—(विलोम्य) अवे ! कणत्किङ्किणीजालवाचालदिक्रवाला ध्व-
जावलिरसौ प्रकटयति कोटीश्वरतां कुबेरस्य ।

किञ्च—

अमी यथा मारुतघातघूर्णिता

ध्वजाञ्चलाः सौधशिरस्सु चञ्चलाः ।

तथा पदार्थाः सकलाः स्फुटं विद-

न्निदं न निर्वेदमुपैति कः किल ? ॥ २० ॥

प्रतीहारः—क एवं देवादपरो जानाति ? ।

राजा—(किञ्चित्परिक्रम्याद्भुत्वा निर्दिशन्) हन्त ! क एष कुबेरमन्दिरद्वार-
गोपुरं दक्षिणेन भूयान् जनसमवायः ? ।

(प्रविश्य)

महत्तरवणिजः—देव ! महाजनोऽयम् ।

राजा—किमेवमिह महाजनस्तिष्ठतीति ज्ञातुमिच्छामि ।

वणिजः—देव ! असौ हि कुबेरस्वामिसद्मप्रवेशावसरं प्रतिपालयति ।

राजा—(सविमर्श) क इवेदानीमत्र प्रवेशप्रत्यूहहेतुः स्यात् ? ।

वणिजः—राजपुरुषपरिगृहीतसर्वस्वे निष्पुत्रप्रमीतधामनि प्रवेष्टव्यम् ।

अन्यथा हि राज्यग्राह्यता ।

राजा—(आत्मगतं)

कर्तुं तत्क्षणमौर्ध्वदेहिकमहो ! पापं भयाद्भुजां

निष्पुत्रस्य मृतस्य बान्धवजनः स्निग्धोऽपि नासीदति ।

क्रन्दन् किञ्च कदर्थ्यते गृहजनोऽन्विष्यद्विरन्तर्धनं

धिक्कटं यमकिङ्करैरिव नृपव्यापारिभिर्निष्कृपैः ॥ २१ ॥

वणिजः—इतो गोपुरेण प्रविशतु देवः ।

(राजा प्रविशति ।)

वणिजः—इतो निवेद्यतां कुवेरस्वामिस्तम्बेरमघटासु चक्षुः ।

राजा—(निरूप्य सविस्मयं) अहो ! धन्यं नद्राष्ट्रं यत्र वणिक्पुत्रमात्र-
दमीलीलायितलवश्चक्रवर्तिसंपदोऽप्यतिशेते । अपरं च—

निजकर्णतालतरलाः शङ्के जानाति संपदः सकलाः ।

तेन गजमण्डलीयं सदैव दानं प्रवर्त्तयति ॥ २२ ॥

प्रतीहारः—श्रियां तरलतां देव एव निर्विवादं विदाञ्चकार ।

वणिजः—इतोऽपि कुवेरस्वामितुरङ्गावलीर्विलोकितेन कृतार्थीकरोतु देवः ।

राजा—(निरीक्ष्य साश्चर्यं) नगरेषु लब्धरेखं नन्नगरं यस्मिन्नीश्वराणामी-
दृशो विभवैकदेशः । अपि च—

परिवर्तनैरविरलैस्तरलाः पुच्छाञ्चलास्तुरङ्गाणाम् ।

यान्ति निदर्शनभूयं धनयौवनजीवितव्येषु ॥ २३ ॥

प्रतीहारः—अहो ! परमकाष्ठामधिरुढो वैराग्यरसो देवस्य ।

राजा—(परिक्रामन्)

ये यावन्तो भावा भवाय मुक्त्यै त एव तावन्तः ।

लवणाय यानि तान्येव मौक्तिकायाभ्रसलिलानि ॥ २४ ॥

वणिजः—देव ! वामतः कुवेरस्वामिनो निर्विशेषसंभावितयाचकचक्र-
वाला दानशाला ।

राजा—श्लाघ्योऽसौ महात्मा यस्यैवमुन्नता वदान्यता । तथा च—

धर्मस्य मूलं पदवी महिम्नः

पदं विवेकस्य फलं विभूतेः ।

प्राणाः प्रसिद्धेः प्रतिभूश्च सिद्धे-

दानं गुणानामिदमेकमोकः ॥ २५ ॥

वणिजः—पुरः परिस्फुटस्फटिकघटिता गृहसोपानपङ्क्तिस्तदिमामारो-

हतु देवः ।

राजा—सुखासनादवतीर्य प्रतीहारदत्तबाहुरारोहति ।

वणिजः—देव ! तदेतद्गृहैकदेशवर्त्ति सिद्धायतनसन्निभं निभालयतु
कुवेरस्वामिकारितं चैत्यालयम् ।

राजा—(सज्जमानं) किमपि निरुपमं रामणीयकं गृहचैत्यस्य । तथाहि—

निर्मलमणिमयकुट्टिमभूतलसंक्रान्तकान्तनिजरूपम् ।

स्वेनैव यदि परमिदं लभते स्वस्योपमानपदम् ॥ २६ ॥

तद्गद्राः ! तावदिदमेवोपास्महे श्रेयःप्रतिबन्धी हि भगवतां व्यतिक्रम इति ।

वणिजः—इत इतो देवः ।

राजा—(उपसृत्य) विनीतवेपप्रवेद्यानि देवतायतनानि । (इति चञ्चलसु-
ट्यामरादीनि परिहरति ।)

प्रतीहारः—(स्वगतं) अहो ! विवेकवर्त्मनि क्षुण्णता क्षोणीश्वरस्य ।

राजा—(गृहचैत्यमध्यास्य)

पर्यायस्तुहिनाचलस्य यमकं पीयूषकुण्डस्य च

क्षीराब्धेरभिधान्तरं प्रतिकृतिः शीतांशुलोकस्य च ।

वीप्सा चन्दनकाननोदरभुवोऽभ्यासश्च धारागृह-

स्याहचैत्यमिदं प्रपञ्चयति नः शैत्यं वपुश्चेतसोः ॥ २७ ॥

अपि च—

देवोऽर्हन् धन्यानां धाम्नो मनस इव मध्यमधिवसति ।

निरुपमनैपुणपुण्यैकसूत्रधाराग्रणीघटितः ॥ २८ ॥

वणिजः—इह हि गर्भगृहान्तर्मरकतशिलानिर्मितमूर्त्तः श्रीनेमिजिन-

पतेः पादारविन्दं वन्दतां देवः ।

राजा—(सविनयं प्रणम्य स्तौति ।)

उद्गीतामप्सरोभिस्त्रिदशसदसि यत्कीर्तिमाकर्ण्य भीत्या

संभृताकम्पसंपद्विवशकरतलात्प्रच्युतं पञ्चवाणात् ।

पौष्पं चापं व्यलापीन्मधुकरविरुतिच्छद्मना हा ! मनोभूः

केयं तेऽभूदशेति प्रथयतु स शिवं श्रीशिवानन्दनो वः ॥ २९ ॥

वणिजः—प्राकरणीकी प्रकृता देवेन देवतास्तुतिः ।

गुणादहमन्मन्त्रे गृहमेधिजनोनेनांनमातिगमन ।
प्रतिपद्यते कुवेरो वेरागनरतिगमान् ॥ ३८ ॥

तत्रथा—

जन्तून् इन्नि न वन्नि नान्मन्त्र इ मेघ न कुं प-
त्रानो यामि नया न्यामि नदिग नामं न पुत्रमन ।
नक्तं नामि पमिहो नम पुनः नपेय पद् कोट्य-
स्तारस्योष्ट तुलाशनानि न महादोषां नगानां दृश ॥ ३९ ॥
कुम्भनारीसहस्रे ये प्रत्येकं स्नेहान्गणोः ।
पद्मागुनानि बाहानां महामपि इन्निनाम् ॥ ४० ॥
अगुनानि गवामष्टो पद्मापत्रशनानि तु ।
हलाइसप्रनां यानपात्राणामनसामपि ॥ ४१ ॥
पूर्वजोपाजिना लक्ष्मीरियत्यस्तु गृहे मम ।
इतो निजभुजोपात्तां करिष्ये पात्रसान्गुनः ॥ ४२ ॥

वणिजः—देव ! पर्याप्तं कुवेरस्वामिनियोगिनां गृहसर्वस्वसत्त्वापन्न-
कार्पणेन ।

राजा—अथ किम् ? ।

वणिजः—तर्हि नियोगिनः स्वस्वगृहगमनाय स्वामिनोऽनुमतिमन्वि-
ष्यन्ति ।

राजा—आसतां तावत् ।

(नेपथ्ये)

(१) पुत्त कुवेर ! गुणाधर ! गओ सि तं कत्थ ? देहि पडिवयणं ।
हा वच्छ ! पिच्छ लच्छी तए विणा जाइ रायहरं ॥ ४३ ॥

(पुनस्तत्रैव)

(२) हा अज्जउत्त ! जुत्तं तुह गन्तुं जणमिमं विमुत्तूणं ।
सुरलोयसिरिविलासेसु लालसो अहव जाओ सि ॥ ४४ ॥

(१) पुत्र कुवेर ! गुणाकर ! गतोऽसि त्वं कुत्र ? देहि प्रतिवचनम् ।

हा वत्स ! पश्य लक्ष्मीस्त्वया विना याति राजगृहं ॥

(२) हा आर्यपुत्र ! युक्तं तव गन्तुं जनमिमं विमुच्य ।

सुरलोकश्रीविलासेषु लालसोऽथवा जातोऽसि ॥

राजा—(श्रुत्वा सखेदमात्मगतं) नूनमयं कुररीरवानुकारी करुणः कयोरपि वनितयोः परिदेचितध्वनिः । (प्रकाशं) भद्राः ! कयोः पुनर्नितम्बिन्योरयमार्त्त-स्वरः श्रूयमाणः कृन्तति हृन्मर्माणि ? ।

वणिजः—देव ! प्रथमा गुणश्रीर्नाम कुवेरस्वामिनः सवित्री, परा तु कमलश्रीर्नाम प्रेयसी ।

राजा—इहानयत द्वे अपि ।

वणिजः—(सभयमात्मगतं) नियोगिनामविसर्जनादनयोश्चाह्वानाच्चूनं महान् किमप्यन्वेष्टुमद्याप्याक्षेपः क्षमापतेः । (प्रकाशं) यदाज्ञापयति देवः । (इति निष्क्रान्तिः ।)

राजा—(विमृश्य) भोः ! तिष्ठत तावत् ।

वणिजः—(प्रतिनिवृत्त्य) किमादिशति देवः ? ।

राजा—येयं कुवेरजननी तामानयत । या चेयं तत्पत्नी सा तिष्ठतु । अद्रष्टव्याः खलु परपुरन्ध्रयः ।

वणिजः—(निष्क्रम्य प्रविश्य च) देव ! असौ कुवेरस्वामिमाता ।

राजा—(ससंभ्रमं) अम्ब ! इदमासनमास्पताम् ।

(गुणश्रीस्तथाकरोति ।)

राजा—अम्ब ! किमेवमविवेकिनीव शोकेन विकृवासि ? । यतः—

आकीटाद्यावदिन्द्रं मरणमसुमतां निश्चितं बान्धवानां

सम्बन्धश्चैकवृक्षोपितबहुविहगव्यूहसाङ्गत्यतुल्यः ।

प्रत्यावृत्तिर्मृतस्योपलतलनिहितप्लुष्टबीजप्ररोह-

प्राया प्राप्येत शोकात्तदयमकुशलैः क्लेशमात्मा सुधैव ॥ ४५ ॥

गुणश्रीः—(?) जाद ! जानामि सर्व्वं परं पुत्तगस्स मरणदुक्ख-संभवेण सोगेण विस्सुमरिदं म्हि ।

राजा—

अविनश्वरं शरीरं येषां भुवने यशोमयं स्फुरति ।

ते जीवन्ति मृता अपि पुण्यात्मानो न शोच्याश्च ॥ ४६ ॥

(?) जात ! जानामि सर्व्वं परं पुत्तकस्य मरणदुःखसंभवेन शोकेन विस्सुतास्मि ।

गुरुपादकमलमूले गृहमेधिजनोचितानिमान्नियमान् ।
प्रतिपद्यते कुवेरो वैराग्यतरङ्गितस्वान्तः ॥ ३८ ॥

तद्यथा—

जन्तून् हन्मि न वच्मि नानृतमहं स्तेयं न कुर्वे पर-
स्त्रीर्नो यामि तथा त्यजामि मदिरां मांसं मधु ब्रक्षणम् ।
नक्तं नाग्निं परिग्रहे मम पुनः स्वर्णस्य षट् कोटय-
स्तारस्याष्ट तुलाशतानि च महार्हणां मणीनां दश ॥ ३९ ॥
कुम्भखारीसहस्रे द्वे प्रत्येकं स्नेहधान्ययोः ।
पञ्चायुतानि वाहानां सहस्रमपि हस्तिनाम् ॥ ४० ॥
अयुतानि गवामष्टौ पञ्चपञ्चशतानि तु ।
हलाद्वसन्नानां यानपात्राणामनसामपि ॥ ४१ ॥
पूर्वजोपार्जिता लक्ष्मीरियत्यस्तु गृहे मम ।
इतो निजभुजोपात्तां करिष्ये पात्रसात्पुनः ॥ ४२ ॥

वणिजः—देव ! पर्याप्तं कुवेरस्वामिनियोगिनां गृहसर्वस्वसङ्ख्यापत्र-
कार्पणेन ।

राजा—अथ किम् ? ।

वणिजः—तर्हि नियोगिनः स्वस्वगृहगमनाय स्वामिनोऽनुमतिमन्वि-
ष्यन्ति ।

राजा—आसतां तावत् ।

(नेपथ्ये)

(१) पुत्त कुवेर ! गुणायर ! गओ सि तं कत्थ ? देहि पडिवयणं ।
हा वच्छ ! पिच्छ लच्छी तए विणा जाइ रायहरं ॥ ४३ ॥

(पुनस्तत्रैव)

(२) हा अज्जउत्त ! जुत्तं तुह गन्तुं जणमिमं विमुत्तूणं ।
सुरलोयसिरिविलासेसु लालसो अहव जाओ सि ॥ ४४ ॥

(१) पुत्र कुवेर ! गुणाकर ! गतोऽसि त्वं कुत्र ? देहि प्रतिवचनम् ।

हा वत्स ! पश्य लक्ष्मीस्त्वया विना याति राजगृहं ॥

(२) हा आर्यपुत्र ! युक्तं तव गन्तुं जनमिमं विमुच्य ।

सुरलोचनीविलासेषु लालसोऽथवा जातोऽसि ॥

निवेदयन्तु इत्युक्ते राजा सूरयः हे परमार्हत ! विचारचतुर्मुख ! श्रीकुमारपाल ! सूक्ष्माभोगेन परिभावनीयमेतन्निरूप्यमाणम् । तथाहि-धर्मनरेन्द्रस्य सदागमो मन्त्री सदासद्वृद्धिदानदक्षोऽपरा-
वर्त्यश्चापरैर्नृपान्तरैः । विवेकचन्द्रः सेनाध्यक्षो विपक्षक्षोददीक्षितः । शुभाव्यवसायः परिचारकः ।
सम्यक्त्वयमनियमाद्याः भटाः । किमुच्यते बहु, राजन् ! धीरशान्तः श्रीधर्मभूमीन्द्रः । अथ मोहनृपतेः
कदागमो मन्त्री सर्वदुर्वृद्धिमूलमन्दिरम् । ज्ञानराशिः सेनानीः । मिथ्यात्वदुरध्यवसाया भटाः ।
धीरोद्वतश्चायं मोहः । एवं सति संप्रति प्रोच्छलत्प्रवलदुष्टेष्टविघातककलिकालसहायिकरालविल-
सिनैः समजनि समुज्जीवितो मोहराजः । प्रवर्तितं सर्वत्र स्वाह्वैश्वर्यम् । पराभूय निर्वासितः श्रीधर्म-
नृपतिः सपरिकरः । राजा-किमप्रतः ? । सूरिः-भ्रामं भ्रामं सर्वत्र भ्रान्तः कापि स्थितिमलभमानः
नाश्र्त्वं श्रीगुर्जरनाथपरिव्रीशिरोमणीयिते श्रीमति पत्तनमहास्थानेऽस्मदाश्रममाश्रित्य मनाक् स्वस्थी-
भयन् मनसाहरोति श्रीधर्मभूभुग् । श्रीचौलुक्य ! तव सौराज्याभ्युदयेन तु संजातवलोत्सर्पणः स्वं
प्रीदिमानमामादयित्यत्येवेति मन्यामहे त्वामेव शरणागतवन्नपञ्जरं राजानं, इति सूरिन्दुवचो-
ऽयं पुनर्नयीमान् कृपामुन्दरीप्रौढि श्रुत्वा संजातसहस्रगुणदृढानुरागः कदा मयेयं परिणेतव्या
ऽसि भिन्नावगितात्मा गुरुत्वा स्वभजनमलङ्कृतवान् । तदनु—

मा काचि मा च हृदि सा पथि सा च भाग्नि,
सा व्योम्नि सा पथसि सा मुनि सा च दिक्षु ।
स्वप्रेऽपि मा शशिमुग्धी पथिर्गते मे,
किं वाऽपरैरजनि तन्मयमेव विश्रम् ॥

इति पठन् कृतमुन्दरीविग्रहपश्यजोऽयं भूप इति ज्ञातः श्रीउदयनादिमन्त्रिमण्डलेन । ज्ञापित-
त्वात् कृतान्तः श्रीगुरुभ्यः । आकाशितः शालाया भूपालः परिवारश्च मं० उदयनादिः । कथितं
रुक्मा राजन् ! प्रत्यने कश्चिदात्र प्रवानपृग्मः श्रीधर्मनरेन्द्रपार्थं । मार्ग्यते धर्मनन्दिनी । गन्तार्यं
गण्डवे नन्दे सुप्रदने सिवान्यते मलोन्मवपूर्वमानीय श्रीधर्मः । महान्तो हि स्वपद्वष्टा निम-
ज्जितः स्वस्वस्त्युक्तैः नदि कुर्वन्ति महद्भिः सह संवन्धादि, यदेतैः क्षिपि गृहीतं भाषिनि चक्षित्वा
हृष्यन्ते तेनिकेने । तव एवं कृते प्रीनो दास्यन्ति कृपामुन्दरी भागो श्रीधर्मनृपः इत्यादि । स्वपिना-
मेन सः स्वस्वस्वत्वेन प्रसिद्धो मतिप्रसूयः प्रवानात्रपूर्यः । मनोऽयौ श्रीदेवाचार्याश्रमनिशान्तः
श्रीधर्म उन्दरी । निवेदित्वा कृपामुन्दरीदर्थनार्दिष्टुतान्तः । तदनु मार्गिता धर्मगुता । ज्ञापिताः
श्रीधर्मनरेन्द्रपश्यजोऽयं भूप इति ज्ञातः श्रीउदयनादिमन्त्रिमण्डलेन ।

कृतान्तः श्रीगुरुभ्यः । आकाशितः शालाया भूपालः परिवारश्च मं० उदयनादिः । कथितं
रुक्मा राजन् ! प्रत्यने कश्चिदात्र प्रवानपृग्मः श्रीधर्मनरेन्द्रपार्थं । मार्ग्यते धर्मनन्दिनी । गन्तार्यं
गण्डवे नन्दे सुप्रदने सिवान्यते मलोन्मवपूर्वमानीय श्रीधर्मः । महान्तो हि स्वपद्वष्टा निम-
ज्जितः स्वस्वस्त्युक्तैः नदि कुर्वन्ति महद्भिः सह संवन्धादि, यदेतैः क्षिपि गृहीतं भाषिनि चक्षित्वा
हृष्यन्ते तेनिकेने । तव एवं कृते प्रीनो दास्यन्ति कृपामुन्दरी भागो श्रीधर्मनृपः इत्यादि । स्वपिना-
मेन सः स्वस्वस्वत्वेन प्रसिद्धो मतिप्रसूयः प्रवानात्रपूर्यः । मनोऽयौ श्रीदेवाचार्याश्रमनिशान्तः
श्रीधर्म उन्दरी । निवेदित्वा कृपामुन्दरीदर्थनार्दिष्टुतान्तः । तदनु मार्गिता धर्मगुता । ज्ञापिताः

श्रीधर्मनरेन्द्रपश्यजोऽयं भूप इति ज्ञातः श्रीउदयनादिमन्त्रिमण्डलेन । ज्ञापित-
त्वात् कृतान्तः श्रीगुरुभ्यः । आकाशितः शालाया भूपालः परिवारश्च मं० उदयनादिः । कथितं
रुक्मा राजन् ! प्रत्यने कश्चिदात्र प्रवानपृग्मः श्रीधर्मनरेन्द्रपार्थं । मार्ग्यते धर्मनन्दिनी । गन्तार्यं
गण्डवे नन्दे सुप्रदने सिवान्यते मलोन्मवपूर्वमानीय श्रीधर्मः । महान्तो हि स्वपद्वष्टा निम-
ज्जितः स्वस्वस्त्युक्तैः नदि कुर्वन्ति महद्भिः सह संवन्धादि, यदेतैः क्षिपि गृहीतं भाषिनि चक्षित्वा
हृष्यन्ते तेनिकेने । तव एवं कृते प्रीनो दास्यन्ति कृपामुन्दरी भागो श्रीधर्मनृपः इत्यादि । स्वपिना-
मेन सः स्वस्वस्वत्वेन प्रसिद्धो मतिप्रसूयः प्रवानात्रपूर्यः । मनोऽयौ श्रीदेवाचार्याश्रमनिशान्तः
श्रीधर्म उन्दरी । निवेदित्वा कृपामुन्दरीदर्थनार्दिष्टुतान्तः । तदनु मार्गिता धर्मगुता । ज्ञापिताः

राजा—(श्रुत्वा सखेदमात्मगतं) नूनमयं कुररीरवानुकारी करुणः कथोरपि वनितयोः परिदेवितध्वनिः । (प्रकाशं) भद्राः ! कयोः पुनर्नितम्बिन्योरयमार्त-स्वरः श्रूयमाणः कृन्तति हृन्मर्माणि ? ।

वणिजः—देव ! प्रथमा गुणश्रीर्नाम कुवेरस्वामिनः सवित्री, परा तु कमलश्रीर्नाम प्रेयसी ।

राजा—इहानयत द्वे अपि ।

वणिजः—(सभयमात्मगतं) नियोगिनामविसर्जनादनयोश्चाह्वानात्नूनं महान् किमप्यन्वेष्टुमद्याप्याक्षेपः क्षमापतेः । (प्रकाशं) यदाज्ञापयति देवः । (इति निष्क्रामन्ति ।)

राजा—(विमृश्य) भोः ! तिष्ठत तावत् ।

वणिजः—(प्रतिनिवृत्त्य) किमादिशति देवः ? ।

राजा—येयं कुवेरजननी तामानयत । या चेयं तत्पत्नी सा तिष्ठतु ।
अद्रष्टव्याः खलु परपुरन्ध्रयः ।

वणिजः—(निष्क्रम्य प्रविश्य च) देव ! असौ कुवेरस्वामिमाता ।

राजा—(ससंभ्रमं) अम्ब ! इदमासनमास्यताम् ।

(गुणश्रीस्तथाकरोति ।)

राजा—अम्ब ! किमेवमविवेकिनीव शोकेन विह्ववासि ? । यतः—

आकीटाद्यावदिन्द्रं मरणमसुमतां निश्चितं बान्धवानां

सम्बन्धश्चैकवृक्षोपितबहुविहगव्यूहसाङ्गत्यतुल्यः ।

प्रत्यावृत्तिर्मृतस्योपलतलनिहितप्लुष्टबीजप्ररोद-

प्राया प्राप्येत शोकात्तदयमकुशलैः क्लेशमात्मा मुधैव ॥ ४५ ॥

गुणश्रीः—(?) जाद ! जानामि सर्वं परं पुत्तगस्स मरणदुक्ख-
संभवेण सोगेण विसुमरिदं म्हि ।

राजा—

अविनश्वरं शरीरं येषां भुवने यशोमयं स्फुरति ।

ते जीवन्ति मृता अपि पुण्यात्मानो न शोच्याश्च ॥ ४६ ॥

(?) जात ! जानामि सर्वं परं पुत्रकस्य मरणदुःखसंभवेन शोयेन विसुमास्मि ।

1. *Staphylococcus aureus* (S. aureus)
 2. *Staphylococcus epidermidis* (S. epidermidis)
 3. *Staphylococcus saprophyticus* (S. saprophyticus)
 4. *Staphylococcus carnosus* (S. carnosus)
 5. *Staphylococcus sciuri* (S. sciuri)
 6. *Staphylococcus hyicus* (S. hyicus)
 7. *Staphylococcus saprophylus* (S. saprophylus)
 8. *Staphylococcus epidermidis* (S. epidermidis)
 9. *Staphylococcus aureus* (S. aureus)
 10. *Staphylococcus epidermidis* (S. epidermidis)

वणिजः—देव ! त्वया कृतं यथाविधि योगिनं मृदुमात्मनः प्राप्तं ।

वणिजः—नहिं नियोगिनः स्वस्वगृहगमनाय स्वामिनोऽनुमतिमन्ति ।

(नेत्रयै)

(पुनस्तत्रैव)

(१) पुत्र कुन्वर ! गुणाकर ! गतोऽसि त्वं कुत्र ? देहि प्रतिवचनम् ।

हा वत्स ! पश्य लक्ष्मीस्त्वया विना याति राजगृहं ॥

(२) हा आर्यपुत्र ! युक्तं तव गन्तुं जनमिमं विमुच्य ।

सुरलोकश्रीविलासेषु लालसोऽथवा जातोऽसि ॥

राजा—(श्रुत्वा सखेदमात्मगतं) नूनमयं कुररीरवानुकारी करुणः कयोरपि वनितयोः परिदेवितध्वनिः । (प्रकाशं) भद्राः ! कयोः पुनर्नितम्बिन्योरयमार्त्त-स्वरः श्रूयमाणः कृन्तति हृन्मर्माणि ? ।

वणिजः—देव ! प्रथमा गुणश्रीर्नाम कुबेरस्वामिनः सवित्री, परा तु कमलश्रीर्नाम प्रेयसी ।

राजा—इहानयत द्वे अपि ।

वणिजः—(सभयमात्मगतं) नियोगिनामविसर्जनादनयोश्चाह्वानाद्भूतं महान् किमप्यन्वेष्टुमद्याप्याक्षेपः क्षमापतेः । (प्रकाशं) यदाज्ञापयति देवः । (इति निष्क्रामन्ति ।)

राजा—(विमृश्य) भोः ! तिष्ठत तावत् ।

वणिजः—(प्रतिनिवृत्त्य) किमादिशति देवः ? ।

राजा—येयं कुबेरजननी तामानयत । या चेयं तत्पत्नी सा तिष्ठतु ।
अद्रष्टव्याः खलु परपुरन्ध्रयः ।

वणिजः—(निष्क्रम्य प्रविश्य च) देव ! असौ कुबेरस्वामिमाता ।

राजा—(ससंभ्रमं) अम्ब ! इदमासनमास्यताम् ।

(गुणश्रीस्तथाकरोति ।)

राजा—अम्ब ! किमेवमविवेकिनीव शोकेन विकृवासि ? । यतः—

आकीटाद्यावदिन्द्रं मरणमसुमतां निश्चितं बान्धवानां

सम्बन्धश्चैकवृक्षोपितबहुविहगव्यूहसाङ्गत्यतुल्यः ।

प्रत्यावृत्तिर्भूतस्योपलतलनिहितप्लुष्टबीजप्ररोह-

प्राया प्राप्येत शोकात्तदयमकुशलैः क्लेशमात्मा मुधैव ॥ ४५ ॥

गुणश्रीः—(?) जाद ! जानामि सर्वं परं पुत्तगस्स मरणदुक्ख-संभवेण सोगेण विमुमरिदं हि ।

राजा—

अविनश्वरं शरीरं येषां भुवने यशोमयं स्फुरति ।

ते जीवन्ति मृता अपि पुण्यात्मानो न शोच्याश्च ॥ ४६ ॥

(?) जात ! जानामि सर्वं परं पुत्रकस्य मरणदुःखसंभवेन शोकेन विस्तृतास्मि ।

ममसाधनं यत्कृते मन्त्रेण न मेनेन विदुर्न विदुषा
 एतन्मन्त्रेणैव देवैः वेदमन्त्रैः साधनं ॥ ३८ ॥

मन्त्रः—

जन्तुना जन्ति मन्त्रिणः जन्तुना जन्ति मन्त्रिणः
 स्वीनां मांसि तथा मन्त्रिणं मन्त्रिणं मांसं मांसं मांसम् ।
 नन्तं मांसि मन्त्रिणं मांसं कुनः मन्त्रिणं मन्त्रिणं
 मांसनां जन्तुना जन्ति मन्त्रिणं मांसनां जन्ति ॥ ३९ ॥
 कुमन्त्राग्निमन्त्रं ते जन्ते स्वेनाग्निमन्त्रः ।
 पद्माग्नानि पापानां मन्त्रमग्निं जन्तिनाम ॥ ४० ॥
 भग्नानि मन्त्रमग्निं पद्माग्नानि जन्ति ।
 हलाग्निमन्त्रां पापनाशनामग्निं ॥ ४१ ॥
 पृथ्वीपाणिना लक्ष्मीमन्त्रमग्निं जन्ते मम ।
 इतो निजभुजोपायानां कृषिणे पात्रमात्पुनः ॥ ४२ ॥

वणिजः—देव ! पर्याप्तं कुर्वेत्स्वामिनिर्योगिनां गृहमर्थस्वमन्त्रपात्र-
 कार्पणेन ।

राजा—अथ किम् ? ।

वणिजः—तर्हि निर्योगिनः स्वम्वगृहगमनाय स्वामिनोऽनुमतिमन्त्रि-
 ष्यन्ति ।

राजा—आसनां तावत् ।

(नेपथ्ये)

(१) पुत्त कुवेर ! गुणाथर ! गओ सि तं कथं ? देहि पडिवयणं ।
 हा वच्छ ! पिच्छ लच्छी तप विणा जाइ रायहरं ॥ ४३ ॥

(पुनस्तत्रैव)

(२) हा अज्जउत्त ! जुत्तं तुह गन्तुं जणमिमं विमुत्तणं ।
 सुरलोयसिरिविलासेसु लालसो अहव जाओ सि ॥ ४४ ॥

(१) पुत्र कुवेर ! गुणाकर ! गतोऽसि त्वं कुत्र ? देहि प्रतिवचनम् ।

हा वत्स ! पश्य लक्ष्मीस्त्वया विना याति राजगृहं ॥

(२) हा आर्यपुत्र ! युक्तं तव गन्तुं जनमिमं विमुच्य ।

सुरलोकश्रीविलासेषु लालसोऽथवा जातोऽसि ॥

राजा—(श्रुत्वा सखेदमात्मगतं) नूनमयं कुररीरवानुकारी कम्पः कयोरपि वनितयोः परिदेवितध्वनिः । (प्रकाशं) भद्राः ! कयोः पुनर्नितम्बिन्योरयमार्त्त-स्वरः श्रूयमाणः कृन्तति हन्मर्माणि ? ।

वणिजः—देव ! प्रथमा गुणश्रीर्नाम कुवेरस्वामिनः सवित्री, परा तु कमलश्रीर्नाम प्रेयसी ।

राजा—इहानयत द्वे अपि ।

वणिजः—(सभयमात्मगतं) नियोगिनामविसर्जनादनयोश्चाह्वानादूनं भ-
हान् किमप्यन्वेष्टुमद्याप्याक्षेपः क्षमापतेः । (प्रकाशं) यदाज्ञापयति देवः ।
(इति निष्क्रामन्ति ।)

राजा—(विमृश्य) भोः ! तिष्ठत तावत् ।

वणिजः—(प्रतिनिवृत्त्य) किमादिशति देवः ? ।

राजा—येयं कुवेरजननी तामानयत । या चेयं तत्पत्नी सा तिष्ठत ।
अद्रष्टव्याः खलु परपुरन्ध्रयः ।

वणिजः—(निजगत्य प्रविश्य च) देव ! अस्मौ कुवेरशामिमाता ।

राजा—(सखंभ्रमं) अम्ब ! इदमासनमारयताम् ।

(गुणश्रीस्तथाकरोति ।)

राजा—अम्ब ! किमेवमपिवेकिनीय शोकेन वित्तपाणिः ? । यतः—

आकीटाव्यावदिन्द्रं मरणमस्तुमतां निश्चितं दानश्रानां

सम्बन्धश्चैवावृक्षोपितवहुवित्तगव्यूतासाज्जन्तुः ।

प्रत्यावृत्तिर्भृतस्योपलतलनितितिष्ठुष्ट्वाजप्ररोह-

प्राया प्राप्येत शोकात्तदयमकुशलः हेदमासा हृदि ॥ ४२ ॥

गुणश्रीः—(१) जाद ! जाणामि सर्वं परं एतन्नाम सख्यद्वय-
संभवेण सोमेण विस्तुमरिद गि ।

राजा—

अविनश्यरं शरीरं चेष्टां भुजने यतोऽस्यं स्फुरति ।

ते जीयन्ति मृता अपि पुण्यश्रान्तानो न शान्तयन्ति ॥ ४३ ॥

(१) जाद ! जाणामि सर्वं परं एतन्नाम सख्यद्वय-संभवेण सोमेण विस्तुमरिद गि ।

मन्त्राणां मन्त्राणां देव ! तन्मन्त्रं तन्मन्त्रं तन्मन्त्रं ॥ ४१ ॥
 तन्मन्त्रं तन्मन्त्रं तन्मन्त्रं तन्मन्त्रं तन्मन्त्रं ॥ ४२ ॥

मन्त्राणां—

तन्मन्त्रं तन्मन्त्रं तन्मन्त्रं तन्मन्त्रं तन्मन्त्रं ॥ ४३ ॥
 तन्मन्त्रं तन्मन्त्रं तन्मन्त्रं तन्मन्त्रं तन्मन्त्रं ॥ ४४ ॥
 तन्मन्त्रं तन्मन्त्रं तन्मन्त्रं तन्मन्त्रं तन्मन्त्रं ॥ ४५ ॥
 तन्मन्त्रं तन्मन्त्रं तन्मन्त्रं तन्मन्त्रं तन्मन्त्रं ॥ ४६ ॥
 तन्मन्त्रं तन्मन्त्रं तन्मन्त्रं तन्मन्त्रं तन्मन्त्रं ॥ ४७ ॥
 तन्मन्त्रं तन्मन्त्रं तन्मन्त्रं तन्मन्त्रं तन्मन्त्रं ॥ ४८ ॥
 तन्मन्त्रं तन्मन्त्रं तन्मन्त्रं तन्मन्त्रं तन्मन्त्रं ॥ ४९ ॥
 तन्मन्त्रं तन्मन्त्रं तन्मन्त्रं तन्मन्त्रं तन्मन्त्रं ॥ ५० ॥
 तन्मन्त्रं तन्मन्त्रं तन्मन्त्रं तन्मन्त्रं तन्मन्त्रं ॥ ५१ ॥
 तन्मन्त्रं तन्मन्त्रं तन्मन्त्रं तन्मन्त्रं तन्मन्त्रं ॥ ५२ ॥

वणिजः—देव ! त्वया तं कुम्भस्य अभिनिर्वाणनां गृहमर्चयन्मया त्वत्-
 कार्पणेन ।

राजा—अथ किम् ? ।

वणिजः—तद्विं नियोगिनः स्वस्वगृहगमनाय स्वामिनोऽनुमतिमनि-
 प्यन्ति ।

राजा—आसतां तावन् ।

(नेपथ्ये)

(१) पुत्त कुवेर ! गुणाकर ! गतोऽसि त्वं कुत्र ? देहि पडिवयणं ।
 हा वच्छ ! पिच्छ लच्छी तए विणा जाइ रायहरं ॥ ४३ ॥

(पुनस्तत्रैव)

(२) हा अज्जउत्त ! जुत्तं तुह गन्तुं जणमिमं विमुत्तूणं ।
 सुरलोएसिरिविलासेसु लालसो अहव जाओ सि ॥ ४४ ॥

(१) पुत्र कुवेर ! गुणाकर ! गतोऽसि त्वं कुत्र ? देहि प्रतिवचनम् ।

हा वत्स ! पश्य लक्ष्मीस्त्वया विना याति राजगृहं ॥

(२) हा आर्यपुत्र ! युक्तं तव गन्तुं जनमिमं विमुच्य ।

सुरलोकश्रीविलासेषु लालसोऽथवा जातोऽसि ॥

राजा—(श्रुत्वा सखेदमात्मगतं) नूनमयं कुररीरवानुकारी करुणः कयोरपि वनितयोः परिदेवितध्वनिः । (प्रकाशं) भद्राः ! कयोः पुनर्नितम्बिन्योरयमार्त-स्वरः श्रूयमाणः कृन्तति हृन्मर्माणि ? ।

वणिजः—देव ! प्रथमा गुणश्रीर्नाम कुवेरस्वामिनः सवित्री, परा तु कमलश्रीर्नाम प्रेयसी ।

राजा—इहानयत द्वे अपि ।

वणिजः—(सभयमात्मगतं) नियोगिनामविसर्जनादनयोश्चाह्वानावूनं महान् किमप्यन्वेष्टुमद्याप्याक्षेपः क्षमापतेः । (प्रकाशं) यदाज्ञापयति देवः । (इति निष्क्रामन्ति ।)

राजा—(विमृश्य) भोः ! तिष्ठत तावत् ।

वणिजः—(प्रतिनिवृत्त्य) किमादिशति देवः ? ।

राजा—येयं कुवेरजननी तामानयत । या चेयं तत्पत्नी सा तिष्ठतु ।
अद्रष्टव्याः खलु परपुरन्ध्रयः ।

वणिजः—(निष्क्रम्य प्रविश्य च) देव ! असौ कुवेरस्वामिमाता ।

राजा—(ससंभ्रमं) अम्ब ! इदमासनमास्यताम् ।

(गुणश्रीस्तथाकरोति ।)

राजा—अम्ब ! किमेवमविवेकिनीव शोकेन विह्वलासि ? । यतः—

आकीटाद्यावदिन्द्रं मरणमसुमतां निश्चितं वान्धवानां

सम्बन्धश्चैकवृक्षोपितवहुविहगव्यूहसाङ्गत्यतुल्यः ।

प्रत्यावृत्तिर्मृतस्योपलतलनिहितप्लुष्टबीजप्ररोह-

प्राया प्राप्येत शोकात्तदयमकुशलैः क्लेशमात्मा मुधैव ॥ ४५ ॥

गुणश्रीः—(१) जाद ! जानामि सर्वं परं पुत्तगस्स मरणदुक्ख-
संभवेण सोगेण विमुमरिदं हि ।

राजा—

अचिनश्वरं शरीरं येषां भुवने यशोमयं स्फुरति ।

ते जीवन्ति मृता अपि पुण्यात्मानो न शोच्याश्च ॥ ४६ ॥

(१) जात ! जानामि सर्वं परं पुत्रकस्य मरणदुःखसंभवेन शोकेन विस्मृतास्मि ।

राजा—(ध्रुत्वा सखेदमात्मगतं) नूनमयं कुररीरवानुकारी करुणः कयोरपि वनितयोः परिदेवितध्वनिः । (प्रकाशं) भद्राः ! कयोः पुनर्नितम्बिन्योरयमार्त्त-स्वरः श्रूयमाणः कृन्तति हृन्मर्माणि ? ।

वणिजः—देव ! प्रथमा गुणश्रीर्नाम कुवेरस्वामिनः सवित्री, परा तु कमलश्रीर्नाम प्रेयसी ।

राजा—इहानयत द्वे अपि ।

वणिजः—(समयमात्मगतं) नियोगिनामविसर्जनादनयोश्चाह्वानान्नूनं महान् किमप्यन्वेष्टुमद्याप्याक्षेपः क्षमापतेः । (प्रकाशं) यदाज्ञापयति देवः । (इति निष्क्रामन्ति ।)

राजा—(विमृश्य) भोः ! तिष्ठत तावत् ।

वणिजः—(प्रतिनिवृत्त्य) किमादिशति देवः ? ।

राजा—येयं कुवेरजननी तामानयत । या चेयं तत्पत्नी सा तिष्ठतु ।
अद्रष्टव्याः खलु परपुरन्ध्रयः ।

वणिजः—(निष्क्रम्य प्रविश्य च) देव ! असौ कुवेरस्वामिमाता ।

राजा—(ससंभ्रमं) अम्ब ! इदमासनमास्यताम् ।

(गुणश्रीस्तथाकरोति ।)

राजा—अम्ब ! किमेवमविवेकिनीव शोकेन विह्वलासि ? । यतः—

आकीटाद्यावदिन्द्रं मरणमसुमतां निश्चितं बान्धवानां

सम्बन्धश्चैकवृक्षोपितबहुविहगव्यूहसाद्गत्यतुल्यः ।

प्रत्यावृत्तिर्मृतस्योपलतलनिहितप्लुष्टबीजप्ररोह-

प्राया प्राप्येत शोकात्तदयमकुशलैः क्लेशमात्मा मुधैव ॥ ४५ ॥

गुणश्रीः—(१) जाद ! जानामि सत्त्वं परं पुत्तगस्स मरणदुक्ख-संभवेण सोगेण विसुमरिदं भि ।

राजा—

अविनश्वरं शरीरं येषां भुवने यशोमयं स्फुरति ।

ते जीवन्ति मृता अपि पुण्यात्मानो न शोच्याश्च ॥ ४६ ॥

(१) जात ! जानामि सर्वं परं पुत्रकस्य मरणदुःखसंभवेन शोकेन विस्मृतास्मि ।

तद्विमुच्य क्लीवतां कथय केनोपयातेनालेख्यशेषनामगादकूपारे कुवेरः ?
इति ।

गुणश्रीः—(१) पुत्त ! जदि अदिनिच्चंधो ता मे सुदस्स वालमिन्नं
वामदेवो नाम पुच्छीयदु । सो खु नदो आगदो ।

राजा—प्रतीहार ! वामदेवं द्रष्टुमिच्छामि ।

प्रतीहारः—यदाज्ञापयति देवः । (इति निष्क्रम्य वामदेवेन सह प्रविशति ।)

वामदेवः—(साशङ्कं) (२) सहस्रं त्ति रत्ता सदावियस्स वेवदि मे
हिदयं । न जाणे किं भविस्सदि ? । अवि य—

मा नाम रायगज्जो होहामि अहं कुवेरमित्तं ति ।

नयरं समग्गमग्गी ईक्कयरसमुग्गओ दहइ ॥ ४७ ॥

भोदु दाव ।

प्रतीहारः—देव ! अयं वामदेवः ।

राजा—वामदेव ! इत आस्यताम् ।

(वामदेवः प्रणम्योपविशति ।)

राजा—भोः ! कुवेरस्य मित्रमसि ? ।

वामदेवः—(स्वगतं) (३) कथं तं व्येव पत्थुदं देवेण ? । (प्रकाशं) देव !
अथ इ ? ।

राजा—कचित्तस्य जलधियात्रायां सहगतोऽमृत्स्वम् ? ।

(१) पुत्र ! यद्यतिनिर्वन्धस्तदा मम सुतस्य वालमित्रं वामदेवो नाम पृच्छयताम् । स त्वत्तु
तन आगतः ।

(२) सहस्रेति राज्ञा शब्दायितव्यं वेपने मम हृदयम् । न जाने किं भविष्यति ? । अपि च—

मा नाम राजप्राप्तो भविष्याम्यहं कुवेरमित्रमिति ।

नगरं समग्रमग्निरेकगृहममुद्रतो दहति ॥

भवतु तावत् ।

(३) कथं तदेव प्रप्तुनं देवेन ? । देव ! अथ किम् ? ।

धर्मः—

२० भक्तनिवाजो जं न धेयावि चत्तं
 सुयः मयभण जो तपि पाविपमूलं ।
 नियजणनयसीमं मोयण जो य जूय-
 पमुहयसणचपं सो वरो गुप्स होउ ॥

मतिप्रकर्षः—प्रतिज्ञातमेव श्रीहेमपाटान्मुञ्जसमक्षं निर्बोराधनमोक्षणं सप्तव्यसननिर्वासनं च
 देवेन इति संपूर्ण एव पणवन्धः ॥

किंश्चाऽभक्ष्यमयं त्यक्त्वा, परनारीपराङ्मुखः ।
 स्वदेशे परदेशे च, हिंसादिकमवागम्यन् ॥

इति श्रुत्वा मुदितो धर्मभूषः । निवेदितं विरतिपत्न्याः । पृष्टाः सदागमशमादिमहत्तराः । श्री-
 भर्मासन्नग्याभिरेतन् श्रुत्वा मुदितमैत्रीसमतान्मयीभिर्ज्ञापितं कृपासुन्दर्याः । इति सिद्धप्रायं प्रयो-
 जनमिति निश्चित्य धर्मविसृष्टः प्राप्तः श्रीगुमारनृपाभ्यर्णं मतिप्रकर्षः । वित्ततः समप्रोऽपि पुरुषेद्वेषपण-
 घंवादिव्यतिरेकः । निष्पन्नप्रायमिदमित्याचार्यैरस्मृतायमानैः पुनः कथ्यतां पुनः कथ्यतामिति
 इत्यादि वदन् परममुदम्भोधिमग्नः समजनि भूजानिः । ततो महता महेन प्रवेशितश्च श्रीधर्मभूपालः
 सपरिहारः स्वराजधानीमण्डपे । अथ सग्राप्ते शुभलप्ते निर्मलभावचारिभिः कृतमङ्गलमञ्जनः सत्कीर्ति-
 चन्दनावलितग्रेहो नैकाभिप्रष्टोऽसङ्गुणालङ्कृतो दानकङ्कणरोचिष्णुदक्षिणपाणिः संवेगरङ्गजाधि-
 रूटः सदाचारगुणोपशोभितः श्रद्धानहोदयः क्रियमाणलवणोत्तारणविधिः त्रयोदशशतकोटीव्रतभङ्ग-
 मुभगजन्यलोकपरिवृतः श्रीदेवगुरुभक्तिदेशविरतिजानिनीभिर्गीयमानधवलमङ्गलः क्रमेण प्राप्तः पौष-
 भागारुद्धारतोरणं । पञ्चविवस्वाध्यायवाद्यमानातोयध्वनिपूरे प्रसर्पति विरतिश्चञ्चवा कृतप्रोद्गणाचारः
 शमदमादिशालकदर्शितसरणिः मातृगृहमध्यास्थितायाः शीलधवलचीवरध्यानद्वयकुण्डलनवपदीहारत-
 पोभेदमुद्रिकाद्यलङ्कृतायाः कृपासुन्दर्याः संवत् १२१६ मार्गशुद्धिद्वितीयादिने पाणिं जग्राह श्रीकु-
 मारपालमहीपालः श्रीमदहोदेवतासमक्षम् । ततः श्री आगमोक्तश्राद्धगुणप्रगुणितद्वादशव्रतकलशावलिं
 विचारचारुतोरणां नवतत्त्वनवाङ्गवेदीं कृत्वा प्रबोधामि प्रदीप्य भावनासर्पिस्तर्पितं श्रीहेमाचार्यो
 भूदेवः सवधूकं नृपं प्रदक्षिणयामास “चत्वारि मङ्गलम्” इति वेदोच्चारपूर्वम् । ततः—

जामात्रे ददिवान् धर्मः, पाणिमोचनपर्वणि ।

सौभाग्यारोग्यदीर्घायुर्वलसौख्याननेकशः ॥ १ ॥

एवं महेन संपूर्णं, पाणिग्रहणमङ्गले ।

प्रणेमिवासं राजर्षिं, सूरिराजोऽन्वशादिति ॥ २ ॥

या प्रापे न पुरा निरीक्षितुमपि श्रीश्रेणिकासौन्दर्यै,

कन्या ता परिणायितोऽसि नृपते ! त्वं धर्मभूमीशिबुः

अस्यां प्रेम महद्विधेयमनिशं खण्डयं च नैतद्वचो,

यस्मादेतदुरुप्रसङ्गवगतो भावी भृशं निर्वृतः ॥ ३ ॥

वामदेवः—(सातङ्कं स्वगतं) (१) नूनं जलधिजत्ताविढत्तं मह पासे गवे-
सिस्सदि वित्तं देवो । (प्रकाशं) देव ! एवं नेदं ।

राजा—तत्कथय कथं नामासौ नामशेषतां जगाम जलराशौ कुवेरः? इति ।

वामदेवः—(मनाक् स्वस्थीभूय) (२) सुणादु देवो ।

राजा—अवहितोऽस्मि ।

वामदेवः—(३) इदो दाव चउसु महत्तरनेगमेसु नगरं नासीकडुय
जलहिजत्ताभिसंधाणेण भरुयच्छवेलाऊलं गदो कुवेरसिद्धी ।

राजा—इयत्यपि विभवसंभारे किमर्थमव्यवसितस्तेन भयङ्करे जलधि-
वर्त्मनि यात्रारम्भः ? ।

वामदेवः—(४) नियभुयज्जियं मए सुपत्तेसु निजोजिदव्वं दव्वं ति
कदपदिन्नेण ववसिदमिदं तेण ।

राजा—उपपन्नमेतत् ।

वामदेवः—(५) तदो वि पंचपंचसयमणूससणाहेहिं पंचपवहणसएहिं
पत्तो परकूलं ।

राजा—अहो ! महच्छता तस्य ।

वामदेवः—(६) अथ जादचउकोडिकणयलाहो नियत्तिदो तदो ।

राजा—ततस्ततः ।

(१) नूनं जलधियात्राजितं मम पार्श्वे गवेपयिष्यति वित्तं देवः । देव ! एयमेतत् ।

(२) शृणोतु देवः ।

(३) इतस्तावद्यतुर्षु महत्तरनैगमेषु नगरं न्यासीकृत्य जलधियात्राभिसंधानेन भृशकूट-
वेलाकूलं गतः कुवेरश्रेष्ठी ।

(४) निजभुजाजितं मया सुपात्रेषु नियोजयितव्यं द्रव्यमिति कृतप्रतिज्ञेन व्यवसितमिदं तेन ।

(५) ततोऽपि पञ्चपञ्चशतमनुष्यसनायैः पञ्चप्रवहणरातैः प्राप्तः परकूलम् ।

(६) अथ जातयतुः कोटिकनकलाभो निवृत्तस्ततः ।

वामदेवः—(१) अन्नदा भुवनपल्हत्थणपवणो सहस त्ति समुद्धिं
दुट्ठपवणो ।

राजा—सेयं जलधिवर्त्मनो हतकस्य दुरन्तता ।

वामदेवः—(२) तव्वसादो पयट्ठाणि उप्पहेण पवहणाणि । पडिदाणि
पुव्वपविट्ठपंचजाणवत्तसयविं च्छिन्नजलन्तविवन्नसंजत्तियसरीरविस्सगंधुक्कडे
एगम्मि विसमगिरिवलयसंकडे ।

राजा—धिक् तदिदमुपस्थितमप्रतिविवेयं व्यसनवैशसमियतो जनस्य ।

वामदेवः—(३) तदो य अनीहरन्तेसु पोदेसु वाडं विसन्नो सपरिवारं
कुवेरो । इत्थंतरे आगदो तत्थेगो नावारूढो नरो । भणिदं च तेण 'दंसेमि भे
निग्गमोवायं' ति ।

राजा—अनासोपज्ञमपि निर्मूल्यमाश्वासनावचनमापदि ।

वामदेवः—(४) कुवेरेण भणिदं 'भह ! को तुमं ?' । तेण भणिदं 'नोता-
सो नाम निज्जामगोऽहं' । कुवेरेण भणिदं 'कुदो कथं वा इहागदो सि ?' ।
तेण भणियं 'इदो नादिदूरे अत्थि पंचसिंगो नाम महादीवो । तत्थ सचसागरो
नाम नरवदो । तेण अदिक्कंतवासरि य्येव भिगयागदेण मारिदा पडिदकुरंत-
गन्ना निगो । तम्मरणादो सयं य्येव मदो हरिणगो । तदो संजादपचगदया-
ग्गेण निवदिणा पवत्तिदा निघरत्ते अमारी । निउत्ता दुत्थिदजंतुगनेसणय्यं

(१) अन्नदा भुवनपर्यन्तप्रवणः सहस्रेण समुत्थितो दुष्टप्रवणः ।

(२) तदुद्गात्रवृत्तान्पुन्येन प्रवहणाणि । पतितानि पूर्वप्रविष्टपञ्चयानपावयानभिगीर्ण-
मन्त्रविरचनयानि पशुगीरविश्रमन्वोक्ते एगम्मिन् विषमगिरिवलयसंकडे ।

(३) तदुद्गात्रवृत्तान्पुन्येन पोतेषु वाडं विपण्यः सपरिवारं कुवेरः । अत्रान्तरं नामान्तरि-
कृतं कुवेरो नरः । भणिदं च तेन 'दंसेमि भे निग्गमोवायं' इति ।

(४) कुवेरः भणितं 'भह ! क्वत्सु ?' । तेन भणितं 'नोत्रामो नाम निपामो कुवेरः' ।
कुवेरः भणितं 'कुदो कथं वा इहागदो सि ?' । तेन भणितं 'इदो नादिदूरे अत्थि पंचसिंगो नाम महादीवो । तत्थ सचसागरो नाम नरवदो । तेन अदिक्कंतवासरि य्येव भिगयागदेण मारिदा पडिदकुरंतगन्ना निगो । तम्मरणादो सयं य्येव मदो हरिणगो । तदो संजादपचगदयाग्गेण निवदिणा पवत्तिदा निघरत्ते अमारी । निउत्ता दुत्थिदजंतुगनेसणय्यं

कः]

सर्व्वत्थ पुरिसा। वावारिदा जलहिमग्गे रायकीरा । तदो अज्ज एगेण रायकीरेण निवेदिदं निवस्स । जधा, 'देव ! भुजंगकुण्डलगिरिणो वलयसंकडे पडिदं पवह-
णसहस्सं अत्थि' । अथ 'जो तं पोयसहस्सं तदो कड्ढिदि तस्स कणयकोडि
देमि' त्ति घोसाविदं रत्ता । छित्तपडहओ संमाणिय पेसिदो निवदिणा पत्तु
म्हि इत्थ' त्ति ।

राजा—अहो ! महात्मनस्तस्य नृपतेर्निष्कारणा सर्व्वसत्त्वसाधारणी
करुणा ।

वामदेवः—(१) कुबेरेण भणिदं 'भद्र ! जदि एवं ता पवंचेसु णे' नि-
ग्गमोवायं' । तेण भणिदं 'एदस्स गिरिणो पच्छिमकडयभित्तिगया अत्थि
गूढा दुवारिया । तप्परदो चिट्ठदि महंतमुव्वसं नयरं । तस्स मज्झे वट्ठदि
गयणगलग्गसिहरं देवदाहरं । तत्थ निसाए गड्डय ताडितव्याणि पटुप-
डिरवमुहलसेलकंदराणि दिव्वाउज्जाणि । तन्निनादजादसंताससमुद्दीणगिरि-
सिहरसंठिदपादवनिलीणभारुंडकुलपक्खपवणपणुल्लिदाइं नीहरिहंति जाणवत्ता-
णि । किंतु तत्थगदनरस्स पडिनियत्ती नत्थि' । कुबेरेण भणिदं 'कथं चिय' ।
तेण भणिदं 'तत्थट्ठियस्स खेव तस्स जदो पवहणनिग्गमो भोदि । अथि य,
तत्थ रक्खसो सुव्वदि' ।

राजा—स एव पीयूषे विपच्छटानिपेकः ।

प्रवर्त्तिता निजराज्येऽमारी । निवृत्ता दुरियतजन्तुगवेषणार्थं सर्व्वत्र पुरुषाः । व्यापारिता जलधिमागं
राजकीराः । ततोऽयैकेन राजकीरेण निवेदितं नृपाय । यथा, 'देव ! भुजङ्गकुण्डलगिरिर्बल-
पतितं प्रवहणसहस्रमस्ति' । अथ 'यस्तं पोतसहस्रं ततः कर्षति तस्य कनककोटिं दशानि' इति घोषि-
तं राज्ञा । स्मृष्टपटहकः सम्मान्य प्रेषितो नृपतिना प्राप्तोऽस्त्यत्र । इति ।

(१) कुबेरेण भणितं 'भद्र ! यथेवं ततः प्रपञ्चयास्मान् निर्गमोपायम्' । तेन भणितं
'एतस्य गिरेः पश्चिमपट्टकभित्तिगतास्ति गूढा द्वारिका तत्परतस्तिष्ठति महदुद्धत नगरम् । तस्य मध्ये
वर्त्तते गगनाप्रलम्बशिखरं देवतागृहम् । तत्र निशाया गत्या ताडितव्यानि पटुप्रतिरम्बुखरसैल-
कन्दराणि दिव्यातूषानि । तन्निनादजातसंताससमुद्दीणगिरिशिखरसन्धिपदादपनिनीनारण्ड-
लपक्षपवनप्रक्षितानि निस्सरिष्यन्ति यानपात्राणि । किन्तु तत्रगतनरस्य प्रतिनिधित्तिर्नास्ति' । कुबेरेण
भणितं 'कथं खलु ?' । तेन भणितं 'तत्रस्ति तस्यैव तस्य यतः प्रवहणनिर्गमो नञ्जि । अपि य,
तत्र राक्षसः श्रूयते' ।

राजा—प्रतीहार ! महाजनं द्रष्टुमिच्छामि ।

प्रतीहारः—यदाज्ञापयति देवः । (इति निष्क्रम्य महाजनेन सह प्रविशति ।)

महाजनः—(अपवार्य साशङ्कं) मृतस्वग्रहणक्षणे क्षोणिपतिरस्मद्दर्शनमिच्छतीति न जाने किं भविष्यति ? ।

प्रतीहारः—इतो देवस्तदुपसर्पतु महाजनः ।

(महाजन उपसृत्य प्रणमति ।)

राजा—(ससंभ्रमं) आसनमासनं महाजनाय ।

महाजनः—(परिजनोपनीतमासनमध्यास्य) प्रसीदतु देवः । किमनुष्ठायितम् ? इति ।

राजा—(सजुगुप्सं)

दुर्भिक्षोदयमन्नसंग्रहपरः प्रत्युर्वधं बन्धकी

ध्यायत्यर्थयते भिषग्गदगणोत्पातं कलिं नारदः ।

दोषग्राहिजनश्च पश्यति परच्छिद्रं छलं शाकिनी

निष्पुत्रं त्रियमाणमाख्यमवनीपालो हहा ! वाञ्छति ॥ ५० ॥

महाजनः—(अपवारितकेन) किमेतदुपन्यस्तं देवेन ? ।

राजा—अपि च,

निर्वीराद्रविणादानाद्यद्भवेत्पातकं महत् ।

आक्रान्तस्तद्भरेणैव नृपो याति रसातलम् ॥ ५१ ॥

महाजनः—(कर्णौ पिथाय) शान्तं पापम् ।

राजा—स्थाने लौकिका अपि राजानमेवं पापमपमाचक्षते । तथाहि—

दशसूनासमं चक्रं दशचक्रासमो ध्वजः ।

दशध्वजसमा वेद्या दशवेद्यासमो नृपः ॥ ५२ ॥

महाजनः—किमेवं सकलपूर्वभूपालपरंपरापरिक्षुण्णं मृतस्वग्रहणयत्नं जुगुप्सते देवः ? ।

राजा—किं बहunoक्तेन ? ,

निष्पुत्रो म्रियते यो यस्तस्य तस्य जनागयाः ।

पुत्रतां प्रतिपद्यन्ते नृपाः कष्टं यनागया ॥ ५३ ॥

तदद्यप्रभृति मुक्तमेव मया मृतस्वमिति ।

महाजनः—(सहर्ष) क एवं देवादपरः कर्तुर्माष्टे ।

गुणश्रीः—(१) पुत्र ! गिण्ह गिण्ह एदं द्रव्यजादं । जदो अहं ससुण्ह

वैण्ह (इत्यद्वौके) अणसणं पवज्जिस्सं ।

राजा—अम्ब ! अलममुना साहसेन । ननु कुवेरवदहमस्मि तवात्मज ।

अपि च, विचित्राणि विधिविलसितानि । कदाचित्कुवेराऽपि परोपकारमुकृत-
संभारपोतसमुत्तीर्णव्यसनार्णवः कथंचिदागच्छेत् ।

गुणश्रीः—(२) पुत्र ! एदाइं व्येव भण पुणो वि अक्खराणि ।

राजा—अम्ब ! किमिवासंभाव्यमत्र ? । तथाहि—

मानादानकडुन्दुभिर्ननु तथा कलसप्रवासो निजा-

नागत्यान्दशतान्निराशहृदयानाश्वासयद्धान्वयान् ।

प्रद्युम्नश्च पुराकृतादपहृतः स्वर्गौकसा षोडशा-

वर्षादेत्य शुचातुरामतितरामप्रीणयन्मातरम् ॥ ५४ ॥

गुणश्रीः—(३) पुत्र ! एवं भोदु तुह दीहाउणो वयणेणं । (इतिगकुनग्रन्थि

वभ्राति ।)

राजा—प्रतीहार ! पदहवादनान्मृतस्वपरिहारं पौराणां विदितं कारय ।

प्रतीहारः—यदाज्ञापयति देवः । (इति निष्क्रामति ।)

(नेपथ्ये)

भो भोः पौराः ! श्रूयतामेषा घोषणा,

निःशूकैः शक्तिं न यन्नृपतिभिस्त्यक्तुं कचित्प्राक्तनैः

पत्न्याः क्षार इव क्षते पतिमृतौ यस्यापहारः किल ।

(१) पुत्र ! गृहाण गृहाणैतद् द्रव्यजातम् । यतोऽहं ससुण्या वह्निं अतन्ननं प्रपत्ये ।

(२) पुत्र ! एतान्येव भण पुनरप्यक्षराणि ।

(३) पुत्र ! एवं भवतु तव दीर्घायुषो वचनेन ।

आपाथोधि कुमारपालनृपतिर्देवो रुदत्या धनं

विभ्राणः सदयं प्रजासु हृदयं मुञ्चत्ययं तत्स्वयम् ॥ ५५ ॥

सर्वे—(समाकर्ण्य) प्रियं प्रियं नः ।

राजा—इयता कृतार्थोऽस्मि ।

(नेपथ्ये)

किं बालार्कविभावलेर्विलसितं विस्पन्दितं विद्युता-
मेतत्किंस्विदिति भ्रमात्पुरजनेनोद्गीवमालोकिताः ।

निर्विच्छेदनभस्समीरणरणद्धण्डाविरावच्छला-
ब्राकुर्वन्निजसंपदोऽवतरति व्योम्नो विमानो महान् ॥ ५६ ॥
(सर्वे ससंभ्रममूर्ध्वमवलोकयन्ति ।)

गुणश्रीः—(सहर्षं) (१) दिदृष्ट्वा विमाणमज्ज्ञगदस्स मट पुत्तगस्स
कुवेरस्स निच्छिदं सहो सुणीयदि ।

(ततः प्रविशत्याकाश्यानेन विमानस्थः सकलत्रः कुवेरः ।)

कुवेरः—(सहर्षं) प्रिये पातालचन्द्रिके ! कथमभिमतप्रदेशमापन्नित एव
मुहूर्त्तेन विमानराजः । ततश्च,

पूर्वं श्रीवनराजभूमिपतिना व्यालोक्य सल्लक्षणां
क्षोणीं स्थापितमेतदत्र नगरं निर्वर्ण्यतां निर्भरम् ।
श्रीकौमारविहारमौलियलयालङ्कारपालिष्वज-
व्याजाज्जैत्रमदत्त पत्रममरायत्यै यदुत्तराम् ॥ ५७ ॥

अपि च—

एषा मुञ्चु ! सरस्वतीसरिदिदं श्रीसिद्धनर्तुः सर-
धैतत्तन्वि ! वकस्वलं पृथुयशःस्तम्भोऽयमग्रंलिङ्गः ।
प्रासादो नृपतेरयं निरूपमः मुञ्जोणि ! सौधापण-
श्रेणिः क्षोणिरियं श्रियां च नगरे द्रष्टव्यमस्मिन्न किन् ? ॥ ५८ ॥

पातालचन्द्रिका—(२) अज्जउत्त ! मुल्लुदं मे जम्मं जप्तेरिस्से नरं न्ना
सह निवासु ति ।

(१) दिष्ट्वा विमाणमज्ज्ञगदस्स मट पुत्तगस्स कुवेरः प्रविशत्याकाश्यानेन विमानस्थः सकलत्रः कुवेरः ।

(२) नार्थमुत ! मुहूर्त्तेन मे जन्मं यदीदमे नगरे जया तत् त्विदं नृपते ।

प्रणम्य स्तुत्वा पर्युपास्य च सुचिरमेनामशङ्कितमनास्ततो निःसृत्य रम्यप्रदेश-
दर्शनाशया आभ्यर्क्षितस्ततः प्राप्तोऽस्मि प्रासादमेकम् ।

राजा—ततस्ततः ? ।

कुवेरः—आरूढश्च तत्राद्राक्षमेकां निकाममधुराकृतिं दिव्यकन्यकाम् ।

राजा—तदसौ शून्यगृहे सुकुमारिकावासिः ।

कुवेरः—कृताभ्युत्थानादिश्च तथा सविस्मयमप्राक्षम् ‘भद्रे ! कात्वम-
सीति’ । सा त्ववादीत् ‘अत्र पातालतिलकनाम्नि नगरे पातालकेतुर्नाम वि-
द्याधराधिराजो राज्यमन्वशात् । तस्य पातालसुन्दरीप्रियागर्भजां पातालच-
न्द्रिकां नाम मां कन्यकां विद्धि । स च मे पिता प्रकृत्या पिशितलोलुपोऽभूत् ।
तन्निमित्तमनुदिनमनेकजन्तुवधाद्विविधानि पललानि संस्कियन्ते स्म । अन्यदा
च सूपकारप्रमादादामिषं भक्षितवती विडाली । भीतेन चानेनान्विष्यता दुरा-
चारजातगर्भया कयापि स्त्रिया परित्यक्तस्तत्कालजातवालको व्यलोकितः । स च
संस्कृत्योपनीतो नृपतेरतिमनोज्ञतया प्रीतेन पृष्टोऽसौ राज्ञा । यथावदावेदितव्य-
तिकरः प्रत्यहं महामांसरसवतीं निर्वर्तयितुमादिष्टश्च । प्रतिदिनं मनुजपलकव-
लनाच्च राक्षसोऽजनि मज्जनकः । तेन च मां मज्जननीं च मुक्त्वा भक्षितमिद-
मशेषं नगरम् । स च संप्रति कापि स्वाहारघटनाय गतोऽस्ति’ ।

राजा—धिग् दुरात्मनो मांसलोलुपताम् ।

कुवेरः—अथ सशपथमवस्थाप्य मामसौ गता कापि । क्षणाच्च तत्राज-
गाम तन्माता पातालसुन्दरी । तथा चोक्तोऽहं ‘पुत्र ! मत्पुत्र्याः पीडय पाणिम् ।
तवैकस्याभयं बलाद्याचितोऽस्ति मया स्वभर्त्सति’ । ‘ततः परिणीता मया
पातालचन्द्रिका । जातसंबन्धः संबोधितः पातालकेतुः । अवतारितो जिनध-
र्माध्वानम् । ग्राहितो मांसास्वादैनविरतिम् । विमानस्थः सकलत्रश्चात्र समा-
नीय मुक्तस्तेनाहमिति’ ।

राजा—

निर्मूल्यं गणितं निजं परपरित्राणे तृणं प्राणितं
पाणौकृत्य नभश्चरीयमचिरात्कल्याणिनी प्रीणिता ।

प्राप्तः कौणपतां नृपो विधिवशाद्वर्त्येऽध्वनि स्थापितः

स्वं धामानुसृतं कुवेर ! भवता किं किं कृतं नाद्भुतम् ? ॥५९॥

(कुवेरो लज्जां नाटयति ।)

(नेपथ्ये)

वैतालिकः—

उच्छेद्य यः सप्त भयानि सर्वतः

प्रयोज्य धर्मे भुवनं सनातने ।

निरङ्कुशं क्रीडति सिद्धियोषिता

मध्याह्नापं हरताज्जिनः स वः ॥ ६० ॥

राजा—कथमयमाशीर्वाचनव्यपदेशादस्मान्मध्याह्नकृत्याय त्वरयति वै-
तालिकः ? । तत्कुवेरश्रेष्ठिन् ! गृहाण निजलक्ष्मीम् । आश्वासय जननीम् ।
प्रीणय प्रणयिजनम् । प्रवर्त्तस्व धर्मकर्मणि । वयमपि यतामहे मध्याह्नपूजां
कर्तुम् ।

(इति निष्क्रान्ताः सर्वे ।)

तृतीयोऽङ्कः ।

निवेदयन्तु इत्युक्ते राज्ञा सूरयः हे परमार्हत ! विचारचतुर्मुख ! श्रीकुमारपाल ! सूक्ष्माभोगेन परिभावनीयमेतन्निरूप्यमाणम् । तथाहि—धर्मनरेन्द्रस्य सदागमो मन्त्री सदासद्बुद्धिदानदक्षोऽपरावर्त्यश्चापरैर्नृपान्तरैः । विवेकचन्द्रः सेनाध्यक्षो विपक्षक्षोददीक्षितः । शुभाव्यवसायः परिचारकः । सम्यक्त्वयमनियमाद्याः भटाः । किमुच्यते बहु, राजन् ! धीरशान्तः श्रीधर्मभूमीन्द्रः । अथ मोहनृपतेः कदागमो मन्त्री सर्वदुर्वृद्धिमूलमन्दिरम् । अज्ञानराशिः सेनानीः । मिथ्यात्वदुरव्यवसाया भटाः । धीरोद्धतश्चायं मोहः । एवं सति संप्रति प्रोच्छलत्प्रवलदुष्टेष्टविघातककलिकालसहायिकरालविलसितैः समजनि समुज्जीवितो मोहराजः । प्रवर्तितं सर्वत्र स्वाज्ञैश्वर्यम् । पराभूय निर्वासितः श्रीधर्मनृपतिः सपरिकरः । राजा—किमग्रतः ? । सूरिः—भ्रामं भ्रामं सर्वत्र श्रान्तः कापि स्थितिमलभमानः साम्प्रतं श्रीगुर्जरनाथधरित्रीशिरोमणीयिते श्रीमति पत्तनमहास्थानेऽस्मदाश्रममाश्रित्य मनाक् स्वस्थीभवन् समयाकरोति श्रीधर्मभूषुम् । श्रीचौलुक्य ! तव सौराज्याभ्युदयेन तु संजातवलोत्सर्पणः स्वं प्रौढिमानमासादयिष्यत्येवेति मन्यामहे त्वामेव शरणागतवज्रपञ्जरं राजानं, इति सूरिन्दुवचोऽमृतैः पुनर्नवीभवन् कृपासुन्दरीप्रौढिं श्रुत्वा संजातसहस्रगुणद्वडानुरागः कदा मयेयं परिणेतव्या इति चिन्तावशितात्मा गुरुन्तत्वा स्वभवनमलङ्कृतवान् । तदनु—

सा वाचि सा च हृदि सा पथि सा च धाम्नि,

सा व्योम्नि सा पथसि सा भुवि सा च दिक्षु ।

स्वप्नेऽपि सा शशिसुखी परिवर्तते मे,

किं वाऽपरैरजनि तन्मयमेव विश्वम् ॥

इति पठन् कृपासुन्दरीविरहपरवशोऽयं भूप इति ज्ञातः श्रीउदयनादिमन्त्रिमण्डलेन । ज्ञापितश्चायं वृत्तान्तः श्रीगुरुभ्यः । आकारितः शालायां भूपालः परिवारश्च मं० उदयनादिः । कथितं गुरुणा राजन् ! प्रेष्यते कश्चिदाप्तः प्रधानपूरुषः श्रीधर्मनरेन्द्रपार्थ्वं । मार्ग्यते धर्मनन्दिनी । सत्कार्यमहादरेण काऽपि सुस्थाने निवास्यते महोत्सवपूर्वमानीय श्रीधर्मः । महान्तो हि स्वपदभ्रष्टा निमज्जन्ति लज्जामहाम्बुधौ नापि कुर्वन्ति महद्भिः सह संवन्धादि, यदेतैः किमपि गृहीतं भावीति चकिता दुर्जनवचोनिचयेषु । तत एव कृते प्रीतो दास्यति कृपासुन्दरीं भवते श्रीधर्मनृपः इत्यादि । स्वपरिवारेण सह पर्वालोच्य तेन प्रहितो मतिप्रकर्षः प्रधानाप्तपूरुषः । गतोऽसौ श्रीहेमाचार्याश्रमनिवासिनः श्रीधर्मभूपस्य पार्थ्वं । निवेदितश्च कृपासुन्दरीदर्शनादिवृत्तान्तः । तदनु मार्गिता धर्ममुता । ज्ञापिताः श्रीचौलुक्यगुणा एवम् । यथा—

सम्यक्स्वधारी करुणैकसिन्धुर्वन्धुर्जनानां परमार्हतश्च ।

चातुर्यगाम्भीर्यमुखैर्गुणौघैर्गगावदंद्हो भुवनाधिवीरः ॥ १ ॥

इति मतिप्रकर्षेणोक्ते श्रीधर्मभूपः प्राह, सत्यमेतद् भो मतिप्रकर्ष ! किमुच्यते श्रीचौलुक्यचन्द्रस्य लोकोत्तरगुणसंपदभिरामस्य योग्यता । परमेषा पुरुषेऽपिणीं स्वभावतो दुष्टपूरुषगन्धप्रतिज्ञा-तपाणिप्रदा, तेन मनाग् मनो दोलायने ।

मतिप्रकर्षः—कः पदग्रन्थः ? इति श्रोतुमिच्छामि ।

$$1 \frac{1}{2} \times 1 \frac{1}{2} \text{ in.} = 2 \frac{1}{4} \text{ in.} \times 2 \frac{1}{4} \text{ in.}$$

(२) श्री गुरुदेव ! आपने मुझे बताया कि मैं एक भक्त हूँ।

[illegible]

1. מחלוקת בין רש"י לרמב"ם : האם יש להחליט על פי רוב הדעות ; כן (כ)

(۸) مساحت و محیط

1. مقدمة (1)

1. अथर्ववेद

(2) 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100. 101. 102. 103. 104. 105. 106. 107. 108. 109. 110. 111. 112. 113. 114. 115. 116. 117. 118. 119. 120. 121. 122. 123. 124. 125. 126. 127. 128. 129. 130. 131. 132. 133. 134. 135. 136. 137. 138. 139. 140. 141. 142. 143. 144. 145. 146. 147. 148. 149. 150. 151. 152. 153. 154. 155. 156. 157. 158. 159. 160. 161. 162. 163. 164. 165. 166. 167. 168. 169. 170. 171. 172. 173. 174. 175. 176. 177. 178. 179. 180. 181. 182. 183. 184. 185. 186. 187. 188. 189. 190. 191. 192. 193. 194. 195. 196. 197. 198. 199. 200. 201. 202. 203. 204. 205. 206. 207. 208. 209. 210. 211. 212. 213. 214. 215. 216. 217. 218. 219. 220. 221. 222. 223. 224. 225. 226. 227. 228. 229. 230. 231. 232. 233. 234. 235. 236. 237. 238. 239. 240. 241. 242. 243. 244. 245. 246. 247. 248. 249. 250. 251. 252. 253. 254. 255. 256. 257. 258. 259. 260. 261. 262. 263. 264. 265. 266. 267. 268. 269. 270. 271. 272. 273. 274. 275. 276. 277. 278. 279. 280. 281. 282. 283. 284. 285. 286. 287. 288. 289. 290. 291. 292. 293. 294. 295. 296. 297. 298. 299. 300. 301. 302. 303. 304. 305. 306. 307. 308. 309. 310. 311. 312. 313. 314. 315. 316. 317. 318. 319. 320. 321. 322. 323. 324. 325. 326. 327. 328. 329. 330. 331. 332. 333. 334. 335. 336. 337. 338. 339. 340. 341. 342. 343. 344. 345. 346. 347. 348. 349. 350. 351. 352. 353. 354. 355. 356. 357. 358. 359. 360. 361. 362. 363. 364. 365. 366. 367. 368. 369. 370. 371. 372. 373. 374. 375. 376. 377. 378. 379. 380. 381. 382. 383. 384. 385. 386. 387. 388. 389. 390. 391. 392. 393. 394. 395. 396. 397. 398. 399. 400. 401. 402. 403. 404. 405. 406. 407. 408. 409. 410. 411. 412. 413. 414. 415. 416. 417. 418. 419. 420. 421. 422. 423. 424. 425. 426. 427. 428. 429. 430. 431. 432. 433. 434. 435. 436. 437. 438. 439. 440. 441. 442. 443. 444. 445. 446. 447. 448. 449. 450. 451. 452. 453. 454. 455. 456. 457. 458. 459. 460. 461. 462. 463. 464. 465. 466. 467. 468. 469. 470. 471. 472. 473. 474. 475. 476. 477. 478. 479. 480. 481. 482. 483. 484. 485. 486. 487. 488. 489. 490. 491. 492. 493. 494. 495. 496. 497. 498. 499. 500. 501. 502. 503. 504. 505. 506. 507. 508. 509. 510. 511. 512. 513. 514. 515. 516. 517. 518. 519. 520. 521. 522. 523. 524. 525. 526. 527. 528. 529. 530. 531. 532. 533. 534. 535. 536. 537. 538. 539. 540. 541. 542. 543. 544. 545. 546. 547. 548. 549. 550. 551. 552. 553. 554. 555. 556. 557. 558. 559. 560. 561. 562. 563. 564. 565. 566. 567. 568. 569. 570. 571. 572. 573. 574. 575. 576. 577. 578. 579. 580. 581. 582. 583. 584. 585. 586. 587. 588. 589. 590. 591. 592. 593. 594. 595. 596. 597. 598. 599. 600. 601. 602. 603. 604. 605. 606. 607. 608. 609. 610. 611. 612. 613. 614. 615. 616. 617. 618. 619. 620. 621. 622. 623. 624. 625. 626. 627. 628. 629. 630. 631. 632. 633. 634. 635. 636. 637. 638. 639. 640. 641. 642. 643. 644. 645. 646. 647. 648. 649. 650. 651. 652. 653. 654. 655. 656. 657. 658. 659. 660. 661. 662. 663. 664. 665. 666. 667. 668. 669. 670. 671. 672. 673. 674. 675. 676. 677. 678. 679. 680. 681. 682. 683. 684. 685. 686. 687. 688. 689. 690. 691. 692. 693. 694. 695. 696. 697. 698. 699. 700. 701. 702. 703. 704. 705. 706. 707. 708. 709. 710. 711. 712. 713. 714. 715. 716. 717. 718. 719. 720. 721. 722. 723. 724. 725. 726. 727. 728. 729. 730. 731. 732. 733. 734. 735. 736. 737. 738. 739. 740. 741. 742. 743. 744. 745. 746. 747. 748. 749. 750. 751. 752. 753. 754. 755. 756. 757. 758. 759. 760. 761. 762. 763. 764. 765. 766. 767. 768. 769. 770. 771. 772. 773. 774. 775. 776. 777. 778. 779. 780. 781. 782. 783. 784. 785. 786. 787. 788. 789. 790. 791. 792. 793. 794. 795. 796. 797. 798. 799. 800. 801. 802. 803. 804. 805. 806. 807. 808. 809. 810. 811. 812. 813. 814. 815. 816. 817. 818. 819. 820. 821. 822. 823. 824. 825. 826. 827. 828. 829. 830. 831. 832. 833. 834. 835. 836. 837. 838. 839. 8

[illegible][illegible]

1. संस्कृत

श्रीगणेशाय नमः । श्रीगणेशाय नमः । श्रीगणेशाय नमः ।

ਸੰਮਤ ੧੯੧੬ ਈਸਵੀ (੬) ਮਾਰਚ—੧੯੧੬

100-443887-1

ਪ੍ਰਤਿਪਤਿ ਪ੍ਰਤਿਪਤਿ ਪ੍ਰਤਿਪਤਿ ਪ੍ਰਤਿਪਤਿ (3)—ਪ੍ਰਤਿਪਤਿ

1. 1944

५३॥—(४) तत्तुः सत्यं नित्यं । सर्वे का विभक्तिः ति जातिविभि-

1: 1944-1945 (2) - 1945

1890-1891 (2) 1890-1891

تسببنا في ذلك ما نرى في هذه الايام من

प्रश्न-१ :- निम्नलिखित में से एक प्रश्न का उत्तर दीजिए ।

(1-4-1-5-6-7-8-9-10-11-12-13-14-15-16-17-18-19-20-21-22-23-24-25-26-27-28-29-30-31-32-33-34-35-36-37-38-39-40-41-42-43-44-45-46-47-48-49-50-51-52-53-54-55-56-57-58-59-60-61-62-63-64-65-66-67-68-69-70-71-72-73-74-75-76-77-78-79-80-81-82-83-84-85-86-87-88-89-90-91-92-93-94-95-96-97-98-99-100-101-102-103-104-105-106-107-108-109-110-111-112-113-114-115-116-117-118-119-120-121-122-123-124-125-126-127-128-129-130-131-132-133-134-135-136-137-138-139-140-141-142-143-144-145-146-147-148-149-150-151-152-153-154-155-156-157-158-159-160-161-162-163-164-165-166-167-168-169-170-171-172-173-174-175-176-177-178-179-180-181-182-183-184-185-186-187-188-189-190-191-192-193-194-195-196-197-198-199-200-201-202-203-204-205-206-207-208-209-210-211-212-213-214-215-216-217-218-219-220-221-222-223-224-225-226-227-228-229-230-231-232-233-234-235-236-237-238-239-240-241-242-243-244-245-246-247-248-249-250-251-252-253-254-255-256-257-258-259-260-261-262-263-264-265-266-267-268-269-270-271-272-273-274-275-276-277-278-279-280-281-282-283-284-285-286-287-288-289-290-291-292-293-294-295-296-297-298-299-300-301-302-303-304-305-306-307-308-309-310-311-312-313-314-315-316-317-318-319-320-321-322-323-324-325-326-327-328-329-330-331-332-333-334-335-336-337-338-339-340-341-342-343-344-345-346-347-348-349-350-351-352-353-354-355-356-357-358-359-360-361-362-363-364-365-366-367-368-369-370-371-372-373-374-375-376-377-378-379-380-381-382-383-384-385-386-387-388-389-390-391-392-393-394-395-396-397-398-399-400-401-402-403-404-405-406-407-408-409-410-411-412-413-414-415-416-417-418-419-420-421-422-423-424-425-426-427-428-429-430-431-432-433-434-435-436-437-438-439-440-441-442-443-444-445-446-447-448-449-450-451-452-453-454-455-456-457-458-459-460-461-462-463-464-465-466-467-468-469-470-471-472-473-474-475-476-477-478-479-480-481-482-483-484-485-486-487-488-489-490-491-492-493-494-495-496-497-498-499-500-501-502-503-504-505-506-507-508-509-510-511-512-513-514-515-516-517-518-519-520-521-522-523-524-525-526-527-528-529-530-531-532-533-534-535-536-537-538-539-540-541-542-543-544-545-546-547-548-549-550-551-552-553-554-555-556-557-558-559-560-561-562-563-564-565-566-567-568-569-570-571-572-573-574-575-576-577-578-579-580-581-582-583-584-585-586-587-588-589-590-591-592-593-594-595-596-597-598-599-600-601-602-603-604-605-606-607-608-609-610-611-612-613-614-615-616-617-618-619-620-621-622-623-624-625-626-627-628-629-630-631-632-633-634-635-636-637-638-639-640-641-642-643-644-645-646-647-648-649-650-651-652-653-654-655-656-657-658-659-660-661-662-663-664-665-666-667-668-669-670-671-672-673-674-675-676-677-678-679-680-681-682-683-684-685-686-687-688-689-690-691-692-693-694-695-696-697-698-699-700-701-702-703-704-705-706-707-708-709-710-711-712-713-714-715-716-717-718-719-720-721-722-723-724-725-726-727-728-729-730-731-732-733-734-735-736-737-738-739-740-741-742-743-744-745-746-747-748-749-750-751-752-753-754-755-756-757-758-759-760-761-762-763-764-765-766-767-768-769-770-771-772-773-774-775-776-777-778-779-780-781-782-783-784-785-786-787-788-789-790-791-792-793-794-795-796-797-798-799-800-801-802-803-804-805-806-807-808-809-810-811-812-813-814-815-816-817-818-819-820-821-822-823-824-825-826-827-828-829-830-831-832-833-834-835-836-837-838-839-840-841-842-843-844-845-846-847-848-849-850-851-852-853-854-855-856-857-858-859-860-861-862-863-864-865-866-867-868-869-870-871-872-873-874-875-876-877-878-879-880-881-882-883-884-885-886-887-888-889-890-891-892-893-894-895-896-897-898-899-900-901-902-903-904-905-906-907-908-909-910-911-912-913-914-915-916-917-918-919-920-921-922-923-924-925-926-927-928-929-930-931-932-933-934-935-936-937-938-939-940-941-942-943-944-945-946-947-948-949-950-951-952-953-954-955-956-957-958-959-960-961-962-963-964-965-966-967-968-969-970-971-972-973-974-975-976-977-978-979-980-981-982-983-984-985-986-987-988-989-990-991-992-993-994-995-996-997-998-999-1000-1001-1002-1003-1004-1005-1006-1007-1008-1009-1010-1011-1012-1013-1014-1015-1016-1017-1018-1019-1020-1021-1022-1023-1024-1025-1026-1027-1028-1029-1030-1031-1032-1033-1034-1035-1036-1037-1038-1039-1040-104

[illegible]

( )

مجلس

[Faint handwritten notes at the bottom of the page]

1. 1.1

प्राप्तः कौणपतां नृपो विधिवशादूर्ध्वंऽध्वनि स्थापितः

स्वं घामानुसृतं कुवेर ! भवना किं किं कृतं नादृतम् ? ॥१९॥

(कुवेरो लज्जां नादयति ।)

(नेपथ्ये)

वैतालिकः—

उच्छेद्य यः सप्त भयानि सर्वतः

प्रयोज्य धर्मं भुवनं सनानने ।

निरङ्कुशं क्रीडति सिद्धियोयिता

मध्याह्नापं हरताज्जिनः स वः ॥ २० ॥

राजा—कथमयमाशीर्वाचनव्यपदेशादस्मान्मध्याह्नकृत्याय त्वरयति वै-
तालिकः ? । तत्कुवेरश्रेष्ठिन् ! गृहाण निजलक्ष्मीम् । आश्वासय जननीम् ।
प्रीणय प्रणयिजनम् । प्रवर्तस्व धर्मकर्मणि । वयमपि यनामहे मध्याह्नपूजां
कर्तुम् ।

(इति निष्क्रान्ताः सर्वे ।)

तृतीयोऽङ्कः ।

=====

चतुर्थोऽङ्कः ।

(ततः प्रविशति देशश्रीः ।)

देशश्रीः—(सहर्ष) (१) चिरादो कणिष्ठभगिणिकं नयरसिरिं ददुं
उक्कंठाविसंठुलं मे ह्रिदयं । कहिं पुण तीए भोदव्वं ? । (किञ्चित्परिक्रम्यागतो निरूप्य)
कथं एसा कावि दीसदि सामलंगी विलया ? । ता एदं पुच्छिस्सं ।

(ततः प्रविशति वनिता ।)

वनिता—(२) एसा कावि अहिणवा एदि । ता एदीए पडिवात्ति करे-
मि (इति कुसुमान्युपनीय) कुदो पुण नियचलणकंसेण अज्जाए अणुगिहीद म्हि ? ।

देशश्रीः—(सहर्ष) (३) समुद्रतीरादो ।

वनिता—(४) अध कहिं गंतव्वं ? ।

देशश्रीः—(५) हला ! कथइस्समेदं । नवरं का तुमं ? ति जाणिदुमि-
च्छामि ।

वनिता—(६) एदं कहिस्सं । अहं खु देवीए नयरसिरीए पियसही
वणराई नाम ।

देशश्रीः—(सप्रमोदं) (७) दिट्ठिया वड्ढामि । जदो सा मम कणिष्ठ-
भगिणिका । तं ज्जेव दट्ठमिच्छामि । ता हला वणराइ ! पदंसेसु मे तं
भगिणिकं ।

(१) चिरात्कनिष्ठभगिणिका नगरश्रियं द्रष्टुमुत्कण्ठाविसंस्थुलं मम ह्रिदयम् । कस्मिन्पुन-
स्तस्या भवितव्यम् ? । कथं एषा कापि दृश्यते श्यामलाङ्गी वनिता ? । तदेतां प्रक्ष्यामि ।

(२) एषा काप्यभिनवैति । तत एतस्याः प्रतिपत्तिं करोमि । युतः पुनर्निजचरणस्पर्शेनार्च-
यानुग्रहीतास्मि ? ।

(३) समुद्रतीरात् ।

(४) अथ युत्र गन्तव्यम् ? ।

(५) हला ! कथयिष्याम्येतत् । नवरं का त्वम् ? इति ज्ञातुमिच्छामि ।

(६) एतत्कथयिष्यामि । अहं खलु देव्या नगरश्रियः प्रियसखी वनराजी नाम ।

(७) दिष्ट्या वड्ढे । यतः सा मम कनिष्ठभगिणिका । तामेव द्रष्टुमिच्छामि । तद् हला वन-
राजि ! प्रदर्शय मे ता भगिणिकाम् ।

वनिता—(१) इदो इदो एतु प्रियसखी । (इत्युमे परिक्रामतः ।)

वनिता—(सम्यग् निरूप्य) (२) आ ! कथं पुरतो ज्ञेय दीसदि प्रियसखी नगरसिरी ? ।

(प्रविश्य नगरश्रीः ।)

नगरश्रीः—(३) सबहुमाणमाणत्त म्हि चालुकचंदेण ' भद्रे नगर-
सिरि ! जा एसा विवेयदुहिदा किवासुंदरी नाम सा मए तुह नासीकदा
तथा अणुकूलिदब्बा जथा वारं वारं मं पदि पिम्मं दहीकरेदि^१ । मए वि तथा
तथा अणुपर्यन्तिदा जथा संपदं राएसिं घ्येवं ज्ञायंती विरहतावकिलंता काळं
बोलदि । मज्झ प्रियसखीए वणराईए संसग्गेण जादविणोदा वट्ठदि । ता गडुय
तं संभावइस्सं । (पुरतो निरीक्ष्य सहर्षं) दिट्ठिया वणराईदुदीया भगिणिया देस-
सिरी दीसदि । (सहसोपसृत्य) सागदं जिट्ठभगिणियाए ? । (इत्युमे परिष्वजेत् ।)

वनिता—(४) तुम्ह दुण्ह भगिणियाणं गंगाजमुणाणं व रमणिज्जो सं-
गमो । ता किमित्थ अहं करोमि ? । ता वरं गडुय किवासुन्दरिं पन्थुविक्खिस्सं ।

(इति निष्क्रान्ता ।)

देशश्रीः—(५) भगिनिके ! चिरादो दिट्ठासि ।

नगरश्रीः—(६) अज्जे ! अथ किं ? ।

(१) इत इत एतु प्रियसखी ।

(२) आ ! कथं पुरत एव दृश्यते प्रियसखी नगरश्रीः ? ।

(३) सबहुमानमाज्ञातास्मि चौलुक्यचन्द्रेण ' भद्रे नगरश्री ! या एसा विवेकदुहिता कृपा-
सुन्दरी नाम सा मया तत्र न्यासीकृता तथाऽनुकूलयितव्या यथा वारं वारं मां प्रति प्रेम दृढीक-
रोति ' । मयापि तथा तथानुप्रवर्तिता यथा साम्प्रतं राजपिमेव ध्यायन्ती विरहतापकान्ता काळं
गमयति । मम प्रियसख्या वनराज्याः संसर्गेण जादविनोदा वर्तते । तद् गत्वा ता संभावयिष्यामि ।
दिष्ट्या वनराज्यद्वितीया भगिनिका देशश्रीर्दृश्यते । स्वागतं ज्येष्ठभगिन्याः ? ।

(४) युवयोर्द्वयोर्भगिन्योर्गङ्गायमुनयोरिव रमणीयः संगमः । तत् किमत्राहं करोमि ? । तद्
वरं गत्वा कृपासुन्दरीं प्रत्युपेक्षिष्ये ।

(५) भगिनिके ! चिरादृष्टासि ।

(६) आर्ये ! अथ किम् ? ।

१ B & C तथा. २ B & C पम्म. ३ B & C 'करेह. ४ C अणुपरिगता, ५ B & C अं.
६ B & C मगं च वि

देशश्रीः—(१) किं नि अत्तास्मि न्य जादा सि ? ।

नगरश्रीः—(२) अज्जे ! मत्ता सामी चि अणीदिसो संपदि वट्ठदि ।
ता कथमत्तास्मास्मि न भविस्सं ? ।

देशश्रीः—(३) केरिस्सो सामी इण्हि ? ति सोढुमिच्छामि ।

नगरश्रीः—(४) भगिणिके ! किं नालिकेरदीवादो आगदा सि ? जं
त्तं पि न सुंणसि । णं संपदं गुरुचदेसलद्धजिणधम्मणुरत्तेण देवेण चत्तं मंसं
आहेत्तां य । संयुत्तो परमसावगो । जहा राया तहा पय ति अहं पि सावि-
गा जाय न्हि ।

देशश्रीः—(५) वच्छे ! जुत्तमणुट्ठिदं । नवरं ममावि उवदिससु
साय्यधम्मं ।

नगरश्रीः—(संस्कृतमाश्रित्य)

जिनो देवः कृपा धर्मो गुरवो यत्र साधवः ।

श्रायकत्वाय कस्तस्मै न श्लावेताविसूदधीः ? ॥ १ ॥

देशश्रीः—(६) अच्छरियं अच्छरियं । असुदपुण्वो एस धम्मो ।
ता अज्जप्पभुदि अब्भुवगदो मण वि । अहं पि साविगा जांद न्हि ।

नगरश्रीः—(७) इत्तिकेण अणुगिहीद न्हि ।

(१) किमिति अन्यादृशेव जातासि ? ।

(२) जायें ! मम स्वान्यप्यनीदृशः संप्रति वर्तते । तत् कथमहमन्यादृशा न भवामि ? ।

(३) कीदृशः स्वामीदानीम् ? इति श्रोतुमिच्छामि ।

(४) भगिनिके ! किं नालिकेरद्वीपादागतासि ? यदिदमपि न जानासि । ननु सांप्रत
गुरुपदेशलब्धजिनधर्मानुरत्तेन देवेन त्यक्तं मास आखेटकश्च । संवृत्तः परमश्रावकः । यथा राजा
तथा प्रजेत्यहमपि श्राविका जातास्मि ।

(५) वत्से ! युत्तमनुष्ठितम् । नवरं ममाप्युपदिश श्रावकधर्मम् ।

(६) आश्चर्यमाश्चर्यम् । अश्रुतपूर्वं एष धर्मः । ततोऽयमभृत्यभ्युपगतो मयापि । अहमपि
श्राविका जातास्मि ।

(७) एतावताऽनुगृहीतास्मि ।

१ B & C मुणमि. २ B & C जाय

देशश्रीः—(१) वच्छे ! अज्ज पुण कीस तुमं विसेसभूसिदं न
दीससि ? ।

नगरश्रीः—(२) अज्जे ! अज्ज महसवो जादो ।

देशश्रीः—(३) केरिसो ? ।

नगरश्रीः—(४) अज्ज राएसिणो सत्तुंजयरेवयपमुहमहातित्तज्जं
कट्टय पडिनियत्तस्स पवेसमंगलं संवुत्तं ति ।

(नेपथ्ये)

(५) हला वणराहण ! अदिसीदले वि तुह भवणे न लहेमि रदिं । हला
मोमो ! एम संनायो इमेहिं कुसुमकिसलयपमुहोवयारेहिं न उयसमदि ।

देशश्रीः—(६) वच्छे ! किमिदं ? ।

(नगरश्रीः कणं एवमेव ।)

देशश्रीः—(७) हुं नादं । वच्छे ! दंसेहि तं कियामुंदरि ।

नगरश्रीः—(८) इदो इदो एवु अज्जा । (किञ्चित्पगिहय ।) इममि
एवमेव इदि कियामुंदरी ।

(ननः प्रविशति कृषामुन्दरी वनगञ्जी मोमना च ।)

कृषामुन्दरी—(संवापमनिनीय) (९) महि वणराहण ! इदं पि नयि
निव्वुदा ना वा गदा ? ।

(१) वच्छे ! अज्ज पुण, कियत्तं विसेसभूसिदं दशमे ? ।

(२) अज्जे ! अज्ज महसवो जादो ।

(३) केरिसो ? ।

(४) अज्ज राएसिणो सत्तुंजयरेवयपमुहमहातित्तज्जं कट्टय पडिनियत्तस्स पवेसमंगलं संवुत्तं ति ।

(५) हला वणराहण ! अदिसीदले वि तुह भवणे न लहेमि रदिं । हला मोमो ! एम संनायो इमेहिं कुसुमकिसलयपमुहोवयारेहिं न उयसमदि ।

(६) वच्छे ! किमिदं ? ।

(नगरश्रीः कणं एवमेव ।)

(७) हुं नादं । वच्छे ! दंसेहि तं कियामुंदरि ।

(८) इदो इदो एवु अज्जा । (किञ्चित्पगिहय ।) इममि एवमेव इदि कियामुंदरी ।

वनराजी—(१) सहि ! समस्ससिहि समस्ससिहि अणुकूलं दिव्वं सर्व्वं
संपाडइस्सदि ।

सोमता—(२) भट्टिणि ! मा उत्तम्म ।

नगरश्रीः—(३) भगिणिके ! सुदो संलावो एदाणं ।

देशश्रीः—(४) अध किं ? ।

वनराजी—(५) कथं अज्ज देससिरिसणाहा पत्ता पियसही नयरसिरी ? ।

कृपासुन्दरी—(६) सहि सोमदे ! संठवसु ममं । (इत्यात्मानं सवृणोति ।)

नगरश्रीः—(७) भगिणिके ! एहि उवसप्पम्ह । (उपमृत्य) सहि कि-
वासुंदरि ! वाढमायासिदा सि संतावेण ।

कृपासुन्दरी—(आकारसंवरं कृत्वा) (८) इत्थ उपविसट्ठु पियसहीजुगलं ।
(उभे उपविशतः ।)

नगरश्रीः—(९) सहि किवासुंदरि ! एसा मह जिट्ठं भगिणिणा तुमए
सह सहित्तणं गिण्हिदुमिच्छदि ।

कृपासुन्दरी—(१०) सहि नगरसिरि ! पडियन्नं ज्जेव एदं मए ।

देशश्रीः—(११) सहि ! इमिणा कयत्थ म्हि ।

(१) सखि ! समान्वसीहि समान्वसीहि अनुकूलं देवं सर्व्वं संपादयिष्यति ।

(२) भट्टिनि ! मा उत्तम्य ।

(३) भगिनिनिके ! श्रुतः सलाप एतयोः ।

(४) अध किम् ? ।

(५) कथमस्य देशश्रीसनाथा प्राप्ता प्रियसखी नगरश्रीः ? ।

(६) सखि सोमते ! संस्थापय माम् ।

(७) भगिनिनिके ! एतुपसर्पावः । सखि कृपासुन्दरि ! वाढमायासितासि संतापेन ।

(८) अत्रोपविशतु प्रियसखियुगलम् ।

(९) सखि कृपासुन्दरि ! एषा मम ज्येष्ठभगिनिषा त्वया सह नयितव्यं प्रोदुमिच्छति ।

(१०) सखि ! नगरभि ! प्रतिपन्नमेवैतन्मया ।

(११) सखि ! शनेन कृतार्थमिह ।

देशश्रीः—(१) वच्छे ! अज्ज पुण कीस तुमं विसेसभूसिदं व दीससि ? ।

नगरश्रीः—(२) अज्जे ! अज्ज महूसवो जादो ।

देशश्रीः—(३) केरिसो ? ।

नगरश्रीः—(४) अज्ज राएसिणो सत्तुंजयरेवयपमुहमहातित्यजत्तं कहुय पडिनियत्तस्स पवेसमंगलं संवुत्तं ति ।

(नेपथ्ये)

(५) हला वणराईए ! अदिसीदले वि तुह भवणे न लहेमि रदि । हला सोमदे ! एस संनावो इमेहिं कुसुमकिसलयपमुहोवयारेहिं न उवसमदि ।

देशश्रीः—(६) वच्छे ! किमिदं ? ।

(नगरश्रीः कर्णे एवमेव ।)

देशश्रीः—(७) हुं नादं । वच्छे ! दंसेहि तं कियामुंदरिं ।

नगरश्रीः—(८) इदो इदो एहु अज्जा । (किञ्चित्परिक्रम्य ।) इममि पणमे वट्ठदि कियामुंदरी ।

(ततः प्रविशति कृषामुन्दरी वनराजी सोमता च ।)

कृषामुन्दरी—(संतापमभिनीय) (९) सहि वणराईए ! इहं पि नयि निच्चुदी ना का गदी ? ।

(१) वच्छे ! अय पुनः कम्मारवं विसेसभूपिनेव दृश्यते ? ।

(२) अज्जे ! अय महूसवो जातः ।

(३) कीरिसो ? ।

(४) अय राज्ञे शत्रुश्रयैरेव प्रमुखमनार्थयात्रां कृत्वा प्रतिनिवृत्तस्य प्रवेशमदृष्टं गच्छति ।

(५) हला वणराईए ! अदिसीदलेऽपि तव भवने न लभे रसिम् । हला सोमदे ! एस संतापमिदं कुसुमकिसलयपमुहोवयारेहिं न उवसमदि ।

(६) वच्छे ! किमिदम् ? ।

(७) हुं नादम् । वच्छे ! दंसे त्वं कियामुन्दरीम् ।

(८) इदो इदो एहु अज्जा । (किञ्चित्परिक्रम्य ।) इममि पणमे वट्ठदि कियामुन्दरी ।

(९) सहि वणराईए ! इहं पि नयि निच्चुदी ना का गदी ? ।

सर्वाः—(श्रुत्वा) (१) किमिदं ? ति ।

वनराजी—(२) सँदीओ ! एदे धीवराण सलिलोपकंठठिदाण मीण-
गगहणसरंभसंलावा ।

कृपासुन्दरी—(सदुःखं) (३) दुक्खवैविणोदणत्थमागदाए बहुदुक्खु-
प्पादणं । ता वरं नियघरि ग्येवँ गमिस्सं । (इति गन्तुमारभते ।)

सर्वाः—(जथले धृत्वा) (४) सहि ! चिट्ठ दाव ।

कृपासुन्दरी—(५) एसा ठिद म्हि ।

नगरश्रीः—(६) सहि ! तुह पणपूरणत्थं वसणविणिवारणं करि-
स्सदि देवु त्ति सुणीयदि ।

कृपासुन्दरी—(७) तदो किं भविस्सदि ? ।

नगरश्रीः—(८) तुह वणराई पियदरा भविस्सदि ।

(नेपथ्ये)

(९) अरे ! घरेघ एँदं ति । इमिणा खु पडिवक्खसंवंधिणा भोदब्बं ।

सर्वाः—(१०) सहि वणराईए ! किमिदं ? ।

(१) किमिदम् ? इति ।

(२) सख्यः ! एते धीवराणां सलिलोपकण्ठस्थितानां मीनप्रहणसरंभसंलापाः ।

(३) दुःखविनोदनार्थमागताया बहुदुःखोत्पादनम् । तद्वरं निजगृहे एव गमिष्यामि ।

(४) सरि ! तिष्ठ तावत् ।

(५) एषा स्थितास्मि ।

(६) सरि ! तव पणपूर्णार्थं व्यसनविनिवारणं करिष्यति देव इति श्रूयते ।

(७) ततः किं भविष्यति ? ।

(८) तव वनराजी प्रियतरा भविष्यति ।

(९) अरे ! धरत एतमिति । अनेन खलु प्रतिपक्षसंग्रन्धिना भवितव्यम् ।

(१०) सरि वनराजिके ! किमिदम् ? ।

१ B & C सहिओ २ B & C इत्तं ३ B & C 'दुक्खप्पा' ४ B & C जेर. ५ B & C एँदं । ६ B & C राइ ति

(नेपथ्ये)

(१) रे रे ! रएह वागुरे । पाडेह पासए । जालेह जलणे । सजेह पहरणे । मारेह ससए । वंवेह हरिणे । घाएह वराहे । विससेह महिसे । वावाएह विहंगमे ।

सर्वाः—(सत्रासं) (२) अचाहिदं अचाहिदं किमिदं ? ति ।

वनराजी—(३) सहीओ ! मा उत्तसध । कस्सवि खत्तियकुमारस्स पारद्धिपारंभसम्मदो एस ।

कृपासुन्दरी—(४) सहीओ ! इमिणा कोलाहलेण न सक्केमि ठाढुं ।
(इत्युत्थाय गमनं नाटयति ।)

(सर्वा अनुव्रजन्ति ।)

(नेपथ्ये गीतध्वनिः ।)

सर्वाः—(कर्णं दत्त्वा) (५) अदिकरुणमधुरो एस कुदो गीदझुणि ? ति ।

वनराजी—(६) सहीओ ! एस पारद्धियाणं गौरिगेयसदो ।

कृपासुन्दरी—(७) इमिणा गीदेणावि समुप्पज्जदि मे सीसवेदणा । ता अन्नदो गमिस्सं । (किंचित्परिक्रम्य पुरो विलोक्य च) कथमेस को वि जला-
सओ ? । ता इमस्स परिसरेण सीदलेण भोदव्वं ।

(नेपथ्ये)

(८) अरे ! खिवेह जाले । पवत्तेह गले (?) । गहेह मीणे ।

(१) रे रे ! रचयत वागुराः । पातयत पाशान् । ज्वालयत ज्वलनानि । सज्जयत प्रहर-
णानि । मारयत शशकान् । वन्धयत हरिणान् । घातयत वराहान् । विगसयत महिपान् । व्यापा-
दयत विहङ्गमान् ।

(२) अत्याहितमत्याहितं किमिदम् ? इति ।

(३) मत्स्यः ! मा उव्रस्यत । कस्यापि क्षत्रियकुमारस्य पापद्विप्रारम्भसम्मर्द एषः ।

(४) मत्स्यः ! अनेन कोलाहलेन न शक्नोमि स्थातुम् ।

(५) अतिकरुणमधुरं एष कुनो गीतध्वनिः ? इति ।

(६) मत्स्यः ! एष पापद्विक्राणां गौरीगेयशब्दः ।

(७) अनेन गीतेनापि समुत्पद्यते मे शीर्षवेदना । ततोऽन्यतो गमिष्यामि । कथमेव कोऽपि
जटाशय ? । तदस्य परिमरेण शीतलेन भवितव्यम् ।

(८) अरे ! श्रिपयत जालान् । प्रवत्तयत गलान् (?) । ग्राहयत मीनान् ।

धर्मः—

इह भरहनिवाजो जं न केणावि चत्तं
मुयइ मयधणं जो तंपि पाविकमूलं ।
नियजणवयसीमं मोयए जो य जूय-
प्पमुहवसणचयं सो वरो मुज्झ होउ ॥

मतिप्रकर्षः—प्रतिज्ञातमेव श्रीहेमपादाम्बुजसमक्षं निर्वाधनमोक्षणं सप्तव्यसननिर्वासनं च
देवेन इति संपूर्ण एव पणवन्धः ॥

किञ्चाऽभक्ष्यमयं त्यक्त्वा, परनारीपराङ्मुखः ।
स्वदेशे परदेशे च, हिंसादिकमवारयत् ॥

इति श्रुत्वा मुदितो धर्मभूपः । निवेदितं विरतिपत्न्याः । पृष्टाः सदागमशमादिमहत्तराः । श्री-
धर्मासन्नस्थाभिरतत् श्रुत्वा मुदितमैत्रीसमतासखीभिर्ज्ञापितं कृपासुन्दर्याः । इति सिद्धप्रायं प्रयो-
जनमिति निश्चित्य धर्मविसृष्टः प्राप्तः श्रीकुमारनृपाभ्यर्णं मतिप्रकर्षः । विज्ञप्तः समप्रोऽपि पुरुषद्वेषण-
वंधादिव्यतिरेकः । निष्पन्नप्रायमिदमित्याद्यक्षरैरमृतायमानैः पुनः कथ्यता पुनः कथ्यतामिति
इत्यादि वदन् परममुदम्भोधिमग्नः समजनि भूजानिः । ततो महता महेन प्रवेशितश्च श्रीधर्मभूपालः,
सपरिकरः स्वराजधानीमण्डपे । अथ सम्प्राप्ते शुभलक्ष्णे निर्मलभाववारिभिः कृतमङ्गलमञ्जनः सत्कीर्ति-
चन्दनावलितदेहो नैकाभिर्महोलसद्रूपणालङ्कृतो दानकङ्कणरोचिष्णुदक्षिणपाणिः संवेगरङ्गद्वजाधि-
रूढः सदाचारलत्रोपशोभितः श्रद्धासहोदरया क्रियमाणलवणोत्तारणविधिः त्रयोदशशतकोटीव्रतभङ्ग-
सुभगजन्यलोकपरिवृतः श्रीदेवगुरुभक्तिदेशविरतिजानिनीभिर्गीयमानधवलमङ्गलः क्रमेण प्राप्तः पौप-
धागारद्वारतोरणे । पञ्चविधस्वाध्यायवाद्यमानातोद्यध्वनिपूरं प्रसर्पति विरतिश्चश्चा कृतप्रोद्गणाचारः,
शमदमादिशालकृद्दर्शितसरणिः मातृगृहमध्यस्थितायाः शीलधवलचीवरध्यानद्वयकुण्डलनवपद्मीहारत-
पोमेदमुद्रिकाद्यलङ्कृतायाः कृपासुन्दर्याः सवन् १२१६ मार्गशुद्धितीयादिने पाणिं जग्राह श्रीकु-
मारपालमहीपालः श्रीमद्देवतासमक्षम् । ततः श्री आगमोक्तश्राद्धगुणप्रगुणितद्वादशव्रतकलशावलि
विचारचारुतोरणां नवतत्त्वनवाङ्गवेदी कृत्वा प्रवोधाग्निं प्रदीप्य भावनासर्पिस्तर्पितं श्रीहेमाचार्यो
भूदेवः सवभूकं नृपं प्रदक्षिणयामास “चत्वारि मङ्गलम्” इति वेदोच्चारपूर्वम् । ततः—

जामात्रे ददिवान् धर्मः, पाणिमोचनपर्वणि ।

सौभाग्यागेयदीर्घायुर्जलसौरयाननेकदाः ॥ १ ॥

एवं महेन संपूर्णं, पाणिमरणमङ्गले ।

प्रणेमिवांस राजर्षिं, सुरिराजोऽन्वशादिति ॥ २ ॥

या प्रापे न पुरा निरीक्षितुमपि श्रीश्रेणिकायैर्नृपैः,

कन्यां तां परिणायितोऽसि नृपते ! त्वं धर्मभूमीशितु-

अस्या प्रेम महद्विधेयमनिशं स्पष्टयं च नैतद्वचो,

यस्मादेतदुरुप्रसङ्गयसतो भावो भृशं निर्दृतः ॥ ३ ॥

दाण्डपाशिकः—(१) अरे ! कुदो पुण देसंतरादो परावडिदो भवं ? ।
 पुरुषः—(न्यग्न) (२) कि दाणि भणिस्सं ? । (प्रकाशं) भष्टके !
 हगे इल्लदिअंतलातो आमंदे ।
 दाण्डपाशिकः—(३) अरे ! अन्नमापुटो अन्नं पलवह । ता एदं गाढं
 वंघेह ।

पुरुषः—(४) भष्टके ! भयेण विमुमलिदु म्हि देशेनामं पि ।

(पदाती दृढं वध्नीतः ।)

प्रथमः—(५) अले पुलिगा ! लायकीयशौशणेण भष्टके पलपुलिंशे
 गवेशदि । ता जमलायमुहकुहलं पविशिदुकामे भवं ।

द्वितीयः—(६) अले ! केलिंशे तुह नामके ? ।

पुरुषः—(७) भष्टके ! हगे शंशारे । (इत्यद्वैते सविपादमात्मगतं) हन्धी
 महंते पमाते । ता कि कलेमि ? ।

पदाती—(८) अले ! खलिदेहिं छेव अप्पाणयं मल्लवेसि ।

पुरुषः—(९) भष्टके ! हलिणकनामगे हगे ।

दाण्डपाशिकः—(१०) खवयणविरोहेणेव पडिवन्नं तए दुट्टपुरिसत्तणं ।

(१) अरे ! कुतः पुनर्देशान्तरात्परापतितो भवान् ? ।

(२) किमिदानीं भणिष्यामि । भर्त्ता ! अहं दूरदिगन्तरादागतः ।

(३) अरे ! अन्यदापुटोऽन्यत्रलपति । तदेतं गाढं वध्नीत ।

(४) भर्त्ता ! भयेन विस्मृतोऽस्मि देशनामापि ।

(५) अरे पुरुषाः ! राजकीयशासनेन भर्त्ता परपुरुषान् गवेययति । तद्यमराजमुखकुहरं प्रवे-

ष्टकामो भवान् ।

(६) अरे ! कीदृशं तव नाम ? ।

(७) भर्त्ता ! अहं ससारः । हा धिग् महान् प्रमादः । तर्हि करोमि ? ।

(८) अरे ! खलितैरेवात्मानं म्लायसि ।

(९) भर्त्ता ! हरिणकनामकोऽहम् ।

(१०) खवचनविरोधेनैव प्रतिपन्नं त्वया दुष्टपुरुषत्वम् ।

१ B & C गते. २ B & C भट्ट ३ B & C देशं ४ B & C सासं ५ B & C लिसे.
 ६ B & C सदि. ७ B & C मसारं ८ B & C मालवेसि. ९ A भट्ट

वर्णरत्नी—(सवित्री) (१) सहेओ ! एस पुनकेई भनिआ बिबर
पुरिसावेसणय निउत्तो निबमपुमत्तो पठिउत्तमहि वममकुत्तरो नाम देओ
सिओ । ता न जुतमित्य समवेदाण अन्ह अवत्ताण ।

नगरश्रीः—(२) अज देससिहि ! गच्छहे उज्जे सहेण ।

(देशश्रीनिष्कान्ता ।)

नगरश्रीः—(३) सहि वणरहेण ! गच्छन्ह ।

वर्णरत्नी—(४) एवं ओहि ।

नगरश्रीः—(५) देला सोमहे ! आदेसहे प्याण ।

सोमदा—(६) देदा देदा एउ अदिणोअियल ।

(सर्वाः परिक्रामन्ति ।)

नगरश्रीः—(७) कय पुरदा ज्येव देउपासिओ ? ।

(वतः प्रविशति यमनिधमनाया पद्मादिदेवभावगुणस्वभावा दाण्डपादिकः प्रपद्यते ।)

पद्मिनी—(८) भूढके ! एओ पुलिओ ।

दाण्डपादिकः—(९) अरे ! को गुम ? । देहि ठाण ।

पुण्यः—(१०) भूढके ! देओ देसाललानो आगानो । ता देसामि गाले
स को ठाण ओहि ? ।

(१) सत्यः । एष पुण्यकैवल्यमिच्छा विपश्यन्कृपावेषणाद्यै निवृत्तौ निरुपममतः परिम
मति प्रपद्यते नाम दाण्डपादिकः । वत पुनमय समवेदानामसामकमवस्थानम् ।

(२) आओ देससि ! गच्छत ययं स्वस्थानम् ।

(३) सहि वणरसिके ! गच्छतः । (४) एवं भवतु ।

(५) देला सोमहे ! आदिशे पस्यानम् ।

(६) देत देत एउ अदिनीयुलम् ।

(७) कय पुरत एव दाण्डपादिकः ? ।

(८) भवतु ! एष पुण्यः ।

(९) अरे ! अन्तम् ? । देहि स्थानम् ।

(१०) भवतु ! अहं देजान्तावदानतः । ववोऽस्मिन्नो मे कः स्थानं भवति ? ।

३ B - C अथ ३ B & C भाषायां ३ B & C नम ३ B & C अनेक एवं पुनिके
३ B & C अनेक 'एवमादि' अथ 'एवमादि' एव अथ A एव अथ B & C एवमादि

दाण्डपाशिकः—(१) अरे ! कुतो पुन देसंतरादो परावडिदो भवं ? ।

पुरुषः—(स्वगत) (२) किं दाणि भणिस्सं ? । (प्रकाशं) भण्टके !
हगे दलदियंतलातो आगंदे ।

दाण्डपाशिकः—(३) अरे ! अत्तमापुट्टो अन्नं पलवह । ता एदं गाढं
वंधेह ।

पुरुषः—(४) भण्टके ! भयेण विस्सुमलिटु म्हि देशेनामं पि ।

(पदाती दृढ वधीतः ।)

प्रथमः—(५) अले पुलिशा ! लायकीयशोशणेण भण्टके पलपुलिशे
गवेषदि । ता जमलायमुहकुहलं पविशिदुकामे भवं ।

द्वितीयः—(६) अले ! केलिशे तुह नामके ? ।

पुरुषः—(७) भण्टके ! हगे शंशारे । (श्लक्ष्णंके सविपादमात्मगतं) हब्धी
महंते पमाते । ता कि कलेमि ? ।

पदाती—(८) अले ! खलिदेहिं ग्येव अप्पाणयं मल्लवेदि ।

पुरुषः—(९) भण्टके ! हलिणकनामगे हगे ।

दाण्डपाशिकः—(१०) सवयणविरोहेणेव पडिवन्नं तए दुट्टपुरिसत्तणं ।

(१) अरे ! कुतः पुनर्देशान्तरात्परापतितो भवान् ? ।

(२) किमिदानीं भणिष्यामि । भर्तः ! अहं दूरदिगन्तरादागतः ।

(३) अरे ! अन्यदापुष्टोऽन्यत्प्रलपति । तदेतं गाढं वधीत ।

(४) भर्तः ! भयेन विस्मृतोऽस्मि देशनामापि ।

(५) अरे पुरुषाः ! राजकीयशासनेन भर्ता परपुरुषान् गवेषयति । तद्यगाराजमुखकुहरं प्रवे-
ष्टुकामो भवान् ।

(६) अरे ! कीदृशं तव नाम ? ।

(७) भर्तः ! अहं संसारः । हा विम् महान् प्रमादः । तर्कं करोमि ? ।

(८) अरे ! खलितैरेवात्मानं म्लायसि ।

(९) भर्तः ! हरिणकनामकोऽहम् ।

(१०) स्ववचनविरोधेनैव प्रतिपन्नं त्वया दुष्टपुरुषत्वम् ।

१ B & C 'गते'. २ B & C 'मह' ३ B & C 'देश' ४ B & C 'सास' ५ B & C 'दिते'.
६ B & C 'सदि'. ७ B & C 'ससा' ८ B & C 'मालावसि'. ९ A 'मह'

उत्तरः—(१) भयं ! खोमविच्छिन्नस्य । ना परोक्षं परोक्षं ।

दण्डपात्रिकः—(२) किं पुनः कर्मणः ?

उत्तरः—(३) भयं ! पण्डितपात्रिका ।

दण्डपात्रिकः—(४) अरे ! गवेषणं पण्डितम् ।

(पदाती गवेषणः ।)

प्रश्नः—(५) अहं ! यत्किमप्यस्य किं पि कालवधं निर्विचित्रं ।

हितीयः—(६) अहं ! अहं ! अहं !

दण्डपात्रिकः—(७) अरे ! अहं ! अहं !

(पदाती अहं ! अहं !)

दण्डपात्रिकः—(८) अरे ! को वि लेखे एव । ना पुरतो कश्चिदपि

पण्डितः सत्यं ।

पदाती—(९) न भयं ! अहं ! अहं ! अहं !

दण्डपात्रिकः—(१०) काव्यं पुनः इमां इति पात्रिका ?

पदाती—(११) भयं ! इति पात्रिका नमो विच्छिन्नं पि विच्छिन्नं भयं !

अथवा विवेचयन्तं दण्डपात्रिका विच्छिन्नं, नवतण्डितमसमर्थं सोमं च ।

(१) भयं ! खोमविच्छिन्नस्य । नवतण्डितं परोक्षं ।

(२) किं व कर्मणः ?

(३) भयं ! पण्डितपात्रिका ।

(४) अरे ! गवेषणं पण्डितम् ।

(५) अहं ! यत्किमप्यस्य किं पि कालवधं निर्विचित्रं ।

(६) अहं ! अहं ! अहं !

(७) अरे ! अहं ! अहं !

(८) अरे ! गवेषणं पण्डितम् । नवतण्डितं परोक्षं ।

(९) भयं ! अहं ! अहं !

(१०) अहं ! अहं ! अहं !

(११) भयं ! इति पात्रिका नमो विच्छिन्नं पि विच्छिन्नं भयं !

अथवा विवेचयन्तं दण्डपात्रिका विच्छिन्नं, नवतण्डितमसमर्थं सोमं च ।

अथवा विवेचयन्तं दण्डपात्रिका विच्छिन्नं, नवतण्डितमसमर्थं सोमं च ।

दाण्डपाशिकः—(नसंभ्रममुपसृत्य) (१) सामिणि ! प्रणमामि ।

नगरश्रीः—(२) भद्र ! सुहं ते ? ।

दाण्डपाशिकः—(३) देवस्स चालुफ़ससिणो पयावेण ।

नगरश्रीः—(४) किमेयं ? ।

दाण्डपाशिकः—(५) एस अरिसंतिओ को वि देवपादमूलं नेदव्वो ।

नगरश्रीः—(६) भद्र ! मद् वयणेण देवं किं पि विन्नविस्ससि ? ।

दाण्डपाशिकः—(७) किमेवं नियपरियणपरमाणुम्मि जणे आदि-
सिज्जदि ? ।

(नगरश्रीः कर्णे एवमेव ।)

दाण्डपाशिकः—(८) जं सामिणी आणवेदि ।

नगरश्रीः—(९) ता गच्छदु भवं । अहं पि पियसहिं विवेयनिवपासे ।
मुत्तुं गच्छामि ।

दाण्डपाशिकः—(१०) एवं भोदु ।

(नगरश्रीः सनृतीया निष्क्रान्ता ।)

पदाती—(११) भट्टके ! एदं पुलदो लायउलं ।

दाण्डपाशिकः—(प्रवेशं नाटयन्) (१२) कैयं एस देवो ? ।

(१) स्वामिनि ! प्रणमामि ।

(२) भद्र ! सुहं ते ? ।

(३) देवस्य चालुक्यशशिनः प्रतापेन ।

(४) किमेतत् ? ।

(५) एषोऽरिसत्कः कोऽपि देवपादमूलं नेतव्यः ।

(६) भद्र ! मम वचनेन देवं किमपि विज्ञपयिष्यसि ? ।

(७) किमेवं निजपरिजनपरमाणौ जने आदिश्यते ? ।

(८) यस्त्वामिनी आज्ञापयति ।

(९) तद्गच्छतु भवान् । अहमपि प्रियसखी विवेकनृपपार्थं मोक्षुं गच्छामि ।

(१०) एवं भवतु ।

(११) भर्तः ! एतत्पुरतो राजकुलम् ।

(१२) कथमेव देवः ? ।

यस्य शरीरान्तरा प्रकटयन्ता इव प्रवृत्ता जाताः ।
 इति शाला नारदहृदयं शोकेण सत्यापितम् ॥
 तदुपसर्गात् । इव ! एष पुरुषोऽयं अमला मया लब्धः । एतस्य च पाशं एष लेखः ।
 (१) इव ! अतिष्ठतं देवस्य आसनम् । किञ्च किमपि विज्ञापनीयमस्ति ।
 (२) साभिपत्नी नगराग्नीः विज्ञापयति—एभिर्मन्त्रैर्निर्वाहिसितैः सुखं भविष्यति । अयं च

राजा—विश्रवन्मभिधीयताम् ।
 द्वाण्डपाक्षिकः—(२) साभिपत्नी नगराग्नीः विज्ञापयति—इमो हि वसवो हि निव्वासिदेहिं सुदे भविस्सहि । अयं च ' जाव एतदं न निव्वासिदेहिं न तव

देवस्य सासणं । किञ्च किं हि विज्ञापनीयमस्ति ।
 द्वाण्डपाक्षिकः—(तैत्त सहे निष्कस्य प्रविश्य च) (१) इव ! अयुर्हि निगृहीतं कुरु ।

राजा—(उद्वेगं प्राप्यति ।)
 इति शाला नारदहृदयं शोकेण सत्यापितम् ॥
 तदुपसर्गात् । इव ! एष पुरुषोऽयं अमला मया लब्धः । एतस्य च पाशं एष लेखः ।
 (१) इव ! अतिष्ठतं देवस्य आसनम् । किञ्च किमपि विज्ञापनीयमस्ति ।
 (२) साभिपत्नी नगराग्नीः विज्ञापयति—एभिर्मन्त्रैर्निर्वाहिसितैः सुखं भविष्यति । अयं च

(द्वाण्डपाक्षिको हि कुरुण्यतयति ।)

राजा—कासो कासो ? ।

सह लब्धो । एतस्य च पाशं एष लेखः ।

न तव उपसर्गात् । (अयं पुरुषोऽयं अमला मया लब्धः । एतस्य च पाशं एष लेखः ।)

यस्य सूर्ये हि गतं दृष्टं पश्यन्तं च पश्यन्तं गता ।
 इयं सुविद्य नारदाया वरुणं सूर्या सगविषं ॥ २ ॥

इत्थ अरिनराणं पवेसो रक्खिदुं सक्कुं' त्ति पियसही किवासुंदरी विचारं
विचारं दुब्बला भोदि । ता तीए पणपूरणत्थं पि एदं काडुमरिहदि देवो' ।

राजा—पथ्यमाह युष्मत्स्वामिनी । यत एतेषु निर्वासितेषु लेखार्थः सुकरः ।

दाण्डपाशिकः—(१) देव ! लेहत्थं न कखु अहं जाणामि ।

राजा—शृणु, अत्रैव नगरे गूढवृत्तिः कलिकन्दलनामा शत्रुसुहृदस्ति ।
तत्पार्श्वे चैको रसदश्चत्वारस्तीक्ष्णाः सन्तीति लेखार्थः ।

दाण्डपाशिकः—(२) देव ! ते चिय पढमं किं न घिप्पन्ति ? ।

राजा—ते हि गूढवृत्तयो दुरुपलक्षाः प्रायेण चर्मचक्षुषाम् । व्यसनानि
त्वरिगृह्याण्यपि प्रकटतया भ्राम्यन्ति । ततस्तान्येव तावन्निगृह्यन्ताम् । तन्नि-
ग्रहे स्वत एव यास्यन्ति कलिकन्दलप्रभृतयः । तद्गच्छ द्यूतमांसमद्यमारिनामा-
नि चत्वारि व्यसनानि निपुणमन्विष्य सुगृहीतानि विधाय नगरान्निर्वासय ।
चौर्यपारदारिकत्वे च पूर्वमेव निर्वासिते स्तः । वेद्याव्यसनं तु वराकमुपेक्ष-
णीयम् । न तेन किञ्चिद्भूतेन स्थितेन वा ।

दाण्डपाशिकः—(३) जं देवो आणवेदि । (इति निष्क्रम्य पुरोऽग्रेस्य च)
एदं च दुप्पहं । इत्थ दाव सुलहसंभावणं जूदं । भोडु निरुपिस्सं ।
(ततः प्रविशति द्यूतकुमारः ।)

द्यूतकुमारः—(सर्वतो निरूप्य) (४) कथं मए जीवंते कयजुयावदाद
व्व दीसदि ? । जं दाणि निवनिवेसिदनवीणजिणायदणपवटंतसरसनाडयपि-
च्छणो ममं अवजाणिय जणो रचदि । भोडु दाव । अध कथं चिरयदि मे पाण-
वह्महा असच्चकंदली ? ।

‘यावदेतानि न निर्वासितानि न तावद्वारिन्नराणा प्रवेशो रक्षितुं शक्यः’ इति प्रियसही कृपासुन्दरी
विचारं विचारं दुर्वला भवति । तत्तस्याः पणपूरणार्थमप्येतत्कर्तुमर्हति देवः ।

(१) देव ! लेखार्थं न खल्वहं जानामि ।

(२) देव ! त एव प्रथमं किं न गृह्यन्ते ? ।

(३) यदेव आज्ञापयति । एतथ दुष्प्रभम् । अत्र तावत्सुलभसंभावनं द्यूतम् । भवतु निरूपयिष्ये ।

(४) कथं मयि जीवति द्यूतयुगावतार इव दृश्यते ? । यदिदानीं नृपनिर्देशिततरोनजिता-
यतनप्रवर्त्तमानसरसनाटकेऽपेक्षणे मासप्रगण्य जतो रज्यते । भवतु तावत् । अत्र कथं चिरयति मे
प्राणवह्मभाऽसत्यकन्दली ? ।

विज्ञापयति-पुत्रोत्पत्तिवार्ताः सुखं भाविष्यति । अथ च

इत्थ अरिनराणं पवेसो रक्खिदुं सक्कुं' त्ति पियसही किवासुंदरी विचारं विचारं दुव्वला भोदि । ता तीए पणपूरणत्थं पि एदं काडुमरिहदि देवो' ।

राजा—पथ्यमाह युष्मत्स्वामिनी । यत एतेषु निर्वासितेषु लेखार्थः सुकरः ।

दाण्डपाशिकः—(१) देव ! लेहत्थं न कखु अहं जाणामि ।

राजा—शृणु, अत्रैव नगरे गूढवृत्तिः कलिकन्दलनामा शत्रुसुहृदस्ति । तत्पार्श्वे चैको रसदश्चत्वारस्तीक्ष्णाः सन्तीति लेखार्थः ।

दाण्डपाशिकः—(२) देव ! ते चिय पढमं किं न चिप्पंति ? ।

राजा—ते हि गूढवृत्तयो दुरुपलक्षाः प्रायेण चर्मचक्षुषाम् । व्यसनानि त्वरिगृह्याण्यपि प्रकटतया भ्राम्यन्ति । ततस्तान्येव तावन्निगृह्यन्ताम् । तन्निग्रहे स्वत एव यास्यन्ति कलिकन्दलप्रभृतयः । तद्गच्छ शूतमांसमद्यमारिनामानि चत्वारि व्यसनानि निपुणमन्विष्य सुगृहीतानि विधाय नगरान्निर्वासय । चौर्यपारदारिकत्वे च पूर्वमेव निर्वासिते स्तः । वेद्याव्यसनं तु वराकमुपेक्षणीयम् । न तेन किञ्चिद्भूतेन स्थितेन वा ।

दाण्डपाशिकः—(३) जं देवो आणवेदि । (इति निष्क्रम्य पुरोऽग्रलोम्ब्य च) एदं च दुप्पहं । इत्थ दाव सुलहसंभावणं जूदं । भोदु निरुविस्सं ।

(ततः प्रविशति द्यूतकुमारः ।)

द्यूतकुमारः—(सर्वतो निरूप्य) (४) कथं मए जीवंते कयजुयावदारु व्व दीसदि ? । जं दाणि निवनिवेसिदनवीणजिणायदणपवदंतसरसनाडपिच्छणे ममं अवजाणिय जणो रचदि । भोदु दाव । अध कथं चिरयदि मे पाणवल्लहा असच्चकंदली ? ।

‘यावदेतानि न निर्वासितानि न तावद्वारिनराणां प्रवेशो रक्षितुं शक्यः’ इति प्रियसही उभासुन्दरी विचारं विचारं दुर्वला भवति । तत्तस्याः पणपूरणार्थमप्येतत्कर्तुमर्हति देवः ।

(१) देव ! लेखार्थं न खल्वहं जानामि ।

(२) देव ! त एव प्रथमं किं न गृह्यन्ते ? ।

(३) यदेव आज्ञापयति । एतच्च दुष्प्रभम् । अत्र तावत्सुलभसंभावनं शूतम् । भवतु निरूपयिष्ये ।

(४) कथं मयि जीवति शूतयुगावतार इव दृश्यते ? । यदिदानीं नृपनिवेशितनवीनजिनायतनप्रवर्त्तमानसरसनाट फ्रेक्षणे मासप्रगणय्य जनो रक्ष्यते । भवतु तावत् । अत्र न च चिरयति मे प्राणवह्माऽसत्यचन्दली ? ।

जन्म मरेहिं गईदा पळइअन्व ज्ञा पळया जाया ।

इय सुणिय नारयाओ वज्जं महेण मननियं ॥ २ ॥

ता उवसणामि । (उवसण प्रणम्य च) देव ! एम पुग्गिमा अत्त ममनेण
मण लब्धो । एदस्स य पासे एम लेहो ।

राजा—कामो कामो ? ।

(ताण्डपाशिको उत्पणनयति ।)

राजा—(उदेय गन्तव्यति ।)

स्वस्ति श्रीजनमनोवृत्तेः श्रीमोहमहाराजो गूर्जरराजराजनानां कल्याण-
मित्रं कलिकन्दलमनिनिविडमालिङ्ग समादिशति । यथा, क्षेमोऽस्माकम् । भव-
तापि निग्निलप्रवृत्तिगर्भिणी निजकोशलकथातिलकिता निरन्तरस्मन्मनःप्र-
मोदाय प्रहेया विज्ञप्तिः । तथा विपक्षपरिजनोपजापकर्मणि नित्यप्रवृत्तिनेन
स्थानव्यम् । यश्च तत्पाद्वै मिथ्यात्वरशिनामा तापसच्छात्रा रसप्रदधिगत्य-
हितोऽस्ति स यथाकालं प्रस्तुतप्रयोजने व्यापारयितव्यः । ये च चत्वारः कोप-
गर्वच्छञ्जलौल्यनामानस्तीक्ष्णास्त्वन्निकटे प्रहिताः सन्ति तेऽपि नचिरादधि-
कृतकार्यं नियोजयितव्याः । अत्रार्यं भवन्तं त्वरयितुं संसारको नाम लेखहा-
रकः प्रहितोऽस्तीति । (पुनर्विमृश्य च) दाण्डपाशिक ! एनं तावत्कारागार-
निगडितं कुरु ।

दाण्डपाशिकः—(तेन सह निष्कृत्य प्रविश्य च) (१) देव ! अणुद्विदं
देवस्स सासनं । किंतु किं पि विन्नवणीयमत्थि ।

राजा—विश्रब्धमभिधीयताम् ।

दाण्डपाशिकः—(२) सामिणी नगरसिरी विन्नवेदि—‘इमेहिं वसणेहिं
निव्वासिदेहिं सुहं भविस्सदि । अवरं च ‘जाव एदाइं न निव्वासिदाइं न ताव

यस्य शरैर्गजेन्द्रा प्ररुढपक्षा इव पर्वता जाताः ।

इति ज्ञात्वा नारदाद्वज्रं शक्रेण सत्यापितम् ॥

तदुपसर्पामि । देव ! एष पुरुषोऽयं भ्रमता मया लब्धः । एतस्य च पार्श्वे एष लेखः ।

(१) देव ! अनुष्ठितं देवस्य शासनम् । किन्तु किमपि विज्ञपनीयमस्ति ।

(२) स्वामिनी नगरश्रीः विज्ञपयति—‘एभिर्व्यसनैर्निर्वासितैः सुखं भविष्यति । अपरं च

ततः श्रीकुमारभूपः स्वसदनं प्राप्य विविन्ता कृपासुन्दरीदेव्याः पट्टवन्धं व्यधात् । तां च सर्वप्रकारैः प्रीतिकारिणीं पश्यन् स्वात्मानं द्वारवन्तं तथैव मेने कृतब्रजिरोमणिः राजर्षिः । अथैकदा प्रियमतिप्रीतं प्रेमपरवशं च ज्ञात्वोवाच धर्मनन्दिनी, हे प्रियतम ! स्थापय पुनः स्वस्थाने मे जनकं, मोहं जित्वा पूर्यास्मन्मनोरथांश्च । सता हि प्रतिपन्नं मेरुचूलसहोदरम् । यतः—

जं जस्स कथं जं जस्स जंपियं जं च जस्स पडिवन्नम् ।

तं पालन्ति तह चिय, पत्थररेह व सुयणजणा ॥

तथा—

प्रारभ्यते न खलु विन्नभयेन नीचैः,

प्रारभ्य विन्नभयतो विरमन्ति मध्याः ।

विन्नैः सहस्रगुणितैः प्रतिहन्यमानाः,

प्रारब्धमुत्तमजना न परित्यजन्ति ॥

प्रियाप्रणयवाणीश्रवणप्रोत्साहितः श्रीचौलुक्यो युद्धवीरतामात्मन्याविर्भावयन् श्रीधर्मभूपेन समं विमृश्य प्रारब्धवान् मोहं प्रत्यभिपेणनोद्योगम् । आकारितः सद्धयानसेनाध्यक्षः । सज्जीकारितान्तरङ्गचतुरङ्गसेना । वादिता जैनेश्वरवाणीसंग्रामभेरी । मिलन्ति स्म सर्वतो यमनियमादिभटाः । प्रक्षरिताः पवनवेगाः शुभाप्यवसायतुरगाः । गर्जन्ति स्म स्थैर्यैर्यास्तिक्यानेकपाः । प्रस्थितः शुभवेलायां विजययात्रोचितवेषभृद् जिनाज्ञावज्रशीर्षको नवगुप्तिगुमाङ्गः सत्त्वस्वङ्गप्रहासमूलोत्तरगुणवाणप्रगुणितार्जवाजितधनुरादिपट्टिर्द्रिग्लहरणदुर्लभः श्रीहेमाचार्यकृतरक्षाविधिं विंशतिवीनरागस्तवान्तर्द्धानकारिगुटिकार्पणजातमोहजयनिश्चयः श्रीधर्मगमदमविवेकादिमहासुभटविक्रममूर्तिजंगदजेयमनोजयगजाधिरूढः श्रीचौलुक्यः प्राप्तः कापि मोहराजासन्ने प्रदेशे । निवेशितः स्कन्धावारः । प्रेषितश्च ज्ञानदर्पणनामा दूतः । अज्ञानराशिप्रतिहारणं नीतोऽसौ मोहराजपर्षदि । दृष्टो मोहराजकुञ्जरः । स चैवम्—

“कृगाचारचतुःकृपायचरणो मिध्यात्वकायस्थिती

रौद्रार्ताव्यवमायलोचनधरो मीनध्वजोद्यत्करः ।

रागद्वेपगदाक्षुरो भववनकोडे परिक्रीडताम्,

केयां मोहमनङ्गजो न तनुते वैद्युर्यधुर्य मनः ॥ ”

भाषितः पार्श्वस्थेन मोहनृपमन्त्रिणा कदागमेन, भो दूत ! कत्वं ? केन च प्रहितः ? किम-
? चेत्युक्ते ज्ञानदर्पणः प्राह, हंहो मोहमन्त्रिन् ! ज्ञानदर्पणात्पयः श्रीचौलुक्यचक्रवर्तिनाऽभ्य-
स्रेयसिगिमेभिना प्रहितोऽस्मि । ज्ञापितं च श्रीचौलुक्यमिहेन, यदुत भो मोह !

दुःखल्लिखलावष्टम्भेन पराभूय निर्वामितः श्रीधर्मनृपतिः, स च न्यायनिष्ठः गमा-
नृपः । कृपासुन्दरी निजमुता श्रीकुमारभूमौभुजे । ज्ञातः मन्त्रव्ययः । सम्प्रति तु ज्ञाणागतव-
ज्जिह्वामन्त्रस्य समोदने धृष्टं स्वगजेऽभिषेक्तं कृतजचूडामणिः श्रीचौलुक्यकुमारवतः ।

(१०) परम ! अस्मात्परमैव. परमति प्रविशति ।

(९) परमति ऐशान्तर्यमभिप्राय ।

विप्रायः ।

(८) अस्मात् परमिनी भोगपरमः परमिनी प्रविशति । परम परमं ।

(७) अथ कथं स वेदव्या ?

(६) सुखिनि ! रादो मरिचकस्यैव विवेकवदो नाम । स एव एव मरिचकस्यैव ।

(५) आद्येव ! परमविप्राय ?

(४) विप्रायैव ।

(३) कथमिदं ?

(२) सुखे ! मरिचकस्यैव नाम निमित्तम् ।

(१) आद्येव ! अथ कथं पुनः पुनः पुनः पुनः ।

परिवर्तयितव्यम् ।

द्वैतकिमपि :— (सौख्यम्) (१०) एतदेव ! अथवा अथवा नाम परममिति ।

परमस्य आदि ।

द्वैतकिमपि :— (सौख्यम्) (९) एतदेव ! अथवा अथवा नाम परममिति ।

कलिकदन्ते । परमस्य आदि ।

द्वैतकिमपि :— (८) अथवा अथवा नाम परममिति ।

असत्यकदन्ते । (७) अथ कथं स वेदव्या ?

सो खि सत् सत्वात्मा ।

द्वैतकिमपि :— (६) सुखिनि ! रादो मरिचकस्यैव विवेकवदो नाम ।

असत्यकदन्ते । (५) अथवा अथवा नाम परममिति ।

द्वैतकिमपि :— (४) विप्रायैव ।

असत्यकदन्ते । (३) कथं विप्रा ?

द्वैतकिमपि :— (२) सुखे ! मरिचकस्यैव नाम निमित्तम् ।

स्वामी ।

असत्यकदन्ते । (१) अथवा अथवा नाम परममिति ।

असत्यकन्दली—(१) कैयमिव ? ।

धूतकुमारः—(२) जदो अन्थि भैंहं अणेगाओ सत्तीओ । संनि अणे-
गाहं स्वाहं ।

असत्यकन्दली—(३) अज्जउत्त ! महल्लं मह कांडुहल्लं नेमि दंसणे ।

धूतकुमारः—(४) ना एहि दंसमि । (क्रिञ्चत्तरिक्कम्)

एयं अंधियनामं रूपं पस्यच्छि ! चचरे पिच्छं ।
जं सेविज्जह निचं कयकोवीणेहि निवर्द्धहि ॥ ५ ॥
अवरं मयच्छि ! पिच्छसु मह रुवं डेत्य नालयं नाम ।
उवणीयकणयकोडीहि सेवियं वणियगुत्तेहि ॥ ६ ॥
नहयं नियसु नियंविणि ! इणमो चउरंगयं ति मह रुवं ।
जत्थ अरिक्कत्तकुट्टया खडक्कत्तडा अमयसारिच्छा ॥ ७ ॥
दच्छे ! इमं नियच्छसु चउत्थमक्कत्ताभिदाणयं रुवं ।
कुत्तणया भूमिवर्द्ध जत्थ पसाण्ण संजाया ॥ ८ ॥
पंचमयं मह रुवं वराडनामं इमं निहालेसु ।
सेवाह जत्थ डिंभा गयं पि कालं न याणंति ॥ ९ ॥

(१) कैयमिव ? ।

(२) यतो सन्ति ममानेकाः शक्तयः । सन्त्यनेकानि रुपाणि ।

(३) कायपुत्र ! महत्समं कुतूहलं तेषां दर्शने ।

(४) तदेहि दर्शयामि ।

एतदन्विकानाम रूपं शृणाक्षि ! चत्तरे पश्य ।
यत्सैन्यते नित्यं कृतक्रीपानैर्नृपतिभिः ॥
अपरं शृणाक्षि ! पश्य मम रूपमत्र नाटकं नाम ।
उपनीतकनकौटिभिः सेवितं वणिक्पुत्रैः ॥
तृतीयं पश्य नितम्बिनि ! इदानीं चतुरङ्कसिति मे रूपम् ।
यत्रारिक्कत्तकुट्टाः खड्गवदा कसृतसदृशाः ॥
दर्शे ! इदं पश्य चतुर्थमस्त्राभिधानकं रूपम् ।
कुत्तणया भूमिपतयो यत्प्रसादेन संजावाः ॥
पञ्चमकं मम रूपं वराटनामेदं निमालय ।
सेवया यन्म डिंभा गतमपि कालं न जानन्ति ॥

B & C कयमिव. = B मह. ३ B & C पच्छ. २ B & C पच्छ. ४ B & C पश्य.
करिव = C कयम् ८ C कयति

दीर्घप्रातिहारिकः—(१) अदे ! दुरापणी वलिगमनमालम् ।

(प्रकाशं कलकलः ।)

(असत्यकन्दली सज्जसं धूममालिङ्गिता ।)

दीर्घप्रातिहारिकः—(समाप्तं)

(२) कलकल ! वृद्धं वयस्यं पञ्चवयसं न सकिरे कान् ।

अथ पिपादं अर्धकिंमपि विलम्बमालिङ्गितां दिवं ॥ १० ॥

(प्रकाशं) कापदे ! मा भयं कसेसु ।

असत्यकन्दली—(३) अज्जवत्त ! पण्डितवक्त्रजगत्सुसम्भेदा पुणो वि
पण्डिता मोदन्व, ना एहिं अज्जवत्तं वयस्यं ।

दीर्घप्रातिहारिकः—(४) किमदृशो जिव अथीरा भोसि ? । वां मदे परिवार-
जयारचक्षुस पक्खरं असल्लोलमणिदिल्लोलद्वन्द्वनिभरा कलदेवेली ।

असत्यकन्दली—(अधिशो जम्भीत्य विलोक्य प) (५) अज्जवत्त ! अदे !

वृद्धं परिवारस्य आयारसुन्दरं तथा । नदेहि—

के वि कटिचरणाकरकस,

किं वि कटिचरणाकरकस,

के वि नमःअर्धेति हि वलिजय ।

(१) अदे ! दुरापणी वलिगमनमालम् ।

(२) कलकल ! वयस्यं पञ्चवयसं न सकिरे कान् ।

अथ पिपादं अर्धकिंमपि विलम्बमालिङ्गितां दिवं ॥

कापदे ! मा भयं कसेसु ।

(३) आद्युध ! प्रणिपद्यजनसमसूदनं पुनरुदेतेन भाविबन्धं, वयस्यं नो मन्त्र ।

(४) किमस्याने एवाधीरा भवसि ? । ननु मम परिवारस्य आयारसुन्दरं तथा । नदेहि—

विल्लोलपिपादनिभरा कलदेवेली ।

(५) आद्युध ! अदे ! मम परिवारस्य आयारसुन्दरं तथा । नदेहि—

के वि कटिचरणाकरकस,

के वि कटिचरणाकरकस,

के वि नमःअर्धेति वलिजय ।

असत्यकन्दली—(१) कैधमिव ? ।

द्यूतकुमारः—(२) जदो अत्थि भहं अणेगाओ सत्तीओ । संति अणेगाइं रुवाइं ।

असत्यकन्दली—(३) अज्जउत्त ! महल्लं मह कोदुहल्लं तेसिं दंसणे ।

द्यूतकुमारः—(४) ता एहि दंसेमि । (किञ्चित्परिक्रम्य)

एयं अंधियनामं रूपं पसयच्छि ! चच्चरे पिच्छं ।

जं सेविज्जइ निच्चं कयकोवीणेहि^१ निवईहिं ॥ ५ ॥

अवरं मयच्छि ! पिच्छसु मह रुवं ईत्थ नालयं नाम ।

उवणीयकणयकोडीहि^२ सेवियं वणिगपुत्तेहिं ॥ ६ ॥

तइयं नियसु नियंविणि ! इणमो चउरंगयं ति मह रुवं ।

जत्थ अरिक्कन्नकडुया खडक्कड्डा अमयसारिच्छा ॥ ७ ॥

दच्छे ! इमं नियच्छसु चउत्थमक्ख्वाभिहाणयं रुवं ।

कुरुतणया भूमिवई जस्स पसाएण संजाया ॥ ८ ॥

पंचमयं मह रुवं वराडनामं इमं निहालेसु ।

सेवाइ जस्स डिंभा गयं पि कालं न याणंति ॥ ९ ॥

(१) कयमिव ? ।

(२) यतो सन्ति ममानेकाः शक्तयः । सन्त्यनेकानि रूपाणि ।

(३) आर्यपुत्र ! महन्मम कुतूहलं तेषां दर्शने ।

(४) तदेहि दर्शयामि ।

एतदन्धिकानाम रूपं मृगाक्षि ! चत्तरे पश्य ।

यत्सेव्यते नित्यं कृतकोपीनैर्नृपतिभिः ॥

अपरं मृगाक्षि ! पश्य मम रूपमत्र नाटकं नाम ।

उपनीतकनकोटिभिः सेवितं वणिगपुत्रैः ॥

तृतीयं पश्य नितम्बिनि ! इदानीं चतुरङ्गकमिति मे रूपम् ।

यत्रारिकर्णकटुकाः खट्खटा अमृतसदृशाः ॥

दक्षे ! इदं पश्य चतुर्थमक्षाभिधानकं रूपम् ।

कुरुतनया भूमिपतयो यस्य प्रसादेन संजाताः ॥

पञ्चमकं मम रूपं वराटनामेदं निभालय ।

सेवया यस्य डिम्भा गतमपि कालं न जानन्ति ॥

१ B & C कयमिव. २ B मह. ३ B & C पेच्छ. ४ B & C पेच्छ. ५ B & C एत्थ.

A करिक्क ० C अत्त ८ C कञ्जादि

एतत्प्रकारः—(१) मोक्षलभनमलचन्दकले ! किमदणामसकं वशी-
यति ? । नाति—

जदे मरु परं जगती जगती वा पण्डितो य पुनो वा ।
नाति नसे मरु सेव न मुयति करति य न सोय ॥ १२ ॥

अपरं च, चन्दसुति ! निजमा रसेसि सोमिमती । जदो—
मरु सेवतिवियपरमसुतिम देवमि देवराण वि ।

जायदे अतो ! रसेसि नोसकं रकसकम् ॥ १३ ॥

असित्यकन्दली—(२) अजजत ! जादे एवं ना कुतो विलंबीयति ? ।
कि न नादणदसमादिदममुष्टीयति ? ।

एतत्प्रकारः—(३) त्रिपुं ! मितवनां पडिवालपुं तिदे ।

असित्यकन्दली—(४) अजजत ! वुदे मितवनां नाडिमिज्जामि ।

एतत्प्रकारः—(५) सुनयणो ! एगो एवं नादमोहदसोण हिंसाण न-
पाओ जालओ नाम । अवरो य नादमोहदंङ्गासियपमदंङ्गरओ मज्जसेहे-
रओ नाम ।

(वरः प्रविशति आङ्गलक ।)
आङ्गलकः—(आत्मानं निर्वप्य)

(१) मोक्षलभनमलचन्दकले ! किमदणामसकं वप्यते ? । तयाहि—

यादि विपते गृहे जननी जनको वा प्रणविनी वा पुनो वा ।
तथापिमे मम सेवा न मुयन्ति कुर्वन्ति च न शोकम् ॥

अपरं च, चन्दसुति ! निरपमोहया स्वाभिमातिः । यतः—

मम सेवतिवियपरमसुतिमे देवे देवराजोऽपि ।

जायतेऽहो ! एगो निदमोहं रकसकम् ॥

(२) आर्यपुत्र ! यथेवं वता कुतो विलम्ब्यते ? । किं न वातपादसमादिदममुष्टीयते ? ।

(३) त्रिपुं ! मितवनां प्राविण्यलयासिम् ।

(४) आर्यपुत्र ! तव मित्रवर्गो बाहुमिच्छामि ।

(५) सुनयने ! एकस्माच्चारावमोहदंङ्गा हिंसायास्मनयो आङ्गलको नाम । अपरञ्च वात-
मोहदंङ्गासिप्राकप्रमादंङ्गरको मज्जोहरको नाम ।

१ A निम्न व वशी. २ A & C विप्र. ३ C गतो ४ C हतो.

किं वि लूणसन्वावयव,
के वि जेव खवणय अलज्जिय ॥ ११ ॥

धूतकुमारः—(१) पाणप्पिए ! मा एवं भण । जदो पुरिसाण पए
अग्घदि न रूवं । अवरं च एय्माणं न सुणसि कुलसुद्धिं तेणेदं जंपसि ।

असत्यकन्दली—(सोत्प्रासं) (२) अज्जउत्त ! आयासरसिसेण भं
कुलेण ।

धूतकुमारः—(कर्णे पिधाय) (३) पिए ! सुणेसु इमेसिमभिजणे ।

असत्यकन्दली—(४) एसा सावहाण म्हि ।

धूतकुमारः—(अङ्गुल्या निर्दिशन्) (५) एस मेवाढैनविदिकुमारो । ए
सुरट्ठाहिवसहोदरो । एस चंदावदीपदी । एस नडूलनैरिंदनचुओ । एस पुंता
रायभायनंदणो । एस धाराहिरायभागिणिज्जो । एस सायंभरीभूर्वालमाडुगो ।
एस कुंकणाहिवेमाडगो(ओ) । एस कच्छभूमीभुयंगसालओ । एस ममं
लाग्यंउलदुद्धिदानंदणो । एस पुण चालुकनिवजणयभाडुगो ।

असत्यकन्दली—(६) हीमाणहे ! एरिसेण अज्जउत्तपरिणं
कयन्थ म्हि ।

केऽपि लूनसर्वावयवाः,

केऽयेव क्षपणका अलज्जिताः ॥

(१) प्राणप्रिये ! मैवं भण । यतः पुरुषाणा पराक्रमोऽर्धति न रूपम् । अपरं च, एते न
जानामि कुलसुद्धिं तेनेदं कथयामि ।

(२) आर्यपुत्र ! आकाशसदृशेन भवितव्यं कुलेन ।

(३) प्रिये ! शृण्वेषामभिजनान् ।

(४) एसा सावधानामि ।

(५) एस मेवाढैनविदिकुमारः । एस सौराष्ट्राविषमहोदरः । एस चन्द्रावतीपतिः । एस
सुरट्ठाहिवसहोदरः । एस चंदावदीपदीपकः । एस नडूलनैरिंदनचुओ । एस पुंता
रायभायनंदनः । एस धाराविगजभागिनेयः । एस सायंभरीभूर्वालमाडुगो ।
एस कुंकणाहिवेमाडगो । एस कच्छभूमीभुजद्वयसालकः । एस ममं
लाग्यंउलदुद्धिदानंदनः । एस पुण चालुकनिवजणयभाडुगो ।

(६) हीमाणहे ! एतेनान्येषुवपि कुलेण कृतार्थामि ।

82

किं वि लूणसञ्चावयव,
के वि जेव खवणय अलज्जिय ॥ ११ ॥

द्यूतकुमारः—(१) पाणप्पिए ! मा एवं भण । जदो पुरिसाण परक्कमो
अग्घदि न रूवं । अवरं च एयाणं न मुणसि कुलसुद्धिं तेणेदं जंपसि ।

असत्यकन्दली—(सोत्थासं) (२) अज्जउत्त ! आयारसरिसेण भोदव्वं
कुलेण ।

द्यूतकुमारः—(कणों पिवाव) (३) पिए ! सुणेसु इमेसिमभिजणे ।

असत्यकन्दली—(४) एसा सावहाण म्हि ।

द्यूतकुमारः—(अङ्गुल्या निर्दिशन्) (५) एस मेवाहँनिवदिकुमारो । एस
सुरद्धाहिवसहोदरो । एस चंदावदीपदी । एस नडूलनेरिंदनत्तुओ । एस गुँहह-
रायभायनंदणो । एस धाराहिरायभागिणिज्जो । एस सायंभरीभूर्वालमाडुलगो ।
एस कुंकणाहिवेमाडगो(ओ) । एस कच्छभूमीभुर्यंगसालओ । एस मरुमंड-
लावंडलडुहिदानंदणो । एस पुण चालुक्कनिवजणयभाडुगो ।

असत्यकन्दली—(६) हीमाणहे ! एरिसेण अज्जउत्तपरियरेण
कयन्थ म्हि ।

केऽपि लूनमर्वावयवाः,

केऽप्येव खवणका अलज्जिताः ॥

(१) प्राणप्रिये ! मैवं भण । यतः पुरुषाणां पराक्रमोऽर्धति न रूपम् । अपरं च, एतेषां न
जनानि कुलसुद्धिं तेनेदं कथयामि ।

(२) आर्यपुत्र ! आकाशमन्त्रेण भवितव्यं कुलेन ।

(३) प्रिये ! शृण्वेषामभिजनान ।

(४) एष सावधानास्मि ।

(५) एस मेद्वदहन्तकनिकुमारः । एस सौगाश्रानिपगनेशः । एस अन्नावनीपिनिः । एस नडूल-
नेरिंदनत्तुओ । एस गुँहहारायभायनंदनः । एस धाराधिराजभागितेयः । एस सायंभरीभूर्वालयभा-
गो । एस कुंकणाहिवेमाडगो । एस कच्छभूमीभुजंगसालओ । एस मरुमण्डलावण्डलडुहिदान-
नंदनः । एस पुण चालुक्कनिवजणयभाडुगो ।

(६) हीमाण ! इत्येतेषां परियरेण कथयामि ।

1. High table (2)

(୧) ପ୍ରତି ଶିକ୍ଷାଦାନୀଙ୍କୁ ; ଶିକ୍ଷା ଦ (୧)

॥ वाचं धेनुमुपासीत ॥

(३) श्री । श्रीगुरुदेवकी आज्ञा के अनुसार । श्रीगुरुदेवकी आज्ञा के अनुसार । श्रीगुरुदेवकी आज्ञा के अनुसार ।

१७. ॐ नमो भगवते वासुदेवाय । ५२५॥ ॐ नमो भगवते वासुदेवाय । ५२५॥ (५)

1. ଲାଞ୍ଜିଆ ଘର : କାହାଣୀ (୫)

(३) शिवे ! एतत् पश्य संन्यासेन न विप्रवर्त्यते ।

(२) एवं चत्वारिंशत्तमो पादोऽस्ति न तत्राः निवृत्त्यः । अत्र न तत्राः ।

कथं मासव प्रतिपादयति विप्रश्नः । । प्रपञ्च आर्कलः । मय आचार्यः ।

॥ गङ्गादे प्रसन्ना प्रसन्नान्ते प्रसन्नान्ते प्रसन्नान्ते ॥

(४) यः कर्त्तुं मां श्रेयः स तम श्रुतः ।

16 44 44 (7) — 44 44

1. සු දාස ග්‍රාම ප්‍රජාපාලකයා ; ප්‍රථම (෧)—: විෂය

। ० । अथर्ववेद मन्त्र

योग सा वि द्या कर्म । ता दानि न ज्ञानं किं हि मम अभयं ता सा

જા.કે.કે.—(૬) (૩) મિત્ર ! શિવનારદેવનાનાદેવોનું રૂપો પાસે

॥ ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥

[illegible]

। महर्षि ऋषिः महर्षिः (२) — महर्षिः

(। पृष्ठपुष्टिः) । पुस्तकपुष्टिः

[illegible]

पुनर्वसुः । न पृष्टि वृष्टिः । (इति पञ्चमः ।)

॥ अथः—(२) (३) कथं कलवकविनेन पदपुनरीति न कृतान्ते

। हेतु शिवाय नमः । नमो नमो नमो

कथं मं शब्दं पठिवाहेति नियमपक्षो ज्ञातव्यः । (उपनिषद्)

॥ २६ ॥ पुनः पुनः पुनः पुनः पुनः पुनः पुनः पुनः पुनः पुनः

(१) वा कृणु मन्त्रं त्वं भूमीं वा वा भूमीं त्वं भूमीं ।

द्यूतकुमारः—(१) भो मज्जसेहर ! तुमं पि अज्ज उम्मत्तदाए विप्प-
उत्तो दीससि ।

मद्यशेखरः—(२) वयंस ! अज्ज अहं मादाए कल्लवालहट्टिगाए रहसि
भणिदो । जधा, पुत्त ! पुरा वि तुमं पदि अदिविरुद्धो आसि राएसी । इदाणि
पुण तुमं उम्मूलिडुकासु त्ति सुणीयदि । ता अप्पमत्तेण भमिदव्वं, कलत्तं च
इह व्येवं चिट्ठु त्ति ।

असत्यकन्दली—(३) अज्जउत्त ! इमं सुणिय वेवदि मे हियं ।
मा नाम मंहं पि एवं होही ।

द्यूतकुमारः—(४) खत्तिए ! कादरा सि । न क्वहुं अहं पि मज्जसेह
व्व कलत्तगोवणेण अप्पाणयं रक्खिस्सं । न वि य ममावि कलत्तं परायत्तं । ता
अलं विसाएण ।

(नेपथ्ये)

भो भोः पौराः ! महाराजश्रीकुमारपालदेवो युष्मानाज्ञापयति । यज्जिन-
स्थयात्रामहोत्सवो भविष्यति । ततः—

पौराः ! कुर्युर्विपणिपदवीमस्तर्पांशुं पयोभि-

र्मुक्ताहारै रुचिरवसनैर्हृद्गोभां विदधुः ।

स्थाने स्थाने कनककलशान् स्थापयेयुर्भवन्तः

पण्यम्त्रीभिः सुरगृहसम्मानं मञ्चकान् भूपयेयुः ॥ १९ ॥

सर्वे—(मभयं कर्णं दत्त्वा) (५) हा ! हद् हद् हद् हद् । अदो धरं विरु-
द्धमम्हाण इत्थं अवन्थाणं । ता अन्नदो वच्चम्ह । (इत्युत्थाय परिक्रामन्ति ।)

(१) भो मद्यशेखर ! त्वमाययोन्मत्ततया विप्रयुक्तो दृश्यसे ।

(२) वयस्य ! अद्यापि मात्रा कल्यपालहट्टिकाया रहसि भणितः । यथा, पुत्र ! पुरापि त्वां
श्रवयिष्येन्द्र अस्मीद् गजर्षि । इदानीं पुनस्त्वामुन्मूलयितुकाम इति श्रूयते । तदप्रमतेन धर्मि-
न्यत्वं कलत्रं चेद्वै तद्विचिन्ति ।

(३) अस्मत्पुत्र ! इदं श्रुत्वा देवति मे हृदयम् । मा नाम ममाप्येवं भविष्यति ।

(४) खत्तिजे ! कन्दरालि । न मन्त्र्यमर्षि मद्यशेखर इव कलत्रगोपनेनामानं रक्षिष्यामि ।
तस्मिन् च मन्त्रेण कलत्रं परायणम् । तदर्थं शिरायेन ।

(५) हा ! हद् हद् हद् हद् । अतो धरं विरुद्धमम्हाण ह्यमत्राश्रयणम् । तदव्ययो व्रजाम्हा ।

समग्र एव तामभिधायिषु सैन्यश्रीवर्षाहातः श्रीविजयः । तैना परेवर्षि निवारयत् ।

सामास्यस्यभिषं कृत स्वधिरः । तद्वत् सुल्लान्तादिभिराग्राह्यः ।
किमेवं प्रत्यक्षः । कोऽयं पुष्टिदिभः कुमारपालः । एते निवेदयन् ।
वर्तमानेऽपराजकमभिधायिषुमात्राहातः । न तस्य स्वयं ।

श्रीमहिर्भूमीपालः परीक्ष्यैरप्रीक्ष्यैर्दौर्लभकैर्कर्मभिर्गणितः ।
त एव भूतः ।

श्रीनदपुंगुः प्रीते—रे मीहदपपातः । तिस्रः शतैः ।

“यस्त्वा प्राक् सपत्तिपदं निजैः सैन्यैः

तत्प्राप्त्यनुजगदपुंगुः तिस्रः शतैः ।

यनेवं तव धनं निजमुत्तमं ।

प्राप्तं तिस्रैः शतैः ।

मीहदपः पुनरुच—रे वृत्तः ।

असौ धर्मः परं धर्मः ।

यो मया शीघ्रकाले मृतः ।

वर्षावसानेऽपि मृतः ।

कालेऽपि मृतः ।

युक्तं मीहदपः ।

परं मया मृतः ।

तु मया मृतः ।

मृतकं मया मृतः ।

मृतं मया मृतः ।

मृतं मया मृतः ।

मृतं मया मृतः ।

मृतं मया मृतः ।

मृतं मया मृतः ।

मृतं मया मृतः ।

मृतं मया मृतः ।

मृतं मया मृतः ।

मृतं मया मृतः ।

मृतं मया मृतः ।

मृतं मया मृतः ।

मृतं मया मृतः ।

मृतं मया मृतः ।

मृतं मया मृतः ।

मृतं मया मृतः ।

असौ मीहदपः । अमरुतं प्राप्ते
य प्रकटीभूय च जातः, ईरे दुर्लभः ।

तस्मिन्मिन्मिन्मिन् । २५५—

वर्षावसाने ।

वर्षावसाने ।

वर्षावसाने ।

वर्षावसाने ।

वर्षावसाने ।

वर्षावसाने ।

वर्षावसाने ।

वर्षावसाने ।

वर्षावसाने ।

वर्षावसाने ।

वर्षावसाने ।

वर्षावसाने ।

वर्षावसाने ।

वर्षावसाने ।

वर्षावसाने ।

वर्षावसाने ।

वर्षावसाने ।

वर्षावसाने ।

वर्षावसाने ।

वर्षावसाने ।

वर्षावसाने ।

वर्षावसाने ।

वर्षावसाने ।

दाण्डपाशिकः—(१) अहं पि सह गच्छिस्सं । जदो न एदेसि मारी समवेदि । तत्संगमे संगहिस्सं । (इति गूढं सह सत्थरति ।)

असत्यकन्दली—(२) अज्जउत्त ! एदं गयणग्गलग्गसिहरं जं दूरादो दीसदि देउलं इत्थं विसाले रमीयदि ।

धूतकुमारः—(३) पाणवल्लहे ! अइउज्जुया सि । मा पुणो वि एवं मंतिज्जसु । जदो एदं रायण्णा काराविदं तिहुयणविहारं ति देउलं । अम्हारि-साण इहं खु नामग्गहणं पि विरुद्धं दूरे पवेसाइ । ता मोणेण अवक्कम्मह ।

जाङ्गलकमद्यशेखरौ—(४) साहु मंतिदं वयस्सेण ।

असत्यकन्दली—(५) चिट्ठु एदं । अत्ताइ वि वहणि रमणिज्जाणि देउलानि दीसंति ।

धूतकुमारः—(६) पिण ! एदाइ वि निवदिदेउलाणि ।

असत्यकन्दली—(७) अज्जउत्त ! कीस एदस्स राणसिणो विहार-कारावणवसणमदिवुद्धिं गदं ? ।

धूतकुमारः—(८) पिण ! न याणामि ।

मद्यशेखरः—(९) एस जंगलओ जाणदि ।

(१) अहमपि सह गमिष्यामि । यतो नैतेषा मारी समपैति । तत्संगमे संग्रहीष्यामि ।

(२) आर्यपुत्र ! एतद्गताग्रलप्रशिखरं यदूराद् दृश्यते देवकुलमत्र विशाले रम्यते ।

(३) प्राणवल्लभे ! अतिक्रजुकाऽसि । मा पुनरप्येव मन्त्रयस्व । यत् एतद्देशाद्वागित-त्रिभुवनविहार इति देवकुलम् । अस्मादशानामिह खलु नामगहनमपि विरुद्धं दूरे प्रवेशादि । तन्मो-नेनावक्रमामः ।

(४) साधु मन्त्रितं वयस्येन ।

(५) तिष्ठत्येतत् । अन्यान्यपि कानि रमणीयानि देवकुलानि दृश्यन्ते ।

(६) प्रिये ! एतान्यपि नृपतिदेवकुलानि ।

(७) आर्यपुत्र ! कस्मादेतस्य राजर्षेर्विहारकारणव्यसनमतिवृद्धिं गतम् ? ।

(८) प्रिये ! न जानामि ।

(९) एष जाङ्गलओ जानाति ।

द्यूतकुमारः—(१) वयंस जंगलय ! कहेसु ।

(जाङ्गलकः सदुःखमनोमुक्तो भवति ।)

असत्यकन्दली—(२) हंहो ! जंगलय ! किन्नरं किं पि दुःखनिवेय-
णठाणमत्ति ? ।

जाङ्गलकः—(निःश्वास) (३) असचकंदलि ! दिव्यं पृच्छ । (अति
वाच्यं मुञ्चति ।)

द्यूतकुमारः—(४) भो मज्जसेहर ! तुमं कहेसु ।

मद्यशेखरः—(५) एस किल पुरा रायस्स अइवल्लहो आसि ।

असत्यकन्दली—(६) जयपयडमेदं ।

मद्यशेखरः—(७) अदो ग्येयं एदस्सि रुहदा संघडिदा ।

असत्यकन्दली—(८) उपवन्नमेदं ।

मद्यशेखरः—(९) संपेडि पुण पासंडविप्पयारणाहिं वाढं विरत्तो
राया इमम्मि ।

द्यूतकुमारः—(१०) विचडणशीलाणि रायपिम्माणि ।

(१) वयस्य जाङ्गलक ! कथय ।

(२) हंहो ! जाङ्गलक ! किमन्यत्किमपि दुःखनिवेदनस्थानमस्ति ? ।

(३) असत्यकन्दलि ! दैवं पृच्छ ।

(४) भो मद्यशेखर ! त्वं कथय ।

(५) एष किल पुरा राज्ञोऽतिवल्लभ आसीन् ।

(६) जगत्प्रकटमेतत् ।

(७) अत एवैतस्मिन् रौद्रता सद्गतिता ।

(८) उपपन्नमेतत् ।

(९) संप्रति पुनः पाखण्डविप्रतारणाभिर्वाढं विरक्तो राज्ञैतस्मिन् ।

(१०) विचटनशीलानि राजप्रेमाणि ।

मद्यशेखरः—(१) इत्तिकेण न पज्जत्तं पिच्छं जं जादं । राण्णिणो किल वयणभवणखंभभूदा अचंतनिम्मलायारा रज्जरसासायमूलहेतुणो अदी-
वपिया वत्तीसं दियवरा अत्थि । तेस्सि जंगलओ अदिप्पिओ ।

द्युतकुमारः—(२) तदो तदो ? ।

मद्यशेखरः—(३) इमेहिं दिएहिं जंगलयचंडालसंसर्गा कदा का-
रिदा य इदि कट्टय ते नियपुरादो निव्वासेदुमारद्धा रत्ता ।

असत्यकन्दली—(४) एवं नाम वि संभवदि, दाणि घेराभवन्ति
सोहिदाणि ।

मद्यशेखरः—(५) तदो पगिदीहिं चारिदां राया । देव ! न एवं जुज्ज-
दि । जदो तुह पसादचित्तु त्ति एदेहिं जंगलओ पुरादो । अदो एदे तुज्जं
समानदोस त्ति न कखुं निव्वासणमरिहन्ति । थितुं गुरुज्जमाये पायन्तिअपठि-
वत्ती कीरहुं त्ति । तदो राया गदां गुरुपाप्मे । तेहिं वि अदिदं पायन्तिअं ।
जित्तिया दिया इत्तिण ज्जिणविहारे कारायसु त्ति । अदो एदे रिदाया रत्ता
काराविद त्ति ।

असत्यकन्दली—(६) अथ कहिं दाणि गट्टय रस्मिदव्वं ? ।

(१) एतावता न पर्याप्तं पश्य यज्जायाम् । राजाप किल वदन (वयण) यत्तं भूदा
अत्यन्तनिर्मलायारा (फारा) रज्जरसासायमूलहेतुणोऽनीमप्रिया दाणि सोहिं नोऽतिप्रियः ।
तेषां जाङ्गलकोऽतिप्रियः ।

(२) तदाततः ? ।

(३) एभिर्द्विजैर्जाङ्गलक्याण्डालसंसर्गा एतां चारितां वेति कट्टया ते नियपुरादो निवृत्त-
मारब्धा रत्ता ।

(४) एवं नामापि संभवति, रत्तानि घेरीभवन्ति एते ।

(५) ततः प्रकृतिभिर्भावितो राजा । देव ! नैव जुज्जते । य एष इत्यपि चित्तं न कुरु-
तः पुररुतः । अत एते जुष्माक रत्तामरीषा इति न चट्टे पित्तमालं विह । तिरहुं दूतं अतः
प्रायश्चित्तप्रतिपत्तिः निवृत्ताभिः । ततो राजा गतो पुरायाये । जेहिं ज्जिणं पण्डितम् । ततो
द्विजा एतावतो जिणविहारं पारयेति । अत एते रिदाया रत्तां कारयितुं इति ।

(६) अथ पुत्रे रत्तानो गत्वा रस्मिदव्वं ? ।

१ B & C ५३४ २ B & C ५३५ ३ B & C ५३६ ४ B & C ५३७ ५ B & C ५३८
६ B & C ५३९ ७ B & C ५४० ८ B & C ५४१

द्यूतकुमारः—(१) मित्ता ! कहेह कहिं दाणि गहुय रभिद्वं ? ।

उभौ—(विमृश्य) (२) जत्थ अम्वा मारी समादिसंदि ।

द्यूतकुमारः—(३) कहिं पुण अंवाए भोद्वं ? ।

जाङ्गलकः—(४) अत्थ पएसे अत्थि अंवाए पियसहीसृणा नाम ।
ता तोए पासे संभवदि ।

(ततः प्रविशति मारिः शूना च ।)

शूना—(५) सहि ! तुह पसातेन हगे अशलिशं ईशलत्तं थलेमि ।
पेच्छं आलन्नगे जीवनियले । नियच्छं शेलिहछगलकोडीओ । नियसु वहन्ती-
ओ लुहिलसलियाओ । उअ शूकलअट्टिगिलिनो ।

मारिः—(६) पियसहि ! निलंतलायमेलिशं भोदु ।

शूना—(७) तुमाए सहीए चिलं जीवन्तीए ।

मारिः—(दक्षिणाक्षिस्मन्दनमभिनीय सोद्वेगं) (८) सखि ! कुतोऽपि फुलंति
वामेदलं नयनकं ।

शूना—(९) पतिहतममंगलं ।

मारिः—(सावष्टम्भं) (५) आ कथं ममं मालिं पि दुनिमित्तकेलका
गडक्कंपका पलिलंभंति ? । (साटोपं परिक्रामति ।)

(१) मित्रे ! कथयतं कुत्रेदानीं गत्वा रन्तव्यम् ? ।

(२) यत्राम्वा मारिः समादिशति ।

(३) कुत्र पुनरम्वा भवितव्यम् ? ।

(४) अत्र प्रदेशेऽस्त्यम्वायाः प्रियसखी शूना नाम । तत्तस्याः पार्श्वे संभवति ।

(५) सखि ! तव प्रसादेनाहमशदशमीश्वरत्वं धरामि । पदधारण्यकान् जीवनीकरान् ।
ए सैरिभच्छागकोटीः । पश्य वहन्तीरुधिरसरितः । पश्य शूकरास्थिगिरीन् ।

(६) प्रियसखि ! निरन्तरायमीदृशं भवतु ।

(७) त्वया सत्या चिरं जीवन्त्या ।

(८) सखि ! कुतोऽपि स्फुरति वामेतरं नयनकम् ।

(९) प्रतिहतममङ्गलम् ।

(१०) आः कथं मां मारिमपि दुर्निमित्तसम्बन्धिनो भयोत्कम्पकाः परिरम्भन्ते ? ।

५३ :

जाङ्गलकः—(सानन्दं) (१) कथं पुरदो ज्येवं अंवा वट्टदि ? ।

सर्वे—(उपसृत्य) (२) अंवा ! पणमामि (मो) ।

मारिः—(अनालोकितकेन स्वगतं) (३) एतेन नयनफुलनेन वेपति मे हितपकं ।

इतरे—(४) अंवा ! पणमामो ।

शूनो—(५) सखि ! एते इतो पनमन्ति ।

मारिः—(त्रिलोम्य) (६) पुत्तका ! चिलं जीवंध । अथ कुशलं तुम्ह

सलीलस्स ? ।

सर्वे—(७) अम्माए पसादेण ।

मारिः—(८) पुत्तका ! कथमुच्चिग्गा यिय तासयं ? ।

सर्वे—(९) अम्ह ! अथ किं ? ।

मारिः—(१०) उच्चवेगकालनं नानुमिच्छामि ।

धूतकुमारः—(११) अम्ह ! सर्व्वेस्सिअत्थि उच्चवेगो । यिमेसओ

गलकस्स ।

(१) कथं पुरत एवास्मा वर्तते ? ।

(२) अम्ह ! प्रणमाम ।

(३) एतेन नयनस्फुरणेन वेपति मे हृदयकम् ।

(४) अम्ह ! प्रणमाम ।

(५) सखि ! एत इतः प्रणनन्ति ।

(६) पुत्तका ! चिरं जीवत । अथ कुशलं पुत्तका शरीरस्य ? ।

(७) अम्मायाः प्रसादेन ।

(८) पुत्तका ! कथमुच्चिता इव हृदयस्य ? ।

(९) अम्ह ! अथ किम् ? ।

(१०) उच्चवेगकारणं नानुमिच्छामि ।

(११) अम्ह ! सर्व्वेस्सिअत्थि उच्चवेगो । यिमेसओ

१ ८ ५ ५ १ ८ ५ ५ १ ८ ५ ५ १ ८ ५ ५ १ ८ ५ ५ १ ८ ५ ५

मारिः—(सरोपं) (१) आ को एस कनंतकंतो मद् पुत्तकस्स
उव्वेगहेतू ? । पियसखि शूने ! उपनेहि क्किपानिकं जेने से सिलच्छेनं कलेमि ।

धूतकुमारः—(२) अंव ! अलं संरम्भेण । सुणीयदु दाव ।

मारिः—(३) कवेसु ।

धूतकुमारः—(४) कलत्तविजोजणमिक्कं दुक्खकारणं । अवरं च
सामिणो अप्पसादो ।

मारिः—(५) अथ पुत्तक ! तुह मज्जसेखलस्स च किं दुक्खकारणं ? ।

धूतकुमारः—(६) अम्हाण वि एगं पाणभूदमित्तदुक्खं दुक्खकारणं ।
अवरं च, अगुणञ्जुजणवहुलदाए संपदि नियगुणगणअप्पगासणवसणं । जदो—

ठाणविसेसे अग्घइ पुरिसाणं गुणगणो न अन्नत्थ ।

कणयाहरणे रेहइ रयणं न हु मट्टियाहरणे ॥ २० ॥

मारिः—(७) पुत्तका ! जंगलकस्स कलत्तवियोचनं केन कतं ? ।

जाङ्गलकः—(८) अंव ! दिव्वेण कदं ।

(१) आः क एष कृतान्ताक्रान्तो मम पुत्रकस्योद्वेगहेतुः ? । प्रियसखि शूने ! उपनय
कृपाणिकां येन तस्य शिरश्छेदं करोमि ।

(२) अम्ब ! अलं संरम्भेण । श्रूयतां तावत् ।

(३) कथय ।

(४) कलत्रवियोजनमेकं दुःखकारणम् । अपरं च स्वामिनोऽप्रसादः ।

(५) अथ पुत्रक ! तव मद्यशेखरस्य च किं दुःखकारणम् ? ।

(६) अस्माकमप्येकं प्राणभूतमित्रदुःखं दुःखकारणम् । अपरं च, अगुणज्ञजनवहुलतया
संप्रति निजगुणगणाप्रकाशनव्यसनम् । यतः—

स्थानविशेषे राजते पुरुषाणां गुणगणो नान्यत्र ।

कनकाभरणे राजते रत्नं नैव मृत्तिकाभरणे ॥

(७) पुत्रक ! जाङ्गलकस्य कलत्रवियोजनं केन कृतम् ? ।

(८) अम्ब ! दैवेन कृतम् ।

द्यूतकुमारः—(१) कुदो वि देवीए रज्जसिरीए ।

मारिः—(२) अघ सामिनो अपसातो कथं ? ।

द्यूतकुमारः—(३) रत्नो पासंडविप्पदारणं त्ति मज्जसेहरो अक्खदि ।

मारिः—(आकाशे) (४) अले ले ! पासंडिका ! कुड्डो तुज्झं कतंतो ।

यं माली वेरिनी कता । ता एते न भवध, किं पि सलनमनुसलय । यतो—

निजतालानं हतओ तुलेहिं तद्धून नून वेधव्वं ।

कीरति पतं सरभसं तप्पंधलविसधरसिरेसु ॥ २१ ॥

असत्यकन्दली—(विमृश्य) (५) अंव ! अलं अलीयसंरम्भेण । प्रसी-

दध प्रसीदध, कादव्वं चित्तम्ह ।

मारिः—(६) वच्छे ! देवे मोहलाजे जीवंते नत्थि तस्सेयकान चिंता ।

असत्यकन्दली—(७) एवं नेदं । तद्वाचि ताव चिंतीयदु किं पि ।

(मारिश्चिन्ता नाटयति)

असत्यकन्दली—(८) अघ के एदे सूनाघरेगदेसनिसत्ते निज्यत्तेमि ? ।

द्यूतकुमारः—(९) अंवा सूणा जाणादि ।

शूना—(१०) एदे मालीए सेवगा ।

(१) कुतोऽपि देव्या राज्यप्रिया ।

(२) अघ स्वामिनोऽप्रसादः कथम् ।

(३) राज्ञः पासण्डविप्रतारणेति मद्यशेखर आख्याति ।

(४) अरे रे ! पासण्डिका ! कुड्डो युष्माकं कृतान्तः । यन्मारिर्वैरिणी कृता । तदेते न भवध, किमपि शरणमनुसरत । यतः—

निजदाराणां हतको दूरैर्दृष्ट्वा नूनं वैधव्यम् ।

करोति पदं सरभसं दर्पान्धलविषधरक्षिरसु ॥

(५) अम्ब ! अलमलीकसरम्भेण । प्रसीदत प्रसीदत, कर्त्तव्यं चिन्तयामः ।

(६) वत्से ! देवे मोहराजे जीवति नास्ति तस्सेयकानां चिन्ता ।

(७) एवमेतत् । तथापि तावच्चिन्त्यता किमपि ।

(८) अघ कान् एतान् शूनागृहैकदेशनिपण्णान् निर्जर्णयामि ? ।

(९) अम्बा शूना जाणाति ।

(१०) एते मारेः सेवकाः ।

असत्यकन्दली—(१) किं नामका इमे ? ।

शूना—(अद्भुत्या निर्दिग्न) (२) एस दाव कउलसिद्धंतो । एस का-
वालिसिद्धंतो । एस घडचडगसिद्धंतो । एस नाहियसिद्धंतो । एस रहमाण-
सिद्धंतो ।

मारिः—(साकृतं) (३) एते खु परुप्परं नानअहंकारेन कलिं कैरिना
न विरमंति ता एते पुच्छिस्सं । सखि सन्ने ! आकारेसु एते ।

शूना—(४) यं सखी आनवेति । (इति निष्क्रम्य तैः सह प्रविश्य च)
एते ते ।

(ततः प्रविशन्ति कौलादयः ।)

कौलः—(साहङ्कारं)

(५) खज्जइ मंसं अँणुदिणु पिज्जइ मज्जं च मुक्कसंकप्पं ।

अणिवारियमणपसरो एसो धम्मो मए दिट्ठो ॥ २२ ॥

कापालिकः—(सगर्वं)

(६) उत्तमपुरिसकवाले भुंजइ जो पुरिसजंगलं निच्चं ।

सो पावइ सिवठाणं इय नरकावालिणा कहियं ॥ २३ ॥

रहमाणः—(सादोषं)

(१) किं नामका इमे ? ।

(२) एष तावत्कौलसिद्धान्तः । एष कापालिकसिद्धान्तः । एष घटचटकसिद्धान्तः । एष
नास्तिकसिद्धान्तः । एष रहमाणसिद्धान्तः ।

(३) एते खलु परस्परं ज्ञानाहद्वारेण कलिं कुर्वन्तो न विरमन्ति । तदेतान् प्रक्ष्यामि । सखि
सन्ने ! आकारय एतान् ।

(४) यत्सख्याज्ञापयति । एते ते ।

(५) खाद्यते मांसमनुदिनं पीयते मद्यं च मुक्तसंक्रयम् ।

अनिवारितमनःप्रसर एष धर्मो मया दिष्टः ॥

(६) उत्तमपुरुषरूपाळे भुनक्ति यः पुरुषजाद्वलं नित्यम् ।

स प्राप्नोति शिवस्थानमिति नरकापालिना कथितम् ॥

रहमाणः—(१) धनिवसासणानुवर्तिण ! वारसवरिसियं पवास-
सणदुहं वो दीसदि ।

घटचटकः—(२) धम्मिणि ! रासभारोविण सव्वे विडंविण नगराओ
अज्ज निव्वासिस्सइ राया ।

(मारिर्मूर्च्छामुपगच्छति ।)

दाण्डपाशिकः—अहो ! ज्ञानमस्य ।

धूतादयः—(३) अंव ! समस्ससिहि समस्ससिहि ।

मारिः—(समान्वस्य) (४) पुत्तका ! महन्तं दानि वसनं समुपट्ठितं ।
का गती ? । ता अज्जं पि याव न को पि एति ता वरं तेवमोहराजपदतामर-
समनुसरिस्सते ।

धूतादयः—(५) उवं भोदु ।

मारिः—(६) प्रियसखि शूने ! तए पि अप्पमत्ताए ठातव्वं । विरुद्धं
राजकुलं ।

शूना—(सखं) (७) सखि ! तए सह मए पि आगंतव्वं । न खलु
तुह विरहे पाने धरिउं सक्केमि ।

मारिः—(सगद्गदं) (८) आचालिया ! अत्यमियाइं तुंज्जेहिं सद्धिं
गुंटीविलाससुंक्खाइं ।

(१) धनिकशासनानुवर्तिके ! द्वादशवार्षिकं प्रवासव्यसनदुःखं वो दृश्यते ।

(२) धर्मिणि ! रासभारोपितान् सर्वान् विडम्ब्य नगरादद्य निर्वासयिष्यति राजा ।

(३) अन्व ! समान्वसिहि समान्वसिहि ।

(४) पुत्रका ! महदिदानीं व्यसनं समुपस्थितम् । का गतिः ? । तद्यापि यावन्न कोऽप्ये-
ति तावद्दूरं देवमोहराजपदतामरसमनुसरिष्यते ।

(५) एवं भवतु ।

(६) प्रियसखि शूने ! त्वयाप्यप्रमत्तया त्यातव्यम् । विरुद्धं राजकुलम् ।

(७) सखि ! त्वया सह मयाप्यागन्तव्यम् । न खलु तव विरहे प्राणान् वारयितुं शक्नोमि ।

(८) आचार्या ! अस्त्वमितानि दुष्प्राप्तिः सार्द्धं गोष्ठीविलाससौख्यानि ।

कृत्यं न पश्यति न येन हितं शृणोति,
धीमानवीतमपि न प्रतिसंश्चाति ॥

अत्रान्तरे लोभदम्भाभिमानादयो भुजास्फोटादोषं कोलाहलाकुलमिलामण्डलं कुर्वाणा गर्जन्ति स्म । श्रीचौलुक्यसिंहोऽपि ज्ञानदर्पणादवगतसमप्रवैरिवलप्रोत्साहोत्तेजितात्मा नृणमात्रं मोहभूषं गगयन् निजसैन्यं विनाऽपि मोहं जिगीषुः श्रीगुरुप्रसादित(योगशास्त्र)वज्रकवचं परिधायान्तर्धानकारिविजतिवीतरागस्वरूपदिव्यगुटिकाश्रोपयुज्य सहजान्तर्द्धानपाटवपटुश्रीमदार्यवर्मराजामात्य-पुत्र्यकेतुज्ञानदर्पणादित्वत्पसहायः सैन्यप्रच्छन्नवृत्त्या प्रतस्थे । प्राप्तश्च क्षणादेव प्रत्यर्थिरक्तन्धावारम् ।

राजा—भो ज्ञानदर्पण ! दर्शय मोहभूमीमाश्रयम्, येन करोमि तं हतप्रतापं हेलया ।

ज्ञानदर्पणः—देव ! पुरस्तादालोकमात्रादपि कातरनरकतज्जरमिदं मोहराजसौधम् । इह प्रविश्यते ।

नरः प्रविष्टाः सर्वेऽपि । स्थिताः प्रच्छन्नवृत्त्या । कियद्वेलं दृष्टो मोहराजः, परितः परिवारश्च ।
ममभ्युदयमा एवम् । तथाहि—

मोहः—

“ पुंस्काटः किल कोऽपि तिष्ठति यः च श्रीमोहभूमिपतेः

प्राप्तो वैमिषदं रणाय हतको निःशङ्कमुत्तिष्ठते ।

दोर्दण्डाग्निरगद्विलुण्ठनकलाग्रीणास्तदेविग—

दुर्नुद्वेगमज्जगं व्यवसितं दैवस्य रे । पश्यत ॥ ”

नरः पश्यन्त्वमान्यः—हे देव ! गनुष्यमात्रमिति माऽवमस्था जगदेकवीर श्रीचौलुक्यनृ-
पतिम् । एतत् पश्य—

“ अवातरद्वरापीठे, जनस्य मुकुतोदयान् ।

भाविनीर्वदरः कोऽपि, रूपेणाम्य मदीपनेः ॥ ”

मोहः (जल्लोभम्)—“ वज्रादिदेव श्रणिता, यत्प्रतापेन भुमुनः ।

मोहोऽमृतो ! कष्टं शृणोम्यग्निराकमान् ॥ ”

मोहः (जल्लोभम्)—“ ममभ्युदयमा एवम् । एतत् पश्य—
ममभ्युदयमा एवम् । एतत् पश्य—

ममभ्युदयमा एवम् । एतत् पश्य—

ममभ्युदयमा एवम् । एतत् पश्य—

ममभ्युदयमा एवम् । एतत् पश्य—

ममभ्युदयमा एवम् । एतत् पश्य—

॥ श्री गुरुभ्यो नमः ॥

(१ प्रश्नार्थक)

— ३३ (३) (१३३३३३) — ३३३३३३

(१ प्रत्यक्ष, प्रत्यक्ष)

। गुरुदेवस्य स्तुति (४) —: श्रीगुरुदेवस्य

—(१) (२) (३)—

— ३३५ — (३) — ३३५

ገጽ ፩

— ५ — । एतेषु मन्त्रेषु नृपदेवतायाम्

“എല്ലാ മനുഷ്യരും”)

—(6) (7) (8) (9) (10) (11) (12) (13) (14) (15) (16) (17) (18) (19) (20) (21) (22) (23) (24) (25) (26) (27) (28) (29) (30) (31) (32) (33) (34) (35) (36) (37) (38) (39) (40) (41) (42) (43) (44) (45) (46) (47) (48) (49) (50) (51) (52) (53) (54) (55) (56) (57) (58) (59) (60) (61) (62) (63) (64) (65) (66) (67) (68) (69) (70) (71) (72) (73) (74) (75) (76) (77) (78) (79) (80) (81) (82) (83) (84) (85) (86) (87) (88) (89) (90) (91) (92) (93) (94) (95) (96) (97) (98) (99) (100) (101) (102) (103) (104) (105) (106) (107) (108) (109) (110) (111) (112) (113) (114) (115) (116) (117) (118) (119) (120) (121) (122) (123) (124) (125) (126) (127) (128) (129) (130) (131) (132) (133) (134) (135) (136) (137) (138) (139) (140) (141) (142) (143) (144) (145) (146) (147) (148) (149) (150) (151) (152) (153) (154) (155) (156) (157) (158) (159) (160) (161) (162) (163) (164) (165) (166) (167) (168) (169) (170) (171) (172) (173) (174) (175) (176) (177) (178) (179) (180) (181) (182) (183) (184) (185) (186) (187) (188) (189) (190) (191) (192) (193) (194) (195) (196) (197) (198) (199) (200) (201) (202) (203) (204) (205) (206) (207) (208) (209) (210) (211) (212) (213) (214) (215) (216) (217) (218) (219) (220) (221) (222) (223) (224) (225) (226) (227) (228) (229) (230) (231) (232) (233) (234) (235) (236) (237) (238) (239) (240) (241) (242) (243) (244) (245) (246) (247) (248) (249) (250) (251) (252) (253) (254) (255) (256) (257) (258) (259) (260) (261) (262) (263) (264) (265) (266) (267) (268) (269) (270) (271) (272) (273) (274) (275) (276) (277) (278) (279) (280) (281) (282) (283) (284) (285) (286) (287) (288) (289) (290) (291) (292) (293) (294) (295) (296) (297) (298) (299) (300) (301) (302) (303) (304) (305) (306) (307) (308) (309) (310) (311) (312) (313) (314) (315) (316) (317) (318) (319) (320) (321) (322) (323) (324) (325) (326) (327) (328) (329) (330) (331) (332) (333) (334) (335) (336) (337) (338) (339) (340) (341) (342) (343) (344) (345) (346) (347) (348) (349) (350) (351) (352) (353) (354) (355) (356) (357) (358) (359) (360) (361) (362) (363) (364) (365) (366) (367) (368) (369) (370) (371) (372) (373) (374) (375) (376) (377) (378) (379) (380) (381) (382) (383) (384) (385) (386) (387) (388) (389) (390) (391) (392) (393) (394) (395) (396) (397) (398) (399) (400) (401) (402) (403) (404) (405) (406) (407) (408) (409) (410) (411) (412) (413) (414) (415) (416) (417) (418) (419) (420) (421) (422) (423) (424) (425) (426) (427) (428) (429) (430) (431) (432) (433) (434) (435) (436) (437) (438) (439) (440) (441) (442) (443) (444) (445) (446) (447) (448) (449) (450) (451) (452) (453) (454) (455) (456) (457) (458) (459) (460) (461) (462) (463) (464) (465) (466) (467) (468) (469) (470) (471) (472) (473) (474) (475) (476) (477) (478) (479) (480) (481) (482) (483) (484) (485) (486) (487) (488) (489) (490) (491) (492) (493) (494) (495) (496) (497) (498) (499) (500) (501) (502) (503) (504) (505) (506) (507) (508) (509) (510) (511) (512) (513) (514) (515) (516) (517) (518) (519) (520) (521) (522) (523) (524) (525) (526) (527) (528) (529) (530) (531) (532) (533) (534) (535) (536) (537) (538) (539) (540) (541) (542) (543) (544) (545) (546) (547) (548) (549) (550) (551) (552) (553) (554) (555) (556) (557) (558) (559) (560) (561) (562) (563) (564) (565) (566) (567) (568) (569) (570) (571) (572) (573) (574) (575) (576) (577) (578) (579) (580) (581) (582) (583) (584) (585) (586) (587) (588) (589) (590) (591) (592) (593) (594) (595) (596) (597) (598) (599) (600) (601) (602) (603) (604) (605) (606) (607) (608) (609) (610) (611) (612) (613) (614) (615) (616) (617) (618) (619) (620) (621) (622) (623) (624) (625) (626) (627) (628) (629) (630) (631) (632) (633) (634) (635) (636) (637) (638) (639) (640) (641) (642) (643) (644) (645) (646) (647) (648) (649) (650) (651) (652) (653) (654) (655) (656) (657) (658) (659) (660) (661) (662) (663) (664) (665) (666) (667) (668) (669) (670) (671) (672) (673) (674) (675) (676) (677) (678) (679) (680) (681) (682) (683) (684) (685) (686) (687) (688) (689) (690) (691) (692) (693) (694) (695) (696) (697) (698) (699) (700) (701) (702) (703) (704) (705) (706) (707) (708) (709) (710) (711) (712) (713) (714) (715) (716) (717) (718) (719) (720) (721) (722) (723) (724) (725) (726) (727) (728) (729) (730) (731) (732) (733) (734) (735) (736) (737) (738) (739) (740) (741) (742) (743) (744) (745) (746) (747) (748) (749) (750) (751) (752) (753) (754) (755) (756) (757) (758) (759) (760) (761) (762) (763) (764) (765) (766) (767) (768) (769) (770) (771) (772) (773) (774) (775) (776) (777) (778) (779) (780) (781) (782) (783) (784) (785) (786) (787) (788) (789) (790) (791) (792) (793) (794) (795) (796) (797) (798) (799) (800) (801) (802) (803) (804) (805) (806) (807) (808) (809) (810) (811) (812) (813) (814) (815) (816) (817) (818) (819) (820) (821) (822) (823) (824) (825) (826) (827) (828) (829) (830) (831) (832) (833) (834) (835) (836) (837) (838) (839) (840) (841) (842) (843) (

1. ~~22.11.22~~ 10.11.22

— എണ്ണം : ൧൧ (൨) — ജില്ല : മലപ്പുറം

1. Introduction

1. உரி எது (௨)

1. 1944-1945 (1)

1. Length: 8

[illegible]

— 4 —

1947

2013年12月11日

1. සාහසරික : 2 (2)

44-38861-1000

इतरे—(सदैत्यं) (१) सामि ! एगवेलं अम्ह विन्नत्तियं सुणिदुमरि-
हदि देवो । ता पसादं कैरिय विन्नवेसु ।

दाण्डपाशिकः—(२) अरे ! कत्थ संपह गयं तं सोडीरत्तणं ? ।

इतरे—(सभयं) (३) सामि ! केरिसं ? ।

दाण्डपाशिकः—(४) जं निरग्गलं मिलिएहिं तुज्जेहिं वियंभियं ।

इतरे—(स्वगतं) (५) हद्धी ! सुदं भविस्सदि एदिणा । अदो एवं मंतइ ।
' दिवा निरीक्ष्य वक्तव्यम् ' इति विस्मरिदं म्ह नीदिं । (प्रकाशं) सामि !
सब्बं मरिसध मरिसध अम्ह अवराहपदं ।

दाण्डपाशिकः—(६) अरे ! न मरिसदि देवो ।

इतरे—(७) तहावि एगं विन्नत्तियं सुणावेदु सामी ।

दाण्डपाशिकः—(सद्यं) (८) एवं भोदु । (इति निष्कामति ।) एस
देवो । उवसप्पामि णं ।

(ततः प्रविशति राजा ।)

दाण्डपाशिकः—(उपसृत्य) (९) जयदु जयदु देवो ।

राजा—भद्र ! कचिदासादितं दुष्टपेटकम् ? ।

(१) स्वामिन् ! एकवारमस्माकं विज्ञप्तिकां श्रोतुमर्हति देवः । तत्प्रसादं कृत्वा विज्ञापय ।

(२) अरे ! कुत्र संप्रति गतं तच्छौण्डीरत्वम् ? ।

(३) स्वामिन् ! कीदृशम् ? ।

(४) यन्निरर्गलं मिलितैर्युष्माभिर्विजृम्भितम् ।

(५) हा धिक् ! श्रुतं भविष्यत्येतेन । अत एव मन्त्रयति । विस्मृताः स्मो नीतिम् ।
स्वामिन् ! सर्वं मर्षयत मर्षयतास्माकमपराधपदम् ।

(६) अरे ! न मर्षयति देवः ।

(७) तथाऽप्येकां विज्ञप्तिकां श्रावयतु स्वामी ।

(८) एवं भवतु । एष देवः । उपमर्षान्येतम् ।

(९) जयतु जयतु देवः ।

दीपकप्राशिकाः—(१) अथ ई ? देव ! ईदृशेषं विवर्धे । यं विवर्धयिष्ये देव ।

राजा—(सञ्जय) कस्मैवां पाप्मानं द्यूतमभिमानद्वि ? अथवा 'केनमहोपायादपि विवर्धयिष्ये तस्मिन्मते पुमान्' । तद्वद्वि । जवनिमानातिं करोति विवर्धयिष्ये ।

दीपकप्राशिकाः—(२) जं देवो अणवर्धे । (इति निगम्य द्रुपदकं गृहीत्वा प्रविश्य च) पसा जवनिमा, ईमाणं अंतर्दिवा अरे ! करेदे जद्विमन्धय ।

दीपकप्राशिकाः—(३) देव ! चालुक्यकुलविलय ! यस्मान्नय ! कं दो-समुपपादय अदे निवर्धयिष्यामि ?

राजा—आः पण ! कस्येकं दोषमुद्भवयामि त्वयि दोषनिन्दये ?

दीपकप्राशिकाः—(४) देव ! मदे नमिष्य दोसो अणुं वि अदे ईदृज करे वि अर नाम । ना किं पंडुसुपुर्धे अदेसमाभोर्धे पट्टिमरिचो ? ॥ २७ ॥

राजा—आसि नरिंदो अतिवृथादायानलो नलो नाम । जो किळ आसि नरिंदो अतिवृथादायानलो नलो नाम ।

मदो पसाणुं विष्य सुदृशद्वेषो दोषपरपण । निवर्धयतिवृथाणं पणान्दरां कयं रज्जं ॥ २९ ॥

राजा—विमन्धये ! दोषानपि गुणान्दित्य प्रदीपि ?

(१) अथ विम ? देव ! द्रुपदकं विवर्धयामि । पसा विवर्धयामि इव ।

(२) मदे अणुपणवर्धे । पण जवनिमा, अणपादवर्धयामि अरे ! पुनरप्यपि विवर्धयामि ।

(३) देव ! द्रुपदकं विवर्धयामि ! अतिवृथा ! यं दोषमुपपादयामि विवर्धये ।

(४) देव ! मम नमिष्य दोषोऽप्ययमपि अतिवृथा विवर्धयामि ?

पट्टिमरिचोऽदेसमाभोर्धेऽतिवृथादायानलो नलो नाम ।

मम अणुं विष्य सुदृशद्वेषो दोषपरपण । निवर्धयतिवृथाणं पणान्दरां कयं रज्जं ॥

१२

पापात्मकचौर्यरते ! त्वदुपासनगलितचित्तपावित्र्यम् ।

दृष्ट्वा पाण्डोः सूनून् राज्यश्रीरत्यजत्पुण्या ॥ ३० ॥

अपि च—

दुर्गतितीर्थतपस्विन् ! तव सेवां कुर्वता नलनृपेण ।

त्यक्ता हा ! गुणवत्यपि पत्नी हा ! हारितं राज्यम् ॥ ३१ ॥

पुण्येनैवोपस्थितमिह राज्यं शूद्रकस्य ननु विद्मः ।

त्वं पुनरात्मनि महिमानमेनमारोप्य दृसोऽसि ॥ ३२ ॥

अपि च—

तावत्सत्यं भविनां यावत्ते नास्ति सङ्गतं नूनम् ।

गङ्गाजलमपि यस्मान्न पावनं श्वपचपात्रस्थम् ॥ ३३ ॥

द्युतकुमारः—(स्वगतं) (?) किं भणिस्सं ? ।

जाङ्गलकः—(२) देव ! गुर्जरनरेश्वर ! परक्रमकृतसार्यभरीभूवाल !

किवालुचित्त ! किं मज्झ संभाविदं दूषणं जेण एवं विडंविज्जामि ? ।

राजा—(सज्जगुप्तं) भो दाण्डपाशिक ! नास्य वदनोद्धारगन्धमधिसोढुं

प्रौढोऽस्मि । तदेनं तावद्दवीयांसं कुरु ।

(दाण्डपाशिकस्तथाकरोति ।)

जाङ्गलकः—(३) देव ! अवधारिदा मह भणिदी ? ।

राजा—आः सर्वाधम ! त्वमप्यात्मानमदूषणं समर्थयसे ? ।

जाङ्गलकः—(४) को इत्थ संदेहो ? । जदो—

जदि नाम सदोसोऽहं तो पुण्वनिवेहिँ सेविओ कहं णु ? ।

अहं अपवित्तो ता कहं पिदराणं बहुमदो जादो ? ॥ ३४ ॥

(१) किं भणिये ? ।

(२) देव ! गुर्जरनरेश्वर ! परक्रमाक्रान्तशाकम्भरीभूपाल ! कृपालुचित्त ! किं मम संभाविदं दूषणं येनैवं विडम्ये ? ।

(३) देव ! अवधारिता मम भणितिः ? ।

(४) कोऽत्र संदेहः ? । यतः—

यदि नाम गदोपोऽहं तत्पूर्वनृपैः सेवितः कथं नु ? ।

अथापवित्रमन्त्रकथं पित्र्या वृत्तमनो जातः ? ॥

(१) ते नाम भूमिदेवा निपदेन वि अभिषदा निगृहीति ।
 ते वि मा देव । सेव कर्तुं अजयान्मयसु ॥ ३५ ॥
 अतः । मयं विम ह्रीम ह्यममनरसेपसुहृजवसु ।
 धृतिवति सुत निमि न ह्य केन वि अवरिक्रौण ॥ ३६ ॥
 अपि च—

वाल्मीकि वि पुं देव । निममयानवसुहृदे अहम् ।
 महे सावित्र्येण नम कयाहूँ देवतारहूँ नम ॥ ३७ ॥
 राजा—अरे इतमव । किमलीकविकल्पनाभिः विरोधेदनासित्याद-
 पतिः ।
 अपि च—

किं पृथुनयसेविनमिति दारिद्र्यादि वल्लभं भवति ।
 किं नानकप देति वा क्षारं नीरे भवति येयम् ॥ ३८ ॥
 सदृशस्त्वा सेवने देवाः किञ्च कतिवपाः प्रियमसिद्धाः ।
 हरिहरिहरिणामासिन्न दे । माक्षानि दद्यान्ते ॥ ३९ ॥
 ये नव सेवासिद्धा विजा न ते राक्षसाः किञ्च ।
 गजभेयादिषु तृप्तिः सुपूर्वा कर्तुं न कथिता ॥ ४० ॥
 किञ्च—

सिद्ध्यापदेदादानाजगदेतदञ्चयन्त पाण्डवाः ।
 जीववधादप्यापि कापि स्वर्गाकसां लोका ॥ ४१ ॥
 अपि च—

अनावविद्यानिमित्ताक्रान्तविद्याविलोचनाः ।
 पदयन्ति देवैः स्वअस्य स्वगदेवितया जहाः ॥ ४२ ॥
 मम वल्लभस्त्वमसाक्षिरञ्जानादेव न तु गुणविद्येयान् ।
 स्वाहृष्टोऽप्यादिदृष्टस्त्याज्यः किं पुनरपरवसु ॥ ४३ ॥

(१) ये नाम भूमिदेवा नृपवीनामप्यभिषदा निगृहीते ।
 तेऽपि मम देव । सेवां कुर्वन्त्यप्याहवमसम् ॥
 अहम् । मयैव त्वेते ह्यमाजगदसेपसुहृजवसु ।
 मापुवन्ति सुतार्हृति न वल्लु केनाप्यपरवसु ॥
 अपि च—

वाल्मीकि वि देव । निममयानवसुहृदे अहम् ।
 मम सावित्र्येण नम कयाहूँ देवानारहूँ नम ।

१ B & C परति. २ A ममभि ३ B & C परति. ४ ३३.

जाङ्गलकः—(स्वगतं) (१) मोणमेन पत्तकालं ति ।

मद्यशेखरः—(२) देव ! सिरिनगराजसमुपज्जिदरज्जलक्ष्मीभुजङ्ग ! प्रसीद । कीदिसो ममाचराहो ? जेणाहमेवं परिभविज्जामि ।

राजा—(स्वगतं) वनराजस्याहं बहुमनोऽभूवमित्युत्तिक्षसममुना । भवतु ।
(प्रकाशं) दाण्डपाशिक ! एनमपि दूरे धृत्वा विज्जसिं कारय ।
(दाण्डपाशिकस्तथा करोति ।)

राजा—(सज्जुषं) आः सर्वपदार्थोपसद ! निजापराधमपि न बुध्यसे ।

मद्यशेखरः—(३) देव ! जइ हुंज्ज तदो बुड्जे । अवि य—

कण्हेन समं जायवज्जणेण नणु सेविओ म्हि अविर्य्हं ।

रेवयगिरिसिहरेसुं का गणणा इयरलोयाण ? ॥ ४४ ॥

पणहणिमुहाउ अमयं व मं पडिच्छंति कामिणो लोया ।

मह सेवासत्ताणं न रोगसोगप्पमुहमेइ ॥ ४५ ॥

मह भक्तिपराणं चिय तिपुराई देवयाँ उ तूसंति ।

मह सेवाए देवो मओ वि मयणो पुणो जियइ ॥ ४६ ॥

इह धवलहरेसु चिरं चावुक्कडरायलालिओ वसिओ ।

एवं च ठिए सामिय ! जं जाणसि तं करिज्जासु ॥ ४७ ॥

(१) मौनमेव प्राप्तकालमिति ।

(२) देव ! श्रीवनराजसमुपार्जितराज्यलक्ष्मीभुजङ्ग ! प्रसीद । कीदृशो ममापराधः ? येनाहमेवं परिभूये ।

(३) देव ! यदि भवेत्ततो बुध्ये । अपि च—

कृष्णेन समं यादवज्जनेन ननु सेवितोऽस्म्यवितृष्णम् ।

रैवतगिरिशिखरेषु का गणना इतरलोकानाम् ? ॥

प्रणयिनीमुखादमृतमिव मां प्रतीच्छन्ति कामिनो लोकाः ।

मम सेवासत्कानां न रोगशोकप्रमुखमेति ॥

मम भक्तिपराणामेव त्रिपुरादयो देवता स्तु तुष्यन्ति ।

मम सेवया देवो मृतोऽपि मदनः पुनर्जीवति ॥

इह धवलगृहेषु चिरं चापोत्कटराजलालित उपितः ।

एवं च स्थिते स्वामिन् ! यज्जानासि तत्क्रियताम् ॥

दीक्षा—अथ अलङ्कारात् । विरम विरम । अवाहनां हि परदोषो-
 ऽपरेण शब्दविपरिवर्तनम् । ननु तन्मतेष्वेव निश्चितमपि क्षयं नान्
 यादवकुलं धनराजकुलं च । अथवा कस्तव्या सते उत्तिकम्पनिकम्पश्च ? । यतो
 अथान् जाद्वलकम् जीवमयावित्त्यापि त्याज्यायेव यमस्मिन्मम । उक्तं च—

मम मांसं मयूनि च नवनीते तज्जानो वहिनीते ।

वदयानि विपयानि नदयानि जन्तवस्तव ॥ ४८ ॥

मदुक्षेपिणः—(सत्त्वं) (१) पञ्चशीसोऽपि दीक्षितः, न सोऽपि न सोऽपि ।

मात्रिः—(२) देव । राज्ञोऽथ । परं संसारं अनेके राजानो चक-

वन्ति अतिधनं, न पुन केषां हि न निर्विकारं । अपरं च, किं मय विदुषं

कथं ? न एतस्य रोसं करोति भद्रका । अपि च—

जीवो जीवादेशो यस्य समावो ह्यु सकलसंसारो ।

एवं बुद्धिमान् कृतो विचारोऽपि भूतिमान् ? ॥ ४९ ॥

देसलपयत्यस्यैवं मयै सेवानिवर्तनं निष्ठं हि ।

अदरे ! सत्यं निर्दोषं सवत्सिद्धिस्तु सुहृत्सु ॥ ५० ॥

दीक्षा—(सत्त्वं) आः पापे । किमपि प्राप्नोमहे ? । दण्डप्राप्तिक ।

एतच्चतुष्टयं सपरिवारं यथोक्तस्थित्या निर्वस्यति ।

दण्डप्राप्तिकः—(३) न देवो आणावदिति ।

मात्रिः—(अथवा) (४) पुनका । जीवपदं विस्मयितं हि । ननु

अदरे राजकुले दण्डं प्रेम्णा ।

(१) पर्याप्तमात्रोऽपि विविधः, यद्वदति तद्वदति ।

(२) देव । राज्ञोऽथ । अथ संसारं अनेके राजानोऽपि विचारन्तः, न पुनः केनाप्यदरे

निराकुलः । अपरं च किं मया विरमं कृतं यदीदं रोषं करोति भद्रका । अपि च—

जीवो जीवादेशो यस्य समावः सत्यं सकलसंसारं ।

एवं सत्त्वं कृतो विचारोऽपि भूतिमान् ? ॥

देवराजनेऽथेव मम सेवानिवर्तनं निश्चितम् ।

अदरे ! यतो निर्दोषः सवत्सिद्धिस्तु सुहृत्सु ॥

(३) यदरेव आणावदिति ।

(४) पुनकाः । जीववैविध्यस्य । ननु कथं राजकुले दण्डं प्रेम्णा ।

१० 'सत्त्वं', २ 'जीवो', ३ 'आ' 'पापे', ४ 'पुनका', ५ 'जीवो', ६ 'पुनका', ७ 'पुनका' ।

सर्वे—(सहर्ष) (१) साधु अम्ब ! साधु । विज्ञवीयदु ।

मारिः—(२) देव ! अम्हे जूयं जंगलको मज्जसेर्वलो लाजकुले पम्भं
दब्बं पुँलिति । ता को आदेशो ? ।

राजा—पातकोपात्तेन वित्तेनापि न मे प्रयोजनम् ।

(दाण्डपाशिकः सर्वाणि पुरस्कृत्य निर्गतः ।)

राजा—(स्वगतं)

निर्याते दुष्टचक्रे भवतु जगदिदं सौख्यपीयूषमग्नं
कामस्तस्याः कृपायाः फलतु विपमताभाजि पूर्णे पणेऽस्मिन् ।
किञ्च श्रीमान् विवेकः कलयतु नितमां संपदं प्राक्तनीं स्वां
राज्यश्रीरस्तु हृष्टा व्रजतु विफलनां मोहराजप्रयासः ॥ ५१ ॥
(नेपथ्ये)

निर्वासयति नरेन्द्रो नगराद्वयसनानि सपरिवाराणि ।
दोषमयान्यपि भूपैः पुरस्कृतान्येव यान्यन्यैः ॥ ५२ ॥

राजा—(सहर्ष) एतावता कृतार्थोऽस्मि ।

(नेपथ्ये)

वैतालिकः—

नयनशफरवीथीवन्धनायेव सायं
समयवधककृत्सं त्रोटयन् ध्वान्तज्वालम् ।
भुवनसरसि रम्यं रक्षकत्वं दधानो
बहति वियति राजा पश्य लक्ष्मीमपूर्वाम् ॥ ५३ ॥

राजा—कथं प्राप्तः प्रदोषसमयः ? । तदुत्तिष्ठामः ।

(इति निष्क्रान्ताः सर्वे ।)

चतुर्थोऽङ्कः ।

(१) साधु अम्ब ! साधु । विज्ञप्यताम् ।

(२) देव ! वयं द्यूतं जाङ्गलको मय्यसेर्वलो राजकुले प्रभूतं द्रव्यं पूरयामः । तत्क आदेशः ? ।

विनार्कस्यांशुसंपर्कं ध्वान्तध्वंसनचेतसः ।

न प्राप्नोति कलावृद्धिं शिवोपासनया शशी ॥ ५ ॥

(पुनराकाशे साहङ्कारं)

दुर्जयो मोहमहाराजः ।

मा मैवम् । यतः—

तावद्विशुत्करालं निनदति नितरां शम्भुकण्ठातपश्री-

चौरं पाथोदवृन्दं जलभरविभवाग्वर्गवर्गं समन्तात् ।

यावद्वात्या न वाति क्षितिधरशिखरश्रेणिसंहारकारी

तावन्मोहः प्रचण्डः कलयति न करे यावदेव स्वधर्मम् ॥ ६ ॥

अपि च, तदहो ! चौलुक्यचन्द्रं सुपर्णध्वजं वीक्षितुमुत्सहते मे मनः ।

(आकाशे)

यद्यहो ! सुपर्णकेतुं द्रष्टुमुत्सहसे तर्हि नः सिद्धमेव समीहितम् । यतो-
ऽसौ मूलाश्रयो मोहमहाराजस्य । तथा च—

नित्यशर्मास्पदं हित्वा मोहराजवशंवदः ।

विष्णुर्विडम्बयामास स्वं पाठीनादिमूर्तिभिः ॥ ७ ॥

अमुं तु मोहप्रतिपन्थिनं वीक्षितुमिच्छामि । तत्कस्मिन्प्रदेशे तस्थिवामं
वामवसमानमवेक्ष्य स्वदृशमानन्दयामि ? ।

(नेपथ्ये)

वैतालिकः—

श्रीमर्षज्ञपदारविन्दरजसा आजिष्णुभालस्थलो

लालामुक्तमृन्म्ववर्द्धितयशःसंभारधौनावनिः ।

ध्वन्तवृत्तपलादिपापवशनः संपन्नतुच्छक्षमा-

भारोन्तारणशर्मनन्दिनफणी जायावृषो गौर्जरः ॥ ८ ॥

ठिनीयः—

उदग्गतामिविष्वग्दिताग्निमुद्गुदाग्नान्नैर्मणीनां गण-

यैनागारि सपन्नदुःस्वमिव मे नागवर्णानां गणे ।

व्यामोहक्षितिपाललोलनयनावैधव्यदानोद्यतः

श्रीचौलुक्यकुमारपालनृपतिर्जीयाज्जगत्यां जयी ॥ ९ ॥

(इति विजययात्राजयजयशब्दगर्भं विजयढफानिर्घोषमाकर्ण्य ससंभ्रमं)

व्योमाश्लेषविशेषितो रविहरित्रासं प्रकुर्वन्नव

क्षोणीभृच्छिखरेषु वज्रललितं व्यापारयन् हेलया ।

पातालोदरवासिनां वधिरयन् कर्णानयं श्रूयते

श्रीचौलुक्यकुमारपालनृपतेर्निःस्वानकोलाहलः ॥ १० ॥

तदयं भूपालचूडामणिर्विजययात्रामासूत्रयन्त्रित एवाभिवर्त्तते ।

(ततः प्रविशति स्कन्धावारस्थो महाराजो विभवतश्च परिवारः ।)

राजा—(सोत्साहं भुजलतामवेक्ष्य)

भृभृद्भारविनम्रभूमिकलनासंपन्नगर्वोर्धुरं

व्यालेन्द्रं यदि याति हन्त ! शरणं व्यामोहभूमीश्वरः ।

तत्त्वं बाहुलते ! विधृत्य वसुधां तेनैव सार्द्धं हठा-

दुत्पाद्याब्धिगभीरघोरपयसि व्यापारयेस्तं द्विपम् ॥ ११ ॥

अपि च (ऊर्ध्वमवलोक्य) किं वच्मि महेन्द्रं प्रति ? । तथापि—

स्वर्नेता यदि धास्यते स्वसविधे मोहं जगत्कण्टकं

तत्किं तस्य सहस्रसंख्यनयनैर्वीक्ष्येत यत्र द्विपम् ? ।

मन्ये पश्यति नैव मोहतिमिरव्यालुसचक्षुस्ततः

संसाराण्यकोदरे पतति भोः ! भूयोऽपि भूयोऽपि सः ॥ १२ ॥

(पुनः सर्वतो विलोक्य सकौतुकं)

मयि करतलात्तधर्मे कः शरणं हन्त ! मोहराजस्य ? ।

ज्वलति जिनध्यानाग्नौ किमु कामः कार्मुकं स्पृशति ? ॥ १३ ॥

विवेकचन्द्रः—(पुरो विलोक्य सानन्दं) दिष्ट्या वर्षसे हृदय ! । यतः

समुदितो धाम्नानिधिश्छिनत्ति खरतरैः करकुठारैर्ध्वान्तरुगहनम् । तदवलोक्य

कनप्रणालनिर्गमेन पिव दृष्टे ! दर्शनामृतं राजपैः श्रीकुमारपालदेवस्य । (स्तुभस्य)

कल्याणिन् ! कल्याणं निःश्रेयसकारणस्य धर्मशरीरस्य ? ।

राजा—(विलोक्य) किमयमार्यो विवेकचन्द्रः ? । (इति सप्रश्रयं) इदमा-

सनमास्यताम् । (पुनः सहर्षं)

पुण्योदयपरीपाको मामकीनो विजृम्भते ।

यदस्मिन् समये जज्ञे विवेकस्य समागमः ॥ १४ ॥

विवेकचन्द्रः—सर्वत्र परिभ्रान्तोऽस्मि । परं नालोकितवान् लोकोत्तर-

गुणं निर्जितानेकरणं पुण्यसत्तमं पुरुषोत्तमं भवादृशम् । तत्त्वदर्शनसुधासागरे
स्वच्छन्दं क्रीडया प्राप्नोतु सुधासारसुखं मे दृष्टिः । किञ्च—

उच्चैःकारितवीतरागभवनव्याजेन रोमाञ्चितां

निःशेषव्यसनान्धकारपटलच्छेदेन पुण्येक्षणाम् ।

न्यायोत्सङ्गसुखोपलालिततनुं वीक्ष्य क्षमायोषितं

युष्मद्गीतपवित्रकीर्तिविशदां मे स्यात्प्रमोदोदयः ॥ १५ ॥

राजा—(सहर्षं) भवत्संपर्केण सर्वं साधुं संवृत्तम् । तथा च—

पारावारपयो निपीय शतशः प्रच्छाद्य सूर्यातपं

नम्रीभूय निरीक्ष्य नाम वसुधां तप्तप्रजां विद्युता ।

निर्व्याजं जलसंपदा विहितवानानन्ददानोद्यतां

पाथोदः खलु साधु साधुचरितं किं किं न कर्तुं क्षमम् (मः)? ॥ १६ ॥

विवेकचन्द्रः—(स्वगतं) अहो ! गुणज्ञोऽयं पवित्रोऽयं गुणानामधिष्ठा-

नमयं च ।

तावन्मानसकल्पनासविभवो भूयिष्ठगर्वो मया

दृष्टो दृष्टिसहस्रपङ्कजततिभ्राजिष्णुदेहद्युतिः ।

इन्द्रः पीतविरुद्रगन्धमदिराव्यालोलरक्ताक्षिभिः

सेव्यः स्वर्गविलासिनीभिरनिशं तस्मात्कुतः पावनः ? ॥ १७ ॥

भवतु तावत् । (प्रकाशं) सर्वज्ञधर्मजागरूक ! परदोषसूक ! कचित्परि-

ज्ञानं मोहराजस्वरूपम् । कस्मिन् विषये स पापीयान् यतते ? ।

राजा—आर्य ! तस्योपक्रमं परिज्ञातुं समादिष्टो ज्ञानदर्पणाधिरयति ।

(नेपथ्ये)

मोः प्रतीक्षार ! निवेदय झगिति ज्ञानदर्पणं देवाय ।

राजा—(भ्रूता मौक्तिक्यं) प्रतीक्षार ! प्रवेशय ज्ञानदर्पणं सत्वरम् ।

प्रतीहारः—देवादेशः प्रमाणम् । (इति निष्क्रम्य ज्ञानदर्पणेन सह प्रविश्य च)
देव ! अयं ज्ञानदर्पणः ।

ज्ञानदर्पणः—जयतु जयतु देवः ।

राजा—(सप्रसादं) आसनं ज्ञानदर्पणाय ।

(ज्ञानदर्पण आसने उपविशति ।)

राजा—(सौख्यं) ज्ञानदर्पण ! विज्ञपय यथावृत्तं तस्याविद्याबलभस्य ।

ज्ञानदर्पणः—एष विज्ञपयामि । देव ! इतः स्थानान्मोहराजस्कन्धावारे
गतस्य मे निरन्तरं परिभ्रमतां यामिकचक्रवालानां भयेन दुर्लभः प्रवेशः ।

राजा—एवं भवत्येव विजिगीषुभूपतीनां शिबिरे । ततस्ततः ? ।

ज्ञानदर्पणः—तत् (ततः) देव ! मागधवेपं विधाय धवलितकरोऽहं
प्रविष्टः स्कन्धावारे । गतो राजावाससिंहद्वारम् । दृष्टोऽहं प्रतीहारेण । उक्तश्चेति
'कस्मादागतोऽसि' । मयां चोक्तं यत् श्रीमन्महाराजेन चौलुक्यकुलावतंसेन
कुमारपालदेवेन तव स्वामिप्रोत्साहनाय समादिष्टोऽस्मि मागधराजः' ।

राजा—ततस्ततः ? ।

ज्ञानदर्पणः—ततः प्रतीहारेण स्वस्वामिनः समीपे नीत्वा निवेदितः ।
'यत् श्रीकुमारपालदेवेन राज्ञा समादिष्टोऽयं मागधराजः' ।

राजा—ततः किं संवृत्तम् ? ।

ज्ञानदर्पणः—तस्मिन् क्षणे तस्य मागधराजेन मां निरीक्ष्य कृतोपश्लो-
कना स्वस्वामिनः ।

राजा—कीदृशी ? ।

ज्ञानदर्पणः—

श्रीव्यामोहमहीशचुम्बितपदद्वन्द्वावतंसीकृता-

हल्याजारशिरस्त्वदीयललितं सर्वैर्नमस्य यतः ।

त्यक्त्वा ध्यानरसं निरस्य च तपस्त्वद्वन्धुकामायुध-

श्रेणीपञ्चरजर्जरः पुररिपुर्गौरीमुखं वीक्षते ॥ १८ ॥

राजा—(सक्रोधं) ज्ञानदर्पण ! त्वया पुनः किमुक्तम् ? ।

ज्ञानदर्पणः—अवधारयतु देवः । तथा च—

भूयो भूधर ! दैवतः कथमपि प्राप्यात्मपक्षावलीं
गर्जाडम्बरचुम्बिताम्बरतलं मा सज्जयेत्फालताम् ।

यस्मात्पश्य पुरः पुरन्दरविभुर्वज्रातिभीकल्पिता-
कालाकाशतडित्वताण्डवैततौ त्वां हेतुमुत्तिष्ठते ॥ १९ ॥

राजा—(सहर्षं) साधु ज्ञानदर्पण ! साधु । निस्तेजितो दुष्टात्माऽन्यो-
क्तिप्रपञ्चेन । ततः किमुक्तं तेन पुरुषापसदेन ? ।

ज्ञानदर्पणः—साक्षेपं मामुक्तवान् स यत्किं वक्रोक्त्या मामधिक्षि-
पसि ? । प्रातर्जानासि स्वस्वामिनः पराक्रमम् । एकयाऽप्यविद्यया मध्यमान-
स्तव स्वामी कस्य शरणं यास्यति ? ।

राजा—(सादोषं) ततः किमुक्तं भवता ? ।

ज्ञानदर्पणः—आक्षिप्तो वक्रोक्त्या । तथा च—

यस्या हन्त ! समुन्नतौ पिवति नो नीरं जनो वालिशो
भीत्येव प्रतिशाखिनं खगकुलं बाह्यात्समागच्छति ।

तां सन्ध्यां प्रतिपद्य दुर्मुखतमो मा बल्ग रे स्वेच्छया
यस्मादेप विजृम्भते नभसि ते कुडः कृतान्तः शशी ॥ २० ॥

राजा—(सहर्षं) साधु ज्ञानदर्पण ! साधु । वक्रोक्त्या छिन्नस्तस्य मनो-
रथद्रुमः । ततस्ततः ? ।

ज्ञानदर्पणः—पुनराक्षिप्तो मया स मायावी । तथो च—

सैन्यवाजिखुराघातैः ठकारं मा कृथाः क्षितौ ।

कण्ठे कुरु कुठारं रे ! यदि बाञ्छसि जीवितम् ॥ २१ ॥

राजा—अहह ! प्राणान् पणेविधाय भवतोक्तम् ।

ज्ञानदर्पणः—(सविनयं)

स्वामिकार्यमिदं देव ! प्राणिनं भक्तिशालिनाम् ।

विना तेन न जीवन्ति भुवने नरसत्तमाः ॥ २२ ॥

राजा—एवमेतत् । इदं हि स्वामिभक्तानां कुलव्रतम् । पुनस्तेन कि-
मुक्तं पापेन ? ।

ज्ञानदर्पणः—तनैवं वक्रोक्त्या स्वच्छन्दमुज्जृम्भितम् । यतः—

यः प्रीणाति सुधाभुजः प्रतिदिनं पीयूषभोज्यैर्भृशं
यज्ज्योत्स्नामदमाप्य माद्यतितरां प्रीतं चकोरीकुलम् ।
सोऽयं संप्रति शीतदीधिति रतिक्षीणाङ्गकान्तिः श्रियं
शश्वत्स्वस्य समीहते खररुचेर्धिग्धिक्करित्रं विधेः ॥ २३ ॥

नाहं पुनस्तस्य सदृशः । यतः—

सीतासङ्गवियोगविह्वलमना वभ्राम रामो वनं
राज्यश्रीरमणेच्छया यमपुरं प्रापुः पुरा कौरवाः ।
जीवातुः किल नाकिनां हिमरुचिर्यल्लक्ष्म धत्तेऽधुना-
प्येतद्विद्वि विरुद्धबुद्धिजलधेर्लीलापितं मे स्फुटम् ॥ २४ ॥

राजा—(सजिज्ञासं) ज्ञानदर्पण ! त्वया किमभिहितम् ? ।

ज्ञानदर्पणः—एव विज्ञपयामि । यत्—

अन्ये ते पुरुषा ये स्युस्तवाज्ञावशवर्त्तिनः ।
महात्मनां मौलिरत्नमन्योऽयं मनुजेश्वरः ॥ २५ ॥

तथा च—

यस्त्वां प्राक् सपरिग्रहं निहतवान् ध्यानाग्निशस्त्रत्विपा
तत्पादास्युजपट्पदो विजयते चौलुक्यचन्द्रो नृपः ।
येनेदं तव बल्लभं निजपुरादेशाच्च निर्वासितं
व्यूताद्यं विटपेटकं शितिमुखं तत्किं मुधा गर्जसि ? ॥ २६ ॥

राजा—(सानन्दं) साधु ययोक्तं भवता । अपरं च, चरचक्षुषो राजानः ।

तथा च—

ये पश्यन्ति परंतपैर्गुरुमुहन्मन्त्रीशमन्त्रैर्दृढं
भिच्चारतिधराधिपस्य हृदयं शस्यं रहस्यं ननु ।
तैर्नैर्दृढदयस्थितैर्विकसितैर्दृष्ट्वा परेषां बलं
साद्धं ते विजयश्रिया समुदिताः क्रीडन्ति भूमीभुजः ॥ २७ ॥

(पुनः सजिज्ञासं) ज्ञानदर्पण ! विज्ञपय तस्य बलस्वरूपं पापस्य ।

ज्ञानदर्पणः—एष विजयगामि । तैः ! तस्य नृपतयस्य वात्मजयुगलं रागकेसरिदेवगणेन्द्रनामोद्यमम् । तथा च—

मन्ये प्रेतानि विजित्य समरे इत्ता नर्पणं पदं

कोपात्ताम्रकृतिं दधत्तमनगोरुशमगडनगरम् ।

संहारे जगतां कृतव्रतमिदं दुष्प्रेत्यमालशालं

शूकुट्याह्य दुरात्मनः सुतयुगं इत्ता न कः शङ्कते ? ॥ २८ ॥

राजा—(साध्व) किं तेन वराकेण दुग्धमुत्तेन ? । ततस्ततः ? ।

ज्ञानदर्पणः—वामगक्षे तु—

उत्कुलाम्बुजमित्रनेत्रवदया स्त्रीणां रणे वृत्सहः

संग्रामाच्चरदोक्षितो मुकुटभृन्मीनध्वजो गजेति ।

कीर्तिं यस्य पुरारिदेवविजयव्यापारगर्भा मुहु-

र्हस्ते पुष्पशरासनं मधुकरध्वानच्छलाद्ग्राहयति ॥ २९ ॥

राजा—(सोपहासं) अनङ्गेनापि किं साध्यते पुरुषव्रतम् ? । अपरम् कश्चित्सुभदायते ? ।

ज्ञानदर्पणः—अथ किम् ? । देव ! चौलुक्यकुलमहार्णवपारिजात ! किमुच्यते मोहराजसुभदानाम् ? ।

राजा—(साध्व) ज्ञानदर्पण ! विज्ञपय निदशङ्कम् ।

ज्ञानदर्पणः—देव ! मोहराजसुखाग्रे वल्गति क्रोधानलनामा सुभदः । तथा च—

धूमस्तोमविनिर्मिताम्बुदनवश्रेणीविलुसांशुमान्

ज्वालालीढनभस्तलः कवलिताशेषाटवीभूरुहः ।

साध्यो दावमहानलो जलधरासारणेण सोऽहं पुनः

प्लुष्यन् धर्मसुरद्रुमं स्वमहसा कस्यात्र साध्यो ननु ? ॥ ३० ॥

राजा—(साहङ्कारं) अहो ! एवंविधमखर्वं गर्वं कुर्वाणमेनं पुरुषाधमं निर्वाणतां नेतुमस्मदुत्तेजिता क्षमा नाम महिलामतल्लिका वल्गति पुरस्तादियम् ।

ज्ञानदर्पणः—एवमेतत् । कः सन्देहः ? । तथा च—

दानोत्तुङ्गतरङ्गजातं तदिनीरङ्गद्विरेफावली-

गीतस्थामपराक्रमां गजघटां कामाङ्कुशैः पातयन् ।

गर्जाजर्जरभूधराग्रशिखरस्तावन्मृगारिर्जयी

यावन्नाम विजृम्भते न शरभः पाथोदसज्जक्रमः ॥ ३१ ॥

राजा—(सरोमाथं) अपरश्चास्ति कश्चिद्दीरश्रीविलासलालसः ? ।

ज्ञानदर्पणः—(सविनयं) देव ! वीरचूडामणे ! विपक्षक्षमाभृत्पक्षोत्वन-
नदम्भोलिपाणे ! गर्वपर्वतनामा सुभटमानमर्दनमुद्गावयति निजजैत्रचरित्रैः ।

तथा च—

दैतेयान्वयजीवितं सुरनरव्यालेन्द्रचूडामणि-

ज्योत्स्नाधौतपदाम्बुजासनतलः पौलस्त्यनामाऽभवत् ।

यो मां रामशराहतोऽपि न जहौ सोऽद्यापि विश्वत्रये

मानीति स्मृतिकोविदैरहरहः सानन्दमुद्गीयते ॥ ३२ ॥

अपि च—

मुमोच मां बाहुवलिर्न याव-

द्राज्यं च युद्धं च चकार तावत् ।

तेन प्रमुक्ते मयि सोऽपि मुक्तो

वाच्यं न किञ्चित्तनु तस्य पद्मोः ? ॥ ३३ ॥

राजा—अहो ! दुरात्मनाऽनेन साधूक्तम् । यन्मुक्तः किञ्चित् विधत्त
इति । भद्र ! अन्योऽपि कश्चित्तत्र वीरत्वं प्रकटयति ।

ज्ञानदर्पणः—देव ! दम्भगुप्तनामा वीरमन्यः स्वचरितं समुल्लासयति ।

तथा च—

रामं वञ्चितवान् घटेप कलयन्मार्गीं तनुं राक्षसो

यत्कापालिकमुद्रया च हृतवान् सीतामहो ! रावणः ।

कृत्वा वामनतां वलिं फणिपुरे बद्धा हरिर्यन्वधा-

त्तस्मिन् कारणमस्मि गूढमनसो जानीत रे मां जनाः ! ॥ ३४ ॥

राजा—नियतं स प्रभवति प्रायेण कश्मलमनसां पुंसां नास्मादृशाम् ।
(पुनः सवितर्कं) ज्ञानदर्पण ! अपरश्च कश्चित्सुभटसंपदा विडम्बयत्यात्मानं न वा ? ।

ज्ञानदर्पणः—देव ! विडम्बयत्येवात्मानम् ।

राजा—क इव ?

ज्ञानदर्पणः—लोभसागरनामा मुनयावन्ममः जंमनि निजगुणात् ।

तथा च—

दाक्षिण्यं शुचिना विवेकपदवी गन्धर्वना मन्वता

वान्सल्यं च कृपानुता मरुता गालं क्षमा मयमः ।

साधुत्वं मुमतिः श्रुतं मुभगता स्युन्नावदेने गुणा

नृणां यावदहं करोमि न परं नेत्रोन्मवाउच्चरन् ॥ ३५ ॥

राजा—धिग् निजपुन्यकारेण । अपरोऽपि शूरः कश्चिद्विभूषयति तदायं
स्कन्धाचारम् ? ।

ज्ञानदर्पणः—देव ! भवन्निर्वासितानि शूनादिव्यसनान्युन्मवाभवसन्म-
वामर्षभराध्मातानि विद्यन्त एव ।

राजा—(सोपहासं) निर्वासनप्रक्रमेऽपि दृष्टसाराण्यमूनि । इतरमपि
श्रोतुमिच्छामि ।

ज्ञानदर्पणः—सकलविपक्षदक्षमन्त्रमथनशङ्करसहोदरमस्त्येव पापण्ड-
मण्डलम् ।

राजा—न तेन भयमुत्पाद्यते साहसिकानाम् । अथान्यमपि भदं ज्ञातु-
मिच्छामि ।

ज्ञानदर्पणः—अस्त्येव वैरिवीरवरूथिनीदलनदुर्ललितविक्रमः कलिक-
न्दलो नाम शत्रुवधूवैधव्यदीक्षागुहर्मिथ्यात्वराशिनामा राजगुह्यम् ।

राजा—(सोपहासं) पुरापि परीक्षितमेवेदं ब्रह्मम् । पुनश्च प्रकाशय
कमपि दोषमन्तम् ।

ज्ञानदर्पणः—देव ! विद्धि विरोधिवधूकचग्रहप्रपञ्चिनमहिम्नः स्पर्शरस-
रूपगन्धशब्दनाम्नः पञ्चविषययोगान् ।

राजा—(सावहेलं) सुकरस्तेषामपि विजयः । अथापरं कञ्चन प्रस्तुहि ।

ज्ञानदर्पणः—प्रमादं नाम दाण्डपाशिकं जानातु जगन्निगीपाविषय-
जागरूकं देवः ।

राजा—न तेनापि किञ्चित् । अपरं कमप्याख्याहि ।

ज्ञानदर्पणः—प्रतिपक्षशतनाधनावलीविलयपवनापातं पापकेतुसंज्ञम-
मात्यं विदां करोतु स्वामी ।

राजा—बुद्धिजीविनो एमात्या न तैर्विकमललितम् । किञ्चिदपरं
निवेदय ।

ज्ञानदर्पणः—असंयमाभिधानमरिवर्गवल्गितविपिनप्रलयपावकमवबु-
ध्यतां प्रतीहारं राजर्षिः ।

राजा—प्रविशज्जनद्वारावरोधवैदग्ध्यमेव प्रतीहाराणाम् । न पुनर्वैरिवीर-
व्रजविजयेष्वोजायितम् । तदन्यमुद्दिश ।

ज्ञानदर्पणः—प्रत्यर्थिहृदयकुहरशाल्यं शोकनामानमवगच्छ पुरोधसम् ।

राजा—दर्भप्रणयिपाणिपल्लवैः पुरोधोभिर्दुराराधा विजयलक्ष्मीः । तद-
परमुपन्यस्य ।

ज्ञानदर्पणः—अपरेऽपि हि रिपुकामिनीकुचकलशपत्राङ्कुरलिपिदस्यवः
वृथिव्यामेकवीराः सन्त्यशान्ताः शृङ्गारादिरसनामानः सेनापतयः ।

राजा—न तेष्वास्थाबुद्धिं वधाति विजयश्रीः । अथ कीदृशस्तस्यास्मानु-
द्दिश्योत्थानप्रक्रमः ? ।

ज्ञानदर्पणः—श्रूयताम् । अन्येशुरधिसभं निषण्णया कीर्त्तिमञ्जर्यां प्रता-
पेन चोत्तेजितो मोहमहाराजः ।

राजा—कथमिव ? ।

ज्ञानदर्पणः—

धन्यस्त्यागभटः कुमारतिलकः शाङ्गम्भरीमाश्रितो

योऽसौ तस्य कुमारपालनपतेऽशौलुक्यचूडामणोः ।

युष्माक्याभिमुखोऽभवज्जयविधिस्त्वाप्त्यं विधेः प्रेक्षते

प्रोद्गर्जनं विफलं शरद्धन इव त्वं केवलं वल्गसि ॥ ३६ ॥

इदं चाकर्ण्य दूरास्तुकोपादोपेन दापिता मोहमहाराजेन सत्ताहमेरी ।
प्रक्रान्तं च प्रमाणकं भवदुपरि । अत्रान्तरे पापकेतुर्नामामात्येनागत्य प्रत्यपादि

‘ स्वामिन् ! असमीक्षितकारिता हि महद्दूषणं राज्ञाम् । स नाम जयत्येव यः
स्वपरयोर्वलमधिभ्रमसं ज्ञात्वा प्रवर्तते कृत्येषु ’ । ततश्चोक्तं मोहराजेन ‘ अमा-
त्य ! मोहनृपतेरपीतरकातरनरपतिवत् प्रतिपक्षविभीषिकाः पराक्रमस्यान्ता-
यनां यान्ति ? ’ । पापकेतुना त्ववाचि ‘ देव ! वलीयानसौ विपक्षक्षमापतिः ।
एनमुद्दिश्य सहसा यानं नायतिसुन्दरमुत्पश्यामि ’ । ततश्च मोहराजेन रा-
जैसरिद्वेषगजेन्द्रमदनदेवप्रभृतीन्मीलयितुमादिष्टः प्रतीहारः । स्वयं चालङ्कृतो
मन्त्रमण्डपः । एवं च स्थिते समागतोऽहं देवं निकषेति ।

राजा—(स्वगतं) अपि नाम मोहराजमेक एवाहं निग्रहीतुं शक्नुयाम् ।

विवेकचन्द्रः—राजन् ! किमिदानीमध्यवस्यति कल्याणराशिः ? ।

राजा—(सोत्साहं) आर्य ! किमन्यत् ?

पिण्डीभूय दिवौकसां दिवि मुदा सांराविणं कुर्वतां

गर्वप्राश्नितचेतसां च मदनादीनां मुहुः पश्यताम् ।

गर्त्यकोऽपि दृष्टादरातिशिविरं निर्भिद्य निर्भीः क्षयं

नेत्ये मोहमहीशमाहवभुवि स्वर्भूर्भुवः कण्टकम् ॥ ३७ ॥

विवेकचन्द्रः—

किमन्नममामभेद्यं ? किमदाद्यं जानवेदसाम् ? ।

अगन्त्यं मनसां किं वा ? किमसाध्यं भवादृशाम् ? ॥ ३८ ॥

नवापि तमद्विजयशौण्डोदोर्दिण्डमण्डलो मोहराजः । नैनं प्रति सांप्रतन
दरा मदनमदनं तर्तुं सांप्रतम् ।

राजा—आर्य ! सा त्रिधाः । यतः—

आवातिशयिनिपातनप्रभृतिभिस्तोषाधिपैर्निजिन-

मेभिः आनरतैश्चाप्रभृतिभिर्ध्वस्तो महापूरुषः ।

गमाद्यपि पशुपाल्य मुनिनां कामं क्षयं प्रापित-

राजोः शिष्टं स्यात् नृ मोहनृपतिः सोऽयं हनो हन्यते ॥ ३९ ॥

विवेकचन्द्रः—(अतो) अतो ! राजपौरस्य महानवदृष्टो येन प्रे-

मद्विदुः सन्तुष्टः । ननुना हन्योऽस्मि । (प्रधत्तं) महाराज ! य-

दं नृपतिं नृपतिं मुनिपुत्रं विदनामि हसितम् ।

कृत्यं न पश्यति न येन हितं शृणोति,
धीमानधीतमपि न प्रतिसंदधाति ॥

अत्रान्तरे लोभदम्भाभिमानादयो भुजास्फोटाटोपं कोलाहलाकुलमिलामण्डलं कुर्वाणा गर्जन्ति
म । श्रीचौलुक्यसिंहोऽपि ज्ञानदर्पणादवगतसमग्रवैरिवलप्रोत्साहोत्तेजितात्मा तृणमात्रं मोहभूषं
णयन् निजसैन्यं विनाऽपि मोहं जिगीषुः श्रीगुरुप्रसादित(योगशास्त्र)व्रजकवचं परिधायान्तर्भा-
कारिविंशतिवीतरागस्तरूपदिव्यगुटिकाश्चोपयुज्य सहजान्तर्द्धानपाटवपटुश्रीमदार्यधर्मराजामात्व-
प्यकेतुज्ञानदर्पणादिस्वल्पसहायः सैन्यप्रच्छन्नवृत्त्या प्रतस्थे । प्राप्तश्च क्षणादेव प्रत्यर्थिस्कन्धावारम् ।
राजा—भो ज्ञानदर्पण ! दर्शय मोहभूमीशाश्रयम्, येन करोमि तं हतप्रतापं हेलया ।
ज्ञानदर्पणः—देव ! पुरस्तादालोकमात्रादपि कातरनरकृतज्वरमिदं मोहराजसौभम् । ॥
विदयते ।

ततः प्रविष्टाः सर्वेऽपि । स्थिताः प्रच्छन्नवृत्त्या । कियद्वेलं दृष्टो मोहराजः, परितः परिवारश्च ।
मृनास्नदुष्पापा एवम् । तथाहि—

मोहः—

“ पुंस्त्रीटः किल कोऽपि तिष्ठति स च श्रीमोहभूमिपतेः
प्राप्तो वैरिपदं रणाय हतको निःशङ्कमुत्तिष्ठते ।
दोर्दण्डास्त्रिजगद्विलुण्ठनकलाशौण्डास्तदेधिरा—
हर्षुद्धेरसमञ्जसं व्यवसितं दैवस्य रे ! पश्यत ॥ ”

एव पापकेन्यमात्यः—हे देव ! गनुष्यमात्रमिति माऽवमंस्था जगदेकवीरं श्रीचौलुक्यवृ-
न्तिम् । पश्य पश्य—

“ अवातरद्धरापीठे, जनस्य सुकृतोदयात् ।
भाविनीर्यद्वरः कोऽपि, रूपेणास्य महीपतेः ॥ ”

मोहः (मञ्जोथम्)—“ वज्राग्निनेव क्षपिताः यत्प्रनापेन भूमृतः ।

मोहः मोऽहमहो ! कष्टं शृणोम्यग्निपराक्रमान् ॥ ”

इति वदन् कोऽग्रान्मोहः समादाय गङ्गामासनादुत्थाय च अरे ! काऽमो दुरात्मा मयै-
रिनेदम् । अत्रान्तरे

राजमृदुः—राज ! किमिदमभ्यासोऽज्ञवैश्रम्यम् ? । मयैव ननु विद्धि सिद्धमखिवशक्यम् ।

नर्मद्वेष्टाभ्यन्तः पयोऽगृहेऽपि य गन्तव्यनि व्रतं मयम् ।

मयि यं ननु मया कृतम्, किमभ्यासाणि कुरुङ्गमानिः ॥

देव—देव ! किमिदमभ्यासोऽज्ञवैश्रम्यम् ? । किं न विदितमप्यममूनोर्विश्रम-

स्वाभाविकमन्त्राधीनप्रादुर्भावम् ।

ज्ञानदंष्ट्राः—स्वामिन् देव ! सर्वेषु नमः, यतोऽस्माकमस्ति जगतामपि

पुण्यकृतिः—स्वामिन् ! अमुजानां हि मां सर्वपात्रम् ।

विवेकचन्द्रः—मदराज ! अविमन्यस्व माममुजगन्तव्यम् ।

प्रतीतिरः—यदादिशति देव ! (इति निजान्तः ।)

प्रविशन्तानामिदं मदनपथम् ।

मन्त्रवाक्यमन्त्राधीनप्रादुर्भावः । यतो वदन्ति हि विद्वन्मनः । यथा नया

प्राप्तिं वयं विप्रशान्तवन्तम् । प्रतीतिरः ! वक्तव्यः सेनाजनां यथा न केनाप्यदम्भे-

प्रतिष्ठापयितुम् । अतो विवेकचन्द्र ! अस्मात्पुण्यकृति ! मद्र ज्ञानदंष्ट्रा ! साध-

राजा—दिव्या परममुद्यतोऽस्मि गुह्या । (इति वक्त्रकवचं परिधाय दिव्य-

लोकान्तरं गच्छति ।)

वक्त्रकवचं स्थापयितुम् । प्रतीतिरः ! वक्तव्यः परेषामदम्भे भवति । (इति वक्त्रकवचं दिव्य-

पुण्यः—इमांश्च वीरानासुरानिहन्तं विद्यानिर्द्वन्द्वगुहिकाः । अस्मिन्-

विद्वत्सर्वज्ञे न विद्यते विद्वत्पदं परमपरायणम् ।

मन्त्र-देव ! यतो वदन्ति हि विद्वन्मनः यतो वदन्ति हि विद्वन्मनः । अस्मिन् हि

अस्मिन्—देव ! प्रसादनाक्षो राजपुत्रपुत्र देव ! प्रतीतिरः ! गुह्या श्री-

राजा—अस्मात् ! कश्चिदप्रतिकर्तमानमनम् ।

(पुण्यकृतिस्तथाकरोति ।)

राजा—(सर्वथा) इदंमासितमानस्यताम् ।

१ :

पुण्यकृतिः—(स्वतः) एष देवस्तद्विषयार्थम् । (वक्ष्ये) जगत् जगत्

प्रतीतिरः—यदादिशति देव ! (इति निजान्तं पुण्यकृता सह प्रविशति ।)

राजा—अविद्वत्त्वं प्रवेशम् ।

प्रतीतिरः—देव ! पुण्यकृतिः स्वामिन् दर्शनमभिलषति ।

(प्रविश्य)

‘ स्वामिन् ! असमीक्षितकारिता हि महद्दूषणं राज्ञाम् । स नाम जयन्त्येव यः स्वपरयोर्वलमधिमनसं ज्ञात्वा प्रवर्तते कृत्येषु ’ । नैनश्चोक्तं मोहराजेन ‘ अमृत्य ! मोहनृपतेरपीतरकातरनरपतिवत् प्रतिपक्षविभीषिकाः पराक्रमस्यानृत्यतां यान्ति ? ’ । पापकेतुना त्ववाचि ‘ देव ! वलीयानसौ विपक्षश्चमापति । एनमुद्दिश्य सहसा यानं नायतिसुन्दरमुत्पश्यामि ’ । नतश्च मोहराजेन रामकेसरिद्वेपगजेन्द्रमदनदेवप्रभृतीन्मीलयितुमादिष्टः प्रनीहारः । स्वयं चालङ्कृतं मन्त्रमण्डपः । एवं च स्थिते समागतोऽहं देवं निकषेति ।

राजा—(त्वगतं) अपि नाम मोहराजमेक एवाहं निग्रहीतुं गच्छुयाम् ।

विवेकचन्द्रः—राजन् ! किमिदानीमध्यवस्यति कल्याणराशिः ? ।

राजा—(सोत्साहं) आर्य ! किमन्यत् ?

पिण्डीभूय दिवौकसां दिवि मुदा सांराविणं कुर्वनां

गर्वप्राञ्चितचेतसां च मदनादीनां मुहुः पश्यताम् ।

गत्वैकोऽपि हठादरातिशिविरं निभिद्य निभीः क्षयं

नेष्ये मोहमहीशमाहवभुवि स्वरूर्ध्वः कण्टकम् ॥ ३७ ॥

विवेकचन्द्रः—

किमन्भसामभेद्यं ? किमदाह्यं जानवेदसाम् ? ।

अगम्यं मनसां किं वा ? किमसाध्यं भवादृशात् ? ॥ ३८ ॥

नथापि जगद्विजयशौण्डोर्दोर्दण्डमण्डलो मोहराजः । नैनं प्रति दृशं महामादृत्यं कर्तुं सांप्रतम् ।

राजा—आर्य ! मा भैषीः । यतः—

श्रीनाभिक्षितिपात्मजप्रभृतिभिस्तीर्थधिपैर्निर्जित-

स्तैस्तैः श्रीभरनेश्वरप्रभृतिभिर्ध्वस्तो महापूरुषैः ।

गमाद्यैरपि पर्युपास्य मुचिरं कामं क्षयं प्रापित-

मन्त्रो ! विद्धि मया तु मोहनृपतिः सोऽयं हृतो हन्यते ॥ ३९ ॥

विवेकचन्द्रः—(गगतं) अहो ! राजर्षेरस्य महानवष्टम्भो येन

कृतमपि नृगयशुचयनि । तदमुना कृतकृत्योऽस्मि । (प्रकाशं) महाराज ! तद्विदुष्येतेन मया मुविमृष्टं कियतामिदमिति ।

राजा—भवत्वेवंम् । को दोषः ? । (इति सर्वे परिक्रामन्ति ।)

ज्ञानदर्पणः—देव ! इदं विपक्षभूपतेः शिविरम् ।

राजा—आः ! कथमकालक्षेपमेव संप्राप्ताः प्रत्यर्थिस्कन्धावारम् ? ।

ज्ञानदर्पणः—अथ किम् ? ।

राजा—ज्ञानदर्पण ! कः कस्यान्नावासः ? इति श्रोतुमिच्छामि ।

ज्ञानदर्पणः—(अतुल्य निर्विघ्न) देव ! अमी पापण्डमण्डलानामुदजाः ।

उमे न पृथादीनामाश्रमाः । अमी विषययोधानां निवासाः । अमी शृङ्गारादि-
गम्यमानानां गृहाः । अयं कलिकन्दलस्य निलयः । अमी मिथ्यान्वराशोरा-
धराः । इदं क्रोधानलस्य भवनम् । इदं गर्वपर्वतस्य मन्दिरम् । इदं दम्भगुण-
सङ्घातम् । इदं लोभमागस्य गृहम् । इदं प्रमादस्यावसथम् । इदं लोकस्य
विनाशकम् । इदमगम्यमस्य धिक्पथम् । इदममात्यपापकेतौर्निकेतनम् । इदं
गणपतेर्विनाशकम् । इदं श्रेयसजनेन्द्रस्य वेष्टमेति ।

राजा—ज्ञानदर्पण ! य एते कस्तेन स्थिताः प्रतिस्थानमात्योपगन्ते नैः
प्रत्यर्थिभिर्भक्षितव्यम् ? ।

ज्ञानदर्पणः—(निर्विघ्न) देव !

सद्वृत्तजिनेन्द्रस्यैव कलिकन्दलस्यैव शृङ्गारादि-

गम्यमानानां गृहाः । अयं कलिकन्दलस्यैव निलयः । अमी मिथ्यान्वराशोरा-

धराः । इदं क्रोधानलस्यैव भवनम् । इदं गर्वपर्वतस्यैव मन्दिरम् । इदं दम्भगुण-

सङ्घातम् । इदं लोभमागस्यैव गृहम् । इदं प्रमादस्यावसथम् । इदं लोकस्य

विनाशकम् । इदमगम्यमस्यैव धिक्पथम् । इदममात्यपापकेतौर्निकेतनम् । इदं

गणपतेर्विनाशकम् । इदं श्रेयसजनेन्द्रस्यैव वेष्टमेति ।

राजा—(निर्विघ्न) ज्ञानदर्पण ! अयि नाम यादृशमधीपासामात्ममात्रेण

ज्ञानदर्पणः—(निर्विघ्न) देव !

सद्वृत्तजिनेन्द्रस्यैव कलिकन्दलस्यैव शृङ्गारादि-

गम्यमानानां गृहाः । अयं कलिकन्दलस्यैव निलयः । अमी मिथ्यान्वराशोरा-

धराः । इदं क्रोधानलस्यैव भवनम् । इदं गर्वपर्वतस्यैव मन्दिरम् । इदं दम्भगुण-

सङ्घातम् । इदं लोभमागस्यैव गृहम् । इदं प्रमादस्यावसथम् । इदं लोकस्य

विनाशकम् । इदमगम्यमस्यैव धिक्पथम् । इदममात्यपापकेतौर्निकेतनम् । इदं

राजा—ज्ञानद्वेष ! अन्तरात्ममयीपामवगन्धिमिच्छामि ।

ज्ञानद्वेषः—किं तेन ? श्रुतादश्रुतं तदः श्रेयः । तदाप्यवधायुजाम् ।

अन्तर्द्वेषलोलज्जाम्बालरससिच्छलाः ।

विजयसंस्रमयाः क्षायित्वानाः सर्वेषामा ईशे ॥ ४३ ॥

राजा—(वञ्चितम्) तदिह विमाम् ।

ज्ञानद्वेषः—द्वेष ! पुरस्तादालोकमामोषाणि कान्तरेनरञ्जनमप्यजरे

मोक्षमद्वेराजस्य संवापिह प्रविशति द्वेषः ।

(सर्वं परिक्रामति ।)

राजा—ज्ञानद्वेष ! दर्शय तमेव तावत् त्रिलोकवीरं मोक्षराजम् ।

ज्ञानद्वेषः—इत इतो द्वेषः ।

त्रिविक्रवर्द्धः—

राजसंस्वसिम्ब विवर्णाः कः किल कुर्वन्ति त्रिगुणदण्डमनम् ? ।

अतिदृक्करं परपुरप्रवेशमिव योनिनामोद्यः ॥ ४४ ॥

पुण्यकैरुः—क पुनरस्मिन् सौधे भवितव्यं तेन ? ।

ज्ञानद्वेषः—अस्मिन् मन्त्रमण्डपे ।

(सर्वं प्रवेशं नादयति ।)

ज्ञानद्वेषः—द्वेष ! स एव सकलवीरवर्यानां प्रवृत्तवज्रपातप्रतिममहिम-

द्वेषुष्या मोक्षराजः ।

राजा—

दिष्ट्या स एव त्रिलोक्यमहि मोक्षमद्वेषतिः ।

यो नः परापिता युद्धकैलिकौतुहलं विराज ॥ ४५ ॥

त्रिविक्रवर्द्धः—(आदिभ्यः) स एव पापीयान मोक्षराजः ।

पुण्यकैरुः—

अदंशियाप्यसौ स्वामिजयं प्रति मतिम् ।

एवमालोक्य द्वेषुषमद्वेषे ! त्रिलोकापतेऽयम् ॥ ४६ ॥

ज्ञानदर्पणः—देव ! अमात्यपापकेतुद्वितीयो मोहराजो मन्त्रमण्डपा-
सीनस्तिष्ठति । तन्निभृता एव तावन्सुहृर्त्तमास्महे ।

सर्वे—एवमस्तु । (इति तथाकुर्वन्ति ।)

(ततः प्रविशति मोहराजः पापकेतुश्च ।)

मोहराजः—(आत्मानं विलोक्य)

पुंस्कीदः किल कोऽपि तिष्ठति स च श्रीमोहभूमीपतेः

प्राप्तो वैरिपदं रणाय हतको निःशङ्कमुत्तिष्ठते ।

दोर्दण्डास्त्रिजगद्विलुण्टनकलाशौण्डास्तदेतच्चिरा-

दुर्बुद्धेरसमञ्जसं व्यवसितं दैवस्य रे ! पश्यत ॥ ४७ ॥

ज्ञानदर्पणः—देव ! श्रुतममुष्य विकल्थितम् ? ।

राजा—स्वेच्छा हि स्वगृहेषु व्याहाराणाम् ।

पापकेतुः—देव ! मनुष्यकीद इति सावमंस्थास्तं त्रिजगदेकवीरं चो-
लुक्यनृपतिम् । पश्य पश्य—

अवातरद्धरापीठे जनस्य सुकृतोदयात् ।

भावितीर्थकरः कोऽपि रूपेणास्य महीपतेः ॥ ४८ ॥

मोहराजः—मन्त्रिन् ! किमेवमस्य नृपशोः प्रशंसातिरेकेण मम कर्ण-
ज्वरं जागरयसि ? । अपि च—

वज्राग्निनेव क्षपिता यत्प्रनापेन भूभृतः ।

मोहः सोऽहमहो ! कष्टं शृणोत्यरिपराक्रमान् ॥ ४९ ॥

पापकेतुः—देव ! तस्यैव स्वप्रनापस्य संप्रति विद्धि परिक्षयम् ।

मोहराजः—(माक्षेपं) कथमिव ? ।

पापकेतुः—विडम्बितः पुण्या सह जामाता नृतः । पराभूता देवस्य दासी
निम्नं च । कागमारे निहितो लेख्यद्वारकः संसारकः । प्रणद्यागानः कलिक-
न्द्यो मित्यन्वगादिश्च । निष्कलप्रयाणाः प्रत्यावृत्ताः कपायतीक्ष्णाः । तस्य-
मन्त्रनापमानमानमार्गेहन्महिमानं पारानिमवधारयतु देवः ।

मोहराजः—(श्रमदर्शित्वेन) आः ! किमपि चिरयन्ति रागकेसरिप्र-
भृतयः ? ।

(प्रविश्य)

प्रतीहारी—(१) जयतु जयतु देवो । देव ! को वि चरपुरिसो दंसणम-
भिलसदि ।

मोहराजः—मन्त्रिन् ! कतमेनामुना भवितव्यम् ? ।

पापकेतुः—धृतस्तावत्संसारकः । कदागमेनामुना भवितव्यम् ।

मोहराजः—(सहर्ष) अरे ! चिरादयमागतः । अविरतिकले ! प्रवेशय ।

प्रतीहारी—(२) जं देवो आणवेदि । (निष्क्रम्य कदागमेन सह प्रविश्य)
भद्र ! एसो देवो ता उवसप्प ।

कदागमः—(स्वगतं)

(३) विच्छाओ क्षीणसरो विगलितलायन्नओ मिलाणमुहो ।

किं दीसइ एस पट्ट ? अहव पयावक्खओ जाओ ॥ ५० ॥

प्रतीहारी—(उपसृत्य) (४) देव ! एसो पुरिसो ।

मोहराजः—अविरतिकले ! रागप्रभृतीनाह्लातुं प्रहितः कथं चिरयति
प्रतीहारोऽसंयमः ? तद्गत्वा शीघ्रं प्रेषय ।

(प्रतीहारी निष्क्रान्ता ।)

(कदागमः प्रणम्योपविशति ।)

मोहराजः—भद्र कदागम ! चिरात्प्रतिनिवृत्तोऽसि तत्कथय भूलादरि-
स्वरूपम् ।

कदागमः—(५) देव ! एदं विज्जवीयदि । वैरिनयरे संपदि धम्म-
कुंजरो नाम नवदंढपासिगो वट्ठदि । तप्पट्ठिवत्तीणं दुल्लंहा पुरिसाणं पवेसा ।

(१) जयतु जयतु देवः । देव ! कोऽपि चरपुरुषो दर्शनमभिलषति ।

(२) यदेव आज्ञापयति । भद्र ! एष देवस्तदुपसर्ष ।

(३) विच्छायः क्षीणसरो विगलितलावण्यको ग्लानमुखः ।

किं दृश्यत एष प्रभुः ? अथवा प्रतापक्षयो जातः ॥

(४) देव ! एष पुरुषः ।

(५) देव ! एतद्विशिष्यते । वैरिनयरे संप्रति भर्मकुंजरो नाम नवदाण्डपासिको वर्तते ।

तओ हं वंभसावगवेसं कडुय गदो निवदिगुरुणो धम्मरामे । गुरुसेवत्थमागदेण
दिट्ठो रत्ता । समाणधम्मिगु त्ति नीदो धवलहरे । ठिदो य बहुधा । परिट्ठिदो
पुरोहिदपदे । तत्थ ठिदस्स अदिक्कंतो इत्तिको कालो । सुणिदमिदिवित्तमसेसं
पि । संपदि संसारगवदियरे पणट्ठेसु कलिकंदलप्पमुदिसु विडंविदेसु जूदपमु
हेसु अहं पि नियमएण अवक्कंतो ।

राजा—

दुरात्मनाऽमुना धर्मच्छद्वा धृत्वाऽस्मि वञ्चितः ।

विशारदोऽपि वेश्याभिरिव श्रेणिकनन्दनः ॥ ५१ ॥

विवेकादयः—एवमेतत् ।

मोहराजः—(सहर्ष) साधु भोः कदागम ! साधु । अपि च—

व्याजेन सुप्रयुक्तेन निर्मलज्ञानलोचनः ।

वक्ष्यते चतुरास्योऽपि मर्त्यमात्रस्य का कथा ? ॥ ५२ ॥

कदागमः—(?) देव ! विवेकचंदेण चालुक्कनिवदी अणुसरिदो ।

मोहराजः—तथापि किम् ? । न खलु बहुभिरप्याखुभिः समुदितैर्मा-

जोरकण्ठे वध्यते घण्टा । अपि च—

नृपः सोऽप्यस्य संपर्काद्वाज्यभ्रंशमवाप्स्यति ।

कपोताध्यासिना येन शाखा शुष्यति शाखिनः ॥ ५३ ॥

पुण्यकेतुः—आर्य विवेकचन्द्र ! शृण्वन्नसि दुरात्मनो निर्गलं बलि-

नम् ।

विवेकचन्द्रः—अथ किम् ? ।

कदागमः—(२) विवेकदुहिदा परिणीदा गुल्लरनरिंदेण । मयधण-

मोचणज्जाटवमणनिच्चामणे परिदा पणो नाण ।

नृपः सोऽप्यस्य संपर्काद्वाज्यभ्रंशमवाप्स्यति । ततोऽयं व्रजथावकस्य कृत्वा गतो नृपतिगुरोर्विभागम् ।
गुरुमेवार्थमाप्तेन हृष्टो राज्ञः । मग्नजननिद्र इति नीतो भवत्पुत्रे । श्वितश्च बहुना । परिश्रितः ।
पुरोहिदपदे । तत्र स्थित्यवस्थान्तिष्ठान् एतावन् कालः । ज्ञानमिति नृपमसेसमपि । संवति संसार-
कण्ठे प्रपद्ये कलिकंदलप्पमुदिसु विडंविदेसु जूदपमुपेणमपि निजभयेनापक्रान्तः ।

(१) देव । इति ह्यचन्द्रेण चालुक्कनिवदीति सूचितम् ।

(२) विवेकदुहिदा परिणीता इति । गुल्लरनरिंदेण । मयधणमोचणज्जाटवमणनिच्चामणे पणितः ।

पापकेतुः—भद्र कदागम ! प्रष्टव्योऽसि । किं स्वानुरागात्परिणिन्ये विवेकदुहितरं नृपः ? उत महानसौ नरेन्द्रः स्वाजन्यं ग्राहयितव्य इति विवेकः कन्यामदात् ? ।

कदागमः—(१) नियाणुराएण पणपूरणपुण्वयं परिणीदा निवेण विवे-
यसुदा । गुरुआएसनामनिमित्तियवयणपचयादो य ।

पापकेतुः—किमादिष्टं नैमित्तिकेन ? ।

कदागमः—

विवेकराजतनयां परिणीय कृपां नृपः ।

भूसुवःस्वस्त्रयीशत्रुं

(इत्यधोक्ते भयं नाटयति ।)

मोहराजः—भद्र कदागम ! अच्छलं भवतो विज्ञपय यथावृत्तम् ।

पापकेतुः—भद्र ! मा भैषीः । कठोरहितवादिनो हि प्रणिधयो भवन्ति ।

कदागमः—

मोहराजं विजेष्यते ॥ ५४ ॥ इति ।

पापकेतुः—(स्वगतं) सर्वथा प्रतापक्षयोऽस्मत्स्वामिनः । प्रतापवृद्धिर्गू-

र्जरराजस्य ।

मोहराजः—एवंविधाभिर्विभीषिकाभिर्न खल्वितरवच्छक्यं भयमुत्पा-

दयितुं मोहराजस्य । अथवा—

विधिर्मयैव दुर्बुद्धिः स्वप्रजायां विटम्बितः ।

तन्मन्ये मय्यनात्मज्ञः सोऽयमेवं व्यवस्यति ॥ ५५ ॥

भवतु, तमपि प्रतिकरिष्ये ।

(नेपथ्ये उत्सारणा क्रियते ।)

मोहराजः—संप्राप्ता एवैते रागकेसरिप्रभृतयः ।

(ततः प्रविशन्ति रागप्रभृतयः ।)

(१) निजापुरागेण पणपूरणपूर्वकं परिणीता नृपेण विवेकमुता । गुर्वोदेगनामनैमित्तिक-
चनप्रत्ययतश्च ।

रागकेसरिः—(सोचैर्हासं)

अर्द्धाङ्गे गिरिजां विभर्त्ति गिरिशो विष्णुर्वहत्यन्वहं

शस्त्रश्रेणिमथाऽक्षसूत्रवलयं धत्ते च पद्मासनः ।

पौलोमीचरणाहतिं च सहते हृष्टः सहस्रेक्षण-

स्तदेवः किमु मन्त्रमण्डपमलंचके न जानीमहे ? ॥ ५६ ॥

प्रतीहारः—एष देवः श्रीमोहस्वामी । तदुपसर्पन यूयम् ।

सर्वे—(उपस्तृत्य प्रणम्योपविश्य च साटोपं)

देवाः सर्वेऽपि सेवामहमहमिकया कुर्वते शक्रपूर्वा

मौलौ मालामिवाज्ञां दधति धृतभयोद्रेकमेकेन्द्रियाद्याः ।

वल्गन्ति स्त्रीकटाक्षाः कठिनमुनिमनोर्गर्वसर्वस्वचौराः

कस्मादस्मानकस्मात्स्मरणपथमिहानीतवानद्य देवः ? ॥ ५७ ॥

मोहराजः—(सविषादं) भद्राः ! स्मरणकारणं वः प्रकाशयमानमतिप्र-

पाकरं तत्किमाचक्षीमहि ? ।

पापकेतुः—देव ! कदागमसुखादेव श्रोष्यन्ति कुमारदयः ।

मोहराजः—एवमस्तु ।

पापकेतुः—भद्र कदागम ! तगस्तनः ? ।

कदागमः—(?) तदो गुज्जरगरेगरो सिद्धादेर्नैगिमित्तियपद्यपहिद्र-

पुत्रकेवृषभिदिपगिदिउच्छाहदुगुणिदरणगं देवस्त उवरि आगंदु ज्ञेय इय जागंतु ।

मोहराजः—(साक्षेमुपश्रय गद्गमादाय च) अरे ! कार्त्तमा कार्त्तमा दुरात्मा ? ।

पापकेतुः—देव ! कृतं मंभ्रमेण । ननु कथंयेयम् । अद्यापि दूरे स वैरि-

मन्दः । केवलं ' जाविनि भुनवदुपचारः ' इति न्यायमाश्रित्यैवं प्रत्यगादि कदागमेन ।

(५) एते कृतं देव ! इति । इति नैगिमित्तियपद्यपहिद्र-
पुत्रकेवृषभिदिपगिदिउच्छाहदुगुणिदरणगं देवस्त उवरि आगंदु ज्ञेय इय जागंतु ।

क्षुद्रद्रुमोन्मूलनमात्रमस्य, न पूरयेत्केलमपि द्विपस्य ॥ इत्यादिना परेष्वपि निवारयन्तु
मोहराजः प्रोचे—किं बहूना

क्षुद्रक्षमापत्तिकोटिकीटपटलीकुशुकदोर्विक्रमा-

ऽऽध्मातस्वान्तममुं चुलुस्यन्तृपतिं हत्वा रणप्राङ्गणे ।

स्वर्गस्त्रीगणगीतविक्रमगुणः कर्ताऽस्मि निष्कण्टकम्,

साम्राज्यं भुवन्त्रयेऽपि नितमामेकातपत्रं पुनः ॥

धर्मः—दुरात्मन् ! विफलमनोरथो भूयाः ।

पुण्यकेतुः—प्रतिहतममङ्गलम् ।

ज्ञानदर्पणः—सर्वथा ज्ञात्मनदेवताः कुर्वन्तु रक्षा राजर्षेः ।

राजा—अवसरप्राप्तोपसर्पणोऽय कलितशस्त्रः सम्प्रति मोहभूषः । अप्रहरणं एषाग्ने
कुलप्रतं खलु चौलुन्यानामिति विचिन्त्य मुखादुटिका आकृष्य प्रकटीभूय च जगान्, रेरे दुरात्मन् !
कश्मलाचार ! मोहाधम ! स एष गूर्जरनरेश्वरोऽहं यमाक्षशस्त्रम्वमन्विष्यति । शृणु—

एषोऽहं भुवनोपकारकरणव्यापारवद्धादरो,

हारस्फारमरीचिसोदरयशस्कामो रिपोर्निमहात् ।

सोऽहं मोहममुं कृतान्तनगरं नेष्यामि यः पश्यताम्,

रे रे पञ्चशरादयः ! कृतदयाभ्राप्यमात्मप्रणुम् ॥

राजानमुदायुधं दृष्ट्वा पलायिता रागादयः ।

मोहः (सकोधम्)—अरे रे ! मनुष्यकीट ! चिराद्विजयता प्राप्तोऽसि नन्दप न भविष्यसि ।

श्रीचौलुक्यः (साक्षेपं)—अवसर रे दुरात्मान् ! परिवारवन्नशन्न निजार्जने । नो येऽनुभा
प्रक्षाक्षेण यमाविवीकार्य एव ।

मोहः—

रागद्वेषमनोभयप्रभृतयस्तिष्ठन्तु वा यावन्तु वा,

किं तैर्नाम न मे पश्चित् परमुत्प्रेक्षी अवाऽऽहः ।

एकोऽपेय तपसाहमादयतोऽत्रैलो रथजिष्णुर्वैवम

साक्षैर्निखप ! नश्यतोऽपि निश्चितेभ्यो ब्रतप्राप्तितम् त

चौलुक्यः—

अयं शीघ्रगरे ! विमुञ्च सतरे त्वं जाहि चेज्जीविजुन्

वाञ्छस्यत्र त्वैव नश्यति अने शस्त्रं न मे यत्नति ।

नो धेदेतदाल एव भविता सद्भायसीताज्ञानम्

प्रत्यर्थः प्रविरेक्ष्यपश्चात् तदा मे तन्तुनिः पट्टिजन् ॥

मोहः—

दृष्ट्वा पूर्वमेदं त्वया न च यन्तुर्बैरमाञ्छोऽवाह,

रागकेसरिः—तात ! किमिदमस्थान एव संरभसे ? । ननु मयैवेदं
विद्धि सिद्धमरिवधप्रयोजनम् । यतः—

गर्जद्गजेन्द्रभ्रमतः पयोद-

वृन्देऽपि यः सज्जयति क्रमं स्वम् ।

दृग्गोचरं तस्य गता मृगारेः

किमक्षता याति कुरङ्गजातिः ? ॥ ५८ ॥

द्वेपगजेन्द्रः—तात ! कथं मर्त्यमात्रेऽपि तत्र तपस्विनि जने महान्
संभ्रमः ? । किं न विदितमत्यद्भुतमात्मसूनोर्विक्रमललितम् ? ।

तथा च—

दन्ताग्रघातैर्महतो महीध्रान्

समूलकापं कपति क्षितौ यः ।

क्षुद्रदुमोन्मूलनमात्रमस्य

न पूरयेत्कैलिमपि छिपस्य ॥ ५९ ॥

मदनदेवः—(धनुष्यां स्पृशन्) देव ! मयि स्थिते केयं शत्रुजयचिन्ता
देवपादानाम् ? ।

किञ्चित्कुन्दप्रसवधवलं किञ्चिदुन्मेपधीरं

किञ्चिद्दोलभ्रमरमधुरं किञ्चिदाकुञ्चिताक्षम् ।

किञ्चिद्वावालसमसरलं प्रेक्षितं कामिनीनां

शस्त्रं दृष्ट्वा मम रणमुखे वैरिणो विद्ववन्ति ॥ ६० ॥

अपरे सर्वे—(सगर्वं)

स्वामिन् ! विश्वत्रयजयसखेष्वेषु भृत्येषु सत्सु

स्वैरं शस्त्रग्रहणविषये कोऽवकाशस्तवासौ ? ।

तस्मान्मुञ्च प्रहरणमयं मूर्ध्नि बद्धोऽञ्जलिस्तेऽ-

स्माकं मध्यात्कमपि नितमामादिश स्वेष्टसिद्धयै ॥ ६१ ॥

मोहराजः—(सविलक्षं) कुमार रागकेसरिन् ! वत्स द्वेपगजेन्द्र ! राजन्

मोहराजः—(गमोभं) अरे रे मनुष्यकीट ! कूटवाचाट ! चिरादन्वि-
ष्यता प्राप्सोऽग्नि । आधर्म्यमाधर्म्यम्,

यो हन्तुमध्ययसितस्तैस्तैर्विविधैरूपकमैः सुचिरात् ।

सोऽस्मत्प्रतापबलालुपेत्य पतितः पतद्ग इव ॥ ६६ ॥

तदेष न भयसि ।

राजा—अरे रे दुरात्मन् ! अपसर । परिवारवन्नश्यन्न निवार्यन्ते
नो चेत्—

अमुना निजकौक्षेयकधारासलिलेन दुर्धरप्रसरः ।

चिध्याप्यते प्रतापानलस्तवायं ज्वलन्नितमाम् ॥ ६७ ॥

मोहराजः—अरे रे दुराचार ! वृथा वाचालतायष्ट्या शीविषमात्मनिधनाय घट्टयसि । अपि च—

रागद्वेषमनोभवप्रभृतयस्तिष्ठन्तु वा यान्तु वा

किं तैर्नाम ? न मे क्वचित्परमुखप्रेक्षी जयाह्वयः ।

एकोऽप्येष तवाहमाहवतले त्रैलोक्यजिष्णुर्व्ययं

शस्त्रैर्निखप ! नश्यतोऽपि निशितैर्नैष्ये

राजा—(सादोषं)

अस्त्रं शीघ्रमरे ! विमुच्य समरे त्वं याहि

वाञ्छस्यत्र तवेव नश्यति जने शङ्कं

नो चेदेतदकाल एव भविता संग्रामस्तान्

प्रत्यग्रेः प्रतिपक्षपक्षमलदृशां नेत्रान्

मोहराजः—अरे रे क्षुद्रक्षत्रिय !,

दृष्टः पूर्वमहं त्वया न कथमप्युद्धराम

तत्किं न प्रसभं श्रुतोऽप्यग्निः

येनैवं पुरगोपुरैकसुहृदा वक्त्रे

धत्से सुसमृगारिजागरवि

राजा—रे रे सकलत्रिलोकसुहृदः

॥ ६८ ॥

संताने

मलप्रभ-

प्रहर प्रहर प्रथमं दत्तोऽत्र मया तवावकाशोऽयम् ।

अप्रहरत्सु प्रहरणकलासु कुशला न चौलुक्याः ॥ ७१ ॥

मोहराजः—रे रे चौलुक्यकुलकलङ्क ! मदेकाश्रितस्वपूर्वपुरुषपरंपरापरिक्षुण्णं वर्त्म व्यतिक्रम्य मदाज्ञालोपविदग्धमुग्धपापण्डसेवामाश्रितोऽसि । तदस्य ते दौरात्म्यस्य सहसैव करिष्ये निधनम् ।

राजा—रे रे मोह ! यदि सत्यमेव रणरङ्गवानसि, तदेहि विमर्दक्षमां भुवमवतरावः ।

मोहराजः—एवमस्तु ।

(उभे तथाकुरुतः ।)

पुण्यकेतुः—

स्मृत्वा देवस्य शौण्डीर्यं दृष्ट्वा मोहस्य विक्रमम् ।

दोलायमानो मनसा न जाने किं भविष्यति ? ॥ ७२ ॥

विवेकचन्द्रः—पुण्यकेतो ! मा मैवम् । यतः—

भयङ्करोऽयमन्येषामरिर्न त्वस्य भूपतेः ।

प्रभुः पातयितुं वातः स्तम्भवन्न गिरीनपि ॥ ७३ ॥

ज्ञानदर्पणः—यथाऽऽत्थ । अपि च—

जिनशासनप्रभावनविषयोपनिपन्निपण्णहृदयस्य ।

अस्य नृपस्य व्यसने सान्निध्यं को न विदधाति ? ॥ ७४ ॥

(नेपथ्ये)

तैस्तैः शस्त्रैरमोघैः स्वजनधनवधूसङ्गसाम्राज्यमुख्यैः

कुण्ठीभृतैर्नृभर्तुः पविमयकवचं विभ्रतो योगमङ्गे ।

मुक्त्वा लज्जां रणं च छिप इव सहसा सिंहनादेन दैन्या-

द्भीर्वाणैर्दृश्यमानः सदयमयमपक्रान्तवान्मोहराजः ॥ ७५ ॥

सर्वे—(आकर्ण्य सहर्षं) प्रियं नः प्रियं नः । (सहसोपमृत्यु) जयतु जयतु देवः ।

(आकाशात्पुष्पवृष्टिः ।)

राजा—आर्य विवेकचन्द्र ! त्वदनुग्रहान्निस्तीर्णप्रतिज्ञोऽस्मि । तदलं-

कुरु स्वराजधानीं जनमनोवृत्तिम् ।

विवेकचन्द्रः—राजन् ! किं ते भूयः प्रियं करोमि ? ।

राजा—

निर्व्याघ्रभनमुज्जितं विदलितं शृतादिलीलायितं
देवानामपि दुर्लभा प्रियतमा प्राप्ता कृपासुन्दरी ।
ध्वस्तो मोहरिपुः कृता जिनमयी पृथ्वी भवत्सङ्गमा-
त्तीर्णः सङ्गरसागरः किमपरं न स्याददाशास्महे ? ॥ ७६ ॥

तथापादमस्तु—

श्रीश्वेतान्धरहेमचन्द्रयचसां पात्रे मम श्रोतसी
श्रीसर्वज्ञपदारविन्दयुगले भृङ्गायितं चेतसः ।
तत्पुण्या कृपया समं परिचयो योगस्त्वया सर्वदा
भूयान्मे भुयने यशः शशिसखं मोहान्धकारच्छिदे ॥ ७७ ॥

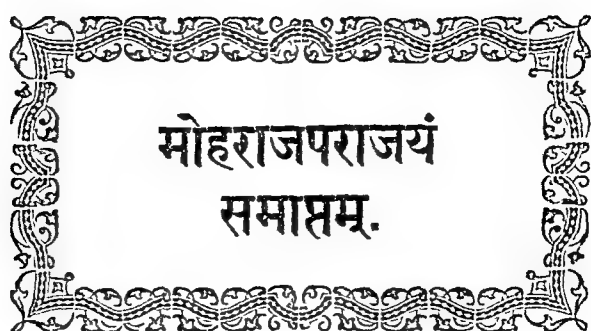
(इति निष्क्रान्ताः सर्वे ।)

पञ्चमोऽङ्कः समाप्तः ।

इति श्रीमन्नियशःपालविरचितं मोहराजपराजयो नाम नाटक
समाप्तम् । प्रधात्रं १५०० ।

१ A अङ्ग राजन् ! २ B नाटकम् ॥ ७ ॥ कल्याणमस्तु ॥ मंगलं महाश्री ॥ ७ ॥ C नाटकम् ॥ ७ ॥
कल्याणमस्तु ॥ ७ ॥ मंगलं महाश्री ॥ संवत् १९७९ वर्षे श्री... महादुर्गे श्रीगरतरंगच्छे... नक्षरिस्ताने
श्रीजिनचंद्रमरि-श्रीजिनसागरमरि-श्रीजिनछन्दरुखरि-श्रीजिनदरुखरि-शिष्यश्रीजिनचन्द्ररुखरिशिष्येण विमलराम-
भुनिना श्रीमोहराजपराजयनाटकमलेरि ॥

मोहराजपराजयं
समाप्तम्.

APPENDIX I

अणहिलपुरवृष-
वर्णनम् ।

अत्थि महीमहिलाए गुहं महंतं मयंकपडिविम्बं ।
जंजुहीवछलेणं नहलच्छि ददुमुन्नमियं ॥
तुंगो नासावंसोव्व सोहए तियसपव्वओ जत्थ ।
सीयासीओयाओ दीहा दिट्ठीओ व सहंति ॥
तत्थारोवियगुणधणुनिभं नलाडं व भारहं अत्थि ।
जत्थ विरायइ विउलो वेयडो रययपट्टो व्व ॥
जं गंगसिंधुसरियामुत्तियसरियाहि संगयं सहइ ।
तीरवणपंतिकुंतलकलावरेहंतपेरंतं ॥
तत्थत्थि तिलयतुलं अणहिलवाडयपुरं घणसुवन्नं ।
पेरंतमुत्तियावलिसमो सहइ जत्थ मियसालो ॥
गरुओ गुज्जरदेसो नगरागरगामगोउलाओ ॥
सुरलोयरिद्धिमयविजयपंढिओ मंढिओ जेण ॥
जम्मि निरंतरसुरभवणपडिमणवणंतुपूरसित्तव्व ।
सहला मणोरहुदुगा भग्गियलोयस्स जायंति ॥
जत्थ सहंति सुवन्ना कचणकलसा य सुग्गग्गिरेसु ।
गयणव्वमखिन्ननिसण्णखयरतरुणीण पीणथणा ॥
अव्वंलिहसुरमंदिरसिरविलसिरकणयकेयणमुण्णि ।
नवइ व जत्थ लच्छी सुट्ठाणनिवेसहरिमवसा ॥
जत्थ मणिभवणभित्तीसु पेण्डिउ अत्ताणोवि पट्ठिवि ।
पडिजुवइसंकिरीओ कुप्पंति पिप्पेसु गुत्ताओ ॥
जम्मि महापुरिसाणं धणज्जण निरुवमं निण्डण ।
अजहत्थनामओ लज्जिओ व्व दूरं गओ धणओ ॥
जस्सि समन्तरमणा जलासया न डण भग्गियसमुत्ता ।
फमलोवकारया सुत्तरसित्ताणो न डण सत्पुत्तिता ॥
जत्थ रमणीणं रुद्धं रमणिज पेण्डिउण अमरीओ ।
लज्जंतीओ पिताए पट्ठवि निदं न पादंति ॥
तत्थासि मूलराओ राया चोत्तएकुन्नाहमवओ ।
अणिया जणाणूत्ता मूत्तेण व जेण नीहत्ता ॥
जत्तपुंठरीयमेउत्तमंठियमंठमंठओ तत्तो ।
खंडियविषक्खमुत्तो थलो पाट्टरादणित्ते ॥
तत्तो बट्टराओ राया रइयत्तो त्व रमणिओ ।

जेण तुरएहिं जगझंपणुत्ति कित्ती जए पत्ता ॥
 तत्तो दुल्लहराहो राया समरंगणंमि जस्स करे ।
 करवालो छज्जइ जयसिरीइ मयणाहितिलओव्व ॥
 तयणु जयसिंहदेवो पयंडभुयदंडमंडवे जस्स ।
 कित्तिपयावमिसेणं चिरकालं कीलियं मिहुणं ॥
 तम्मि गए सुरलोयं काउं व सुरेसरेण सह मित्ति ।
 कमलवणं व दिणिदे अत्थमिए मउलियं भुवणं ॥
 तत्तो पहाणपुरिसा नियमइमाहप्पविजियसुरगुरुणो ।
 रज्जमणाहं दट्ठुं जंपंति परुपरं एवं ॥

कुमारपालस्य
 राज्याभिषेकः

आसि सिरिभीमएवस्स नंदणो जणियजणमणाणंदो ।
 कयसयलखोणिखेमो नामेणं खेमराउत्ति ॥
 तस्स तणओ तिणीकयकंदप्पो देहसुंदरत्तेण ।
 देवप्पसायनामो देवपसायणपहाणमणो ॥
 तस्संगरुहो गरुओ पररमणिपरंमुहो महासूरो ।
 तियससरिसरिसकित्ती तिहुयणपालो त्ति नामेण ॥
 तस्स मुओ तेयस्सी पसन्नवयणो सुदिंसमरुवो ।
 देवगुरुपूयणपरो परोवयारुज्जओ धीरो ॥
 दक्खो दक्खिन्ननिही नयवंतो सव्वसत्तसंजुत्तो ।
 सूरुो चाई पडिवन्नवच्छलो कुमरवालो त्ति ॥
 एमो जुगो रज्जस्स रज्जलक्खणसणाहसव्वंगो ।
 ता झत्ति ठविज्जउ निग्गुणेहिं पज्जत्तमन्नेहिं ॥
 एवं परुपरं मंतिऊण तह गिण्हिऊण संवायं ।
 सामुद्धियमोद्धुत्तियमाउणियनेमित्तियनराण ॥
 रज्जंमि पग्गिट्ठिविओ कुमारवालो पहाणपुरिसेहिं ।
 तत्तो भुवणममेसं परिओत्तपरं व्य संजायं ॥
 तुट्ठहारदंतुगियघरंगण नभियचारुविलासपणंगण ।
 निम्भग्गसरमरियभुवणंतर वज्जियमंगलत्तुगनिरंतर ॥
 माद्धियदिमाचउओ चउट्ठिवोवायभरियचउवओ ।
 चउवग्गमेवणपरो कुमग्गदिओ कुग्गइ रज्जं ॥

कुमारपालस्य धर्म- अह अन्नया त्रियेः घट्ठो बहुधम्मसन्थानाणे ।

संन्यासिणः । विज्जयानं पक्कागित्तं रज्जा भणियमेवं ॥

कस्मिन्नुपयगममिदं नग्गित्तिकुग्गुमलीटपयवीटं ।

लोपियवमज्जग्गमो मयनो तं अह रज्जं ॥

तं पुण्वभवे धम्मो सुहेकहेऊ कओ मए को वि ।
 कज्जस्स दंसणाओ जाणंति हि कारणं निउणा ॥
 ता धम्मस्स सख्वं कहेहि परिभाविऊण सत्यत्वं ।
 जेण तमायरिऊणं करेमि मणुयत्तणं सहलं ॥
 मणुयत्तणे वि लद्धे कुणंति धम्मं न जे विमूढमणा ।
 ते रोहणं पि पत्ता महग्घरयणं न गिण्हंति ॥
 तो बुद्धंभणेहिं निवस्स वेयाइसत्यपन्नतो ।
 पसुवहपहाणजागाइलक्खणो अविस्वओ धम्मो ॥
 तं सोऊण निवेणं फुरियविदेण चित्तिं चित्ते ।
 अहह दियपुंगवेहिं न सोहणो साहिओ धम्मो ॥
 पंचिदियजीववहो निफरुणमणेहिं कीरए जत्थ ।
 जइ सो वि होज्ज धम्मो नत्थि अहम्मो तओ कोवि ॥
 ता धम्मस्स सख्वं जहट्ठियं किं इमे न जाणंति ? ।
 किं वा जाणंता वि हु मं विप्पा विप्पयारंति ॥
 इय चित्ताए निहं अलहंतो निसिभरंमि नरनादो ।
 नमिऊण अमघेणं घाहडदेवेण विज्जत्तो ॥
 धम्माधम्मसख्वं नरिंद ! जइ जाणिउं तुमं महगि ।
 खणमेफमेगचित्तो निसुणसु जं किं पि जंभेमि ॥
 आसि भमरहिओ पुत्ततएगुखगन्ठदुमहुमुमगुन्तो ।
 समयमयरंदसारो सिगिदत्तगुरू सुरहिसालो ॥
 सो विहिणा बिहरंतो गामागरनगरभूमिय वसए ।
 वागडविसयवयंसे रयणपुरे पुरवरे पत्तो ॥
 तत्थ निवो जसभहो भएगयंदो त्व दाणत्तजसो ।
 वेरिपरिदलणसूरो उन्नयवंसो दिसाल्परो ॥
 तग्गि नरिंदमंदिरजदूरदेसंमि गिण्हं सभरि ।
 पंदो त्व तारपजुओ मुणिपरिदरिओ तिओ एत्तो ॥
 तस्स सुहारससारणितोयरं भम्मदेसणं सो ।
 संवेदवासियमणा मे वि पयत्तंति पान्दो ॥
 जत्ते गिहत्थधम्मोधिभारं दारसवत्तं गिण्हंति ।
 मोवरयतरदीयभूयं सम्मत्तं आत्तति दे ॥
 जह आत्था गित्ताए सत्ताएत्तजि हुणीदो लोऊण ।
 जसभरिओ संदेगपरिगओ चित्ताए चित्ते ॥
 भम्म एए हुणिओ वत्तं दे सज्जतादरित्तर ।
 परलोकागगारेहं हुम्मसत्ताए वत्तंति ॥

यागभटदेवेन कुमा-
 रपालस्य हेमचन्द्रप-
 रिचयोत्पादनम् ।

हेमचन्द्रस्य गुह्यपर-
 म्परावर्णनम् ।

ता एयाण सुणीणं पयपउमनमंसणेण अप्पाणं ।
 परिगलियपावपंकं पहायसमए करिस्सामि ॥
 एवं धम्ममणोरहकलियमणो पत्थिवो लहइ निदं ।
 मंगलतूररवेणं पडिबुद्धो पच्छिमे जामे ॥
 कयसयल्लोसकिच्चो समत्तसामंतमंतिपरियरिओ ।
 करितुरयरहसमेओ पत्तो सिरिदत्तगुरुपासे ॥
 भूमिनिहितुत्तमंगो भत्तिसमग्गो गुहं पणभिऊण ।
 पुरओ निवो निविट्ठो कयंजली भणिउमाढत्तो ॥
 भयवं ! घन्ना तुड्ढे संसारासारयं मणे धरिउं ।
 जे चत्तसव्वसंगा परलोयाराहणं कुणह ॥
 अह्वारिसा अहन्ना परलोयपरंमुहा महारंभा ।
 अनियत्तविसयतण्हा जे इहभवमेत्तपडिबद्धा ॥
 अह जंपिउं पवत्तो सिरिदत्तगुरू नहंगणं सयलं ।
 तवसिरिमुत्तापंतीहिं दंतकंतीहिं धवलंतो ॥
 मुहससिपवेससुविणोवमाइदुलहं नरत्तणं लहिउं ।
 खणमेकं पि पमाओ बुहेण धम्मे न कायव्वो ॥
 रत्ता भणियं भयवं ! का सा सुविणोवम त्ति ? मे कहसु ।
 गुरुणा भणियं नरवर ! कहेमि जं पुच्छिअं तुमए ॥

(मूलदेवकथानकमन्त्रानुसन्धातव्यम्)

इय धम्मदेसणामयरसेण सेत्तंमि भूमिणाहस्स ।
 हिययम्मि समुल्लसिओ जिणिदधम्माणुरायदुमो ॥
 भणियं निवेण भयवं ! कहियमिणं उभयभवहियं तुमए ।
 अत्तो पिओ वि सव्वो जंपद इहभवहियं चेव ॥
 ता समयम्मि वि मुत्तुं तणं व रज्जं विवेयगिरिवज्जं ।
 पडिवज्जिऊण धम्मं सहलं काहं मणुयजम्मं ॥
 ता वंदिउं मुणिदं नियमन्दिस्समागओ महीनाहो ।
 धम्मोवण्णसविसरं मुमरन्तो गमद दियहाउं ॥
 षट् पावसो पयट्ठो सम्पाडियपहियदिययसंवट्ठो ।
 समरट्ठमारनट्ठो कयम्बसंदट्ठअलिबट्ठो ॥
 जत्थ विरट्ठगिट्ठान्तविग्गिणीहिययलद्धपमरेण ।
 धूममरेण व वणसण्डलेण मल्लिणीरुयं गगण ॥
 नवमेहपिययमेणं ममपियं जत्थ नटिलयालोयं ।
 कण्ठयम्यामरणं पिय पयट्ठन्ति दिमापुरन्नीओ ॥

— 116 —

11 ንግሥታትና ልባቸውን ለገዢው ጋራ ጥፋት ሆኖ
 'የዘመን ስሜት' ሆኖ ለገዢው ጋራ ጥፋት ሆኖ
 1 ስሜት ስሜት ስሜት ስሜት ስሜት
 'የዘመን ስሜት' ሆኖ ለገዢው ጋራ ጥፋት ሆኖ

— 242 —

[illegible]

—: h t f i h t :

॥ ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥

[illegible]

धर्मः शत्रुमात्रैः स्वजनवधवर्जितैर्द्विजाभ्यामुद्भूतः,
 कुण्ठमूर्ध्वैर्मुमुक्षुः पतितमयकवच विधत्ते योगमर्हते ।
 मुक्ता लज्जां दातुं च द्विष इव सहसा विद्वन्मार्गवैश्याम्,
 गीर्वाणैर्द्विजभानः सर्वथमथमथकान्तवचनं मूर्खराजः ॥

—ԼԵՐ ԲՆԵՄԻՒ

ॐ ऋषिः प्राचीनां स, जिज्ञासां प्रवर्तयन् ।
 धर्मं वक्ष्याम्य राज्ञ्य, वक्ष्येऽहं वीरकेश्वरः ॥ १ ॥
 वशिष्ठोऽस्य मुखां कुरु, मोक्षो वीरधरः ।
 अथाणि वृत्तिं तपो जलनोप पयोधरः ॥ २ ॥
 राजाऽपि प्रत्यक्षैस्त्वनि निरुज्ज्वलम् । एवं स्थीतस्ते श्रीराजाभिर्धर्मोत्तमादाव वाचस्पतिं

॥ वाचं धेनुमुपासीत ॥

चौदिकपुः—अरे भ्राते ! किमर्थं विजयतस्वरेभामावनीति, मुञ्च मुञ्च प्रयसं प्रदेतं दंवाप

॥ येनैव हविरे च भुज्यामाणाऽहमिदं ॥

ਅੰਤਰਿਕਸ਼ਿਕਾਤਮਕ ਸੰਬੰਧ

रात्रिं न प्रभुः शिवोऽप्यनुवर्तते ।

नवपाउसनरवइरजधोसणाडिडिमो व्व सव्वत्थ ।
 अग्गवियविसमवाणो वियंभिओ मेहगज्जिरवो ॥
 निवडंति माणिणीमाणखण्डणे विलसमाणसत्तीओ ।
 जस्सि जलधाराओ अणंगसरधोरणीउ व्व ॥
 तस्सि चरि (?) खित्तुसु नरवइणा वावियाई धनाई ।
 तेसि दंसणहेउं कयावि राया विणिक्खन्तो ॥
 तम्मि समए करिसगेहिं धनं मज्झाओ पुच्चमुवखणिउं ।
 पुंजीकएसु निप्फलत्तेसु पज्जालिओ जलणो ॥
 तत्थ जलणेण डड्ढन्तविग्गहं गढ्ढनिद्वभरं भुयगिं ।
 दड्ढुं संविग्गेणं रत्ता परिभावियं एयं ॥
 अहह इमो घरवासो परिहरणिज्जो विवेयवंताणं ।
 बहुजीवविणासकरा आरंभा जत्थ कीरन्ति ॥
 एवं संविग्गमणो राया नियमंदिरम्मि सम्पत्तो ।
 हफारिऊण पुच्छइ एगंते सावयं एगं ॥
 संपइ सिरिदत्तगुरू गुणवन्तो फत्थ विहरइ पएसे ।
 सो कहइ डिडुयाणयपुरंमि मणिपुड्गवो अत्थि ॥
 तो राया रयणीए कस्स वि अनिवेइऊण निक्खंतो ।
 तुरयंमि समारुद्धिऊण डिडुयाणयपुरे पत्तो ॥
 सिरिदत्तगुरूं नमिऊण तस्स कहिऊण निययवुत्तंतं ।
 जंपइ संपइ काउं अणुग्गहं देहिं महं दिक्खं ॥
 गुरुणा वुत्तं जुत्तं उत्तमसत्तस्स तुल्लं नरनाह ! ।
 रज्जं तणं व मुत्तुं करेसि जं संजमग्गहण ॥
 नहिं संजमाउ अज्जो संसारुच्छेयकारण अत्थि ।
 नवजलहरं पिणा किं निव्वडइ दवानलं को वि ॥
 रत्ता अणप्पगुलं एणं एकावलिं समप्पेउं ।
 जिणधम्मत्तिम्मलमणा पयंपिआ सावथा एवं ॥
 फारवह जिणाययणं इमीए एकापत्तीइ मुहेण ।
 तेहिं वि तहं ति पटिवज्जिऊण तं हत्ति फारयियं ॥
 तं अत्थि तत्थ अज्ज वि पडवीसजिणाडप जिणाययणं ।
 पुत्तं व मुत्तिमतं जसमदनिवस्स ज सहइ ॥
 रत्ता पुण पटिवज्जा सिरिदत्तगुरूस्स चलजमुलम्मि ।
 अंतरिउवदइस्सा रिक्खा निसिआडसिधारव्व ॥
 एगंउरोववारे जाजीरं अंदिउं व पारणए ।

[illegible]

सीसो खमगलगो तस्सासी देवचंदसूरिचि ।
 चंदेण व दियराएण जेण आपणंदियं भुवणं ॥
 कयसुकयकुमुयबोहा चउरवठरप्पमोयसजणणी ।
 संतिजिणचरित्तकहा जुण्हव्व वियंभिआ जत्तो ॥
 जे ठाणएसु ठविया पज्जुन्नमुणीसरेण धम्मदुसा ।
 काऊण ताण विवडं ते जेण लहाविआ बुद्धिं ॥
 जस्स चलणारंविदं चरित्तलच्छीविलासवासहर ।
 सुणिभमरेहिं अमुकां जिणमयमयंदलुद्धेहिं ॥
 सो विहरंतो महीमंडलम्मि खंडियपयंडभावरिक ।
 सयलभुवणेकवंधू धंधुवायं पुरवरं पत्तो ॥
 सो तत्थ पणमणत्थं समागयाणं जणाण पडराणं ।
 संसारासारत्तणपयासणिं देसणं कुणइ ॥
 तं सोउं संविगो सरीरसुंदेरविजियसुरकुमरो ।
 एको वणियकुमारो कयंजली भणिउमाडत्तो ॥
 भयवं ! भवणवाओ जम्मजरामरणमरणलहरिदीरंतं ।
 मं नित्थारसु सुचारित्तजाणवत्तपयाणेण ॥
 गुरुणा वुत्तं धालय ! किंजामा कस्स वा सुओ तंसि ।
 तो तस्स माउलेणं पयंपिअं नेमिनामेण ॥
 भयवं ! इहत्थि हत्थि व्व मोढकुलियंसंभओ भओ ।
 कयदेवगुरुजणओ चओ नामा पहाणवणी ॥
 निम्मलकुलसंभूया भूरिगुणाभरणभूसियसरीरा ।
 तस्सत्थि गेहिणी चाहिणि चि सा होइ मह बहिणी ॥
 जीए विमलं सीलं दहुं लजाए पंदमा निधं ।
 परमजलहिम्मि मज्जइ फल ण्णप्पाल्लत्थं व ॥
 ताणं तणओ एतो निरुवमरूओ पग्गिट्टमइविहओ ।
 भुवणुउरणमणोहरप्पिचओ पंगदेवो चि ॥
 गच्छावयारसमए इमस्स जणणीए सुप्पिणए दिट्ठो ।
 नियगेदे सहयारो सगुभगओ तुट्ठिमणुपत्तो ॥
 जापुप्फफल्लारंभो तत्तो सुत्तूण मदिर मज्जइ ।
 जल्लत्थ महारामे मणाभिरामे इमो पत्तो ॥
 छायाए पट्ठेहिं उल्लुमेहिं पल्लेहिं तत्थ पवरेहि ।
 धट्ठयजणाणं एसो उबयारं पाउमाडत्तो ॥
 गच्छमए चि इभिरिंसइ देसे नट्टमसिञ्जनाम पि ।

हेमचन्द्रस्य
 वृत्तान्तः

[illegible]

तो गुरुणा वागरियं नरिंद ! तुह धम्मवंधुरा बुद्धी ।
 सव्वुत्तमो विवेगो अणुत्तरं तत्तदंसित्तं ॥
 जं जीवदयारम्मे धम्मे कल्लाणजणकयकम्मे ।
 सग्गापवग्गापुरमग्गदंसणे तुह मणं लीणं ॥

तओ रत्ता रायाएसपेसणेण सव्वगामनगरेसु अमारिघोसणापडह्वायणपुव्वं पवत्तिया जीवदया ।
 राओ मास- गुरुणा भणिओ राया ! महाराय ! दुप्परिच्चया पाएण मंसगिद्धी । यन्नो तुमं
 परित्यागः भायणं सकलकल्लाणाणं जेण कया मंसनिवित्ती ।

ता समं पालेज्जसु मंसनिवित्तिं नरिंद ! जाजीवं ।
 समं अपालयतो कुंदो व्व दुहं लहइ जीवो ॥
 रत्ता भणियं भयवं ! को सो कुंदो ? । गुरुणा भणियं सुणसु

(कुन्दकथानकमन्त्रानुसन्धेयम्)

जो पुण नियममंखडं पालिज्ज अवज्जवज्जणुज्जुत्तो ।
 सो पुरिसो परलोए सोक्खमखण्डं लहइ नूणं ॥
 जो य न करेज्ज नियमं निद्धम्मो जो कय च भंजिज्जा ।
 सो मंसभोगिद्धो नरयाइकयत्थणं लहई ॥

ता महाराय ! जुत्तं तुमए कयं जं सत्तण्हं महावसणाणं दुवे पारद्धी मंसं च परिचत्ताणि ।
 सेसाणि वि सव्वानत्थनिवंधणाणि परिहरियव्वाणि । तत्थ—
 राओ श्रुतपरित्यागः जं कुलकलंकमूलं गुरुल्लासधसोयपडिकूल ।
 सर्वराज्ये राजादे- धम्मत्वकामचुफं दाणदयाभोगपरिसुफं ॥
 शेन निपेधश्च । पियमायभायसुयभज्जमोसणं सोसणं सुहज्जलाणं ।

सुगइपडिवक्खभूयं तं जूय राय ! परिहरसु ॥
 जूयपसत्तो सत्तो समत्तचित्तस्स पुणइ पिउंसं ।
 हारियअसेसरज्जो इह दिट्ठतो नलो राया ॥

(नलकथानकमन्त्रानुसन्धेयम्)

एयं सोऊण भणिय रत्ता । भयव ! न मए जअयादजूण पीअमेत्त पि तायज्ज । गुरुणा जुत्तं—
 महाराय ! जुत्तं तुम्हारिस्ताण विणिज्जियअस्सणाण जअयजुयवत्तण । ततोहि चित्तपो रत्ता
 देव ! देवेण ताव सयं परिचत्तं एय, अजो सव्वत्थ रजो गिआरिअओ ति । रत्ता अत्त—एव वरेट ।
 'आएसो पमाणं' ति भणतेहिं तेहि वदेव कय । गुरुणा भणिय—जज्जाणवत्तिवत्तय परिहरसु
 परमणिसेवणं ।

रत्ता जुत्तं—भयव ! गुरुओ चिय मए परित्थीओ ।
 दूर भयकरीओ सुयगनीओ च चत्ताओ ॥
 परमणिपसत्तणो पाएण अजो न वो वि अट्ठ म्मे ।
 गुरुणा भणियं—अजो ति ओ परित्थीअपित्तो ति ॥
 रत्ताओ सत्तं रत्ताओ बोदय तावताव अत्ता वदय ।

۷۷

संकलुरियाए छिज्जमाणहियओ धुवं चोरो ॥
 जं चोरियाए दुक्खं उव्वघणसूलरोवणप्पमुहं ।
 एत्थ वि लहेइ जीवो तं सव्वजणस्स पच्चक्ख ॥
 दोहमामंगळेयं पराभवं विभवभंसमन्नं पि ।
 जं पुण परत्थ पावइ पाणी तं केत्तियं कहिमो ॥
 हरिऊण परस्स धणं कयाणुतावो समप्पए जइ वि ।
 तह वि हु लहेइ दुक्खं जीवो वरुणो व्व परलोए ॥
 (वरुणकथानकमन्त्रानुसन्धेयम्)

रत्ता भणियं भयवं ! पुव्वपि मए अदिन्नमन्नधणं ।
 न कयावि हु गहियव्वं नियरजे इय कयो नियमो ॥
 जं उण कया वि कस्सवि कयापराहस्स कीरण दडो ।
 सो लोयपालणनिमित्तमव्ववत्था हवइ इहरा ॥
 जं च रुयंतीण धण महंतपीडानिबनणत्तेण ।
 बहु पावबंधहेउं अतो परं तं पि यज्जिस्सं ॥

गुरुणोक्तं—

न यन्मुक्तं पूर्वं रघुनटुपनाभाकभरत-
 प्रभृत्युर्वीनाथैः कृतयुगकृतोत्पत्तिभिर्गपि ।
 विमुञ्चन् सन्तोषात्तदपि रुदतीवित्तमभुना
 कुमारदमापाल ! त्वमस्मि महता मस्तकमणिः ॥
 (कुमारश्चरितप्रतिरोपात्)

[illegible]

APPENDIX II

कुमारपालो भूपालश्चौलुक्यकुलचन्द्रमाः ।
 भविष्यति महाबाहुः प्रचंडाखंडशासनः ॥ ४६ ॥
 स महात्मा धर्मदानयुद्धवीरः प्रजां निजाम् ।
 वद्धिं नेष्यति परमां पितेव परिपालयन् ॥ ४७ ॥
 ऋजुरप्यतिचतुरः शान्तोऽप्यात्तादिवत्सतिः ।
 क्षमावानप्यधृष्यश्च स चिरं क्षमामविष्यति ॥ ४८ ॥
 स आत्मसदृशं लोकं धर्मेतिष्ठं करिष्यति ।
 विद्यापूर्णमुपाध्याय इवान्तेवासिनं हितः ॥ ४९ ॥
 शरण्यः शरणेच्छता परनारीसहोदरः ।
 प्राणेभ्योऽपि धनेभ्योऽपि स धर्मं बहु मंत्यते ॥ ५० ॥
 पराक्रमेण धर्मेण दानेन दययाशया ।
 अन्यैश्च पुरुषगुणैः सोऽद्वितीयो भविष्यति ॥ ५१ ॥
 स कौवेरीमातुरुष्कर्मैन्द्रीमात्रिदशपगाम् ।
 यास्यामाविन्ध्यमावार्धिं पश्चिमा साधयिष्यति ॥ ५२ ॥
 अन्यदा वक्रशाखायां मुनिचन्द्रगुलोद्भवम् ।
 आचार्यं हेमचंद्रं स द्रष्टव्यं क्षितिनायकम् ॥ ५३ ॥
 तदर्शनात्प्रमुदितः केकीवासुददर्शनात् ।
 तं श्रुतिं वंदितुं नित्यं स भग्नत्वा त्वरिष्यते ॥ ५४ ॥
 तस्य सूरैर्जिनचैत्यैर्गुर्वतो धर्मदेशनाम् ।
 राजा सम्भावयामात्यो बन्धनाय गमिष्यति ॥ ५५ ॥
 तत्र देव नमस्कृत्य स तत्प्रमदिवदक्षि ।
 यन्निष्पद्यते तमाचार्यं भावयतेन धेतता ॥ ५६ ॥
 स श्रुत्वा तन्मुमुग्धत्वात्प्रीत्या विहाता धर्मदेशनाम् ।
 अश्रुतानि सम्यक्स्वपूर्वराणि पश्यत्येव ॥ ५७ ॥
 स प्राप्तयोरो भविता सादरावागवाहकः ।
 आरुह्यनेऽपि स्थितो भर्ग्योपाया रक्ष्यति ॥ ५८ ॥
 क्षत्त्रियापत्यादीनां निरन्तरं विरेपः ।
 आदत्तये चत्वारं पदेषु पश्यति ॥ ५९ ॥
 साधारणस्त्रीर्न परं स हृषीकेशि विदति ।
 धर्मपत्नीसि श्रुत्वा चरति शोभति ॥ ६० ॥
 शोभनालोपदेशः श्रीमते नित्यं स विदति ।
 आत्मा रक्ष्यते रक्षयि शोभति ॥ ६१ ॥

चेज्जह्मद्विषः वेडपि पांडुगतद्विषादय ।
 नेडपि तन्मात्रया गर्भयावन् इव भाविन ॥ ६२ ॥
 लघुजिनेषु चैषेषु गुणवद्वगतेषु च ।
 न भोज्यते स गर्भज प्रवज्जयावत्प्रतः ॥ ६३ ॥
 लघुवद्वतुषु न द्विविधं न प्रदीयति ।
 विवेक्य फलं पितृगुणा व्यविवेकिनः ॥ ६४ ॥
 पांडुप्रभृतिभिरपि त्यक्ता या मृगया नहि ।
 न स्वयं त्यज्यति जनः सर्वेऽपि च तमाजया ॥ ६५ ॥
 पिप्पलितेयके तस्मिन् दूरेऽप्यु मृगयादिभ्यः ।
 त्रिभिः सार्वभूतैः नान्यत्रोपि हनिष्यति ॥ ६६ ॥
 तस्मिन्निमित्तासादीमरणे मृगजातयः ।
 शरणं तस्मिन्मत्तं भातियो गोष्ठेऽनुवृत्तः ॥ ६७ ॥
 तस्मिन्मत्तं तस्मिन्मत्तं स देहिनाम् ।
 तस्मिन्मत्तं तस्मिन्मत्तं पाण्डुशामन ॥ ६८ ॥
 तस्मिन्मत्तं तस्मिन्मत्तं तस्मिन्मत्तं तस्मिन्मत्तं ।
 तस्मिन्मत्तं तस्मिन्मत्तं तस्मिन्मत्तं तस्मिन्मत्तं ॥ ६९ ॥
 तस्मिन्मत्तं तस्मिन्मत्तं तस्मिन्मत्तं तस्मिन्मत्तं ।
 तस्मिन्मत्तं तस्मिन्मत्तं तस्मिन्मत्तं तस्मिन्मत्तं ॥ ७० ॥
 तस्मिन्मत्तं तस्मिन्मत्तं तस्मिन्मत्तं तस्मिन्मत्तं ।
 तस्मिन्मत्तं तस्मिन्मत्तं तस्मिन्मत्तं तस्मिन्मत्तं ॥ ७१ ॥
 तस्मिन्मत्तं तस्मिन्मत्तं तस्मिन्मत्तं तस्मिन्मत्तं ।
 तस्मिन्मत्तं तस्मिन्मत्तं तस्मिन्मत्तं तस्मिन्मत्तं ॥ ७२ ॥
 तस्मिन्मत्तं तस्मिन्मत्तं तस्मिन्मत्तं तस्मिन्मत्तं ।
 तस्मिन्मत्तं तस्मिन्मत्तं तस्मिन्मत्तं तस्मिन्मत्तं ॥ ७३ ॥
 तस्मिन्मत्तं तस्मिन्मत्तं तस्मिन्मत्तं तस्मिन्मत्तं ।
 तस्मिन्मत्तं तस्मिन्मत्तं तस्मिन्मत्तं तस्मिन्मत्तं ॥ ७४ ॥
 तस्मिन्मत्तं तस्मिन्मत्तं तस्मिन्मत्तं तस्मिन्मत्तं ।
 तस्मिन्मत्तं तस्मिन्मत्तं तस्मिन्मत्तं तस्मिन्मत्तं ॥ ७५ ॥
 तस्मिन्मत्तं तस्मिन्मत्तं तस्मिन्मत्तं तस्मिन्मत्तं ।
 तस्मिन्मत्तं तस्मिन्मत्तं तस्मिन्मत्तं तस्मिन्मत्तं ॥ ७६ ॥
 तस्मिन्मत्तं तस्मिन्मत्तं तस्मिन्मत्तं तस्मिन्मत्तं ।
 तस्मिन्मत्तं तस्मिन्मत्तं तस्मिन्मत्तं तस्मिन्मत्तं ॥ ७७ ॥
 तस्मिन्मत्तं तस्मिन्मत्तं तस्मिन्मत्तं तस्मिन्मत्तं ।
 तस्मिन्मत्तं तस्मिन्मत्तं तस्मिन्मत्तं तस्मिन्मत्तं ॥ ७८ ॥
 तस्मिन्मत्तं तस्मिन्मत्तं तस्मिन्मत्तं तस्मिन्मत्तं ।
 तस्मिन्मत्तं तस्मिन्मत्तं तस्मिन्मत्तं तस्मिन्मत्तं ॥ ७९ ॥
 तस्मिन्मत्तं तस्मिन्मत्तं तस्मिन्मत्तं तस्मिन्मत्तं ।
 तस्मिन्मत्तं तस्मिन्मत्तं तस्मिन्मत्तं तस्मिन्मत्तं ॥ ८० ॥

APPENDIX III

EDICTS OF NON-INJURY TO ANIMALS ISSUED BY
KUMĀRAPĀLA'S FEUDATORIES.

ॐ नमः शिवाय । भूर्भुव स्वध्वरं देवं वन्दे पीठं पिनाकिनं । स्मरसि श्रेयसे यस्त.....पुरा
.....समस्तराजावलिविराजितमहाराजाधिराजपरमभट्टारकपरमेश्वरनिजभुजविक्रमणाङ्गण-
विनिर्जित.....(शाकंभरीभूपाल) पार्वतिपतिवरलब्धप्रौढप्रतापश्रीकुमारपालदेवकल्याणविजयराज्ये
स्वे स्वे वर्त्तमाने श्रीशम्भुप्रसादावाप्रखच्छपूरत्नपुरचतुराशिकायां महाराजभूपालश्रीरायपालदेवान्महा-
सनप्राप्तश्रीपूतपाक्षदेवश्रीमहाराज्ञी श्रीगिरिजादेवी संसारस्यासारता विचिन्त्य प्राणिनामभयदानं
महादानं मत्वाऽत्र नगरनिवासिसमस्तस्थानपतिग्राह्याणान् समस्ताचार्यान् समस्तमहाजनान् ताम्बोलि-
कान् प्रकृतीकिकृतीन्ः सम्योध्य संविदितं शासनं संप्रयुज्यति यथा । अथ अमावस्यापूर्वेणि प्राणिनाम-
भयदानशासनं प्रदत्तं स्नात्वा देवपितृमनुष्यान्...केन सन्तर्प्य वारावार...पूर्वैवतां प्रमाद्य ऐहिक-
पारत्रिकफलमङ्गीकृत्य प्रेत्य यशोभिवृद्धये जीवस्य अमारिदानं मासे मासे एकादश्या चतुर्दश्या
अमावस्यां उभयोः पक्षयोः श्रेष्ठतिथौ भूशहायशासनोदकपूर्वं स्वित्रपरम्पराभिः प्रदत्तम् । अस्मदीय-
मुवि भोक्ता महामात्य सान्धिविप्रहिकप्रतीतस्वपुरोहितप्रभृतिसमस्तदुराणा तथा सर्वान् संयो-
धयति । अस्तु व. संविदितं.....कारापनाय .....महाजनानां पणेन लिख्यते राज्ञा
सभयं निग्रहणीयः श्रुत्वा शासनमिदमाचन्द्रार्कं यावत्पालनीयम् । उक्तं च व्यासेन—

बहुभिर्वनुषा भुक्ता राजभिः सगरादिभिः ।

यस्य यस्य यदा भूमी तस्य तस्य तदा फलम् ॥

सर्वानित्यं भाविनः पार्थिवेन्द्रान् भूयो भूयो याचते रामचन्द्र ।

सामान्योऽयं भर्मसेतुर्नराणां फाले फाले पालनीयो भवद्भिः ॥

अस्मद्द्वंद्वसमुत्पन्नो धन्यः फोऽपि भविष्यति ।

तस्याहं कसंलप्नो न लोप्यं मम शासनम् ॥

अमावस्यां पुण्यतिथिं भाण्टप्रजालनं च पौर्विकैः शुभकारैश्च नो कार्यम् । तासु तिथि-
ष्ववशाविभयः प्राणिवर्गं कुर्वते तस्य शिक्षापनां दक्षि द्र० ४ चत्वारि । नरूलपुरनिवासी प्राग्दाह-
यगजः शुभंकाराभिधानं सुश्रावकं साधुभार्मिकं तत्सुतौ शृणुहि योनौ जातौ पृतिगमात्मिनौ
तै (कुपा)पराभ्या प्राणिनामर्थे वित्तप्य शासनं

स्वहस्त श्रीपूतपाक्षदेवस्य लिखितमिदं पारि लक्ष्मीधरसुत ट० जसपालेन प्रमाणमिति ॥

ॐ ॥ संवत् १२०९ माघपदि १४ शनीं अणोह श्री .....रागाजाधिराज-
परमेश्वरउमापतिवरलब्धप्रसादप्रौढप्रताप ..... निर्जितशाकंभरीभूपालश्रीम-
कुमारपालदेवकल्याणविजय.....श्रीमातादेवे धीकरणादौ सम्पन्नदुष्टा-
पारान् परिषं.....प्रभुप्रसादायामश्रीभिराटपृष्टाटहृदिवा .....
राजश्रीआलणदेव शिवरात्रिचतुर्दश शुचिर्द.....पुण्ययशोऽभिवृद्धये प्राणिनामभयदानं

म.....हाजनताम्यूलिकसमतप्रकृतीन् संवोच्य अभय.....
 मासे उभयोः पक्षयोः अष्टमी एकादशी चतुर्दशी.....दत्तं अतोऽन्तर-
 मेतासु तिथिषु नगरत्रयेऽपि जीव.....(जा ?) च व्यतिक्रम्य जीवानां वयं
 कारयति करोति वा स व्यापा.....आचन्द्रार्कं यावत्केनापि न लोपनीयम् ।
 अपरं पुरोहिता (अमा).....सर्वरपरैश्च एषा अमारिरूढिः प्रमाणीकार्या ।
 (य. को).....कालेन क्षीयते फलं एतम्याभयदानस्य क्षय .....
 स्य प्रदत्ताऽभयदक्षिणा ।.....न तु विप्रसहस्रेभ्यो .. ..कोऽपि पापिष्ठतरो जीववयं
 कुरुते तदा स पञ्चदम्यै दंड(नीयः) ।.....द्वयो माह्वराजिकस्यैको द्रुमोऽस्ति ।
 स्वहस्तोऽयं महारा(जश्रीआल्हणदेवस्य).....
 श्रीमहाराजपुत्रकेल्हणदेवमेतत् (मतं).....महाराजपुत्रगजसिंहस्य(म) त
 ... ..सान्धिविग्रहिकठ०खेलादित्येन लिखितमिदं ।.....
 .....श्री नदूलपुरवासी प्राक् (ग) वाटवंशप्रभूतशुभंकराभिधानः आवकः । तत्पुत्रौ
 क्षितिवल (ले) धर्मतया विख्यातौ पूतिगशालिगौ । ताभ्यामतीव कृपापराभ्यां प्राणिनामभय-
 प्रदानशासनं विज्ञप्य कारापितमिति । उत्कीर्णं सूत्र० भाइलेन ।.....

INDEX OF NAMES OF HISTORICAL IMPORTANCE OCCURRING IN THE MOHAPARAJAYA.

अजयदेवनाथति P. 3 l. 3	धारपद P. 2 l. 17 & P. 4 l. 1
बच्छुभमीभुयग P. 83 l. 12	धनदेव P. 3 l. 1
कुवातिचि P. 88 l. 12	धाराद्विच P. 88 l. 11
कुमारपाल & कुमारपाददेव P. 9 l. 2, P. 16 l. 18, P. 20 l. 14, P. 31 l. 20, P. 92 l. 12, P. 111 l. 6, P. 113 ls. 2, 7 & 25, P. 115 l. 13 & P. 121 l. 21	नङ्गलनरिंद P. 88 l. 10
कुमारपालदेवचक्रपति P. 16 l. 17 & P. 91 l. 12	मरुचच्छ P. 61 l. 7
कुमारविहार P. 67 l. 18	मरुण्डल P. 2 l. 17
कुजरथराधीस P. 43 l. 16	मरुण्डलाराण्डल P. 88 l. 13
कुजरनिर्दिनरेस P. 91 l. 12, P. 130 l. 17	मेवादनिवदि P. 88 l. 9
कुहराय P. 88 l. 11.	मोड P. 3 l. 3 & P. 4 l. 11
गूर्जपति P. 16 l. 18	यश.पाल P. 3 ls. 4 & 11
चरावदीपदी P. 88 l. 10	योगशास्त्र P. 123 l. 11
चाटग & चौटक्य P. 4 l. 2, P. 16 l. 27, P. 31 l. 12, P. 72 l. 5, P. 81 l. 3, P. 105 l. 8, P. 111 l. 3, P. 115 l. 12, P. 121 l. 21, P. 128 l. 13 & P. 134 ls. 1 & 2	वनराज P. 67 l. 16 & P. 108 ls. 2 & 4
चाटगयायदाणि P. 20 l. 18	वीतरागस्तुति P. 123 l. 13
चावुण्ड (चापोकट) P. 108 l. 15	राकम्भारी & सायभरी P. 88 l. 11 & P. 121 l. 20
	श्वेताश्वर & सेयवर P. 135 l. 8. P. 6 l. & 2
	सत्तुजेवय...जता P. 74 l. 5
	सरस्वती (सरित्) P. 67 l. 21
	सिद्धदेम P. 2 l. 5
	सिद्धाधिप & सिद्धमर्ता P. 16 l. 2, P. 67 l. 21
	सुदय (सहक) P. 105 l. 16
	सुखाद्वि P. 88 l. 10
	देमचन्द्र P. 3 l. 13, P. 4 l. 21, P. 20 l. 24, P. 25 l. 22, P. 31 l. 19, P. 33 l. 7, P. 123 l. 11 & P. 135 l. 8

CORRIGENDA

P.	1	1.	12	नोचै०
P.	3	1.	13	०मवाप्य
P.	6	1	24	तत्प्रभृति
P.	11	1.	18	श्रूयताम्
P.	14	1.	13	कष्ट०
P.	19	1.	29	रेणुकणकरणि०
P.	20	1.	6	एद्
		„	1. 20	एन for ननु
		„	1 21	एतत्
		„	1. 23	०विन्यास०
P.	23	1.	25	पुत्रकेण
P.	24	1.	24	विडम्बयति
P.	26	1.	5	भृत्वा
P.	26	1.	15	पियवयस्सत्स
P.	27	1.	8	वदन विशद
P.	29	1.	7	पाणिपल्लवेन
P.	32	1.	28	B & C omit
P.	41	1.	23	०नुनीयमानापि
P.	43	1.	17	पूजयितु
		„	1. 22	खिद्यन्ते
P.	44	1.	24	प्रार्थितो
P.	47	1.	26	कोऽपि इद
P.	49	1.	26	अस्मिन्
P.	59	1.	11	प्रतिनिवृत्य
P.	65	1.	11	पत्यु०
P.	66	1.	7	तवात्मज
P.	67	1.	3	प्रिय नः प्रिय नः
P.	69	1.	17	विग्
P.	71	1.	19	०मन्या
P.	71	1	21	०गृहीतास्मि
P.	73	1.	20	साग्रत
P.	75	1.	16	ग्माश्चमिहि समाश्चमिहि

P.	84	1.	27	मनुजो
P.	85	1.	20	पुनर्विपश्चः
P.	86	1.	22	नालक
P.	86	1.	23	०कनक०
P.	89	1	20	निरुपमैषा
P.	90	1	7	०समद्
		„	1. 18	लोके
P.	91	1	1	मच्चलोयम्मि
P.	91	1.	17	मर्त्यलोके
		„	1. 19	०वयस्य
P.	92	1.	24	तिष्ठत्विति
P.	93	1	1	अह
P.	96	1.	21	०मसदृश०
P.	97	1.	97	अवा
P.	98	1.	14	प्रियसखि
P.	101	1.	26	मूर्खो
P.	102	1	11	एव
P.	102	1.	28	गोद्री
P.	104	1.	12	उवसप्पामि
P.	105	1	25	किञ्चेतरैः
P.	107	1.	15	न ते ब्रह्मराक्षसा
P.	111	1.	3	चौलुस्य०
P.	120	1.	1	मुभटावतस
P.	121	1	20	शाकम्भरी०
P.	130	1.	20	सालोपमुत्थाय
P.	132	1.	1	सत्यद
P.	132	1	5	निष्कल्मष
P.	132	1.	18	मोहमसु
P.	133	1.	10	प्रमुत्त
P.	134	1.	9	उमौ
P.	134	1	23	मर्द्व

द्रव्यं राजा यथात्मसात् कुरुते तदा तस्यौद्धेदहिकं क्रियते । कियत्तद्वनम् ? इति पृष्टेऽतिपुष्कलमि-
त्याहुस्ते महत्तराः । ततः कृपापरिणीतो राजा स्वचेतसि चिन्तितवानेवम्—

आशावन्धादहह ! सुचिरं सञ्चितं क्लेशलक्षैः

केयं नीतिर्नृपतिहृत्का यन्मृतस्त्रं हरन्ति ।

क्रन्दन्नारीजघनवसनक्षेपपापोत्कटाना-

माः किं तेषां हृदि यदि कृपा नास्ति तर्हि त्रपाऽपि ॥

ततो भो महत्तराः ! मया मृतस्वग्रहणं तृतीयव्रतप्रतिपत्त्यवसरे श्रीगुरुपादपाश्वे प्रत्याख्यातम्, परं कौतुकात्तस्य व्यवहारिणो गृहं गृहसारं च विलोकयामः, इत्युक्त्वा महत्तरादिपरिवृतः सुखास-
नाधिरुदन्तद्रुहमाजगाम राजकुञ्जरः । तदनु सौवर्णकलशपरम्पराकणत्किङ्किणीकाणवाचालितव्यो-
ममण्डलं कोटिध्वजावलह्निस्तिशालातुरगशालादिविराजितं तं कुबेरगृहं विलोक्य प्राह

नृपः—

पर्यायस्तुहिनाचलस्य यमकं पीयूषकुण्डस्य च

क्षीराब्धेरभिवान्तरं प्रतिकृतिः शीतांशुलोकस्य च ।

वीप्सा चन्दनकाननोदरभुवोऽभ्यासश्च धारागृह-

स्याहैत्यमिदं प्रपञ्चयति नः शैत्यं वपुश्चेतसोः ॥

तत्र चैत्ये मरकतमणिमयीं श्रीनेमिजिनप्रतिमां नमस्कृतवान् । गत्तसौवर्णकलग्नास्थालारात्रि
कमङ्गलप्रदीपादिदेवपूजोपकरणादि विलोक्य कुबेरपुस्तिकारथं परिग्रहपरिमाणपत्रं वाचितवान् । यथा-

गुरुपादकमलमूले गृहमेधिजनोचितानिमान्नियमान् ।

प्रतिपद्यते कुत्रेणे वैराग्यतरङ्गितस्वान्तः ॥ १ ॥

जन्तून् हन्मि न वच्मि नानृतमहं स्तेयं न कुर्वे परस्त्री-

नो यामि तथा त्यजामि मदिरा मांसं मधु श्रक्षणम् ।

नक्तं नास्ति पश्चिदे मम पुनः स्वर्णस्य पद्मोदयः

स्नाग्म्याष्ट तुल्यगतानि च महार्द्राणा मणीनां दय ॥ २ ॥

कुरुभग्यामीमदन्ने हे, प्रत्येकं स्नेहवान्ययोः ।

पञ्चायुतानि वाहाना महस्यमपि हस्तिनाम् ॥ ३ ॥

अयुत्तानि गवामष्टौ ८०००० पञ्च पञ्च शतानि च ।

इन्द्रादृमन्मन्ता यानपात्राणामनमामपि ॥ ४ ॥

इन्द्रोऽपर्विता लक्ष्मीर्यन्वन्तु गृहे मम ।

इत्ये निष्पुत्रोऽयं कर्मिणे पात्रमाप्नुत ॥ ५ ॥

३. शुभं भवतु सर्वप्रदिव्यं भवतेन हृदययो राजा गन्तव्ये यावदागच्छति तावता

—

अथैव ! इत्युक्तम् । अथैव ! इत्युक्तम् । अथैव ! इत्युक्तम् ।

हा वत्स ! पिच्छ लच्छी तए विणा जाइ रायहरं ॥

एतत् श्रुत्वा राजा चिन्तितवानेवम्—

नरकान्तं भवेद्वाज्यमित्यर्थं यदुदीर्यते ।

तन्नूनं रुदतीवित्तसमाकर्षणपाप्मना ॥

पृष्टवांश्च के एते स्त्रियौ ? ।

महाजनः— देव ! कुबेरमाता गुणश्रीरेषा, अपरा तु कमलश्रीस्तज्जाया । अत्रान्तरे—

वीक्ष्य तत्र कुबेरस्य जायामाक्रन्दकारिणीम् ।

मातरं च हृदा वत्स ! क गतोऽसीति वादिनीम् ॥

तत्रासन्ने च सिंहासनाधिरुढः प्राह—हे मातः ! किमेवं शोकविकृताऽसि ? यतः—

आकीटाद्यावदिन्द्रं मरणमसुमतां निश्चितं बान्धवानाम्,

सम्बन्धश्चैकवृक्षोपितवहुविहगव्यूहसाङ्गत्यतुल्यः ।

प्रत्यावृत्तिर्भूतस्योपलतलनिहितप्लुष्टवीजप्ररोह-

प्राया प्राप्येत शोकात्तदयमकुशलैः क्लेशमात्मा मुधैव ॥

इत्युपदिश्य पृष्ठा, कः समायतः ? । गुणश्रीराह वामदेवनामा मित्रम् । आकारितश्च स राज्ञा पृष्ठश्च समुद्रगमनादि वृत्तम् । वामदेवोऽपि नत्वा विज्ञपयति स्म । देव ! श्रीचौलुक्यचन्द्र ! इतः कुबेरव्यवहारी चतुर्षु महत्तरेषु गृहसारं न्यासीकृत्य भृगुपुरात् पञ्चपञ्चशतमनुज्योपेतपञ्चशतप्रवहणैः प्राप्तः परकूलम् । तत्र चतुर्दशकोटिस्वर्णलाभः । ततः प्रतिनिवृत्तानां प्रतिकूलबायुना पञ्चशतप्रवहणानि पातितानि विषमगिरिवलयसङ्घटे । पूर्वमपि तत्र कस्यचित् पञ्चशतप्रवहणानि पतितानि सन्ति । पोतानामनिर्गमेन घाटं विषण्णः सपरिवारः कुबेरस्वामी । अत्रान्तरे समागतः कश्चिन्नौवित्तो नावारुढः । भणितं च तेन, भो लोकाः ! दर्शयामि निर्गमोपायम् । भणितश्च कुबेरेण, भो बान्धव ! कुतः समायतः ? किं नाम च ? इति । ततस्तेनोक्तम्, अस्त्यत्रासन्ने पञ्चशृङ्गो द्वीपः । तत्र सत्यसागरो राजा । तेन चैकदा मृगयागतेन हता सगर्भा मृगी । मृगोऽपि तन्मरणं दृष्ट्वा स्वयं मृतः । तेन वैराग्येण सत्यसागरनृपेण स्वदेगेऽमारिपटहो दापितः । अद्य पूर्वप्रेषितकीरमुखानुष्मदापदं ज्ञात्वाऽहं नौतासो नाविको निर्गमोपायदर्शनाय प्रहितोऽस्मि राज्ञा । कुमारभूपः—अहो ! महात्मनो महती कृपा सर्वसत्त्वसाधारिणी । ततः किम् ? । वामदेवः—देव कुबेरस्वामिना निर्गमोपायं पृष्ठः । प्राह नाविकः, एतस्य गिरेः कटकं द्वारमस्ति । तेन प्रविश्य गिरेः परत्रपार्श्वे गम्यते । तत्र पुरमुद्गमस्ति । तत्र च जिनचैत्ये गत्वा पटहा वाद्यन्ते । तेषां महता निस्वनेन गिरिशृङ्गमुष्ठा रात्रौ भारुण्डपक्षिणः समुद्गीयन्ते । तेषां पक्षवातेन प्रवहणानि मार्गे पतिष्यन्तीति । तदनु कुबेरस्वामिना तत्र गमनाय पृष्ठाः सर्वे जनाः, कोऽपि न प्रतिपद्यते । ततोऽसमसाहसी परमकृपापरवशः कुबेर एव गतः । नाविकोक्तमनुष्ठितं तत्र गत्वा । निर्गतानि सहस्रप्रवहणानि भृगुपुरे च प्राप्तानि क्षेमेणेति । अतोऽप्रतः कुबेरस्वरूपं नावगच्छामि । एवं विशतिकोटिस्वर्णाष्टकोटिरौप्यसहस्रतुलामितरत्नादि-कुबेरधनं नृपगृहानुपतिष्ठते, इत्युक्ते महत्तरैर्निरीहशिरोमणिः तद्वच्यं नृणवद्गणस्यैवंविधासमदयासाहस्यधनी स पुरुषोत्तमः जीवन्नेव समागम्यतीति गुणश्रियमाश्वास्य यावता च निर्ग-

कुवेरो विमानाधिरूढः सजायः समागात् । विमानादवतीर्य मातुः पादौ प्रणम्य राजानं प्रणनाम ।
राजा सर्वोऽपि महाजनः अहो ! महदाश्चर्यं कुवेरः समायात इति वदन्ति ।

राजा च पृष्ठवान् । हे साहसधन ! शून्यपूरे किमभूत् ? ।

कुवेरः—स्वामिन् ! तत्र पुरे एकत्र प्रासादे कन्या दृष्टा पृष्टा च । तथा चोक्तम्—अत्र पातालतिलकपुरे पातालकेतुर्विद्याधरो राजा । पातालसुन्दरी भार्या । तयोः सुतां पातालचन्द्रिका-नाम्नी मां कन्यकां विद्धि । स च मयिता मांसलोलुपतया क्रियता कालेन मार्जारीभक्षितपूर्वसंस्कृतमांसाभावाद्बन्धुकीत्यक्तवालमांसभक्षणसंजातमहामांसाशनव्यसनो राक्षसोऽजनि । नगरं सर्वभक्षितम् । सम्प्रति स्वाहाराय कापि गतोऽस्तीति । अत्रावसरे पातालसुन्दरी समायाता । पातालकेतुरपि भार्यया पर्यवसाप्य कन्यां परिणायितोऽहम् । मयापि पातालकेतुः प्रतिबोधितः । तेन विद्याधरेण विमानमारोप्य सभायोंऽहमत्रानीय मुक्तः । स च स्वस्थानं प्राप्तः इति श्रुत्वा विस्मितः श्रीचौलुक्यः प्राह—

निर्मूल्यं गणितं निजं परपरित्राणे तृणं जीवितं

पाणौ कृत्य नभश्चरीयमचिरात्कल्याणिनी प्रीणिता ।

प्राप्तः कोणपतां नृपो विविवशाद्धर्माध्वनि स्थापितः

स्वं धामानुसृतं कुबेर ! भवता किं किं कृतं नान्द्रुतम् ? ॥

गृणां च स्वलक्ष्मीं कुवेरदत्त ! इत्यभिनन्द्य गुरुवन्दनाय जगाम—

तत्कर्तव्यं नृपोपक्षं विज्ञाय जनतामुखात् ।

उच्चैश्चमत्कृतश्चित्ते हेमाचार्यस्तमूचिवान् ॥ १ ॥

न यन्मुक्तं पूर्वं गधुनधुपनाभाकभरत-

प्रमृत्युर्वानाथैः कृतयुगकृतोत्पत्तिभिरपि ।

विमुञ्चन् संतोषात्तदपि रुदतीवित्तमधुना,

कुमाग्दमापाल ! त्वमसि महतां मन्त्रकमणिः ॥ २ ॥

अपुत्राणां धनं गृह्णन् पुत्रो भवति पार्थिवः ।

त्वं तु मन्तोपतो सुध्वन सत्यं गजपितामहः ॥ ३ ॥

इत्थं श्रीगुरुणा नरेश्वरशैलगङ्गाम्यमानो मुदा

निर्वीगभिर्नेस्वा च सकलैर्लोकैः स लोकोत्तरः ।

नक्षत्राणां द्विविगम्य रेगुनदिह द्वासप्ततिं वर्जयन्

प्रत्यक्षं स्तुतिभाजनं न हि भवेत्कस्य प्रशम्यात्मनः ॥ ४ ॥

INTRODUCTION.

आशावर्षिषु मण्डलेषु विपुलेष्वष्टादशत्वादरा-
द्वन्द्वान्येव चतुर्दश प्रसूमरां मारीं निवार्योजसा ।
कीर्तिस्तम्भनिभांश्चतुर्दशशतीसखान्विहारांस्तथा
कृत्वा निर्मितवान् कुमारवृत्तिर्जनो निजेनोद्यमम् ॥

The present work the Moharājaparājaya or the Over-coming of King Mōha is a drama in five acts describing the conversion of Kumārāpāla, the Chaulukya king of Gujarat to Jainism, his prohibition of injury to animals and the stopping of the old practice of confiscating the properties of those dying heirless, through the religious instructions of the great Hemachandra.

The form of the play—The play is allegorical and resembles in subject-matter and treatment the Christian plays of mediæval Europe. The Sanskrit literature, too, has got such other plays,¹ the most well-known of which is the Prabodhachandrodaya of Kṛṣṇanamiśra composed in the reign of Kīrtivarma-deva, the Chandel king, about 1065 A. D. i. e. about a century earlier than the present drama. All the *dramatis personæ* except the king, his jester and Hemachandra are abstract qualities good as well as evil. Such personification of abstract qualities is familiar to the readers of the "Pilgrim's Progress."

The author and the date of the composition of the drama—The author of the drama is Yaśahpāla, son of Dhanadeva and Rkmiṇī of the Modha Bania caste. His father Dhanadeva is styled as Mantrin and the author describes himself as a swan in the lotus-feet of Chakravartī Ajayadeva.

Chakravartī Ajayadeva is the same as Ajayapāla, the successor of king Kumārāpāla, who is also styled as Chakravartī on page 16 of the present work. The Gūjara kings Siddharāja and Bhīmadeva II also assumed the title of Chakravartī. Ajayadeva reigned from A. D. 1220 to 1232. The date of the composition of the drama should be, thus, put between these years. The drama was first acted on the occasion of the festival of the idol of God M. hāvira of the Kumārāpāla (the temple erected by Kumārāpāla) at Thirāpura (the modern Tharād in the Pālanpur Agency) of which place the author would appear to be a governor or resident.

The analysis of the play—The play begins with a salutation to the three Tirthankaras—Rishabha, Pārśva and Mahāvira. Then follows the usual

1. Other works of this type are—(1) Prabodhachandrodaya (2) Sankarāryodaya by Venkatanatha (3) Maratana by Arant Nāṭaka Sūtra (4) J. āryodaya by Yādichandra (5) Jnanachandrodaya by Padmanābha (6) Ch. āryachandrodaya by Kavi Karpasika

कीर्त्तिमञ्जरी, pained to hear this, went away and he (Jñānadarpana) came there. King Kumārapāla then expresses his determination to overcome King मोह. Behind the stage a bard describing the mid-day Sun indicates that it is time of worship, and the king and the spy leave the stage.

The Second Act. The minister पुण्यकेतु enters the stage and says that he has accomplished the work of uprooting enemies and that the news about मोह has been conveyed to Kumārapāla, who has been made very angry with him. The friendly astrologer गुरुपदेन has, moreover, said that the king by marrying कृपासुन्दरी, the daughter of विवेक, will overcome मोह, the enemy of the three worlds. Thus the overthrow of the enemy depends upon the marriage. But व्यवसायसागर, who is sent to bring विवेकचन्द्र, is tarrying. व्यवसायसागर comes and tells him that विवेकचन्द्र has been brought by him with his wife and daughter to the capital and has been given residence in the penance-grove of Hemachandra and that he has been introduced to the king before the preceptor. Thus the king gets an opportunity of seeing कृपासुन्दरी, who looked at him with love. The king gives residence to विवेक in his drawing room. Here ends the interlude.

The king now enters with the jester. The king shows intense love for कृपासुन्दरी and in order to divert himself he enters the garden धर्म, where the great tree दम grew. Here he sees कृपासुन्दरी sprinkling the tree with the pot of meditation with her companion सोमता. The king approaches and the eyes of both meet together. When she goes to touch the tree, the king takes hold of her hand. When she is engaged in sprinkling, the king's pleasure-parrot relates to her friend that Kumārapāla has taken vows of stopping the practice of confiscating the property of those dying heir-less and the banishment of the seven vices from his kingdom. In the meanwhile the queen राज्यम्भी enters the garden with her companion रौद्रता and sees the king with कृपासुन्दरी. The queen is much enraged and the king tries to appease her by falling at her feet but his overtures are not accepted and the queen goes away in fury. The king also then leaves the garden on account of twilight.

The third act. The minister पुण्यकेतु manages to hide one of his servants behind the image of the goddess whom the queen राज्यम्भी goes to worship to get the boon of making कृपासुन्दरी disfigured. The servant behind the deity tells her that the marriage of कृपासुन्दरी with Kumārapāla should be accomplished, as through that only he would be able to overcome मोह and that she should personally go and request विवेकचन्द्र for the hand of his daughter and that कृपासुन्दरी being the daughter of क्षान्तिहारी, the sister of her mother व्याससागर, she should not entertain jealousy. The queen then approaches विवेकचन्द्र, who, while accepting the offer, tells her about the vow of his daughter about the stopping of the practice of confiscating the property of those dying heirless, and the banishment of the seven vices. The queen consents to accomplish this and through her servant व्यवसाय requests the king to do these things. The king consents

At this time four merchants approach the king and request him to send some officer to take possession of the properties of a big millionaire of the capital named Kubera, who was supposed to be dead in a sea-voyage. The king goes to his mansion and is much pleased to see his immense property consisting of gold, silver, pearls, horses, elephants etc. The king consoles Kubera's mother and issues a general order to stop the practice. Meanwhile Kubera suddenly comes with his newly married wife in an air-ship and all are delighted to see him return safely.

The Fourth Act. देशश्री enters the stage longing to see her younger daughter नगरश्री, and meets वनराजी, a friend of नगरश्री, who takes her to नगरश्री. देशश्री asks her mother why she has been changed. नगरश्री relates how her lord Kumârapâla has adopted the Jain faith and has given up flesh-eating and hunting and thus she has also become a Jain. नगरश्री describes to her the nature of the Jain religion and देशश्री consequently adopts the Jain faith. देशश्री asks her why she has put on special dress and ornament. नगरश्री replies that the king has just returned from his pilgrimage to Mts. Śātrunjaya and Girnar and that there is a festival to celebrate his entrance in the city.

Both of them then meet कृपासुन्दरी, who feels uneasy and is diverted by her friends सोमता, and वनराजी देशश्री contracts friendship with कृपासुन्दरी. Noises of hunting and fishing are heard and disgusted at these कृपासुन्दरी begins to go away but is stopped. But a fresh noise of the cry of Dharmakunjara, a police officer newly appointed by the minister पुण्यकेतु to search out the men of the enemy, make them able to depart. Then enters the police officer (शान्तसिंह) धर्मकुंजर with two footmen (यम & नियम) and some other man, who inadvertently gives his real name संसार, and from the pill of lac with him a letter is found. The man is taken to the king and there the letter is read. It is addressed to कलिकन्द by King मोह, who informs him that a new man दिव्यनन्दगि in the form of a तापस is sent to his help and he is to be utilised along with four other men काम, गर्व, छत्र & लौच्य sent to him and that the carrier संसारक is sent to hasten him in this work. The king orders संसारक to be banished. धर्मकुंजर tells him that नगरश्री has requested him to banish the vices of stopping the entrance of the men of the enemy and also for fulfilling the vows of कृपासुन्दरी. The king orders him to take hold of the vices Gambling, Masturbation, Drinking and Slaughter. Theft and Adultery have been already banished from the city. Concubinage may, however, be overlooked as it is necessary if it goes or stays. धर्मकुंजर goes in search of them and finds पुण्यकेतु, सोमता, वनराजी, मय, चाटुकर, सुता and मारी gathered together.

At this time he tells the king of the change in the king's religion and the rumours of the king's death. नगरश्री requests 12 years' banishment. धर्मकुंजर seizes them and sends them to the king. All plead their cause and tell him how they were banished by his predecessors VanaRaja and others were addicted

who had resorted to the king of Sāmbhar, has undertaken an expedition against Kumārāpala at this time of his conversion.¹ The period of banishment of the vices was of 12 years showing that after Kumārāpala's death the State influence of the Chālvā kings.² Hemachandra's new grammar Siddha-Hemā had already commenced to be studied in Gujarat.³ The Yogasāstra and Viṃśatī-Vitratī-gāthās were composed by Hemachandra for Kumārāpala.⁴

Condition of the society in Gujarat as depicted in the play. The Dāmas of the capital (Anhilwād) were very affluent. There were many palaces and over the mansions of the Kōtīśvaras (those possessing a crore of mansions) there were hoisted huge banners with ringing bells. Their grandeur and magnificence were depicted in the play. They had elephants and horses and maintained almshouses and temples. Pictures were painted on their walls. There were also boxes made of silver and gold. The Jain millionaires took vows to keep a wealth and property in their possession and the surplus was given to the poor. Kumbhara had vowed to keep six crores of gold and silver and 8 'tūla' of valuable jewels, 2000 Kumbhara, 5000 horses, 1000 elephants, 80000 cows, 500 houses, villages and waggon.⁵ The merchants were not sailing to foreign waters. When a person died

11-11 " Երջօք եկերի ից իյն Ինիւնցեան: Ելայ
 1 Եւթի, ընթացի զից իյն Եւթեան: Եւթեան Եւթեան Եւթեան (Գ)

11 ኃ 11 ይህንኑ ደ ወላክ ይኩኑ ይኩኑ ይኩኑ

1. Երկրի և Բնության Բնական Բանաձև

II 7 II Եւրե Լուսնի Բաժնի Իւրեւնի

1 ከጳጳሱ ስርዐት ይገኛል፡፡

|| 6 || 15-Yrehte lachet 15-Ehtyge he

1. Ի՞նչ քիչ քիչ ԲԻՆՏԵՆ ԵՐԼՈՅ՝ ԵՐԼՈՅԻՆ ԳԵՆԻՆ ԷՆԲ

॥ १ ॥

॥ ३ ॥ शुद्धहृत् शुद्धचित्त शुद्धचित्त शुद्धचित्त शुद्धचित्त

ሁሉም ሰዎች ከእኛ የጋር ይባሉ ፤ ይታያል እንዲህ

५ ॥ प्रसन्नं प्रमोदितं च त्रयं शब्दम् ।

1. ጽሑፍ ያለው ስም፡ ጽሑፍ ያለው ትዕይንት፡ ዘመናዊ (7)

[illegible]

1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100. 101. 102. 103. 104. 105. 106. 107. 108. 109. 110. 111. 112. 113. 114. 115. 116. 117. 118. 119. 120. 121. 122. 123. 124. 125. 126. 127. 128. 129. 130. 131. 132. 133. 134. 135. 136. 137. 138. 139. 140. 141. 142. 143. 144. 145. 146. 147. 148. 149. 150. 151. 152. 153. 154. 155. 156. 157. 158. 159. 160. 161. 162. 163. 164. 165. 166. 167. 168. 169. 170. 171. 172. 173. 174. 175. 176. 177. 178. 179. 180. 181. 182. 183. 184. 185. 186. 187. 188. 189. 190. 191. 192. 193. 194. 195. 196. 197. 198. 199. 200. 201. 202. 203. 204. 205. 206. 207. 208. 209. 210. 211. 212. 213. 214. 215. 216. 217. 218. 219. 220. 221. 222. 223. 224. 225. 226. 227. 228. 229. 230. 231. 232. 233. 234. 235. 236. 237. 238. 239. 240. 241. 242. 243. 244. 245. 246. 247. 248. 249. 250. 251. 252. 253. 254. 255. 256. 257. 258. 259. 260. 261. 262. 263. 264. 265. 266. 267. 268. 269. 270. 271. 272. 273. 274. 275. 276. 277. 278. 279. 280. 281. 282. 283. 284. 285. 286. 287. 288. 289. 290. 291. 292. 293. 294. 295. 296. 297. 298. 299. 300. 301. 302. 303. 304. 305. 306. 307. 308. 309. 310. 311. 312. 313. 314. 315. 316. 317. 318. 319. 320. 321. 322. 323. 324. 325. 326. 327. 328. 329. 330. 331. 332. 333. 334. 335. 336. 337. 338. 339. 340. 341. 342. 343. 344. 345. 346. 347. 348. 349. 350. 351. 352. 353. 354. 355. 356. 357. 358. 359. 360. 361. 362. 363. 364. 365. 366. 367. 368. 369. 370. 371. 372. 373. 374. 375. 376. 377. 378. 379. 380. 381. 382. 383. 384. 385. 386. 387. 388. 389. 390. 391. 392. 393. 394. 395. 396. 397. 398. 399. 400. 401. 402. 403. 404. 405. 406. 407. 408. 409. 410. 411. 412. 413. 414. 415. 416. 417. 418. 419. 420. 421. 422. 423. 424. 425. 426. 427. 428. 429. 430. 431. 432. 433. 434. 435. 436. 437. 438. 439. 440. 441. 442. 443. 444. 445. 446. 447. 448. 449. 450. 451. 452. 453. 454. 455. 456. 457. 458. 459. 460. 461. 462. 463. 464. 465. 466. 467. 468. 469. 470. 471. 472. 473. 474. 475. 476. 477. 478. 479. 480. 481. 482. 483. 484. 485. 486. 487. 488. 489. 490. 491. 492. 493. 494. 495. 496. 497. 498. 499. 500. 501. 502. 503. 504. 505. 506. 507. 508. 509. 510. 511. 512. 513. 514. 515. 516. 517. 518. 519. 520. 521. 522. 523. 524. 525. 526. 527. 528. 529. 530. 531. 532. 533. 534. 535. 536. 537. 538. 539. 540. 541. 542. 543. 544. 545. 546. 547. 548. 549. 550. 551. 552. 553. 554. 555. 556. 557. 558. 559. 560. 561. 562. 563. 564. 565. 566. 567. 568. 569. 570. 571. 572. 573. 574. 575. 576. 577. 578. 579. 580. 581. 582. 583. 584. 585. 586. 587. 588. 589. 590. 591. 592. 593. 594. 595. 596. 597. 598. 599. 600. 601. 602. 603. 604. 605. 606. 607. 608. 609. 610. 611. 612. 613. 614. 615. 616. 617. 618. 619. 620. 621. 622. 623. 624. 625. 626. 627. 628. 629. 630. 631. 632. 633. 634. 635. 636. 637. 638. 639. 640. 641. 642. 643. 644. 645. 646. 647. 648. 649. 650. 651. 652. 653. 654. 655. 656. 657. 658. 659. 660. 661. 662. 663. 664. 665. 666. 667. 668. 669. 670. 671. 672. 673. 674. 675. 676. 677. 678. 679. 680. 681. 682. 683. 684. 685. 686. 687. 688. 689. 690. 691. 692. 693. 694. 695. 696. 697. 698. 699. 700. 701. 702. 703. 704. 705. 706. 707. 708. 709. 710. 711. 712. 713. 714. 715. 716. 717. 718. 719. 720. 721. 722. 723. 724. 725. 726. 727. 728. 729. 730. 731. 732. 733. 734. 735. 736. 737. 738. 739. 740. 741. 742. 743. 744. 745. 746. 747. 748. 749. 750. 751. 752. 753. 754. 755. 756. 757. 758. 759. 760. 761. 762. 763. 764. 765. 766. 767. 768. 769. 770. 771. 772. 773. 774. 775. 776. 777. 778. 779. 780. 781. 782. 783. 784. 785. 786. 787. 788. 789. 790. 791. 792. 793. 794. 795. 796. 797. 798. 799. 800. 801. 802. 803. 804. 805. 806. 807. 808. 809. 810. 811. 812. 813. 814. 815. 816. 817. 818. 819. 820. 821. 822. 823. 824. 825. 826. 827. 828. 829. 830. 831. 832. 833. 834. 835. 836. 837. 838. 839. 840. 84

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥

। एतद्देवदत्तस्य पुत्रस्य नाम

8 II Գլխավոր օգնական Երվանդ Բաբայան

1. Ե ԻՍԻԴՈՐ ԵՅ ԵՅ ԻՅԻՆԻՆ ԽԱՐԵԼԵ

7.11.2012

पञ्चाङ्गानि चानिहन्ति तानि चानिहन्ति तानि चानिहन्ति

neither his property was confiscated to the State. The State-officers took possession of the house, a Panchakula was appointed and it was only after all the things were taken away by the State-officers, that the dead body could be removed. This gave much trouble to the people. Prostitution was not considered a great sin.¹ Gambling was very common even among kings and the public. On religious occasions the people gambled freely. Five kinds of gambling are described. 1. *ṣaṣṭhi* which is daily resorted to by kings on squares with a small piece of cloth on their privies. 2. *ṣaṣṭhi* which is played by bankers with plenty of gold. 3. *ṣaṣṭhi* which seems to be the same as chess. 4. *ṣaṣṭhi* dice, with which the Kauravas won a kingdom. 5. *ṣaṣṭhi* playing with common with boys.² The description of gamblers too is given. Of some, hands, feet and ears are chopped off. Of others, eyes are removed. Some are without nose and lips, of some all the limbs are cut off, while others go naked.³

Among the gamblers were to be counted the following royal personages

1 Son of the king of Alwar, 2 Brother of the king of Soratha, 3 the Lord of Chandravat, 4 Nephew of the king of Nadol, 5 Nephew of the king of Godhra, 6 Sisters son of the king of Dhara, 7 Maternal uncle of the king of Sakam-bhari, 8 Step-brother of the king of Koukan, 9 Brother-in-law of the

heirless his property was confiscated to the State. The State-officers took possession of the house, a Panchakula was appointed and it was only after all the things were taken away by the State-officers, that the dead body could be removed. This gave much trouble to the people. Prostitution was not considered a great sin.¹ Gambling was very common even among kings and the public. On religious occasions the people gambled freely. Five kinds of gambling are described. 1 अन्वय which is daily resorted to by kings on squares with a small piece of cloth on their privities. 2. नाट्य which is played by bankers with plenty of gold. 3. चतुरङ्ग which seems to be the same as chess. 4. अक्ष dice, with which the Kauravas won a kingdom. 5 वराह playing with cownes common with boys.² The description of gamblers too is given. Of some, hands, feet and ears are chopped off. Of others, eyes are removed. Some are without nose and lips, of some all the limbs are cut off, while others go naked.³

Among the gamblers were to be counted the following royal personages
1 Son of the king of Mewar, 2 Brother of the king of Soratha, 3 the Lord of Chandrávatī, 4 Nephew of the king of Nadol, 5 Nephew of the king of Godhra, 6 Sister's son of the king of Dhārā, 7 Maternal uncle of the king of Śākambhārī, 8 Step-brother of the king of Koukan, 9 Brother-in-law of the

कुम्भखारीसद्वेदे प्रत्येक देहधान्ययोः ।

पञ्चायुतानि वाहानां सदस्यमपि हस्तिनाम् ॥ ४० ॥

अयुतानि गवामष्टौ पञ्च पञ्च शतानि तु ।

हलाट्टसद्वेदनां शानपात्राणामनसामपि ॥ ४१ ॥

पूर्वजोपाजिता लक्ष्मीरियस्यसु गृहे मम ।

इतो निजभुजोपात्तां करिष्ये पात्रसाधुनः ॥ ४२ ॥

(1) पेद्याव्यसनं तु वराहमुपेक्षणीयम् । न तेन किञ्चिद्भतेन स्थितेन वा ।

(2) एष अधिन्यामं रूपं पश्यच्छि । चचरे पिच्छ ।

न सेविज्जद निधं कयकोपीणेहि निवर्हहि ॥ ५ ॥

अपरं मयच्छि । पिच्छसु मह रूपं इत्य नाव नाम ।

उवणीयकणयकोजीहि सेविष पणियपुणेहि ॥ ६ ॥

तद्वं नियसु निषविणि ! इणमो चउत्तमय ति मह रूप ।

जत्य अरिक्ककटुया खलक्कज अनससारिञ्जा ॥ ७ ॥

दञ्जे ! इमं नियच्छसु चउत्तमयस्सामिमाणस रूप ।

पुत्तणस भूमिबर्ह जस्स पसाएण सज्जया ॥ ८ ॥

पचमये मह रूप वराहनामं इमं निहाले तु ।

सेराह जस्स जिन्ना नयसि वाउ न याणसि ॥ ९ ॥

(3) केचि कट्टिचरणकरकज, विविध चण्डिचरणकज, वेचि गव अहसिदि विचरिष ।
किचि एणकसस्य च वेचि जे चउत्तमय अहसिष ॥ IV-11

Vaṇṇarāja was much addicted to drinking and so also were all the Chāpoteka kings. Kumārāpala was much addicted to flesh-eating in his youth and during his wanderings he maintained himself chiefly on flesh.

Hemachandra, the spiritual preceptor of Kumārāpala—Hemachandra's is a great personality in the history of Jainism. He occupies a very high place among the Jain Acharyas and laymen, who contributed towards the spread and glorification of the Jain faith. Hemachandra was born in Samvat 1145 in the family of a leading family of Modha Bania of Dhandhuka (in the Ahmedabad District). His name was Chaugadeva, and his parents' Pāṇi and Chachha. Once Devachandra Suri of the Purnatalla Gachchha came to Dhandhuka. Among the Jains who came for paying their respects and hearing his lectures, there was one young lad, Chaugadeva, with his maternal uncle Nemachandra Chaugadeva hearing the lecture requested him to initiate him. The Suri asked who he was. His maternal uncle said that he was his sister's son. While he was in his mother's womb she saw in a dream a mango tree grown in her house. The tree, after it began to put forth flowers and fruits, was removed to a great garden, where it began to favour many persons with its shadow, sprouts, flowers, and choice fruits. The boy's heart was turned to religion. The Acharya replied that the boy should enter the order as he would, thereby, be able to do good to the people like a 'Tirthankara' and asked him to take the permission of his father for initiation. Chachha, however, refused but the boy persisted, and followed the Acharya and took the vow at Canday. This event occurred in Samvat 1154. His name was kept as Somadeva. He learnt in a few years all the scriptures. Devachandra Suri, seeing the wonder, intellect of the pupil, made him a Suri in Samvat 1162 at Nagor. As the colour of his body was like that of gold and his face delighted the people like the moon, he was called Hemachandra.

Hemachandra and Siddharaja. Hemachandra though his being at a ready-wit got easy access in the court of Siddharaja and it was through his request that Hemachandra composed a new Sanskrit grammar Siddha-Hemachandra's religious lectures had such an influence on him that he parted leaning towards Jainism and it was through his instruction that he built two Jain temples 1 Rajavibhara in the capital and 2 Siddhavibhara at Suddhavat. Siddharaja always took delight in his company and never was content even for a moment without seeing Hemachandra, whose words poured out like water.

(1) पञ्चसंस्कृतशब्दकोशम् ।
 (2) पञ्चसंस्कृतशब्दकोशम् ।
 (3) पञ्चसंस्कृतशब्दकोशम् ।
 (4) पञ्चसंस्कृतशब्दकोशम् ।
 (5) पञ्चसंस्कृतशब्दकोशम् ।
 (6) पञ्चसंस्कृतशब्दकोशम् ।
 (7) पञ्चसंस्कृतशब्दकोशम् ।
 (8) पञ्चसंस्कृतशब्दकोशम् ।
 (9) पञ्चसंस्कृतशब्दकोशम् ।
 (10) पञ्चसंस्कृतशब्दकोशम् ।
 (11) पञ्चसंस्कृतशब्दकोशम् ।
 (12) पञ्चसंस्कृतशब्दकोशम् ।
 (13) पञ्चसंस्कृतशब्दकोशम् ।
 (14) पञ्चसंस्कृतशब्दकोशम् ।
 (15) पञ्चसंस्कृतशब्दकोशम् ।
 (16) पञ्चसंस्कृतशब्दकोशम् ।
 (17) पञ्चसंस्कृतशब्दकोशम् ।
 (18) पञ्चसंस्कृतशब्दकोशम् ।
 (19) पञ्चसंस्कृतशब्दकोशम् ।
 (20) पञ्चसंस्कृतशब्दकोशम् ।
 (21) पञ्चसंस्कृतशब्दकोशम् ।
 (22) पञ्चसंस्कृतशब्दकोशम् ।
 (23) पञ्चसंस्कृतशब्दकोशम् ।
 (24) पञ्चसंस्कृतशब्दकोशम् ।
 (25) पञ्चसंस्कृतशब्दकोशम् ।
 (26) पञ्चसंस्कृतशब्दकोशम् ।
 (27) पञ्चसंस्कृतशब्दकोशम् ।
 (28) पञ्चसंस्कृतशब्दकोशम् ।
 (29) पञ्चसंस्कृतशब्दकोशम् ।
 (30) पञ्चसंस्कृतशब्दकोशम् ।
 (31) पञ्चसंस्कृतशब्दकोशम् ।
 (32) पञ्चसंस्कृतशब्दकोशम् ।
 (33) पञ्चसंस्कृतशब्दकोशम् ।
 (34) पञ्चसंस्कृतशब्दकोशम् ।
 (35) पञ्चसंस्कृतशब्दकोशम् ।
 (36) पञ्चसंस्कृतशब्दकोशम् ।
 (37) पञ्चसंस्कृतशब्दकोशम् ।
 (38) पञ्चसंस्कृतशब्दकोशम् ।
 (39) पञ्चसंस्कृतशब्दकोशम् ।
 (40) पञ्चसंस्कृतशब्दकोशम् ।
 (41) पञ्चसंस्कृतशब्दकोशम् ।
 (42) पञ्चसंस्कृतशब्दकोशम् ।
 (43) पञ्चसंस्कृतशब्दकोशम् ।
 (44) पञ्चसंस्कृतशब्दकोशम् ।
 (45) पञ्चसंस्कृतशब्दकोशम् ।
 (46) पञ्चसंस्कृतशब्दकोशम् ।
 (47) पञ्चसंस्कृतशब्दकोशम् ।
 (48) पञ्चसंस्कृतशब्दकोशम् ।
 (49) पञ्चसंस्कृतशब्दकोशम् ।
 (50) पञ्चसंस्कृतशब्दकोशम् ।
 (51) पञ्चसंस्कृतशब्दकोशम् ।
 (52) पञ्चसंस्कृतशब्दकोशम् ।
 (53) पञ्चसंस्कृतशब्दकोशम् ।
 (54) पञ्चसंस्कृतशब्दकोशम् ।
 (55) पञ्चसंस्कृतशब्दकोशम् ।
 (56) पञ्चसंस्कृतशब्दकोशम् ।
 (57) पञ्चसंस्कृतशब्दकोशम् ।
 (58) पञ्चसंस्कृतशब्दकोशम् ।
 (59) पञ्चसंस्कृतशब्दकोशम् ।
 (60) पञ्चसंस्कृतशब्दकोशम् ।
 (61) पञ्चसंस्कृतशब्दकोशम् ।
 (62) पञ्चसंस्कृतशब्दकोशम् ।
 (63) पञ्चसंस्कृतशब्दकोशम् ।
 (64) पञ्चसंस्कृतशब्दकोशम् ।
 (65) पञ्चसंस्कृतशब्दकोशम् ।
 (66) पञ्चसंस्कृतशब्दकोशम् ।
 (67) पञ्चसंस्कृतशब्दकोशम् ।
 (68) पञ्चसंस्कृतशब्दकोशम् ।
 (69) पञ्चसंस्कृतशब्दकोशम् ।
 (70) पञ्चसंस्कृतशब्दकोशम् ।
 (71) पञ्चसंस्कृतशब्दकोशम् ।
 (72) पञ्चसंस्कृतशब्दकोशम् ।
 (73) पञ्चसंस्कृतशब्दकोशम् ।
 (74) पञ्चसंस्कृतशब्दकोशम् ।
 (75) पञ्चसंस्कृतशब्दकोशम् ।
 (76) पञ्चसंस्कृतशब्दकोशम् ।
 (77) पञ्चसंस्कृतशब्दकोशम् ।
 (78) पञ्चसंस्कृतशब्दकोशम् ।
 (79) पञ्चसंस्कृतशब्दकोशम् ।
 (80) पञ्चसंस्कृतशब्दकोशम् ।
 (81) पञ्चसंस्कृतशब्दकोशम् ।
 (82) पञ्चसंस्कृतशब्दकोशम् ।
 (83) पञ्चसंस्कृतशब्दकोशम् ।
 (84) पञ्चसंस्कृतशब्दकोशम् ।
 (85) पञ्चसंस्कृतशब्दकोशम् ।
 (86) पञ्चसंस्कृतशब्दकोशम् ।
 (87) पञ्चसंस्कृतशब्दकोशम् ।
 (88) पञ्चसंस्कृतशब्दकोशम् ।
 (89) पञ्चसंस्कृतशब्दकोशम् ।
 (90) पञ्चसंस्कृतशब्दकोशम् ।
 (91) पञ्चसंस्कृतशब्दकोशम् ।
 (92) पञ्चसंस्कृतशब्दकोशम् ।
 (93) पञ्चसंस्कृतशब्दकोशम् ।
 (94) पञ्चसंस्कृतशब्दकोशम् ।
 (95) पञ्चसंस्कृतशब्दकोशम् ।
 (96) पञ्चसंस्कृतशब्दकोशम् ।
 (97) पञ्चसंस्कृतशब्दकोशम् ।
 (98) पञ्चसंस्कृतशब्दकोशम् ।
 (99) पञ्चसंस्कृतशब्दकोशम् ।
 (100) पञ्चसंस्कृतशब्दकोशम् ।

king of Cutcha, 10 Sister's son of the king of Marwar, and 11 uncle of the Chauhukya King.¹ They delighted so much in gambling that even if there died in their house father, mother, wife or son, they went on gambling without any sorrow.² Sudraka won his empire through gambling.³

Four sects are given as advocates of the principle of slaughter.

1. कौट advocating unrestrained use of flesh and wine, 2. कर्णिक preaching

ing cannibalism i.e. eating flesh of a man in the scull of a noble man

3. दृषण Dhanika says there is no sin in eating flesh. 4. पञ्चक who preaches

that one who forces the soul from the prison of the body, attains the highest goal.⁴ Nāstika says there is no soul, and there is no sin in killing a man

Therein lies religious merit. This is the doctrine of Brhaspati.⁵

On festive occasions the citizens had to water the highroad of the Market, and decorate the shops with pearl-necklaces and beautiful clothes. They had to put golden pots at prominent places and the courtezans used to dance on decorated platforms.⁶

(1) एष भ्रातृनिर्दिष्टम् । एष भ्रातृनिर्दिष्टम् । एष भ्रातृनिर्दिष्टम् ।

एष भ्रातृनिर्दिष्टम् । एष भ्रातृनिर्दिष्टम् । एष भ्रातृनिर्दिष्टम् ।

एष भ्रातृनिर्दिष्टम् । एष भ्रातृनिर्दिष्टम् । एष भ्रातृनिर्दिष्टम् ।

IV p. 80

(2) एष भ्रातृनिर्दिष्टम् । एष भ्रातृनिर्दिष्टम् ।

एष भ्रातृनिर्दिष्टम् । एष भ्रातृनिर्दिष्टम् ।

(3) एष भ्रातृनिर्दिष्टम् । एष भ्रातृनिर्दिष्टम् ।

IV-29

(4) Principles of the or a similar sect are given in the first of the next

(5) एष भ्रातृनिर्दिष्टम् । एष भ्रातृनिर्दिष्टम् ।

एष भ्रातृनिर्दिष्टम् । एष भ्रातृनिर्दिष्टम् ।

एष भ्रातृनिर्दिष्टम् । एष भ्रातृनिर्दिष्टम् ।

एष भ्रातृनिर्दिष्टम् । एष भ्रातृनिर्दिष्टम् ।

एष भ्रातृनिर्दिष्टम् । एष भ्रातृनिर्दिष्टम् ।

एष भ्रातृनिर्दिष्टम् । एष भ्रातृनिर्दिष्टम् ।

एष भ्रातृनिर्दिष्टम् । एष भ्रातृनिर्दिष्टम् ।

एष भ्रातृनिर्दिष्टम् । एष भ्रातृनिर्दिष्टम् ।

IV-29

एष भ्रातृनिर्दिष्टम् । एष भ्रातृनिर्दिष्टम् ।

Vaaraḥ was much addicted to drinking and so also were all the Chāpotaḥa kings. Kumārāpala was much addicted to flesh-eating in his youth and during his wanderings he maintained himself chiefly on flesh :

Hemachandra, the spiritual preceptor of Kumārāpala—Hemachandra's is a great personality in the history of Jainism. He occupies a very high place among the Jain Achāryas and Jainen, who contributed towards the spread and glorification of the Jain faith. Hemachandra was born in Samvat 1145 in the family of a leading family of Modha Bana of Dhandhuka (in the Ahmedabad District). His name was Chaugadeva, and his parents' Pāṇi and Chachcha. Once Devachandra Sūri of the Parnāṭhā Gachcha came to Dhandhuka. Among the Jains who came for paying their respects and hearing his lectures, there was one young lad, Chaugadeva, with his maternal uncle Nemichandra Chaugadeva hearing the lecture requested him to initiate him. The Sūri asked who he was. His maternal uncle said that he was his sister's son. While he was in his mother's womb she saw in a dream a mango tree grown in her house. The tree, after it began to put forth flowers and fruits, was removed to a great garden, where it began to favour many persons with its shadow, sprouts, flowers, and choice fruits. The boy's heart was turned to religion. The Achārya replied that the boy should enter the order as he would, thereby, be able to do good to the people like a Tirthankara and asked him to take the permission of his father for initiation. Chachcha, however, refused but the boy persisted, and followed the Achārya and took the vow at Cambay. This event occurred in Samvat 1154. His name was kept as Somadeva. He learnt in a few years all the scriptures. Devachandra Sūri, seeing the wonderful intellect of the pupil, made him a Sūri in Samvat 1162 at Nāgor. As the colour of his body was like that of gold and his face delighted the people like the moon, he was called Hemachandra.

Hemachandra and Siddharṣa. Hemachandra through his learning and ready-wit got easy access in the court of Siddharṣa and it was through his request that Hemachandra composed a new Sanskrit grammar Siddha-Hema. Hemachandra's religious lectures had such an influence on him that he partially leaned towards Jainism and it was through his instruction that he built two Jain temples 1 Rāvaḥṭhā in the capital and 2 Siddharṣṭhā at Siddhapura. Siddharṣa always took delight in his company and never was content even for a moment without seeing Hemachandra, whose words poured out like nectar.

एतत् काले कच्छराजः राज्याभिषेकः
पुनर्विभूः उत्तरवर्गः अक्षयः ॥ १४-१९

(1) पञ्चमस्य चन्द्रोदयस्यपश्चात्
एव चन्द्रोदयस्यपश्चात् ॥ १४-१९

(2) पञ्चमस्य चन्द्रोदयस्यपश्चात्
एव चन्द्रोदयस्यपश्चात् ॥ १४-१९

Vasudhara was much addicted to drinking and so also were all the Chhapdāra Kūmp. Kumārapāla was much addicted to flesh-eating in his youth and during his wanderings he maintained himself chiefly on flesh.²

Hemachandra, the spiritual preceptor of Kumārapāla—Hemachandra's is a great personality in the history of Jainism. He occupies a very high place among the Jain Āchāryas and laymen, who contributed towards the spread and glorification of the Jain faith. Hemachandra was born in Samvat 1145 in the family of a leading family of Modha Brāma of Dhandhukā (in the Ahmedabad District). His name was Changadeva, and his parents' Pāhini and Chachcha. Once Devachandra Sūri of the Pārnatalla Gaṇḍhika came to Dhandhukā. Among the Jains who came for paying their respects and hearing his lectures, there was one young lad, Changadeva, with his maternal uncle Nemichandra. Changadeva hearing the lecture requested him to initiate him. The Sūri asked who he was. His maternal uncle said that he was his sister's son. While he was in his mother's womb she saw in a dream a mango tree grown in her house. The tree, after it began to put forth flowers and fruits, was removed to a great garden, where it began to favour many persons with its shadow, sprouts, flowers, and choice fruits. The boy's heart was turned to religion. The Āchārya replied that the boy should enter the order as he would, thereby, be able to do good to the people like a Tirthankara and asked him to take the permission of his father for initiation. Chachcha, however, refused but the boy persisted, and followed the Āchārya and took the vow at Cambay. This event occurred in Samvat 1154. His name was kept as Somadeva. He learnt in a few years all the scriptures. Devachandra Sūri, seeing the wonderful intellect of the pupil, made him a Sūri in Samvat 1162 at Nāgor. As the colour of his body was like that of gold and his face delighted the people like the moon, he was called Hemachandra.

Hemachandra and Siddharāja. Hemachandra through his learning and ready-wit got easy access in the court of Siddharāja and it was through his request that Hemachandra composed a new Sanskrita grammar Siddha-Hema. Hemachandra's religious lectures had such an influence on him that he partially leaned towards Jainism and it was through his instruction that he built two Jain temples 1 Rūjavihāra in the capital and 2 Siddhavihāra at Siddhapura. Siddharāja always took delight in his company and never was content even for a moment without seeing Hemachandra, whose words poured out like nectar.

स्थाने स्थाने कनककलशान् स्थापयेयुर्मवन्तः

पण्यस्त्रीभिः सुरगृहस्थान् मञ्जुकान् भूषयेयुः ॥ IV-19

(1) वनराजस्याह बहुमतोऽभूवमित्युपस्थितममुना ।

इयं भवत्तरेषु चिरं चातुषट्परायलालिओ वसिओ । IV-47

(2) बालत्ताउ वि तुह देव ! निघमचंतवछहो अत्यं ।

मह सादिजेण तथा कयाह देसंतराई तए ॥

and similarly the Triśaṭṭīśalikāpurushacarita was also composed at Kumārapāla's request¹. Hemachandra died in Samvat 1229, at the mature age of 84, only six months before Kumārapāla.

King Kumārapāla. Kumārapāla was the second son of Tribhuvanapāla, son of Devapāla, son of Kṣhemarāja, the elder brother of Siddharāja's father Karmadewa. Tribhuvanapāla had loyally stood by Siddharāja during his minority. Siddharāja had no son and it was predicted by prophesiers that Kumārapāla will succeed him but Siddharāja did not like him on account of the low caste of his mother Kasmirā Devī and hence tried his best to see him away from the world. Kumārapāla had to quit his home and wander under the guise of a sādhu in distant lands. Frequently his life was in serious danger but he managed somehow to escape. After Siddharāja's death the ministers, finding him the fittest claimant, put him on the throne. Kumārapāla was born in Samvat 1140 and was anointed as king in 1190 at the mature age of fifty. The first ten years of his reign were occupied in overcoming internal enemies. Kumārapāla was a great warrior and he extended the kingdom of Gujarat. It is mentioned in the Mahāvīracarita of Hemachandra that the conquest of Kumārapāla will extend to Turkistan in the North, the Ganges in the East, Mount Vindhya in the South and the ocean in the West. The most

- (1) विष्णुधेदिदशार्जनालवनहारापुनरात्तात्कुरु
 तिन्यूनन्यदन्तं दुर्गविराजन् दोर्वीर्यं कृत्वा हृदि ।
 चौक्यः परमार्थो विनयवान् भीमहयजन्वरी
 तं नत्वेति हनन्त्यदृष्टिर्विनालोऽप्रवदिकदा ॥
 गगनैर्दूतमघमन्ति किमपि यत्नारकाभिमितं
 तत्तर्षं निमित्तितोऽहतिहृत्विषां प्राप्य पुष्पाकमारात् ॥
 स्वानिष्ठुर्वा निमित्तं घनमहद्वृत्तत्वाय त्वं तयार्ह—
 धैर्यैरुत्तमा भूतवनिधि कनः कर्मणेः कर्मणेहि ॥
 पूर्व पूर्वैस्तेजराज्यतुर्गेर्तेजराज्यो यत्कथा
 काङ्क्षं वाक्यं कुरुहिहानं बहुर्मरणां पुप ।
 मन्त्रेणैव योगात्मनस्तं होत्रेण च ह्यममप—
 चान्द्रोऽहृदिनामकुरुहृत्तु नान्यनि शक्तान्यपि ॥
 होत्रेणैव कुरु स्वमेव युयु सखाः स्व यत्नैः तदाऽप्यहमप्येव ।
 मन्त्रेणैव यत्नेष्वहं ह्यकापुलं प्रकथय वृत्तमपि विप्रैः ।
 तत्त्वोपदेशदिशि हेमचन्द्राचार्यः शब्दादुत्प्रेषितवान् ।
 धर्मविदेशैकमप्यवन नवीकितकारिणं प्रथमे , विष्णु-तुल्यवद्विप्रसिद्धि
 (2) स हं देवेन्द्राणां नैर्गमिष्यामि ।
 यत्नानां विनयवान् विद्वान् स हं देवेन्द्रैः ॥ IV-52

CONTENTS

(1) मोहपर्राजयवस्तुसङ्ग्रहः .	...	...	...	...	१—१२
(2) Introduction	...	...	.	..	v—xvi
(3) Contents	...	..	..	...	xvii
(4) <i>Dramatis personæ</i>	..		...	..	i—ii
(5) Text	...	..	..	...	1—135
(6) Appendices	...	...	..	..	1—17
(7) Index of names of historical importance occurring in the Mohaparâjaya	...	.	.	..	19
(8) Corrigenda	...	..	...	...	20

पात्राणि

सूत्रधारः—नान्दीपाठकः

नटी—सूत्रधारपत्नी

राजा—अणहिलपुरपत्तनाधिपतिर्महाराजः कुमारपालः

पुण्यकेतुः—कुमारपालमात्यः

विदूषकः—कुमारपालनर्मसचिवः

प्रतीहारः—कर्मविवरनामा कुमारपालप्रतीहारः

पुरुषः—लोकाचारनामा कुमारपालसेवकः

योगी—ज्ञानदर्पणनामा कुमारपालप्रणिधिः

ज्ञानदर्पणः—कुमारपालप्रणिधिः

वैतालिकः—स्तुतिपाठकः

व्यवसायसागरः—विवेकनृपत्यानयनायामात्यपुण्यकेतुमेपितः कश्चिद्राजपुरुषः

कृपासुन्दरी—विवेकचन्द्रनृपपुत्री कुमारपालपत्नी वा

सोमता—कृपासुन्दरीप्रियसखी

शुकः—संवरनामा राजशुकः

राज्यश्रीः—कुमारपालप्रणयिनी

रौद्रता—राज्यश्रीप्रियसखी

व्यवस्था—राज्यश्रीलेखहारिका

चण्डिजः—

महत्तरचण्डिजः } अणहिलपुरपत्तनवास्तव्या नागरिकाः

महाजनः }

कुबेरः—नगरश्रेष्ठी

गुणश्रीः—कुबेरश्रेष्ठिमाता

वामदेवः—कुबेरश्रेष्ठिसखा

कमलश्रीः—कुबेरश्रेष्ठिमार्या

पातालकेतुः—विद्याधराधिराजः

पातालसुन्दरी—पातालकेतुपत्नी

पातालचन्द्रिका—कुबेरश्रेष्ठिपरिणीता पातालकेतुविद्याधरपुत्री

देशश्रीः— }
नगरश्रीः— } भगिन्यौ

वनिता— }
वनराजी— } कृपासुन्दरीनगरश्रियोः प्रियसखी

दाण्डपाशिकः—पुण्यकेतुमन्त्रिणा विपक्षपुरुषगवेषणार्थं नियुक्तः धर्मकुञ्जरनाम
राजपुरुषः

पदाती—राजपुरुषौ

पुरुषः—संसारकनामा मोहराजलेखहारकः

यूतकुमारः— }
जाङ्गलकः— } व्यसनानि
मद्यशेखरः— }

जसत्यकन्दली—यूतकुमारभार्या

गृना— }
मारिः— } भगिन्यौ

कौलः— }
कापालिकः— }
रहमाणः— } हिंसाधर्मप्ररूपकाः सिद्धान्ता मारिसेवकाः
वदचदकः— }
नाम्निकः— }

विवेकचन्द्रः—जनमनोवृत्त्यधिपतिः

मोहराजः—जनमनोवृत्त्याक्रामकः विवेकचन्द्ररिपुः

पापकेतुः—मोहराजामात्यः

प्रनिहारी—अविरनिकृत्यानाम्नी मोहराजप्रनिहारी

कदागमः—मोहराजप्रणिधिः

गगकेमरी— }
द्वेषजन्त्रः— } मोहराजपुत्रौ

मन्ददेवः—मोहराजमया

कन्दकन्द्यादयः—मोहराजकटकाधिपतयः

मन्त्रियशःपालविरचितं

मोहराजपराजयम् ।

अमरविसरशीर्षकीडदापीडरत्न-

प्रचुररुचिररोचिश्चामरैश्चुम्ब्यपादम् ।

रमयति शिवलक्ष्मीनिर्मलं चिन्मयं यं

स जयति वृषलक्ष्मा नाभिजन्मा जिनेन्द्रः ॥ १ ॥

उत्तंसयति मुक्तिं यः सूक्तिमर्थ इवोज्ज्वलः ।

नतोऽस्मि तस्मै श्रीपार्श्वस्वामिने परमात्मने ॥ २ ॥

अपि च—

यः संरम्भभवकलिस्थपुटितं चक्रे न भालरथलं

श्रुभङ्गं न मुहुर्वबन्ध नयने निन्ये न ताम्रगुणिम् ।

नौचैर्याचमुवाच वर्म न दधे दध्रे न चारुं करे

व्यामोहं नृपमेवमेव जितवान् पीरः स यत्राप्यनाम ॥ ३ ॥

(नान्यन्ते)

सूत्रधारः—(सानन्दं परित्यज्य) कथमद्यापि चिरयति मम प्राणेश्वरी ?

(प्रविश्य)

नटी—(सविनय) (?) आणयेदु अञ्जउत्तां को निओगो अणुचिट्ठी

यदु त्ति ।

सूत्रधारः—(साधेय) कथमजनि भदत्त्याः कालक्षेपः ? ।

(१) आशापयतु आर्यपुत्र. १० नियोगोऽनुशीयतादिति ।

१ B & C अज्ञो. • B & C निशेगो

थारापद्रपुरं निसर्गचतुरं चैत्येषु सर्वोत्तमं

किञ्चैतज्जिनमन्दिरं रसमयं चौलुक्यवृत्तं स्वयम् ।

जङ्घालः कविराजवर्त्मसु यशःपालः प्रवीणः कवि-

र्मदृष्ट्याः कुशलाः कलासु तदहो ! दिष्ट्या प्रसन्नो विधिः ॥ ५ ॥

नटी—(१) अज्ज ! एवं नेदं । अवरं पि किं पि पुच्छिस्सं ।

सूत्रधारः—(सोझासं) विस्रब्धं ब्रूहि ।

नटी—(२) किं ति एदिणा कविदेण सयं ग्येव अप्पा न वणिणदो ।

सूत्रधारः—आर्ये ! तस्य खल्वशेषस्तत्पुरुषपरिपच्छिरःशेखरस्येतरतर-
लकविसार्थवत्त स्ववर्णनघण्टापथे निरर्गलं वल्गति वाणीवाणिणी । असौ हि
पररेव स्तुयमानमात्मानं लभते । तथा च—

श्रीमोढाह्वयवंशजः स जयति श्रीमान् यशःपाल इ-

त्युद्यद्वृत्तगुणेन पूरुषमणिस्तेजस्विनामग्रणीः ।

स्वच्छत्वात्प्रतिविस्वडस्वरमभूत्केपां न यत्राऽद्भुते

भित्त्वान्तर्गुणसंक्रमं विहितवान् क्लेशान्पुनः कश्चन ॥ ६ ॥

(इति नेपथ्ये गीयते ।)

(३) सुपमन्नचंदपायस्स भोदु भदं वसंतरायस्स ।

सुवणम्मि लब्धपमरो दलिओ मिसिरो रिऊ जेण ॥ ७ ॥

सूत्रधारः—(श्रुत्वा मप्रमोदं) अये ! कथमुपकान्तमेव कुशीलवैः, यदियं
निम्नन्त्रचन्द्रमःकिरणधारणीभवलितधरातलस्य लब्धपमरशिशिरचरिविजया-
वर्जितोज्जितकीर्तिः क्रतुचक्रवर्त्तिनोऽवतारव्याजेनैदं युगीनजैनसद्व्यमध्यमूर्धन्य-
श्रीहंसचन्द्रगुणपादप्रमादप्रादुर्भूतप्रवाचस्य जनितजगद्गोहमोहरिपुगजपराजप-
दरेष्टदसपन्नधारव्रतनय सकलमहीपालमौलिर्लीलालालितशासनस्य स्वामिनः

१. ५) अहो ! एवमेव । इदमपि हिमपि प्रथयामि ।

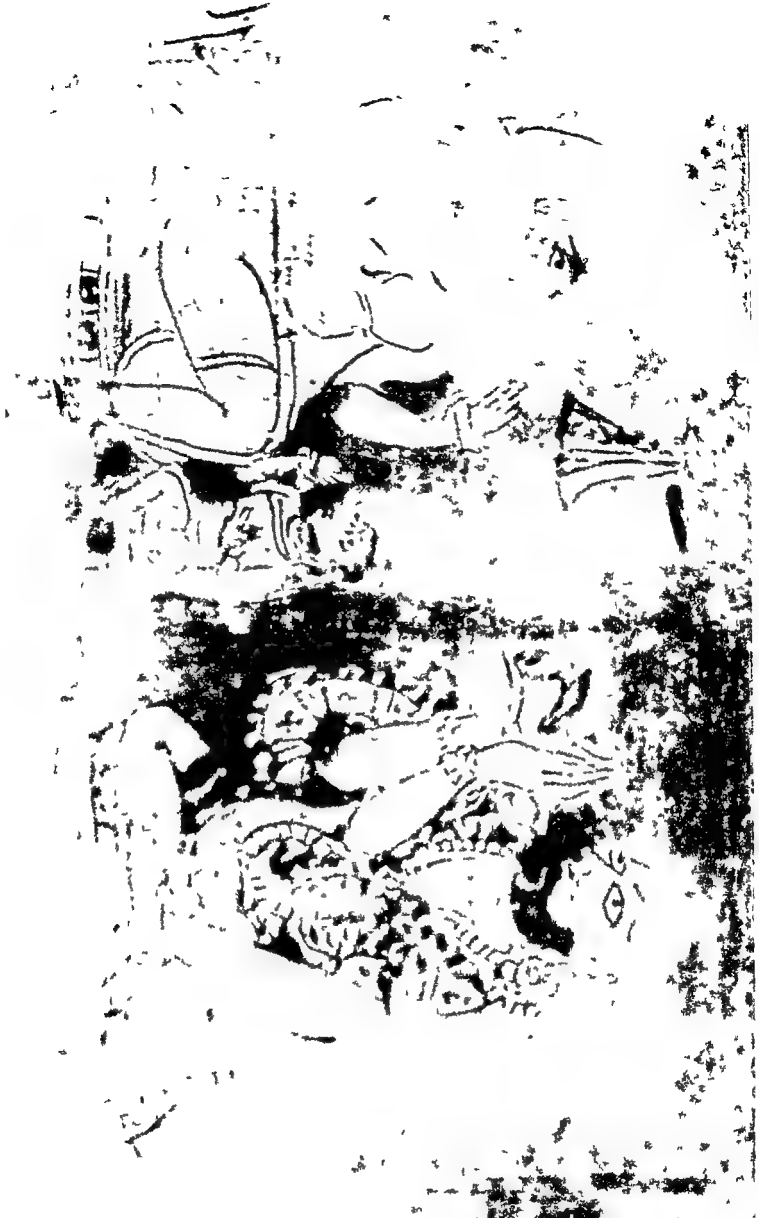
२. ६) निम्नन्त्रेण कर्त्तव्येण स्वयमेवमा न वर्जितः ।

३. ७) सुपमन्नचन्द्रपादस्य भवतु नदं वसन्तगन्धम् ।

सुपमे लब्धपमरो दलित शिशिर क्रतुर्वैत ॥

HEMACHANDRA

KUMARPAVA

श्रीमत्कुमारपालदेवस्य प्रावेशिकी ध्रुवा । तदेष्टाचामप्यनन्तरकरणीयाय स-
ज्जीभवावः ।

(इति निष्क्रान्तौ ।)

प्रस्तावना ।

(ततः प्रविशति राजा विदूषकश्च)

राजा—(शिरस्यञ्जलिं निवेश्य)

श्रीहेमचन्द्रप्रभुपादपङ्कजं वन्दे भवान्धेस्तरणैकपोतम् ।

ललाटपट्टाक्षरकान्तराज्याक्षरावली येन मम व्यलोपि ॥ ८ ॥

विदूषकः—(स्वगतं) (१) अदिमित्तं खु गृहीदो एस धम्मग्गहेण । जं दा-

णि गुरु गुरु त्ति पलवंतो न विरमदि ता अन्नकधाण अक्खिचिस्सं । (प्रकाश) भो

रायं ! पिच्छ पिच्छ वम्महमहारावपियवयंसओ पत्तो वसंतसमओ । इह हि-

(२) कीलावणेषु कमलाकुलमंदिरेषु

रोलंवरोलववएसनिमंतिदाणं ।

दोलाहिख्खरमणीकलगीदिखीरि-

तित्ती चिरं तरुणकल्लदिपाण भोदि ॥ ९ ॥

राजा—(अनाकर्णितकेन) अहो ! उद्दुमरसंसारमगस्थलीकल्पतरंगगुंरां ग्पा-

सनामृतानाममृतसोऽस्मि ।

विदूषकः—(स्वगतं सोद्वेगं) (३) कैधं मह पयणमणायजिय तदि एवे मे

निर्व्वंधो ता को उवाओ । अधया पयउं जेय भणिस्सं दाव । (प्रकाश) भो

पयस्स ! णिच्छिदं छलिदोऽसि एदेहि पएसंडिपिसाणहि । जदो नाचिपयमि रज्जं,

(१) अतिमा । खलु गृहीत एष धर्ममहेण । यदिदानीं गुरो गुरो इति प्रत्यञ्च न दित्ता ।
तदन्यकथायामाक्षेप्यामि । भो राजन् ! पश्य पश्य मममहाराजत्रियवपस्य प्राप्ते अन्तवत्तनयः ।

(२) श्रीपादपङ्केषु कमलाकुलमन्दिरेषु रोलम्बरपद्मपद्मैस्तानि निवताना ।

दोलाहिख्खरमणीकलगीतिक्षीरवृत्तिचिरं तरुणकल्लदिपाणा भवति ॥

(३) कथं मम वपनननाकर्ण्य तत्रैव तत्प निर्व्वन्धस्ततः छ उवाचः । जयस्य प्रवृत्तेन न वि-
प्यामि तावन् । भो पश्य ! निश्चितं छलितोऽसि एतैः पालयिष्यिष्यस्ये । यतो नादेहते राजन्,

[illegible]

विदूषकः—(स्वगतं) (१) असज्जो एस वाही । ता उविविखस्सं ।
(प्रकाश) भो वयस्स ! चिरादो छुहाकरालिदो न सक्कुणोमि तए सह चडुत्त-
रियं काडुं ।

(नेपथ्ये)

हंहो प्रतीहार ! निवेदय मदागमनं मनुजेश्वरस्य ।

प्रतीहारः—भोः ! संप्रति परमार्हतो देवो नाभिनन्दति भवादृशां दर्श-
नम् ।

(पुनर्नेपथ्ये)

हंहो प्रतीहार ! बहु मन्यते नितमामस्मद्दर्शनं परमयोगी देवः । अपि
च, मत्समागमसुखमवलोकते वः स्वामिनो मनोरथसिद्धिः ।

राजा—(श्रुत्वा) कस्कोऽत्र भोः ! !

(प्रविश्य)

पुरुषः—(२) आणवेदु देवो ।

राजा—लोकाचार ! घाहि जानीहि क एष महर्शनमभिलपति ।

पुरुषः—(३) जं देवो आणवेदि त्ति । (निष्कृत्य प्रविश्य च) देव ! दुवार-
पालपडिक्खलिदो जोगिदो को वि ।

राजा—(स्वगतं सावज्ञं) किमनेन । अथवा पद्यामस्तावत् । (प्रकाशं)
भद्र ! मदाज्ञया कर्मविवरं प्रतीहारमुक्त्वा मोचयित्वा पुरस्कृत्य चैनं प्रवेशय ।

पुरुषः—(४) जं देवो आणवेदि त्ति । (निष्कृत्य योगिता सह पुनः प्रविश्य च)
इदो इदो एदु तत्तभवं ।

योगी—(परिक्रामन् सविमर्शं) अहो ! साधूक्तम्,

तस्याजननिरेवास्तु नृपशोर्मोघजन्मनः ।

अविद्धकर्णो यो योग इत्यक्षरशलाकया ॥ १४ ॥

(१) असाध्य एष व्याविस्तृत उपेक्षिष्ये । भो वयस्य ! चिरालुधाकरालितो न शक्नोमि
त्वया सह चढोत्तरित कर्तुम् ।

(२) आज्ञापयतु देव ।

(३) यदेव आज्ञापयतीति । देव ! द्वारपालप्रतिस्खलितो योगीन्द्रः होऽपि ।

(४) यदेव आज्ञायतीति । इत इत एतु तत्रभवान् ।

(पुरोडाशकम् च सहर्षं) स एव त्विन्द्रोऽयमर्वाणामप्यस्य राजर्षिः कुमारपाल-
देवः । अस्य हि—

अमन्दमुद्यत्पुलकाङ्कुराभिः

सुरोभिर्मन्त्रैरुपवर्णितानि ।

अपानमजसं चरितार्कितानि

युवन् त्विरः सोऽपि सुराधिराजः ॥ १५ ॥

राजा—(त्रिलोक्य संप्रत्यभिज्ञं) कथमयं मोदतिपुत्रवत्पुनरुत्पन्नाय नियुक्ता

सुनिवेष्टा ज्ञानदंष्ट्रा नाम ममैव प्रणिधिः ।

विरूपकः—(त्रिलोक्य समर्थं) (१) सो एतेन पासंदिणा तुमं छलितो

एव दृष्टोऽयं मम छलितं एहि ना नमिस्मसं ।

राजा—अयि कानर ! मा भूषीः । ननु मत्समापूर्योऽसि ।

विरूपकः—(सावधम्) (२) अथवा तुहं वयंसे हिह ना न वीहिस्मं ।

यदि एव ममं छलितं धाविस्मसिहं नतो नृणामेदिणा दंडकट्टेण नाहिस्मं ति ।

(दण्डकाष्ठ परावृत्तौ)

राजा—वयस्य ! अलमलमलकारभ्येण, अभ्यागतः खलवश्च नाहेत्यव-

माननाम् ।

विरूपकः—(३) एवं भोहि ।

पुरुषः—(४) एव देवो, वयस्य वा ।

यूगी—(वयस्यं) राजर्षे ! योगेनविद्युक्तो भूषाः ।

राजा—योगिन ! इदंमासनामास्यताम् । लोकाचार ! त्वमपि स्वनिषो-

गमलङ्कितः ।

(पुरुषो निष्कान्तः)

(१) सो एकं पावतिहता त्वं छलितः । एव द्वितीयो मा छलित्विद्युमति वतो नृणां

(२) अथवा त्वं वयस्योऽसि वतो न भूषीः । यदि एव मा छलित्वं धाविस्मसि वतो नृण-

दण्डकाष्ठेण वादविद्युत्प्राप्ति ।

(३) एवं भवतु ।

(४) एव देवो, वयस्यम् ।

१ B & C मध्य हि. २ B & C अग्रद्वारतः.

(प्रकाशं) योगिन् ! कचिदात्यन्तिकः कोऽपि धर्मप्रत्युद्गहेनैवदन्मानन्मादाः ।

उदिते पूषिण पुष्पाति नमःस्तोमः क्रिसुद्धमम ॥ २६ ॥

मे कोइलहं ।

परिहारायाभि ।

ब्राह्मणोऽयमर्थं राज्ञं राजा मेव भवति ॥

1934 1935 1936 1937 1938 1939 1940 1941 1942 1943 1944 1945 1946 1947 1948 1949 1950 1951 1952 1953 1954 1955 1956 1957 1958 1959 1960 1961 1962 1963 1964 1965 1966 1967 1968 1969 1970 1971 1972 1973 1974 1975 1976 1977 1978 1979 1980 1981 1982 1983 1984 1985 1986 1987 1988 1989 1990 1991 1992 1993 1994 1995 1996 1997 1998 1999 2000 2001 2002 2003 2004 2005 2006 2007 2008 2009 2010 2011 2012 2013 2014 2015 2016 2017 2018 2019 2020 2021 2022 2023 2024 2025 2026 2027 2028 2029 2030 2031 2032 2033 2034 2035 2036 2037 2038 2039 2040 2041 2042 2043 2044 2045 2046 2047 2048 2049 2050 2051 2052 2053 2054 2055 2056 2057 2058 2059 2060 2061 2062 2063 2064 2065 2066 2067 2068 2069 2070 2071 2072 2073 2074 2075 2076 2077 2078 2079 2080 2081 2082 2083 2084 2085 2086 2087 2088 2089 2090 2091 2092 2093 2094 2095 2096 2097 2098 2099 2100 2101 2102 2103 2104 2105 2106 2107 2108 2109 2110 2111 2112 2113 2114 2115 2116 2117 2118 2119 2120 2121 2122 2123 2124 2125 2126 2127 2128 2129 2130 2131 2132 2133 2134 2135 2136 2137 2138 2139 2140 2141 2142 2143 2144 2145 2146 2147 2148 2149 2150 2151 2152 2153 2154 2155 2156 2157 2158 2159 2160 2161 2162 2163 2164 2165 2166 2167 2168 2169 2170 2171 2172 2173 2174 2175 2176 2177 2178 2179 2180 2181 2182 2183 2184 2185 2186 2187 2188 2189 2190 2191 2192 2193 2194 2195 2196 2197 2198 2199 2200 2201 2202 2203 2204 2205 2206 2207 2208 2209 2210 2211 2212 2213 2214 2215 2216 2217 2218 2219 2220 2221 2222 2223 2224 2225 2226 2227 2228 2229 2230 2231 2232 2233 2234 2235 2236 2237 2238 2239 2240 2241 2242 2243 2244 2245 2246 2247 2248 2249 2250 2251 2252 2253 2254 2255 2256 2257 2258 2259 2260 2261 2262 2263 2264 2265 2266 2267 2268 2269 2270 2271 2272 2273 2274 2275 2276 2277 2278 2279 2280 2281 2282 2283 2284 2285 2286 2287 2288 2289 2290 2291 2292 2293 2294 2295 2296 2297 2298 2299 2300 2301 2302 2303 2304 2305 2306 2307 2308 2309 2310 2311 2312 2313 2314 2315 2316 2317 2318 2319 2320 2321 2322 2323 2324 2325 2326 2327 2328 2329 2330 2331 2332 2333 2334 2335 2336 2337 2338 2339 2340 2341 2342 2343 2344 2345 2346 2347 2348 2349 2350 2351 2352 2353 2354 2355 2356 2357 2358 2359 2360 2361 2362 2363 2364 2365 2366 2367 2368 2369 2370 2371 2372 2373 2374 2375 2376 2377 2378 2379 2380 2381 2382 2383 2384 2385 2386 2387 2388 2389 2390 2391 2392 2393 2394 2395 2396 2397 2398 2399 2400 2401 2402 2403 2404 2405 2406 2407 2408 2409 2410 2411 2412 2413 2414 2415 2416 2417 2418 2419 2420 2421 2422 2423 2424 2425 2426 2427 2428 2429 2430 2431 2432 2433 2434 2435 2436 2437 2438 2439 2440 2441 2442 2443 2444 2445 2446 2447 2448 2449 2450 2451 2452 2453 2454 2455 2456 2457 2458 2459 2460 2461 2462 2463 2464 2465 2466 2467 2468 2469 2470 2471 2472 2473 2474 2475 2476 2477 2478 2479 2480 2481 2482 2483 2484 2485 2486 2487 2488 2489 2490 2491 2492 2493 2494 2495 2496 2497 2498 2499 2500 2501 2502 2503 2504 2505 2506 2507 2508 2509 2510 2511 2512 2513 2514 2515 2516 2517 2518 2519 2520 2521 2522 2523 2524 2525 2526 2527 2528 2529 2530 2531 2532 2533 2534 2535 2536 2537 2538 2539 2540 2541 2542 2543 2544 2545 2546 2547 2548 2549 2550 2551 2552 2553 2554 2555 2556 2557 2558 2559 2560 2561 2562 2563 2564 2565 2566 2567 2568 2569 2570 2571 2572 2573 2574 2575 2576 2577 2578 2579 2580 2581 2582 2583 2584 2585 2586 2587 2588 2589 2590 2591 2592 2593 2594 2595 2596 2597 2598 2599 2600 2601 2602 2603 2604 2605 2606 2607 2608 2609 2610 2611 2612 2613 2614 2615 2616 2617 2618 2619 2620 2621 2622 2623 2624 2625 2626 2627 2628 2629 2630 2631 2632 2633 2634 2635 2636 2637 2638 2639 2640 2641 2642 2643 2644 2645 2646 2647 2648 2649 2650 2651 2652 2653 2654 2655 2656 2657 2658 2659 2660 2661 2662 2663 2664 2665 2666 2667 2668 2669 2670 2671 2672 2673 2674 2675 2676 2677 2678 2679 2680 2681 2682 2683 2684 2685 2686 2687 2688 2689 2690 2691 2692 2693 2694 2695 2696 2697 2698 2699 2700 2701 2702 2703 2704 2705 2706 2707 2708 2709 2710 2711 2712 2713 2714 2715 2716 2717 2718 2719 2720 2721 2722 2723 2724 2725 2726 2727 2728 2729 2730 2731 2732 2733 2734 2735 2736 2737 2738 2739 2740 2741 2742 2743 2744 2745 2746 2747 2748 2749 2750 2751 2752

१ B & C दोषा. २ B & C दोष. ३ B & C पाठिनाम.

सोऽहं मोहयित्वा पायतिष्ठता पाठयति. पाठय ।

(५) परित्याग्य भो ! परित्याग्य भाम् । निजभावात् त्रिंशत् शोऽन्यस्य चरणात् आत्मस्य

(४) यदि एवं ततो देहि मे निजदेहिनाम् ।

(३) न खलु न खलु चाविर्देह्युक्तो भूत्वा शूरेदोषो प्रतिपद्यात्मानं किमपिच ।

(२) मम आश्रयि तव ममा सुगुह्येति ज्ञाह्येति तदापि भवति ।

(१) अथ कथं योगो भवति ? ।

विनयवतस्य ।

राजा—वयस्य ! किमेवमविवेकवानसि ? । प्रणामो हि प्रथमं प्रणाम

पाठस्य पाठयामि ।

राजा विष्णु जो अथस्य चरणात् आत्मस्य न पाठयति सोऽहं सोऽहं पाठयित्वा

विर्देह्युक्तः—(सदैव) (५) परित्याग्य भो ! परित्याग्य भं । निजदेहिनाम्

योगी—एत मे पाठयः ।

(विर्देह्युक्त. तदाकरोति)

योगी—तदि सदापिपुनर्य ।

विर्देह्युक्तः—(४) यदि एवं ततो देहि मे निजदेहिनाम् ।

तत् किमनामिनम् ।

अथ ते रामभस्मात्पि ममदे चरणा देहिः ॥ १८ ॥

यथा तथा स्वाध्यायनिष्ठमवित्तव्यं विचक्षते ।

राजा—वयस्य ! मा भूयस्य, मा भूयस्य,

अप्यथा विमोक्षितस्य ।

विर्देह्युक्तः—(३) न खलु न खलु चाविर्देह्युक्तो भूत्वा शूरेदोषो प्रतिपद्यात्मानं किमपिच

योगी—तदि एवं प्रथमस्य योगिदेहिनाम् ।

विर्देह्युक्तः—(२) मम वंभणा देव मम भूयुक्तं हि वाऽहं हि । तदापि भवति ।

योगी—यथास्मात्पि भूयुक्तिं यदापि ।

विर्देह्युक्तः—(१) अथ कथं योगो भवति ? ।

विदूषकः—(?) एवं पि भोदु । (पादयोः पतति ।)

योगी—(शिरसि हस्तं विंध्य) भोः ! समुत्पन्न शिखाम्, अपनय क-
ण्ठाद्यज्ञोपवीतं, येन योगमुद्रामारोपयामि ।

विदूषकः—(सक्रोधं) (२) आ दासीपुत्तग ! पासंडहदग ! सिंहं ज-
ज्ञोपवीदं च अवहरिदुमिच्छसि ? । किं तेण सुवन्नगेण जेणं कन्नच्छेदो भोदि ? ।
(इति दूरीभवति ।)

राजा—वयस्य ! निरूपचरितं हि वो ब्राह्मण्यं न खलु यज्ञोपवीतादि-
वाह्यलिङ्गसव्यपेक्षं, तदलमस्थानसंरम्भेण ।

विदूषकः—(३) णं ईदिसस्स राउलस्स दूरेण पणामो कीरदि । जन्म-
वंभणा वि एवं विडंविज्जंति ता गौमिस्सं । (इति निधामति ।)

राजा—(स्वगत) गच्छतु तावत् ।

योगी—स्वामिन् ! निर्मक्षिकं जातम् ।

राजा—ज्ञानदर्पण ईत आस्यताम् ।

(ज्ञानदर्पणः योगिवेपं विमुच्योपसर्पति ।)

राजा—भद्र ज्ञानदर्पण ! कचिदधिगतं किञ्चन रिपोरिति वृत्तान् ? ।

ज्ञानदर्पणः—देव ! सर्वमपि ।

राजा—तर्हि विस्तरतः श्रोतुमिच्छामि ।

ज्ञानदर्पणः—देव ! श्रयताम् । इतस्तापतिप्रलय गतोऽस्मि मोहग-
जशिविरम् । तत्र च विरेणापि न प्राप्तवान् प्रवेशम् ।

(१) एवमपि भवतु ।

(२) आ. दासीपुत्तग । पासण्डहदग । सिंहं ज-
ज्ञोपवीदं च अवहरिदुमिच्छसि ? । किं तेण सुवन्नगेण जेणं कन्नच्छेदो भोदि ? ।

(३) ननु दासी राक्षो दूरेण प्रणामः किं करो । यत्र न पण्डितो विदुश्च निधामति ।
गमिष्यामि ।

१ B & C य. २ B & C य. ३ B & C य. ४ A. ५ B & C य. ६ A. ७ A.

राजा—उपपद्यतेन, निपुञ्जसंयुतजननिर्गमप्रवेशा हि विविध-
निवेद्याः ।

ज्ञानदर्पणः—अथ किम् ? तत्र हि दिवानयो आस्यथ विभ्राज्यन्ति सो-
देनरेन्द्रनिकेतितो निपुणः प्रमादो नाम कटकतरङ्गकः ।

राजा—अथ कं प्रवेशोपायमकार्षीः ? ।

ज्ञानदर्पणः—श्रेय ! विषयेषु विप्रवसनाभ्यां मुनिमुद्राभाटन्य प्रविष्टोऽसि ।
राजा—वर्णालिङ्गिनः प्रणिपद्यो भवन्तीति न केनापि पृथगुक्तोऽसि ? ।

ज्ञानदर्पणः—श्रेय ! दूरे पृथगुच्योगाः प्रत्युत सन्केतोऽसि पानवैडमण्डलेन ।
राजा—(सकृद्विक्रं) आः ! कथं तत्र पानवैडसंभवः ? ।

ज्ञानदर्पणः—श्रेय ! दुरात्मना साहेन विहितं स्वचरणसिंघातनदेनम
दोक्षिताः सर्वेऽपि दशानिनः ।

राजा—अहो ! निरवधिः कोऽपि तस्य महिमा । यतः—

पञ्चके सुवनजपं कमलस्यः शङ्खं स चक्रं न यं

यनाकारि विविधं यं स केतवान् मन्ये महोभयः ।

तस्मादेष जगद्विद्वेषकालाद्याल्यशक्त्या सुरात्

द्वैतेषादुरगाराद्यं सततं सर्वोक्तरोत्थितमसात् ॥ १० ॥

(उतः सौख्यम्) ततस्ततः ।

ज्ञानदर्पणः—जीतश्चास्मि तैर्माहेमहैरारास्मानम् । दृष्टञ्च स माहे-

महेपालः ।

राजा—साधु पावण्डमण्डल ! साधु,

अकारि युक्तं पावण्डैर्धृत्वं माहेस्य दर्शितः ।

स्वजातोः पक्षपातो हि कियतो वायसैरपि ॥ १० ॥

अहं ! वृणुष्व तस्य वैभवम् ।

ज्ञानदर्पणः—श्रेय ! किमेकमस्य वर्णयामि ? । यतः—

दग्धं येन पुरातनं तृणमिवायत्नात्पुराणां त्रयं
 यस्य प्रज्वलतो नभस्तलमिदं धूम्यायते सर्वतः ।
 यत्र त्रीण्यपि विष्टपान्युपययुः सान्ध्याव्यलेशश्चिथं
 मोहे तत्र जलात्मतां स गतवान् व्यक्षस्य नेत्रानलः ॥ २१ ॥

अपि च—

वललीलायितं दृष्ट्वा तस्य मोहमहीपतेः ।
 कान्दिशीको भवत्येव कालिन्दीसोदरः प्रभो ! ॥ २२ ॥

अपि च—

अमराः किङ्करायन्ते दासायन्ते च दानवाः ।
 दीनास्तपोधनास्तस्य पुरो वीरशिरोमणेः ॥ २३ ॥

राजा—(सरोमाञ्चं) हृदय ! दिष्ट्या वर्द्धामहे संग्राममहोत्सवेन ।
 (इति सरभसमुत्थातुमुत्सहते ।)

ज्ञानदर्पणः—देव ! मा मैवं वर्णनेयं तस्य नास्ति प्रत्यक्षः प्रतिपक्षः ।

राजा—(सलज्जं) ततस्ततः ।

ज्ञानदर्पणः—एवं च बहून्यपि अहानि स्थित्वा न किञ्चित्तन्मन्त्रमधि-
 गतवानस्मि ।

राजा—गूढमन्त्रता हि जीवितं राजनीतेः ।

ज्ञानदर्पणः—अथान्येचुरकस्मान्निर्भरं प्रादुर्बभूव भैरवः सन्नाहभेरीरवः ।
 तदाकर्णनाकुलमिलत्सैनिकचक्रवालश्चाल कत्याप्यभिमुखं मोहमहीपालः ।

राजा—(सविलयं) ततस्ततः ।

ज्ञानदर्पणः—अहमपि कुतूहलात्सहैव चलितवान् । गत्वा चानेन पर्य-
 वेष्टि विवेकचन्द्राह्वयवृषतेर्जनमनोवृत्तिर्नाम राजधानी ।

राजा—अहह ! निर्व्याजमोजायितं विजिगीषूणाम् ।

ज्ञानदर्पणः—सहसोपस्थितं च परचक्रमालोक्य पर्याकुलोऽनवत्पौ-
 रलोकः ।

राजा—ततः, किञ्चिदभ्यभित्रीणतां प्रपन्नो विवेकराजः ? ।

[illegible]

I think that's all.

॥ ॐ ॥ श्रीगणेशाय नमः ॥ श्रीगणेशाय नमः ॥ श्रीगणेशाय नमः ॥

॥ श्रीगणेशाय नमः ॥

FILE : XXXXXXXXXX FILE : FILE

121124

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದಾಗಲೇ ಮುಖ್ಯಮಂತ್ರಿಗಳು ಬಂದಿರುತ್ತಾರೆ. ಇವರಿಗೆ ಸಹಾಯ ಮಾಡುವುದು ನಮ್ಮ ಕರ್ತವ್ಯ. ಇವರಿಗೆ ಸಹಾಯ ಮಾಡುವುದು ನಮ್ಮ ಕರ್ತವ್ಯ.

। ॥॥॥ (॥॥॥॥ ॥॥)

॥ १० ॥ द्वैपायनगिरिं सतं सौकरिणमसौ

महाराष्ट्र शासित अजिंक्यतर्फापाठ्यावली

युवाकारि विविधं यं स जलवान् मनु मतामृतः ।

॥ ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥

—अर्वा । निरवधिः क्रीडति नम्य मर्दिमा । परः—

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ।

ज्ञानरूपः—ज्ञः। इत्यमरा माहेन विविन स्वयंप्रवर्तमानं

1. የግብርና ሚኒስቴር (ግብርና) — ዘጠኝ

३। नदपुणः—देव ! त्वं पृथिव्यानां प्रसूत सञ्जितोऽस्मि पारमेश्वरमुच्यते।

॥ श्रीगणेशाय नमः ॥

श्रीनरद्वयः—देव ! विमये विषमनाथा मुनिमुखात्तस्य प्रतिष्ठासि ।

፡ ስህተት ይኖርብናል — ገጽ 1

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ।

ज्ञानरूपः—अथ किम् ? तत्र हि विवर्तितं आत्मन विज्ञानमिति भा-

। : ॥ ५५ ॥

प्राज्ञा—उपपत्तिस्तु, निपुणसंविज्जननिर्गमप्रवेष्टा हि प्राप्तिर-

दग्धं येन पुरातनं तृणमिवायन्नान्पुगणां द्रव्यं
 यस्य प्रज्वलतो नभस्तन्मिदं धूम्रायने सर्वतः ।
 यत्र घ्रीण्यपि विष्टपान्युपययुः साध्याभ्यन्तेजश्चित्रं
 मोहे तत्र जलात्मतां स गन्धान् व्यक्ष्मन् नैजानन्दः ॥ २१ ॥

अपि च—

बललीलायितं दृष्ट्वा तस्य मोहमहीपतेः ।
 कान्दिर्ज्ञाको भयत्येव कालिन्दीसांहरः प्रभो ! ॥ २२ ॥

अपि च—

अमराः किङ्करायन्ते दास्यायन्ते च दानराः ।
 दीनारुपेभनारुतस्य पुरो धीरजिरोदणेः ॥ २३ ॥

राजा—(भगेमाध्वं) इदम् । दिष्ट्वा कर्त्तामहे संयत्तमये सति ।
 (इति सङ्गमयुक्तातुगुत्तरे ।)

ज्ञानदर्पणः—देव ! मा र्वयं पर्णनेयं तस्य नास्ति प्रणयः इति चेत् ।

राजा—(गच्छ) ततस्ततः ।

ज्ञानदर्पणः—एवं च कृत्यपि अतानि विद्वत् । इति चेत् तदा
 गतयानरिम ।

राजा—गदमन्त्रात् ति जीयितं राजनीति ।

ज्ञानदर्पणः—अथान्येष्टव्यमातिर्भवेत् प्राप्तेः सति सति सति सति सति
 तदाशरीनाकुलमित्तामैनिवस्यमात्तरसत्ता यत्तयाभ्यन्तेजः ॥ २४ ॥

राजा—(अस्मिन्) ततस्ततः ।

ज्ञानदर्पणः—अथपि यत्तयाभ्यन्तेजः ॥ २५ ॥ इति चेत् तदा
 मेति विवेकसत्तातयत्तयेऽस्मिन्नेति चेत् तदा सति सति ।

राजा—अतः । विद्वत्सत्तातयत्तयेऽस्मिन्नेति चेत् तदा सति सति ।

ज्ञानदर्पणः—अतस्तत्तयेऽस्मिन्नेति चेत् तदा सति सति सति सति
 सति सति ।

राजा—अतः विद्वत्सत्तातयत्तयेऽस्मिन्नेति चेत् तदा सति सति ।

ज्ञानदर्पणः—नहि नहि, अपि तु सदाचारनाम्नः प्राकारस्य मध्यम-
ध्यास्य स्थितः ।

राजा—आः ! कथं तादृशोऽपि दुर्गाश्रयणमाचरति ? ।

ज्ञानदर्पणः—असौ हि पुरापि रिपुणा निपुणप्रणीतभेदोपायेन नितान्तं
नीनस्तनिमानम्, तेनेदमाहृतवान् ।

राजा—देशकालज्ञस्तर्हि न गर्हामर्हति ।

ज्ञानदर्पणः—अन्तर्वहिस्थयोश्च बलयोः प्रत्यहं प्रावर्तत घोरः समर-
संमर्दः ।

राजा—ततस्ततः ।

ज्ञानदर्पणः—अथ तस्याः पुर्याः पर्यन्तवाहिन्यस्ति धर्मचिन्ता नाम
मत्तानदा । तां चागत्य धैरिवरुधिनी रुरोध । तदवग्रहाच्च बलवैत्यपि पर्याकु-
र्तागुता पुरी ।

राजा—धिक, घमापतितम् ।

ज्ञानदर्पणः—अथ बहुश्रुतैर्गुरुभिः पुरुषैरुदगाद्व्यन्त सदागमनामानः
प्रयन्तस्मिद्वान्तिता गुप्तकृपाः । तेभ्यः स्वप्रवणश्रवणप्रणाललघुछारेणान्तः प्रावेष्टयन्
योगमन्दिदत्त । तेन च पुनः प्रत्युर्तावितेव प्रजा ।

राजा—(स्मर्य) अत एव हि राजकुलेषु गुरुगुरुपपरिग्रहः प्रज्ञस्यते ।

ज्ञानदर्पणः—विदितध्यायप्रर्थः परः ।

राजा—कथमिव ? ।

ज्ञानदर्पणः—तत्राजधानीजन्मानां मनोभवाद्यः, ते हि सर्वं संविदन्ति ।
सर्वज्ञानमयः पुनर्मोदगाने प्रवेदिने ।

उदयकान्ते तर्हि ।

राजा—अथ विदुर्भिन्नेभ्य रजसाज्जाहिताः कृपाः । तथाश्वाभि-

विद्विज्याय प्रयोग्यमनुमन्त्रिमन्त्रिमन्त्राणाः । पानितानि

। अन्तर्गत् प्रवन्तुः सुगुप्तमन्त्रिमन्त्रिणः यत्तानानि ।

राजा—अहो ! महात्मनो मनोवचसोरगोचरः कोऽपि व्यसनोत्करः ।

ज्ञानदर्पणः—बलवद्वरोधदौस्थ्यञ्च विवेकचन्द्रेण राज्ञा विमर्शप्रमुखै-
रमात्यैः सह स्थापितः सिद्धान्तः ।

राजा—किमभ्यमित्रीणतां प्रतिपद्य थोद्धव्यमिति ? ।

ज्ञानदर्पणः—नहि नहि, अपि तु याचितः कालनाम्नो दत्तस्य मुखेन
धर्मद्वारं मोहराजः ।

राजा—नीतिरेषा वलीयसा प्रारब्धस्य विदेशो वा तदनु प्रवेशो वेति
दृष्यी गतिः । ततः किमनेन प्रपन्नम् ? ।

ज्ञानदर्पणः—किमन्यद्दत्तमेव धर्मद्वारम् ।

राजा—तादृशामपि तादृशः क्षत्रधर्मः ।

ज्ञानदर्पणः—अथैकया शान्तिनाम्नया देव्या कृपासुन्दरीनाम्नया च
प्राणवल्लभया कन्यया समं नगरीतो निर्गतो विवेकचन्द्रः ।

राजा—कष्टं भोः ! कष्टम् । अपि च—

अश्रद्धेयमसंभाव्यमचिन्त्यमपि ज्ञेयम् ।

नयते प्राप्तुं यत्नं देवाय विधये नमः ॥ २४ ॥

ज्ञानदर्पणः—प्रविश्य आध्यासिता मोहराजेन जनमनोदृष्टिर्नगरी ।

राजा—अपि ज्ञायते ए स प्राप्ता विवेकराज इति ? ।

ज्ञानदर्पणः—अतः परं प्रयत्नगवेपिनाऽपि न प्राप्ता तत्प्रवृत्तिः ।

राजा—(सोलण्डं)

आः किं भविष्यति यदापि मनःकलापि-

मेघः रुधिरसमयः समयः स कोऽपि ।

यस्मिन् विवेकपति निजराजधानी-

मानिय नाम नमयामि पुरा पुरी त्वाम् ॥ २५ ॥

ज्ञानदर्पणः—देव ! किं न संभाव्यते त्वयि ? ।

राजा—(रगतं) न जाने कुतोऽपि दिव्यकल्पति कुलनमन्यतादिभ्यः

कृपासुन्दरीमुषाहृत्यापि विमर्शं द्रवनीय मे चेत्तद्वद्वान्तः । अपि च—

आजन्मनोऽप्यहह ! निर्जितचन्द्रधाम्ना
 नाम्नापि या परिचयं न जगाम नाम ।
 एनां विवेकनृपतेस्तनयां निशम्य
 चेतो ममेदमुदकण्ठत कस्य हेतोः ? ॥ २६ ॥

(प्रकाशं) भद्र ! पुरस्तात्कथय ।

ज्ञानदर्पणः—अथ तत्रापि कश्चैन स्वसंबन्धमुदन्तमधिगच्छन् निश्चली-
 भूय स्थितोऽस्मि तावत् ।

राजा—साधु अनुष्ठितम् । अनिवेदो हि संवननबीजाक्षरं सिद्धेः ।

ज्ञानदर्पणः—अपरेद्युश्च,

देवानामपि विस्मयं विदधतीं वैवर्ण्यरोमोद्गम-
 स्वेदोत्कम्पमयीर्दशाश्च दिशतीं क्षोणीश्वराणामपि ।
 सौन्दर्येण तपस्विनामपि मनस्युत्पादयन्तीं स्पृहां
 गौराङ्गीं तरुणीं स्वभावसुभगामद्राक्षमेकामहम् ॥ २७ ॥

सा च वृद्धयैकया वनितया यूना च नरेणैकेनानुगम्यमाना मामेन्य प्र-
 णनाम । दत्ताश्रिया च पृष्ठा मया 'भद्रे ! का त्वमसि ?' उक्तश्चानया 'भगवन् !
 सहता मे कथा । तथापि समामनः शृणु । अहं हि मद्यरित्रनरेन्द्रनन्दिनी नीति-
 देवाकुक्षिमंभवा श्रीमन्कुमारपालदेवनक्रवर्तिप्रणयिनी कीर्त्तिमञ्जरी नाम ।'
 अथ मयोक्तं 'कल्याणि ! क एष कुमारपालः ' इति ।

राजा—साधु ज्ञानदर्पण ! साधु । समैव मनसा सह संगभार्य परितुष्टु-
 क्तवानसि ।

ज्ञानदर्पणः—प्रत्यगादि च तया 'भगवन् ! वैशिकुलमालकेतुं तिमंत-
 मपि क्षत्रप्रधानं राजानं न जानामि ? । आश्चर्यसाश्चर्यम्,

एवो यः सकलं कृतुहन्तिनया वध्नाम भूमण्डलं
 प्रेत्या यत्र पतिवरा ममनवनमाग्राज्यवध्माः सापम ।

श्रीनिद्रादिनिविप्रयोगविभुसपद्मपद्मः प्रजां

वन्तसं निर्दिता न मूर्तेरपनिधौ दृक्पदंदाव्यजः ॥ २८ ॥

अथ राजा 'अहं ! साधु ज्ञानदर्पण ! संग्रह्यमां मे मर्त्यदर्पणं

राजर्षिम् । पुरस्तात्कथय । कीर्तिमञ्जरी प्राह, 'भगवन् ! इमां गुणावलीं नाम ममैव धात्रीं विद्धि । यदङ्गलालिताहं वृद्धिमागता । अमुं च प्रतापं नाम मे भ्रातरमवेहि । अथ स भर्ता मूलादपि वीरश्रीविलासरसैकलालसोऽभूत् । मम तु स बाल्यादपि प्राणप्रियः समजनि । तदनेन दग्धास्मि प्रतिदिनं दर्शितप्रतिप्रेयसीर्ष्यासंपदा । अपि च—

कविभिरभितो बद्धा कण्ठे धृता वत ! वन्दिभिः

किमपि गमिता दण्डैर्मूर्च्छां बुधैरवमानिता ।

तदिति कुपतेस्तस्यासक्ता कथं न विडम्बिता

तदपि मनसाप्यस्मिन् प्रेमा न मे श्लथतां गतः ॥ २९ ॥

इदं चापरमाकर्ण्य तच्चेष्टितम्—

‘निष्कामनिष्कलङ्काया ममोत्कीर्तनपर्वणि ।

श्रीडानम्रमुखाम्भोजः श्रयत्येष विलक्षताम् ॥ ३० ॥

अन्यदा च निष्कृपनृपनिरूपितेन त्यागनाम्ना राजपुरुषेण गुणावलीद्वितीया नीत्वा मुक्तास्मि जलधिवेलावनेषु । भर्तृनिर्वासनदोषदुःखाच्च दुरारोहेष्वारुह्य महामहोदरेषु बहुशोऽपि दत्तवती महार्णवेषु क्षम्पाम् । अगमं च रसातलम् । अपतं च पन्नगीमुखेषु । तथापि न विपन्ना । तत्सत्यं मरणमपि दुष्प्रापं पापकर्मणाम् । ततश्च प्राप्ता भगवतो नारदस्य निकटम् । तेन च नीता सुरसदनम् । तत्रापि न किञ्चित्संवृत्तम् । ततः प्राप्ता मर्त्यलोकम् । स्थिता वैखानसव्रतमादाय तपोवनेषु । अन्येद्युरूपागतो नृपसमीपादयं प्रतापो नाम मम भ्राता । तेन चेदं न्यवेदि, 'भगिनि ! संप्रत्यजनि जैनमुनिप्रियस्ते प्रणयी । तैश्चैवं विप्रतारितः । यथा—

दूरादूरं प्रापय कीर्तिं कल्याणहेनवे स्वस्य ।

निर्विषयं चाज्ञापय बन्धुममुष्याः प्रतापाख्यम् ॥ ३१ ॥

तच्चासबुद्ध्या परिगृह्य निर्वासितोऽहम् । तत्रापि दूरप्रापणार्थमनुपदमेष्यति धर्मशेखरनामा नवदण्डपाशिकः । तदेहि वरं स्वयं दूरीभवाचः । इति । तच्चाकर्ण्य सरोषमुक्तं मया, 'भ्रातः ! स्थिताहमिधन्नं कालं कुलव्रते । अधुना पुनः पश्य यत्करोमि' इत्युक्त्वा प्राप्ता विश्वजयिनो मोहनृपतेनिकटम् । तैस्तैश्च वचनप्रपञ्चैर्दूरं ग्राहितस्तदुपरि संरम्भं मोहमहोपतिः । कृत्वा चानेन सर्वसमक्षमप्रतिमा प्रतिज्ञा । यथा—

अहं वा न भवाम्येव जगद्विक्रमवस्मरः ।

न स वा भवति क्षुद्रः शत्रियः समराङ्गणे ॥ ३२ ॥

प्रयुक्तश्च तत्प्रकृतिषु भेदोपायः । वशीकृतं चाखिलं तद्राजमण्डलम् ।
संप्रति करिष्यते स तदुपरि यात्राम् । तद्गगवन् ! कथय कनरोऽनयोर्जयश्री-
कुचकलशयोः करिष्यति मुक्ताहारलीलायितम् ? । निरर्गलज्ञाननयनो हि मुनि-
जनो भवति' इति । मयाचाचि, 'भट्टे ! ननु प्रथममात्माभाववचसा सूचित एव
मोहराजेन स्वात्मनः पराजयः' । कीर्तिमञ्जरी 'हा ! धिक्कष्टम्, एवं चेन्नास्ति मे
विश्वत्रयेऽप्यवस्थितिः' इत्युक्त्वा गता सा वनिता । अहमपि प्राप्तो देवस्या-
न्तिकम्' इति ।

राजा—

कलीनामालयो मूलं वैराणां पदमापदाम् ।

सत्यं रक्ता विरक्ताश्च विषमेव स्त्रियां नृणाम् ॥ ३३ ॥

अपि च—

साक्षात्कारे झगिति जगतां जागरूकं त्रयाणां

तार्तीयिकं प्रकृतिविशदं त्वन्मयं यस्य चक्षुः ।

सोऽहं मोहं समरशिरसि न्यस्य विश्वैकशत्रुं

निर्वेक्ष्यामि प्रणयनिविडां निर्वृति निर्विशङ्कः ॥ ३४ ॥

(नेपथ्ये)

वैतालिकः—

शीतांशोः स्वपरिग्रहेण महता माहात्म्यदानोद्यतो

विडिष्टोज्ज्वलराजमण्डलसरोजिन्याः प्रियंभावुकः ।

विश्वान्धंकरणस्य शश्वदगदङ्कारस्तमःसंचय-

व्याधेस्तारकवर्त्मसध्यमधुना धाम्नां पतिः प्राञ्चति ॥ ३५ ॥

राजा—(ऊर्ध्वमुखलोक्य) अयि ! कथं ललाटंनपस्नपनस्तदनिक्रामति भ-
गवनो चीनरागस्य सपर्याक्षणः ? । ज्ञानदर्पण ! त्वया सततं मम संनिहितेन
भाव्यम् ।

(इति निष्क्रान्ताः सर्वे ।)

प्रथमोऽङ्कः ।

द्वितीयोऽङ्कः ।

(ततः प्रविशति पुण्यकेतुः ।)

पुण्यकेतुः—(स्वगतं)

अविज्ञातसुखास्वादाः पारवश्यविसंस्थुलाः ।

चिन्ताह्रिष्टतया कष्टं जीवन्ति हतमन्त्रिणः ॥ १ ॥

भवतु तावत् । मया हि स्वामिनः सकलाधिकारचिन्तास्ववह्निनेन सर्वं सुविहितमेव । तथा च—

उत्प्रातान्यरिमण्डलानि सुहृदः संवर्धिताः प्रोद्धृताः

प्रोद्धृता अपि कण्टकाः प्रकृतयो न्याय्ये नियुक्ताः पथि ।

अध्यक्षाः प्रतिमण्डलं नियमिताः सौस्थ्यं च नीताः प्रजा

निर्व्याजं बलदुर्गकोशनिचयाः पुष्टिं परां प्रापिताः ॥ २ ॥

अथवा जगज्जिगीषाजागरूकमहिम्नि मोहराजे स्वामिनः प्रतिपन्थिनि किमिव सुविहितम् ? (पुनः सावष्टम्भ) तत्रापि सर्वं सुघटितमेव । यतः, ग्राहितां निपुणज्ञानदर्पणप्रणिधिमुखेन रिपोरितिवृत्तं देवः । प्रापितश्च तदुपरि परं संरम्भम् । अभ्यमित्रीणे च चौलुक्यचक्रवर्त्तिनि क इव स मोहहतकः ? । किञ्च, संप्रति परिगृहीतेन गुरुपदेशनाम्ना आसनैमित्तिकेन निवेदितमेतत् । यथा—

विवेकराजतनयां परिणीय कृपां नृपः ।

भूर्भुवःस्वम्नधीशशृङ्गं मोहराजं विजेष्यते ॥ ३ ॥

इति । तन्नूनं कृपासुन्दरीसङ्गमसन्ध्यपेक्षो विपक्षप्रतिक्षेपः । विवेकसंपर्क-निमित्ता कृपासुन्दरीप्राप्तिः । अपरत्रालब्धपदः संप्रति गूर्जरमण्डलमलंकुरुते विवेकनृपतिरिति च श्रुतिः । तदानयनाय व्यापारितो व्यवसायसागरः । स च न जाने किमद्यापि चिरयति ? इति ।

(ततः प्रविशति व्यवसायसागरः ।)

व्यवसायसागरः—(पुरो विलोक्य सोदास) (?) एस्तो सो पुण्यवेदु अमचो,

जो निमिसं पि निसासु चि न सुयद् पदुरज्जकज्जचिताए ।

एयस्स लहइ को चरणरेणुकणकरणिलेसं पि ? ॥ ४ ॥

(१) एष स पुण्यकेतुरमात्यः ।

यो निमिषमपि निशास्त्रपि न स्वपिति प्रभुगव्यकार्यचिन्तया ।

एतस्य लभते को चरणरेणुकरणिलेगमपि ? ॥

उवसप्पामि णं दाव । (उपसृत्य) जयदु जयदु अमच्चो ।

पुण्यकेतुः—(विलोक्य सहर्ष) अये ! कथं चिन्तानन्तरमेवोपगतो व्यवसायसागरः ? । भद्र ! इदमासनमास्यताम् ।

(व्यवसायसागरः प्रणयोपविशति ।)

पुण्यकेतुः—भद्र ! कथय किं किं कृतवानसि ? ।

व्यवसायसागरः—(?) एवं विन्नवीथदि । इदो दाव अमच्चादेसेण गड्डुय गवेसिदो तेसु तेसु ठाणेसु विवेयनिवो । अदिनिगूढपंचारुत्ति चिरादो सच्चविदो पा

पुण्यकेतुः—एवमेवैतत् ,

ऋद्धिमानयशःस्थानच्युताः परिजनोज्झिताः ।

विदेशवासिनश्छन्नं चिचरन्ति मनस्विनः ॥ ५ ॥

ततस्ततः ।

व्यवसायसागरः—(२) वयणविन्नासविणयादीहिं कदो अचिरेण हिदिहिदओ । नियन्तिदो दीवंतरगमणववसायादो । अन्नदा पत्थुदा मए राणसिणो कुमारपालनरचङ्णो गुणसंकहा । जैथा—

(३) तस्स भुयापल्लं कट्ठियाइ सुहमोलियच्छिजुयलाए ।

फणिमणिकीलण्डुक्खं चिम्हरियं पुहविदेवीए ॥ ६ ॥

एवं च उत्पादिदा वाढं देवस्मि दंसणुक्कंठा । आणीदो सो समं देवीए नययाए न चालुक्कारयह्माणि । ठिदो भगवदो मिरिहेमचंदस्स तवोवणे । राणसिणा सह कारिदो गुस्समीवे दंसणं ।

उपसर्पामि ननु तावत् । जयतु जयतु अमात्य ।

(१) एवं विज्ञात्वा । इतन्नावदमात्यादेशेन गत्वा गवेपितस्तेषु तेषु स्थानेषु विप्रेकटुः । अनिनिगूढप्रचार इति चिगास्तस्यापितश्च ।

(२) वयनदिश्यामविनयादिभिः कृतोऽचिरेण इतश्चदयः । नियन्त्रितो द्वीपान्तरगमनं त्यजन्त्यन । अन्यथा प्रयुता मया राज्ञेयं, कुमारपात्रतत्पतेर्गुणसंकहा । यथा—

(३) तस्य भुजापर्व दृश्यते या गुणमीष्टिमात्रियुगयथा ।

फणिमणिकीलण्डुक्खं चिम्हरियं पुहविदेवीए ॥

तस्य चोत्पत्तिर्य वदं देवे दर्शनोत्पन्ना । आनीतः स समं देव्या नयया न चालुक्कारय-

१ B + C + २५. B = २ C यथाते नि ३ B & C जग. ४ B & C मल. ५ B & C भास्वि.

पुण्यकेतुः—(सरभसं) भद्र ! किमुच्यते? चतुरोऽसि महापुरुषसंयोज-
नव्यवहारवर्त्मसु । यतः—

इतरेतरमुत्कण्ठितमनसोः स्वपदप्रधानयोरुभयोः ।

अभ्यर्हितासु भूमिष्वधिकुरुते दर्शनं प्रथमम् ॥ ७ ॥

अथ तत्र कच्चिन्नेत्रपथमवातरत्कृपासुन्दरी देवस्य ।

व्यवसायसागरः—(?) अथ किं ? । अवि य, तीण वि साणुरायं
सुचिरं निव्वन्निदो देवो ।

पुण्यकेतुः—(सहर्षं) यद्येवं नायकयोः पुनर्दर्शनप्रकारपरिनिन्तनमेवै-
कमवशिष्यते ।

व्यवसायसागरः—(२) तं पि संपन्नं ति परिभावेद् अमचो ।

पुण्यकेतुः—(सचित्तर्कं) कथमिव ? ।

व्यवसायसागरः—(३) जदो महदा निवंधेण विवेयनिचो देवेण नीदो
नियमन्दिरं । वासिदो सपणयं नियचित्तसालाण ।

पुण्यकेतुः—(सप्रमोदं) दिष्ट्या संपूर्णास्तर्हि मे मनोरथाः । साधु भो व्यव-
सायसागर ! साधु । यदेवमतिगहनमपि कार्यमक्लेशेन सम्पादितवानसि । यदि वा—

किमत्र चित्रं यन्मन्त्रा दुःसाधा अपि मन्त्रिणाम् ।

सिध्यन्ति हेतुया दक्षैरासैस्तरसाधकैः ॥ ८ ॥

तद्गच्छ पुनर्विवेकराजस्य भय पारिपार्श्विकस्त्वम् । यद्यपि प्रस्तुतार्थम-
नुसन्धातुमुद्यच्छामः ।

(इति निष्क्रान्तौ ।)

विष्कम्भकः ।

धानीम् । स्थितो भगवतः श्रीहेमचन्द्रस्य तपोपने । राजर्षिणा सह कारितो गुरुसमीपे दर्शनम् ।

(१) अथ किं ? । अपि य, तथापि सानुगमं सुचिरं निर्वर्णितो देव ।

(२) तदपि संपन्नमिति परिभावात् अमात्य ।

(३) यतो महता निर्वन्धेन विवेकनृपो देवेन नीतो निजमन्त्रिणम् । वानितः सप्रणयं निज-
चित्रशालायाम् ।

(ततः प्रविशति राजा विदूषकश्च ।)

राजा—(दीर्घमुणं च निःश्वस्य)

श्रुतां प्रणिधिवक्त्रेण दृष्टां गुरुनपोवने ।

तामेकां सुन्दरीं मुक्त्वा नान्यत्र रमते मनः ॥ ९ ॥

किञ्च—

सर्वज्ञचरणयुगले सरसिजलधर्मीं विलोक्य मे चित्तम् ।

चिन्तयति नेत्रनलिनद्वयमनघं तत्क्षणं तस्याः ॥ १० ॥

(पुनराकाशे लब्धं वद्व्वा)

धातस्त्वया या मृगशावलोचना

हृता नितान्तं खलचित्तवृत्तिना ।

संस्पर्द्धया ते मम चिन्तया हृदि

न्यासीकृता सैव सुधानरङ्गिणी ॥ ११ ॥

अपि च—

सर्वकष ! पञ्चेपो ! संप्रति मां प्रति करिष्यसे किं रे ? ।

स्त्रीरत्नं तन्मम हृदि यस्य खलु त्वमपि दासोऽसि ॥ १२ ॥

अन्यच्च—

आच्छिन्नं यस्य धनुर्भ्रूवल्लीछद्मना यया तन्वया ।

सार्द्धं मम मनसि तया स वसन्तो लज्जसे काम ! ॥ १३ ॥

विदूषकः—(स्वगतं) (?) हृद्दी हृद्दी पुरा वि दाव एस उम्मत्तओ

आसि । इदाणि पुण विसेसो जाओ । जं तस्सेव सेयंवरगुरुणो तवोवणे
निज्झाइदा अणेण किवासुंदरी णाम कन्नगा । तदणुरायविसंडुलो य असमंजसं
वियरदि । जंवा तंवा पलवदि । ता सच्चमेयं,

जत्थ व तत्थ व नूनं कामियणो नियइ तम्मयं सयलं ।

उम्मत्तयरसरसिओ पिच्छइ नन्नं विणा कणयं ॥ १४ ॥

(१) हा विद् हा धिक् पुगपि तावदेप उम्मत्तक आसीन् । इदानीं पुनर्विशेषो जातः ।
यत्तस्यैव श्वेताम्बरगुरोस्तपोवने निर्व्याता अनेन कृपामुन्दरी नाम कन्यका । तदनुरागविसंस्थुलत्वा-
समंजसं विचरति । यद्वा तद्वा प्रलपति । ततः सत्यमेतन्,

यत्र वा तत्र वा नूनं कामिजनो पश्यति तन्मयं सकलम् ।

उम्मत्तरमरमित प्रेक्षने नान्यद्विना कनकम् ॥

इति दा.

भोदु दाव बोधयिस्सं । (प्रकाश) भो वयस्स ! कीस तीसे स्वविव-
ज्जिदाए इत्थिगाए कदे भाइण्हियाइ व्व मिगो वाडं तम्मसि ? । कहं वा
तप्पिम्मर्गहिह्लिओ स्वनिज्जिदरदीणं देवीणं परम्मुहो होसि ? । ता सव्वधा
न जुत्तमिम् ।

राजा—वयस्य ! मा मैवम् । यतः—

मन्ये प्राच्यभवान्तरेऽपि भगवत्सर्वज्ञपादश्रिया
संश्लिष्टं मम भालमण्डलमिदं दृष्टिश्च तद्दर्शनैः ।
तस्मादस्मि सुधांशुरश्मिशिशिरां स्त्रीरत्नचूडामणे-
र्लीलोन्मूलितकाममार्गणगतिं तस्याः श्रितोऽहं दशम् ॥ १५ ॥

अपि च—

दिशि दिशि विरचितबहुविधरूपा यद्दीक्ष्यते मया व्यक्तम् ।
तद्विध्या काचिदसौ मानुष्या नेदृशी शक्तिः ॥ १६ ॥

(पुनः स्वहृदय प्रति ।)

धारय हृदय ! सयत्नं रत्नं रमणीषु जीवितं यन्मे ।
येन विना मयि वर्पति तुषाररुचिरपि कणान् वहेः ॥ १७ ॥

विदूषकः—(स्वगत सविषाद) (?) अदिदूरमारोपिदो एस दार्माण
पुत्तणेण पिम्मग्गहेण । ता किमिदाणि कांधव्वं ।

राजा—वयस्य ! प्रियाविरहव्यथाकान्तस्वान्ततया न मापि प्राप्नोमि
रतिम् । तदादेशय धर्मारामस्य पन्थानम् । येन तत्र गतयात्मानं चिनांश्वासि ।

विदूषकः—(२) इदो इदो एदु वयस्सो । (उन्मादपि परिभ्रमन्त ।)

विदूषकः—(३) भो वयस्स ! पिच्छ पिच्छ,

भवतु तावद् बोधयिष्ये । भो वयस्य ! कामात्तया स्वविवज्जिनायाः विद्या पुने सुवृत्ति-
काया इव भुगो वाड ताम्यसि ? । क्व वा तत्प्रेमनाथिलो स्वगतिजितरतिभ्यो देवीभ्यः पराङ्मुखो
भवसि ? । ततः सर्वथा न जुत्तमिम् ।

(१) अतिदूरमारोपित एष वात्स्या । पुत्रेन प्रेम्भवेण । त. निमिदात्ते तयेच्च ।

(२) इत इत एतु मयस्य ।

(३) भो वयस्य ! पक्ष पक्ष,

(वतः प्रविशति राजा विजयम् ।)
 राजा—(दौष्ट्यम् च निःश्वस्य)

भूमीं प्रणिविबक्ण दृष्ट्वा गुणपात्रम् ।

नामकां सुन्दरीं सुवत्यां मान्यम् रमते ममः ॥ ९ ॥

किञ्च—

सर्वज्ञश्चरणगाले सरसिजलश्यां विजोदय मे निमग्नम् ।
 चिन्तयति दीपनविजयमनघं तन्मम तस्याः ॥ १० ॥

(गुणशोभे लब्धं यद्वा)

यान्तरस्या या सुगन्धालोचना

इतो निनान्तं बलचिन्तयति न ।

संस्पृक्ष्या ते मम चिन्तया इति

न्यासीकृता सैव सुधानरङ्गिणी ॥ ११ ॥

अपि च—

सर्वकषः पञ्चपाः संप्रति मां प्रति करिष्यसे किं रे ? ।

स्त्रीरत्नं तन्मम इति यस्य बलं त्वमपि दाम्सीऽसि ॥ १२ ॥

अन्यथा—

आदिच्छदं यस्य वयुर्ध्रुवद्विजिह्वाता यया तन्मया ।

सार्द्धं मम मयसि तया स वसयो लज्जसे कामः ॥ १३ ॥

विदूषकः—(खालं) (?) देहो देहो भूया वि दं व पस उन्मत्तशो

आसि । इदं त्वं भूया विषेसो जज्ञो । जं तस्मैव सेवयत्युक्तो नवावधो

विज्यादं अग्रेण किवायुर्दंशो णाम कथाम् । तदंशुरग्नविषद्विजो व असंभव

विपरिदं । जंवा तंवा पलवदि । ना सञ्चयम्,

तस्य च तस्य च नृणं कामिभ्यो निवृद्धं तन्मयं सचलं ।

उन्मत्तपरसरसिञ्जो विच्छिदं नयं विणा कणायं ॥ १४ ॥

(?) इति विदूषो विदूषो भूया विदूषो उन्मत्त आसीत् । इदं त्वं भूया विदूषो आत्मा ।

यत्तदंशुः शोभायुगोदरपत्रावस निज्याता अनन्त ऊपसिद्धो नाम कथाम् । तदंशुरग्नविषद्विजो आत्मा ।

संभवसं विपरिदं । यद्वा वद्वा प्रत्यति । वतः सञ्चयम्,

यस्य वा वस्य वा नृणं कामिभ्यो पश्यति तन्मयं सचलम् ।

उन्मत्तपरसरसिञ्जोः प्रच्छिदं नान्यद्विना कथाम् ॥

इति श्री.

भोदु दाव बोधयिस्सं । (प्रकाश) भो वयस्स ! कीस तीसे ख्वविव-
ज्जिदाए इत्थिगाए कदे माइण्हियाइ व्व मिगो वाढं तम्मसि ? । कहं वा
तप्पिम्मगोहिळ्ळिओ ख्वनिज्जिदरदीणं देवीणं परम्मुहो होसि ? । ता सव्वधा
न जुत्तमिमं ।

राजा—वयस्य ! मा मैवम् । यतः—

मन्ये प्राच्यभवान्तरेऽपि भगवत्सर्वज्ञपादश्रिया

संश्लिष्टं मम भालमण्डलमिदं दृष्टिश्च तद्दर्शनैः ।

तस्मादस्मि सुधांगुरश्मिशिशिरां स्त्रीरत्नचूडामणे-

लीलोलोन्मूलितकाममार्गणगति तस्याः श्रितांऽहं दशम् ॥ १५ ॥

अपि च—

दिशि दिशि विरचितबहुविधरूपा यद्वीक्ष्यते मया व्यक्तम् ।

तद्विद्या काचिदसौ मानुष्या नेदृशी शक्तिः ॥ १६ ॥

(पुनः स्वहृदयं प्रति ।)

धारय हृदय ! सयत्नं रत्नं रमणीषु जीवितं यन्मै ।

येन विना भयि वर्पति तुषाररुचिरपि कणात् वह्नेः ॥ १७ ॥

विदूषकः—(स्वगत सविषाद) (१) अदिदूरमारोविदो एम दासाण
पुत्तगेण पिम्मग्गहेण । ता किस्सिदाणि कायव्वं ।

राजा—वयस्य ! प्रियाविरहव्याभान्तस्वान्ततया न कापि प्राप्नोमि
रतिम् । तदादेशय धर्मारामस्य पन्यानम् । येन तत्र गत्यात्मानं विनोदयामि ।

विदूषकः—(२) इदो इदो एदु वयस्सो । (उन्मादपि परिकल्पितः ।)

विदूषकः—(३) भो वयस्स ! पिच्छ पिच्छ,

भवतु तावद् बोधयिष्ये । भो वयस्य ! कस्मात्तस्या स्तम्भितजितायाः जिज्ञाः पुने सुगृहीत-
काया इव सुगो वाढ लागसि ? । कव वा तद्वेभमयित्तो ख्वनिजितरतिन्दो इनेव्वा प्पेत्तुवो
भवसि ? । ततः सर्वथा न युक्तमिदम् ।

(१) अदिदूरमारोपित एव दास्याः पुन्येन प्रेनपदेण । ताः किस्सिदातो इत्थिज्जम् ।

(२) इत इत एतु वयस्य ।

(३) भो वयस्य ! पश्च पश्च,

एषा वसामा जयति महिमा दमा नाम ।

मुतावलिं फलिमा विवस्वत् विपुसवलि ॥ १८ ॥

रात्रि—(विजय सारं ।) अत्र हि—

सोमपुत्रपुत्रा इत्येव विविधो नमः ।

सुवर्णं मम हृदये गच्छति शान्तिं स सत्तपः ॥ १९ ॥

(सत्तपःसिद्धिपुत्रं विजय च ।) इदं हि—

विमलसुवर्णसुवर्णं विमलं सत्तपःसत्तपः ।

तस्याः स्यात् सत्तपः विमलसुवर्णसुवर्णं च ॥ २० ॥

रात्रि ? तस्याः । तस्याः शान्तिः ।

रात्रिः—(?) तस्याः शान्तिः ।

(सत्तपःसिद्धिपुत्रं विजय च ।)

विमलसुवर्णसुवर्णं विमलं सत्तपःसत्तपः ।

॥ २१ ॥ तस्याः शान्तिः सत्तपःसत्तपः ।

विमलसुवर्णसुवर्णं विमलं सत्तपःसत्तपः ।

॥ २२ ॥ तस्याः शान्तिः सत्तपःसत्तपः ।

रात्रि ? तस्याः । तस्याः शान्तिः ।

(सत्तपःसिद्धिपुत्रं विजय च ।)

विमलसुवर्णसुवर्णं विमलं सत्तपःसत्तपः ।

॥ २३ ॥ तस्याः शान्तिः सत्तपःसत्तपः ।

विमलसुवर्णसुवर्णं विमलं सत्तपःसत्तपः ।

राजा—साधु वयस्य ! साधु । साप्यत्र सावधानं विलोकनीया । (इति सानन्दं परिक्रामति ।)

विदूषकः—(१) वयस्स ! पिच्छ पिच्छ एस सो पायवो ।

राजा—(विलोक्य) अहो ! सकलवृक्षजातिविलक्षणोऽयं पादपः । यतो दृष्टमात्रोऽपि मयि वर्पति सुधाधाराधोरणीः । (पुनः सम्यग्विरीक्ष्य ।) अहह ! छायासौन्दर्यमस्य । तथा च—

अस्यच्छायाधिक्यात्संपन्नं खलु कलङ्कमपनेतुम् ।

आरब्धं दानमहो ! कर्तुं किल कल्पवृक्षेण ॥ २४ ॥

(नेपथ्ये)

त्रिभुवनहितेऽखण्डितसुखसन्दोहदायिनि सकलपादपेभ्यो विलक्षणोऽयं पादपः । यतः—

जलधरजलं न वाञ्छति संकोचं भजति सिन्धुपाधोभिः ।

अमृतेनापि न विकसति रसेन खट्वोऽपरंणायम् ॥ २५ ॥

राजा—(श्रुत्वा संविस्मयं) अहो ! चित्रं चित्रम् । सन्ति तादृशा अपि प्रदेशाः । यत्र जलादृतेऽपि प्ररोहन्ति तरवः । भयतु तावत्कोऽपि कस्मैचिदुपदिशति । तत्केनामुना भवितव्यम् ।

विदूषकः—(२) कहं छहि रसेहि नयहि नटरसेहि वा परुटो एव नर ? ।

(पुनर्नेपथ्ये)

सोमते ! दक्षासि अस्य वृक्षस्य सेचनके ।

सोमता—(सविनः ।) (३) भयं जाणेदि । पुणो वि आणवेदु नत्तनरं ।

(नेपथ्ये)

उन्मुद्रितसरस्वतीभाण्डागारस्य ज्ञानसमुद्रस्य श्रीमच्चन्द्रस्य गुरोरोद्गत-
सुभासारं मन्मुखप्रणालद्वारेण धारय मनःकुण्डे । यदस्य तरोनिजसर्वास्त-
शात्सेचनकं कारणेः ।

(१) वयस्य । पश्य पश्य एस सो पायवो ।

(२) पश्य पश्य, रसेनैव विनीतयस्तैर्वा परुट एव नरः ? ।

(३) भयं वा जाणासि । पुनरपि जानावदु तज्जननम् ।

१) १५ पुत्र ॥
 (२) १३ पुत्र ॥
 (३) ११ पुत्र ॥
 मुखावलीभिः फलिभ्यो विवस्वत् विवस्वत् ॥
 १५ अग्निरासो यथासि मरुद्भ्यो दधो नाम ।

वि दंत्य पणसे संयाविज्जह ।
 विद्वेषकः—(२) अथवा सुदंतिमित्रेण पुत्रं मणोवदितं कियसिद्धं
 इति कथयति मम दक्षिणयष्टिः स्फुरणं शुभोदकम् ॥ २३ ॥
 ऊरु हृदयः सुदं यस्मात्फलितः पुण्यद्वैतमस्तुदोनाम् ।
 राजा—(दक्षिणयष्टिः स्फुरणं मणोवदितं)
 विद्वेषकः—(२) पुत्रमेतं ।
 अथमन्यथा कथं ये प्राणानां जायन्ते प्राणः ॥ २२ ॥
 परिमलमेतं मन्ये तस्या निस्सिमपुण्यमालयाः ।
 (पुण्यप्राय)
 यत्परिमलवादे मासमुद्युज्जति पवनोऽयम् ॥ २१ ॥
 घटितनिवारमानमिदं मन्येऽहं पुण्यसारसन्तर्हैः ।
 राजा—(विशेष सद्गुण)
 विद्वेषकः—(१) एतं पुत्रं ज्ञेय ।
 (पुर्वविशेष) वयस्य ! कस्माद् राजा ?
 तस्याः स्मरामि सततं विप्रमविस्फारितं चक्षुः ॥ २० ॥
 विरतिस्वसोऽसिद्धिः विमलं सतोपदानदं बोध्य ।
 (यथाप्यपिस्वसुपक्षयं विवस्वत् ॥ २० ॥
 सवृद्धो मम हृदये यास्यति आग्निं स सन्तपः ॥ १९ ॥
 सौभाग्यमायप्राप्त्या दूरस्थे दृष्टिविप्रसे तस्याः ।
 राजा—(विशेष सत्त्व) अथ हि—
 सुतावलीहिं फलिभ्यो विवस्वत् निपसतकल्लिहि ॥ १८ ॥
 एते यस्मादासो जपयन्ति मरुद्भ्यो दधो नाम ।

राजा—साधु वयस्य ! साधु । साप्यत्र सावधानैर्विलोकनीया । (इति सानन्दं परिक्रामति ।)

विदूषकः—(१) वयस्स ! पिच्छ पिच्छ एस सो पायवो ।

राजा—(विलोक्य) अहो ! सकलवृक्षजातिविलक्षणोऽयं पादपः । यतो दृष्टमात्रोऽपि मयि वर्पति सुधाधाराधोरणीः । (पुनः सम्यग्विरीक्ष्य ।) अहह ! छायासौन्दर्यमस्य । तथा च—

अस्यच्छायाधिकात्संपन्नं खलु कलङ्कमपनेतुम् ।

आरब्धं दानमहो ! कर्तुं किल कल्पवृक्षेण ॥ २४ ॥

(नेपथ्ये)

त्रिभुवनहितेऽखण्डितसुखसन्दोहदायिनि सकलपादपेभ्यो विलक्षणोऽयं पादपः । यतः—

जलधरजलं न वाञ्छति संकोचं भजति सिन्धुपाथोभिः ।

अमृतेनापि न विकसति रसेन रूढोऽपरेणायम् ॥ २५ ॥

राजा—(श्रुत्वा संविस्मयं) अहो ! चित्रं चित्रम् । सन्ति तादृशा अपि प्रदेशाः । यत्र जलादृतेऽपि प्ररोहन्ति तरवः । भवतु तावत्कोऽपि कस्मैचिदुपदिशति । तत्केनामुना भवितव्यम् ।

विदूषकः—(२) कहं छहि रसेहिं नवहिं नदरसेहिं या परूढो एस तरु ? ।

(पुनर्नेपथ्ये)

सोमते ! दक्षासि अस्य वृक्षस्य सेचनके ।

सोमता—(सविनयं) (३) भयवं जाणेदि । पुणो वि आणवेदु तत्तभवं ।

(नेपथ्ये)

उन्मुद्रितसरस्वतीभाण्डागारस्य ज्ञानसमुद्रस्य श्रीहेमचन्द्रस्य गुरोरादेश-सुधासारं मन्मुखप्रणालद्वारेण धारय मनःकुण्डे । यदस्य तरोर्निजसखीसखा-शात्सेचनकं कारयेः ।

(१) वयस्य ! पश्य पश्य एष स पादपः ।

(२) कवं पङ्क्तिः रसेर्नवभिर्नोट्यरसैर्वा प्ररूढ एष तरुः ? ।

(३) भगवान् जानाति । पुनरपि आक्षापयतु उत्तमज्ञानम् ।

(𐑖𐑦𐑦𐑦)

—ଆମ୍ଭଙ୍କ । ଇହମ ଧର୍ମାବଳୀ

संयमयेत् अथ चान्दोमकमस्तु विष्णवे ।

[illegible]

सोमनाथ—(२) वं अथ आचार्यः ।

५।३।—अथ : कश्चिद्देव तपोधनः ? । अथर्व तपोत्तम । वृक्षान्तर्गत एव

(1 കലണ്ടർ പേജ് നമ്പർ) : 109

। ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ १ ॥

॥ ७८ ॥ विष्णुपद्मविन्दो मन्त्रः ।

— 245 —

॥ श्रीगणेशाय नमः ॥

॥ ७८ ॥ एतन्मन्त्रं पश्यन्तं पुण्यं पुण्यं पुण्यं पुण्यं पुण्यं

[illegible]

। ॐ नमो भगवते वासुदेवाय । ॐ नमो भगवते वासुदेवाय । ॐ नमो भगवते वासुदेवाय । ॐ नमो भगवते वासुदेवाय । ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ।

1 1523 1122 1121-1121

—(8) (1) (2) (3) (4) (5) (6) (7) (8) (9) (10) (11) (12) (13) (14) (15) (16) (17) (18) (19) (20) (21) (22) (23) (24) (25) (26) (27) (28) (29) (30) (31) (32) (33) (34) (35) (36) (37) (38) (39) (40) (41) (42) (43) (44) (45) (46) (47) (48) (49) (50) (51) (52) (53) (54) (55) (56) (57) (58) (59) (60) (61) (62) (63) (64) (65) (66) (67) (68) (69) (70) (71) (72) (73) (74) (75) (76) (77) (78) (79) (80) (81) (82) (83) (84) (85) (86) (87) (88) (89) (90) (91) (92) (93) (94) (95) (96) (97) (98) (99) (100)

一、二、三、四、五、六、七、八、九、十、十一、十二、十三、十四、十五、十六、十七、十八、十九、二十、二十一、二十二、二十三、二十四、二十五、二十六、二十七、二十八、二十九、三十、三十一、三十二、三十三、三十四、三十五、三十六、三十七、三十八、三十九、四十、四十一、四十二、四十三、四十四、四十五、四十六、四十七、四十八、四十九、五十、五十一、五十二、五十三、五十四、五十五、五十六、五十七、五十八、五十九、六十、六十一、六十二、六十三、六十四、六十五、六十六、六十七、六十八、六十九、七十、七十一、七十二、七十三、七十四、七十五、七十六、七十七、七十八、七十九、八十、八十一、八十二、八十三、八十四、八十五、八十六、八十七、八十八、八十九、九十、九十一、九十二、九十三、九十四、九十五、九十六、九十七、九十八、九十九、一百。

(१) एसो सारयचन्दो नीहरिदो तरुवराओ संपुन्नो ।

लायन्नसुधा पिज्जइ जस्स सुरेहिं अलिच्छलेण ॥ २९ ॥

राजा—वयस्य ! व्यालोकितं सुधालहरीसहोदरं मृतसंजीवकं किमपि ।

विदूषकः—(चक्षुषी निमील्य) (२) एदं दिट्ठिणोचरं कट्टय अन्नं न विसविलासं पलोयिस्सं ।

राजा—साधु वयस्य ! साधु । अभिज्ञोऽसि दर्शनीयवस्तूनाम् । श्रूयतां वाचोयुक्तिः—

नेदं पद्मं नेन्दुर्वदनं विकस्वरं तस्याः ।

यत्पथ्यं मुनिमनसो विषयव्यापारचरितस्य ॥ ३० ॥

सोमता—(साक्षेप) (३) सहि ! कहं पायवस्स सेचणयं न करेसि ? । कहं विम्हरिदं गुरुसासनं, विहडिदो ज्ञाणकलसो ? । सेचणयं विणा सच्छायो न भविस्सदि एस पायवो ।

कृपासुन्दरी—(ससंतापमिव) (४) सहि ! महुयराएण मह हिययादो अवहरिदो ज्ञाणकलसो । ता किं कुणेमि ? ।

सोमता—(वृक्षमवलोक्य खगतं) (५) अयि ! अवहरिदो ज्वेव अणेण महुयराएण ज्ञाणकलसो । (प्रकाशं) प्रियसहि ! पुणो वि संघड्सु ज्ञाणकलसं ।

कृपासुन्दरी—(सहासं) (६) सहि ! देवयल्लहा होसि, जं भग्गं संघ-
ड्सु ति जंपसि ।

(१) एष शारदचन्द्रो निस्तृतस्तारवरात्सपूर्णः ।

लावण्यसुधा पीयते यस्य सुरैरलिच्छलेन ॥

(२) एतद्वृष्टिगोचरं कृत्वाऽन्यत्र विपविलासं प्रलोकिष्ये ।

(३) सहि ! कथं पादपस्य सेचनकं न करोषि ? । कथं विस्तृतं गुरुशासनम् ? । विपटितो ध्यानकलशः । सेचनकं विना सच्छायो न भविष्यति एष पादपः ।

(४) सहि ! मधुकरराजेन मम हृदयतोऽपहृतो ध्यानकलशस्ततः किं करोमि ? ।

(५) अयि अपहृत एवानेन मधुकरराजेन ध्यानकलशः । प्रियसहि ! पुनरपि संन्तर ध्यानकलशम् ।

(६) सहि ! देववल्लभा भवसि, यद्भग्नं संपटयेति जल्पसि ।

३ B & C पृष्ठा ३ भा.

मन्त्रियशःपालविरचितं
मोहराजपराजयम्

MOHARÂJAPARÂJAYA
OF
YASÂHPÂLA

EDITED
BY
MUNI CHATURAVIJAYAJI
WITH INTRODUCTION AND APPENDICES
BY
C. D. DALAL, M. A.

PUBLISHED UNDER THE AUTHORITY OF THE GOVERNMENT OF
HIS HIGHNESS THE MAHARAJA GAEKWAD OF BARODA,

CENTRAL LIBRARY
BARODA.
1918.

यत्तो दससयनित्तो परिहरिओ फणिवई तह इमाए ।

का गणणा अवरनिवाण पुरिसविद्देसिणी एसा ॥ ३४ ॥

परमज्ज अन्नादिसी दीसदि । तथा च—

धंभियदेहविचत्ता सेयसलिलविन्दुमुत्तियाहरणा ।

रोमंयकंचुयसिरिं धरमाणा भासए वाला ॥ ३५ ॥

(प्रजागं) सहि ! जह वि खिन्नसरीरा तहा वि करफंसणेण संभावेहि तरुवरं ।

कृपासुन्दरी—(१) जं पियसही भणदि । (इति पाणिवह्वेन तं स्पृशति ।)

विदूषकः—(सौख्यं) (२) पियवयस्स ! इत्ति नियपाणिणा से पाणिं धरेसु । जहा तुम्ह सरीरे अमयपवाहो पयददि ।

राजा—(ससंभ्रमं तरुपह्वमुच्छान्तरेण पाणिना तस्याः पाणिग्रहणं कृत्वा स्वगतं)

भृङ्गायितं यज्जिनपादपङ्कजे

सुत्तान्यकृत्येन चिरं कर ! त्वया ।

तस्यानुभावात्स्मरतापघस्मरो

बभूव तेज्याः करसङ्गमोत्सवः ॥ ३६ ॥

कृपासुन्दरी—(स्वगतं) (३) कहं पायवस्स एवंविहो पल्लवो भोदि ? ।

जस्स फंसादो मणवयणाणं अगोयरो उप्पज्जइ सुहसंभारो । ता सहियणं पु-
च्छिस्सं । (प्रकाशं) सहि ! कहं एदस्स पायवस्स पल्लवसंसंगेण सलिलसेकेण
व रोमंचमिसेण कन्दलितं मह देहमहीए ? ।

त्यक्तो दशशतनेत्रः परिहृतः फणिपतिस्तथानया ।

का गणनाऽपरनृपाणां पुरुषविद्वेषिणी एषा ॥

परमद्यान्यादृशी दृश्यते ।

स्तम्भितदेहविवर्णां स्वेदसलिलविन्दुमौक्तिकाभरणा ।

रोमाभ्यकञ्चुकश्रियं धरन्ती भासते वाला ॥

सखि ! यद्यपि खिन्नशरीरा तथापि करस्पर्शनेन संभावय तरुवरम् ।

(१) यत्प्रियसखी भणति ।

(२) प्रियवयस्य ! इदिति निजपाणिना तस्याः पाणिं धर । यथा तव शरीरेऽमृतप्रवाहः

प्रवर्तते ।

(३) कथं पादपदैर्बन्धः पल्लवो भवति । यस्य स्पर्शतो मनोवचनयोरगोचर उत्पद्यते सु-
खसंभारः । ततः सखिजनं प्रक्षयामि । सखि ! कथमेतस्य पादपस्य पल्लवसंसर्गेण सलिलसेकेनेव रोमा-
भ्यमिषेण कन्दलितं सम देहमहा ।

सैखी—(?) देववल्लहे ! कहां पायवपल्लवेसु एरिसो धम्मो समुल्लसदि ।।
निज्जियकन्दप्पतेयस्स पुरिसरयणस्स अमयरसवरसिणा करकमलेण भोदत्वं ।
(वृणमुन्दरी श्रुत्वा सलज्जं सरभसं हस्तमाकृष्य पराङ्मुली तिष्ठति ।)

राजा—(सविषादं)

कथमपि तव कर ! जातः पुण्यश्रीपाणिपल्लवः प्रणयी ।
तत्किं भूयो भविता ? सिन्धुना नान्धुरं सृते ॥ ३७ ॥

(पुनः स्वामं विलोक्य)

तन्मरुपीडनजातस्वेदाम्भःकणमिषेण हस्तो मे ।
मंघनि तस्य वियोगे रोदिति नूनं चित्रे ! पश्य ॥ ३८ ॥

मोगना—(२) पियमत्ति ! गुरुसासणधिराहणे महन्तो पमवाभो ।
मृगयन्तं सौमगां ।

(३) पियवयस्मा ! नुद पुसाणुभाणं ।

विश्वरूपः—(४) पियवयस्मा ! नुद पुसाणुभाणं ।
विहविषं तमणमलं । (उनि नुत्तमि ।)

मृगयन्तं सौमगां । (५) पियमत्ति ! मा मैवं कुरु । गतः, स्वदन्तान्धुरं
मृगयन्तं सौमगां ।

विश्वरूपः—(६) नउ एवं ना निज्जिनेमि एदं अणेण मंमगुणेण ।
(७) पियवयस्मा ! नुद पुसाणुभाणं ।

मृगयन्तं सौमगां ! अममयजोमं विज्जः । गतः—

मृगयन्तं सौमगां ! अममयजोमं विज्जः । गतः—

मृगयन्तं सौमगां ! अममयजोमं विज्जः । गतः—

(८)

(९) पियवयस्मा ! नुद पुसाणुभाणं ।
(१०) पियवयस्मा ! नुद पुसाणुभाणं ।

(११) पियवयस्मा ! नुद पुसाणुभाणं ।

(१२) पियवयस्मा ! नुद पुसाणुभाणं ।

स्फुरति न विप्रो यावत्तावद्वृषस्य सन्ततं तन्वीम् ।

क्षमते नाम न सुचिरं तनुषुण्यं तनुभृतां भोगम् ॥ ४० ॥

सोमता—(तरो विलोम्य रगतं) (१) कहं अज्ज वि न विरमदि तरु-
सिचणादो पियसली ? । ता किं कुणेमि एगा अहं ? । जह को वि परिचिदो अप-
रिचिदो वा सत्तिहिदो भोदि, ता तेण समं कहाविणोदेण खणमिन्नं सुहं
कुणेमि । इति ।

(ततः प्रविशति तरोरुद्रीय संवरनामा शुकः ।)

सोमता—(निरोक्ष्य सप्रमोदं) (२) सोहणं संपन्नं । ता एणं पुच्छिस्सं ।
अपि रायसुय ! सागयं तुम्ह ।

शुकः—स्वागतं सज्जनदर्शनेन ।

सोमता—(३) इत्थं धम्मारामे अहिरमसि न व त्ति ।

शुकः—श्रीचौलुक्यचन्द्रस्य कुमारपालदेवचक्रवर्तिनः क्रीडाशुकोऽहं
तस्य शृष्ठतो विचरामि ।

सोमता—(तावद्वित्य) (४) सो राया कथं पणसे संपयं ? ।

शुकः—जन्मान्तरप्रणयिनीं कृपासुन्दरीमवलोकयितुमत्रैव वर्तते ।

सोमता—(५) तस्स गुणसंकित्तणेण सहलीकरेदु मह कत्ते भवं ।

शुकः—(स्वगतं) इयं गुणग्राहिणी वर्णिनी ततो निवेदयामि स्वामिनो
गुणान् । (प्रकाशं) दक्षिणं पाणिमुद्यम्य, एषः—

श्रीहेमचन्द्रक्रमपद्मसेवा-

पवित्रभालः स कुमारपालः ।

(१) कथमपि न विरमति तरुसिन्धुतः प्रियसली ? । ततः किं करोमि एकाहम् ? । यदि
कोऽपि परिचितोऽपरिचितो वा सन्निहितो भवति, ततस्तेन समं कथाविनोदेन क्षणमात्रं सुखं
परोमि ।

(२) शोभनं संपन्नम् । तत एतं प्रख्यामि । अयि राजशुक ! स्वागतं तव ।

(३) अत्र धर्मारामेऽभिरमसे न वेति ।

(४) स राजा कुत्र प्रदेशे सांप्रतम् ? ।

(५) तस्य गुणसंकीर्त्तनेन सफलीकरोतु मम कर्णो भवान् ।

यत्कीर्त्तिजन्मेव सुधामरीचि-

जगत्तमो हन्ति महोविलासैः ॥ ४१ ॥

सोमता—(१) विहङ्गमसत्तम ! अदोवरं किं करिस्सदि महाराजा ?

शुकः—

सर्वकषं कल्मषवर्मदुर्जयं

व्यामोहराजं विनिहत्य सङ्गरे ।

कृपाविलासैरमृतोर्मिसोदरै-

रानन्दितः स्थास्यति काननेऽत्र सः ॥ ४२ ॥

सोमता—(२) रायवल्ह ! सा पुरिसविद्देसिणी सुणीयदि । कहं न-
नाहस्स पणायिणी भविस्सदि ? । अवि य, तीसे वट्ठदि दुप्पूरो महापणवन्थो ।

शुकः—कीदृशः ? ।

सोमता—(३) सुणसु । तथा च—

इह भरहनिवाओ जं न केणावि चत्तं

मुयइ मयधणं जो तं पि पाविक्कमूलं ।

नियजणवयसीमं मोयए जो य जूय-

प्पमुहवसणचक्कं सो वरो मज्झ होउ ॥ ४३ ॥

शुकः—प्रथममेव कक्षीकृतोऽयमर्थः पार्थिवेन ।

सोमता—(४) एदं नाहं सदहामि ।

(१) विहङ्गमसत्तम ! अतःपरं किं करिष्यति महाराजः ? ।

(२) राजवल्ह ! सा पुरुषविद्वेपिणी श्रूयते । कथं नरनाथस्य प्रणयिनी भविष्य
अपि च, तस्या वर्त्तते दुप्पूरो महान् पणवन्धः ।

(३) शृणु,

इह भरतनृपाद्यन्न केनापि त्यक्त

मुच्यति मृतघनं यस्तदपि पापैकमूलम् ।

निजजनपदसीमां मोचयेत्तश्च शून-

प्रमुखव्ययमनचक्रं रा वरो मम भवतु ॥

(४) एतन्नहं श्रद्दहामि ।

शुकः—अद्वेयमेवेदम् ।

सोमता—(१) इत्थ अत्थे अत्थि सक्खी को वि ? ।

શુકઃ—(૨) અત્યિ રાયવહ્લહો દિયવરપદ્માણપુરિસો ।

विदूषकः—(श्रुत्वा उपसृत्य शुभमवलोक्य च) (३) सतिथि रागस्तुयस्म ।

शुकः—तव महाद्विजस्य दर्शनेन ।

विद्वेषकः—(सोमतां निरीक्ष्य) (४) सुंदरि ! सांलग्गगव्विरी एंति ।

शुकः—राजवयस्य ! तव मम च स्यामिना शुग्ध्रीहेमचन्द्रपादान्मुज-
प्रत्यक्षं निर्वीराधनमोक्षणे सप्तव्यसननिर्वासने च प्रतिज्ञानमित्यस्याः स्मृतिः
भव ।

विदूषकः—(५) इत्थं अत्ये मत् मह्यं भणस्य चरणं पद्मानं ।

सोमता—(६) नृणं सिद्धमिणं पओयणं ।

शुकः—तद्गमिष्याम्यहम् । (उदीय गतः ।)

सोमता—(सविषादं) (७) फलं गदो रागमुओ ! । अज दि निगम ।
क्षानकलससिचणादो न पिरमदि ।

कृपासुन्दरी—(पानसेवनं विगुह्य) (८) स्मृतिं संमदे ! त्वयस्य स्मृतिः ।
अदिदृष्टगुणपासेन संजदग्नि । पदमेगं चलितुं न शक्नोमि । ता आगन्तुण पासादो
सुधत्वं कृणुत ।

- (१) अत्रार्थेऽस्ति साक्षी कोऽपि ? ।
- (२) अस्ति राजवाग्भो द्विजवरप्रधानपुरुष ।
- (३) अस्ति राजपुत्रस्य ।
- (४) सुन्दरि ! सौभाग्यमर्पिणी भव ।
- (५) अत्रार्थे मम महाप्राप्तावस्य वचन प्रमाणम् ।
- (६) नूनं शिवमिदं प्रयोजनम् ।
- (७) कथं गतो राजपुत्र ? । अत्रापि शिवतया ।
- (८) अस्ति सीमन् ! एतस्य शक्तिरित्येतादृशपुत्रस्य ।

मि । एत आगत पाशम-गोर्धु हुर ।

सोमता—(स्वगतं) (१) अदिसण्ण वंघे पडिस्सदि । (प्रकाशं) भोदु दाव । (समीपमुपसृत्यावलोक्य च) सहि ! गाढयरो वंघो नाहं मोक्खं कादुं मक्कमि । जदि परं भट्टा करिस्सदि ।

कृपासुन्दरी—(२) सहि सोमदे ! असंवद्धपलाविणि ! अपेहि ।

राजा—(सविपादं)

पायं पायं तस्या लावण्यं शशभृतेव घटितायाः ।

विरमति न मम दृशस्तुद् तदसौ ज्वरितेव संवृत्ता ॥ ४४ ॥

विदूषकः—(सहासं) (३) पियवयस्स ! सच्छन्दं दाव चिट्ठ जाव तुह पणयिणी देवी इत्थ न एदि ।

(ततः प्रविगति देवी राज्यश्रीः रौद्रता च ।)

राज्यश्रीः—(साटोपं) (४) हला रुद्धे ! अवि नाम अवितहमेदं जं तुमं कवेसि ? ।

रौद्रता—(५) भट्टिणि ! किमन्नधा तुम्ह निवेदीयदि ? ।

राज्यश्रीः—(६) ता पुणो वि कवेसु एदं ।

रौद्रता—(७) जं देवी आणवेदि । जणमणवित्तिणामनयरीनरिंदो विवे-
यचन्दो नाम संपदि इत्थ समागदो चिट्ठदि त्ति देवीए विदिदं ज्जेव ।

राज्यश्रीः—(८) अघ किं ? ।

(१) अतिशयेन वन्धे पतिष्यति । भवतु तावत् । सखि ! गाढतरो बन्धो नाहं मोक्षं कर्तुं शक्नोमि । यदि परं भर्ता करिष्यति ।

(२) सखि सोमते ! असंवद्धप्रलापिनि ! अपेहि ।

(३) प्रियवयस्य ! स्वच्छन्दं तावत्तिष्ठ यावत्तव प्रणयिनी देवी अत्र नैति ।

(४) हला रौद्रते ! अपि नामावितथमेतद्यत्त्वं कथयसि ? ।

(५) भट्टिनि ! किमन्यथा तव निवेद्यते ? ।

(६) तन् पुनरपि कथयैतन् ।

(७) यदेवी आज्ञापयति । जनमनोवृत्तिनामनगरीनरैन्द्रो विवेकचन्द्रो नाम संप्रत्यत्र समाग-
तस्तिष्ठतीति देव्या विदितमेव ।

(८) अघ किम् ? ।

[रौद्रता]—(१) तस्स य धूया किवासुन्दरी नाम । सा य आसमपदे पिइपासनिसन्ना निव्वन्निदा भट्टिणा ।

राज्यश्रीः—(साक्षेपं) (२) तदो तदो ? ।

रौद्रता—(३) परूढो परुप्परं पिम्मंकुरो । अदो ज्जेव आणीदो विवेय-
निवो नियमन्दिरं । कदा अप्पडिमा पडिवत्ती । दिन्नं ठाणं नियचित्तसालाए ।

राज्यश्रीः—(४) इदाणि मुणियं चित्तसालप्पणकारणं विवेयस्स ।

रौद्रता—(५) जप्पभुदि दिट्ठा सा कन्नगा तप्पभुदि अणीदिसो भट्टा ।
अज्ज पुण विरहविणोर्यणत्थं धम्माराममणुपत्तस्स संगदा सा कन्नगा । तीए
समं किं पि जंपंतो वट्ठदि ? ।

राज्यश्रीः—(नि.श्वस्य) (६) अहो जीवन्तेहिं किं न दीसदि सुच्चदि
वा ? । जं तारिसो वि भविय अज्जउत्तो एरिसो संवुत्तो । हला ! कत्थ पएसे मो
सहो ? ।

रौद्रता—(७) इदो इदो एदु देवी ।

(उभे परिक्रामतः ।)

राज्यश्रीः—(पुरोज्वलोक्य) (८) हला ! एसो सो निहृज्जो जहा कट्ठिदो
तहा दीसदि । तां एहि पडिनियत्तम्हि । न खैलु एवं दइदं दट्ठं खमम्हि ।

(१) तस्य च दुहिता कृपासुन्दरी नाम्नी । सा चाश्रमपदे पितृपार्यानिपण्या निर्बन्धिता भर्ता ।

(२) ततस्ततः ? ।

(३) परूढः परस्परं प्रेमाद्गुरुः । अत एव आनीतो विवेकानुपो निजनन्दिरम् । कदा अपि
प्रतिपत्तिः । इत्तं स्थानं निजचित्रशालायाम् ।

(४) इदानीं ज्ञातं चित्रशालार्पणकारणं विवेकस्य ।

(५) यत्प्रभृति दृष्टा सा कन्यका यत्प्रभृति अनीदसो भर्ता । अत्र पुनर्निर्दिष्टं दन्दं
धर्माराममनुप्राप्तस्य सद्गता सा पत्न्यका । यथा समं किमपि यदयम् वदन्ते ।

(६) अहो ! जीवन्ति किं न दृश्यते श्रूयते वा ? । यत्तदहमोऽपि भूत्वा जन्तुः इति
संवृत्तः । हले ! गुत्र प्रदेशो स शठः ? ।

(७) इत इत एतु देवी ।

(८) हले ! एष स निर्लज्जो यथा वक्षितस्तथा दृश्यते । तत्र हले निर्लज्जोऽपि
सत्त्वेवं दयितं द्रष्टुं क्षमास्ति ।

नोदगमिष्यद्राहुर्यदि नभसि भयङ्करास्यकुहरोऽसौ ।
तत्किं शशभृत्प्रतिमा मम शरणमुपैष्यदमृतमयी ? ॥ ४५ ॥

अपि च—

अनदिष्यद्यदि न वने सिंही वित्रासितैणसद्वातम् ।
तत्किं हरिणीचक्षुर्विभ्रमशर्माऽभविष्यन्मे ? ॥ ४६ ॥

किञ्च—

अकरिष्यद्यदि न विधिर्विसिनीं संचारिणीमिमां विपिने ।
तत्किं मधुकरललितान्यस्या वदनेऽभविष्यन्मे ? ॥ ४७ ॥

रौद्रता—(१) भट्टिणि ! सुदं अर्तुंतिगृढाभिप्रायं भट्टिणो वयणं ? ।

राज्यश्रीः—(२) हँला ! सुदं जेव । जदो—

अहिरमदि रायहंसो वगीसु मुत्तूण जचनिजहंसि ।
तस्स चिय सो दोसो वंसविरुद्धं कुणन्तस्स ॥ ४८ ॥

रौद्रता—(३) भट्टिणि ! अदो वरं अहं पि सोदुमक्खमा । ता का गदी ? ।

राज्यश्रीः—(४) हँला ! एहि जेण हारलयाए वंधिय लीलाकमलनालेण

निहयं ताडेमि इमं सढं ।

रौद्रता—(५) एवं भोदु ।

(उभे सहसोपसर्पतः ।)

विदूषकः—(विलोप्य) (६) भो वयस्स ! एसा कुल्ला चंदि ज्व एदि
देवी । ता नस्सिस्सं । (इति त्वरितपदं निष्क्रान्तः ।)

(१) भट्टिणि ! श्रुतमन्योकिगृढाभिप्रायं भर्तुर्वचनम् ? ।

(२) हँले ! श्रुतमेव । यतः—

अभिरमते राजहंसो वगीषु मुक्त्वा जात्यनिजहंसीन् ।

तस्यैव स दोषो वंसविरुद्धं कुर्वाणस्य ॥

(३) भट्टिणि ! अतः परमहंसि भोतुमश्रमा । ततः का गतिः ? ।

(४) हँले ! एहि येन हारलया यत्ता लीलाकमलनालेन निर्दयं लाटयामिं हन्तुम् ।

(५) एवं भवतु ।

(६) भो वयस्य ! एसा कुल्ला चण्डीवेति देवी । ततो नृपयामि ।

Published by Jangaraj Sakharaj Kudalkar, M. A. , LL. B. , Curator of State Library,
Baroda, for the Baroda Government, and Printed by Manilal Ichharam Desai, at
The Gujarati Printing Press, No. 8, Sassoon Buildings,
Circle, Fort, Bombay.

Price Rs. 2-0-0

मणिमुकुटशिखाग्रप्रेङ्खदंशुप्रवाहैः

प्रतिनिहततमिस्त्रैर्येऽभवन् भानुकल्पाः ।

क्षितिपतिगुणभाजां पश्यतां देवि ! तेषां

कमलमुखि ! भवत्या मालया स्वीकृतोऽहम् ॥ ५० ॥

अथवा किं बहुनोक्तेन ? ,

प्रसत्तिवात्याहतकोपनीरदो-

द्भिन्नः प्रसन्नः सितकान्तिरस्त्वसां ।

यथास्य कान्त्या कृतपारणाविधिः

क्रीडाचकोरस्तव शर्म सेवते ॥ ५१ ॥

(इति पादयो पतितुमिच्छति ।)

राज्यश्रीः—(सकोपं) (१) अरे ! अवरनारिसंगमभूदं तुलंगगणं महिषं
न सक्नेमि । ता गमिस्सं । (इति निष्क्रान्ता ।)

राजा—कस्कोऽत्र भोः ! ।

(प्रविश्य)

विदूषकः—(२) दिद्विद्या अयालयादोलाप बंभणागुपति न अयादि ।
नीदु म्हि ।

राजा—वयस्य ! अतिदूरं कुपिता देवा । तत्क इय प्रसादनाशयः ।
अथवा तिष्ठतु देवी । इदं तु कायम्,

कास्ते पञ्चकलम्यसुम्भितपदन्यासप्रसूतप्रति-

च्छन्दाम्भोरुहविभ्रमस्तुरदलिव्याख्यानपत्तारतिः ।

यद्यधुर्ललितैर्जितः किल मृगभ्रमे धुरं तत्प्रियात्

सा पीगूपतरङ्गिणी मम मनःसोमाश्मनः कादृदा । त ५५ ।

(नेपथ्ये)

(१) अरे ! अवरनारीतद्वसन्तं तस्य जगत् सोऽहं न सक्नेमि । (इति निष्क्रान्ता ।)

(२) दिद्विद्यामालयाजाल्या माह्वानागुपति न अयादि । (इति निष्क्रान्ता ।)

वैतालिकः—

चक्षुर्धस्मरमोहडम्बरतमस्तोमद्रुमोच्छित्तये

यत्रोत्तेजितरुक्कुठारनिकरे जाता ग्रहा निष्प्रभाः ।

लक्ष्मीं प्राप पुनस्तमी कुमुदिनी स्मेरानना चाभव-

द्राजा सैष कलानिधिः प्रतिकलं कुर्यान्मुदं देहिनाम् ॥ ५३ ॥

राजा—(श्रुत्वा) कथं प्राप्त एव प्रदोषसमयः ? । तत्प्रयामः सायन्तनीं
भगवतः सर्वज्ञस्य सपर्यां निर्वर्तयितुम् ।

(इति निष्क्रान्ताः सर्वे ।)

द्वितीयोऽङ्कः ।

तृतीयोऽङ्कः ।

(ततः प्रविशति विदूषकः ।)

विदूषकः—(सम्भ्रमं परिक्रम्य) (१) हीही भो ! रायरहस्सकृद्विनाणपुत्रो न सकुणोमि जणसंकुले नियजीहं निजंतिहुं । ता अन्नदो गमिस्सं ति । (पञ्चननें स्मिता आकाशे दृष्टं दृष्ट्वा) साहु अमच्चपुत्रकेहु । साहु । जं तहादुग्घटं पि घटिदं ग्येव तए सामिकज्जं । तथाहि, पियवयंसक्किवासुंदरीनंगमविघटणकरे चान्द-
क्खचक्खट्टिकुलदेवदमाराहिंतिपं देविं रज्जसिरिं मुणिय भविदव्वदा नाम निय-
पणइणी भणिदव्वगहीदत्थां कहुय मुक्का पच्छन्नं देवदापुट्टिनाए । सा उय समए जहुत्तं देविं भणिस्सदि त्ति इमिणा उवाएण मिदं ग्येयं समोदिदं नि तक्केमि । (पुनर्विश्रम्य) अहो ! देवीए दिट्ठाणुसयत्तणं । जं तथा पियवयस्सेज अणुणिज्जन्ती वि न पसन्ना । अधवा—

हिययाइँ हयासाणं नियंविणीणं न तुंनि सउयाइँ ।

सहवासिसिहिणसंसगलग्गसट्ठिणत्तदोसेण ॥ १ ॥

जदि वा वरं देवी । मा दासीए धीदा गइदा ।

(प्रविश्य)

रौद्रता—(पुणोऽवलोक्य) (२) कथं एसां अज्जट्ठित्तवसायो । (आहूय) उयसप्पामि । (उपरुत्य) अज्ज ! पणमासि ।

(१) हीही भो ! राजरहस्यधरमगोरो न शोभेति जगत्पुत्रं निजंतिहुं । ता अन्नदो गमिस्सं ति । साहु अमच्चपुत्रकेहु । साहु । जं तहादुग्घटं पि घटिदं ग्येव तए सामिकज्जं । तथाहि, पियवयंसक्किवासुंदरीनंगमविघटणकरे चान्दक्खचक्खट्टिकुलदेवदमाराहिंतिपं देविं रज्जसिरिं मुणिय भविदव्वदा नाम नियपणइणी भणिदव्वगहीदत्थां कहुय मुक्का पच्छन्नं देवदापुट्टिनाए । सा उय समए जहुत्तं देविं भणिस्सदि त्ति इमिणा उवाएण मिदं ग्येयं समोदिदं नि तक्केमि । (पुनर्विश्रम्य) अहो ! देवीए दिट्ठाणुसयत्तणं । जं तथा पियवयस्सेज अणुणिज्जन्ती वि न पसन्ना । अधवा—

हिययाइँ हयासाणां नियंविणीणं न तुंनि सउयाइँ ।

सहवासिस्तनगसर्गोत्तट्ठिणत्तदोसेण ॥

जदि वा वरं देवी । मा दासीए धीदा गइदा रौद्रता ।

(२) कथं एसां अज्जट्ठित्तवसायो । (आहूय) उयसप्पामि । (उपरुत्य) अज्ज ! पणमासि ।

विदूषकः—(१) सत्यि भोदीए ।

रौद्रता—(२) अज्ज ! किं पि पुच्छामि । जदि नादिरहस्सं ता कधेसु ।

विदूषकः—(३) भोदी वीसत्थं पुच्छ ।

रौद्रता—(४) किं नु सच्चित्तु व्व अज्ज अज्जो लखीयदि ? ।

विदूषकः—(सनिवेदं) (५) भोदी ! कथं न सच्चित्तो भविस्सं ? । जं

दाणि मे पियवयस्सो अदीवदुक्खिदो वट्ठदि ।

रौद्रता—(६) अज्ज किं तीए अहिणवकन्नगाए कदे उत्तम्मदि भट्ठा ? ।

विदूषकः—(सभयं) (७) नहि नहि ।

रौद्रता—(८) ता किमन्नं दुक्खकारणं भट्ठिणो ? ।

विदूषकः—(९) रुद्धे ! देवीअपसादो ग्येव ।

रौद्रता—(१०) अज्ज ! जदि एवं ता मा उत्तम्म । जदो सव्वं पि

साहु संपन्नं संपदि ।

विदूषकः—(स्वगतं) (११) दिट्ठिया फलिदममच्चनीदिलदाए । (प्रकाशं)

भोदी कधेसु किं चिय संवुत्तं ? ।

(१) स्वस्ति भवत्यै ।

(२) आर्य ! किमपि पृच्छामि । यदि नातिरहस्यं तत्कथय ।

(३) भवती विश्वस्त पृच्छ ।

(४) किं नु सचिन्त इवाय आर्यो लक्ष्यते ? ।

(५) भवति ! कथं न सचिन्तो भवामि ? । यदिदानीं मम प्रियवयस्योऽनीवदु खितो वर्तते ।

(६) आर्य ! किं तस्या अभिनवकन्ययाः कुते उत्ताम्यनि भर्ता ? ।

(७) नहि नहि ।

(८) ततः किमन्यद् दुःखकारणं भर्तुः ? ।

(९) रौद्रते ! देव्यप्रसाद एव ।

(१०) आर्य ! यदेवं तत्र मा उत्ताम्य । यतः सर्वमपि साधु संपन्नं संप्रति ।

(११) दिष्ट्या फलितममात्यनीतिलक्ष्यता । भवती कथयतु किं गच्छ सगृहम् ? ।

५३.]

रौद्रता—(१) अज्ज ! एदं कधीयदि । अज्ज किल कुलदेवदं भयवदिं
पूइहुं गदा भट्ठिणी ।

विदूषकः—(सावहित्थं) (२) कुदो वि देवदाराधनं करेदि देवि त्ति,
अत्थि जणप्पवादो ।

रौद्रता—(३) विसेसपूओवयारपुब्बयं थुणिय उवजाचिदां णं भट्ठिणीए
भयवदी । जधा, जा एसा अज्जउत्तस्स अहिणववल्लहा इत्थिगां अत्थि सा
भयवदि ! तुह प्पभावादो दुब्भगा भोदु त्ति ।

विदूषकः—(सविमर्शं)

(४) कुसलाउ वि कुलजाउ वि दढधम्माओ वि दड्डुमहिलाओ ।
खिज्जंति सवित्तिजणे पावं परिचित्तयंतीओ ॥ २ ॥

रौद्रता—(५) इत्थंतरे सहस त्ति भयवदीए पदिकिदीदो समुट्ठिदा
कुडक्खरा मधुरगंभीरा भारदी । जधा—
वच्छे ! मंतसु मा इमं नहि तुमं जाणासि जं वेरिणं
मोहं तीई करग्गहेण ह्णिही हेलाइ ते वल्लहो ।
ता गंतूण सैयं विवेयनिवइं पत्थेसु निस्संसयं
तं कन्नारयणं च गुज्जरधराधीसस्स संजोयंसु ॥ ३ ॥

(१) आर्य ! एतत्कथ्यते । अद्य किल कुलदेवता भगवती पूजितुं गता भट्टिनी ।

(२) कुतोऽपि देवताराधनं करोति देवीत्यस्मि जनप्रवादः ।

(३) विशेषपूजोपचारपूर्वकं स्तुत्वोपयाचिता खलु भट्टिन्या भगवती । यथा, या एसा आर्य-
पुत्रस्याभिनववल्लभा स्त्री अस्ति सा भगवति ! तव प्रभावतो दुर्भगा भवत्विति ।

(४) कुशला अपि कुलजा अपि दृढधर्मा अपि दृढमहिलाः ।
खिद्यन्ति सपत्नीजने पाप परिचिन्तयन्त्यः ॥

(५) अत्रान्तरे सहसेति भगवत्याः प्रतिकृतितः समुत्थिता स्फुटाक्षरा मधुरगम्भीरा
भारती । यथा—

वत्से ! मन्त्रयस्व मेदं नहि त्वं जानासि यद्वैरिणं
मोहं तस्याः क्रमहेण हनिष्यति हेलया तव वल्लभः ।

ततो गत्वा स्वयं विवेकानुपतिं प्रार्थय निस्संशयं
तत्कन्यारत्नं च गुर्जरधराधीशस्य संयोजय ।

१ A & C 'दा भ' २ B & C 'का' ३ B & C 'दीप' ४ B & C तीए ५ B & C
सं. ६ B & C जड.

अवि य—

सा संनिदेविनण्या दाणपेडागाड मन्तिभगिणीए ।

धूया तुमं ति ता पुत्ति ! मच्छरो को णु भगिणिजणे ? ॥ ४ ॥

विदूषकः—(सान्तर्हासं) (?) अहो ! सरसो कथानिवेशो । तदो किं पडिवन्नं देवीए ? ।

रौद्रता—(२) किमन्नं भोदि ? णं सिरसा पडिच्छिदं भगवदीसासणं ।

विदूषकः—(सहर्षं) (३) दिट्ठिया खुत्ताकरालिदो चिरादो लभिस्सदि अज्ज विवाहजन्ने जहिच्छिदं ललिदसहाववंभणो पोयणं । (इत्युत्थानं नृत्यति ।)

रौद्रता—(४) अज्ज ! अज्जवि सविलंबुं व्व विवाहजन्ने ।

विदूषकः—(सविपादं) (५) कथं चिय ? ।

रौद्रता—(६) जदो भट्ठिणीए गडुय संबंधपयडणपुव्वयं सप्पणयं पत्थिदो विवेयपत्थिवो किवासुंदरिं ।

विदूषकः—(साशंकं) (७) ता किं न पडिवादिदा तेण तण्या देवीए ? ।

अपि च—

सा शान्तिदेवीतनया दानपताकायाः शान्तिभगिन्याः ।

दुहिता त्वमिति ततः पुत्रि ! मत्सरः को नु भगिनीजने ? ॥

(१) अहो ! सरसः कथानिवेशः । ततः किं प्रतिपन्नं देव्या ? ।

(२) किमन्यद्भवति ? खलु शिरसा प्रतीष्टं भगवतीशासनम् ।

(३) दिष्टा क्षुधाकरालितश्चिरालप्स्यतेऽद्य विवाह्यज्ञे यथेष्टं ललितस्वभावव्राह्मणो भोजनम् ।

(४) आर्य ! अद्यापि सविलम्ब इव विवाह्यज्ञः ।

(५) कथं खलु ? ।

(६) यतो भट्टिन्या गत्वा संबन्धप्रकटनपूर्वकं सप्रणयं पार्थितो विवेकपार्थिवः कृपासुन्दरीम् ।

(७) ततः किं न प्रतिपादिता तेन तनया देव्यै ? ।

रौद्रता—(१) अज्ज ! भगवदीपूओवगरणाइं आणेदुमाणत्तस्मिं भट्टिणीं ।

विदूषकः—(२) रुद्धे संपाडेसु देवीसासणं । अहं पि इमिणा वुत्तंतेण निव्ववेमि पियवस्सं ।

(इति निष्क्रान्तौ ।)

प्रवेशकः ।

(ततः प्रविशति विरहावस्था नाटयन्नासनस्थो राजा ।)

राजा—(कृपासुन्दरीमनुसंधाय सवहुमानं)

भद्रं तस्य तपोवनस्य सुतनुः प्राग्यत्र दृष्टा मया
यस्मिंश्चानुसृता प्रिया ननु तदुद्यानं चिरं नन्दतु ।
तस्मै स्वस्ति महीरुहाय सुदती यत्रालपन्ती श्रुता
वाला यत्र बलात्करेण विधृता तस्यै नमो भूमये ॥ ७ ॥

किञ्च—

सा वाचि सा च हृदि सा पथि सा च धाम्नि
सा व्योम्नि सा पथसि सा भुवि सा च दिक्षु ।
स्वप्नेऽपि सा शशिमुखी परिवर्तते मे
किं वापरैरजनि तन्मयमेव विश्वम् ॥ ८ ॥

(विमृश्य च) अहो ! नु कथमद्य रहस्यकार्यसचिवः सोऽपि नालोक्यते
कुतोऽपि ललितस्वभावः ? ।

(ततः प्रविशति विदूषकः ।)

विदूषकः—(राजानमवलोक्य) (३) एसो पियवयस्सो किवासुंदरीकि
रहसंधुक्किदं देवीअपसादसंवंधसंवड्ढिदं ह्दिदयसंतावमुव्वहंतो पुरो ज्जेव । त
उवसप्पिय इमिणा अमच्चपवंचेण निव्ववेमि । (इत्युपसर्पति ।)

राजा—(दृष्ट्वा सहर्षं) कथं प्राप्त एव वयस्यः ।

(१) आर्य ! भगवतीपूजोपकरणान्यानेतुमाज्ञप्तास्मि भट्टिन्या ।

(२) रौद्रते ! संपादय देवीशासनम् । अहमप्यनेन वृत्तान्तेन निर्वपामि प्रियवयस्यम् ।

(३) एष प्रियवयस्यः कृपासुन्दरीविरहसंधुक्षितं देव्यप्रसादसंवन्धसंवर्धितं हृदयसंताप
द्रव्यं पुर एव । तव उपसर्पनेनामात्यप्रपञ्चेन निर्वपामि ।

विदूषकः—(१) जयदु जयदु पियवयस्सो ।

राजा—इदमासनमास्यताम् ।

(विदूषकस्तथा करोति ।)

राजा—सखे ! हृष्ट इव दृश्यसे ।

विदूषकः—(२) भो ! दिट्ठिया वड्सि विवेयदुहिदालामेण ।

राजा—(निःश्वस्य) वयस्य ! देव्यां प्रतिकूलायां कुत एतत् ? ।

विदूषकः—(३) भो ! देवी छेय सब्बं संपाटिस्सदि ।

राजा—(सवितर्कं) कथमिव ? ।

(विदूषको राज्ञः कर्णे एवमेव ।)

राजा—(सोल्लसं) अहो ! मन्त्रिणस्तृणीकुनवृहस्पतिप्रतिभाविदाम-
स्य सर्वतोमुखी शेमुपी । तथाहि—

कुर्वाणोऽनुनयं न नाम गणितः कोपावयाहं नदा

त्यक्त्वा मामदया च पादपतितं या तर्जयन्ती गता ।

सायास्यत्सहसा प्रकृत्यसहना देवी प्रसन्ति कर्त्तुं ?

मन्त्री नीतिभिर्मां नितान्तनिपुणो व्यापारविषयज्ञ येत् ॥ ९ ॥

अपि च—

देव्या दिव्यवचःप्रपञ्चविधिना व्यप्यापि कोपानतः-

स्तस्या एव मुख्यादिवेकस्तुतिः पुत्रासंवायाच्यत ।

तस्मादेव पणक्रमः प्रकटितस्तत्पूरणे प्रेरितो

युक्त्याहं तदनेन मत्प्रियकृते किं किं न दिश्येदित्तम् ॥ १० ॥

विदूषकः—(४) भो ! अनजनीदिरहस्सं निपुणो पुणो परावनेमि । । प
कदाह कोइ इमं सुणिण देवीण कटिडज ता पन्निपणणं कुत्ताण दामदिद हेउवा ।

(१) जयदु जयदु पियवयस्यः ।

(२) भो ! दिष्टा वर्धते विवे । दुहितुपानेन ।

(३) भो ! इत्येव सर्वं संपादयिष्यति ।

(४) भो ! अमात्यतोतिरहस्यं किं पुनः पुनः प्रकटयते ॥ । तत्तु तत्तु विदेव्ये ।
देव्ये एवमेव जतो कोपवचः प्रकृत्या जायते ॥ ।

राजा—एवमेतत् ।

(नेपथ्ये नूपुरध्वनिः ।)

राजा—(विलोक्य) कथं देव्याः पादपद्मोपजीविनी व्यवस्था ? ।

(ततः प्रविशति व्यवस्था ।)

व्यवस्था—(१) आणत्त म्हि भट्टिणीए । जधा, वच्छे ! इमं पत्तयं गडुय अज्जउत्तस्स उवणेसु । इमं इमं च विन्नवेसु त्ति । ता कत्थ दाणि भट्टिणा भोदव्वं ? । (किञ्चित्परिक्रम्य) एसो भट्टा अज्जललिदसभावडुदीओ चिट्ठदि त्ति । (उपसृत्य) जयडु जयडु भट्टा । एदं भट्टिणीए पेसिदं त्ति । (पत्रकुमुपनयति ।)

राजा—(सादरं गृहीत्वा वाचयति ।)

तह अणुणयं कुणंतो गणिओ न डु नाह ! जं सि माणेण ।

मह निग्घिणाइ ईक्कं तं अविणयविलसियं खमसु ॥ ?? ॥

अवि य, जं वचत्था विन्नवेदि तमवस्समविद्यप्पमविलवं च अज्जउत्तेण संपाडिदव्वं त्ति । (द्वित्रिर्वाचयित्वा सरभसं) अहो ! देव्या महानुभावत्वं यत्तथा-प्रकुपितापि पुनः प्राकृतीं प्रकृतिमापन्नेति ।

विदूषकः—(अपवार्यं) (२) णं भण, अहो ! अमवस्स कवडनाडयसुत्त-धारत्तणं जमेवं देवी अदिसंधिद त्ति ।

राजा—व्यवस्थे ! निर्धारितो लेखार्थस्तदिदानीं वाचिकं श्रोतुमिच्छामि ।

व्यवस्था—(३) भट्टा ! भट्टिणी विन्नवेदि ।

(१) आज्ञप्तास्मि भट्टिन्या । यथा, वत्से ! इदं पत्रकं गत्वार्थपुत्रसोपनय । इदमिदं च विज्ञपयेति । ततः कुत्रेदानीं भर्ता भवितव्यम् ? । एष भर्ताद्य ललितस्वभाव द्वितीयस्तिष्ठतीति । जयतु जयतु भर्ता । एतद्भट्टिन्या प्रेषितमिति ।

तथानुनयं कुर्वन् गणितो न खलु नाथ ! यदसि मानेन ।

मम निर्घृणाया एकं तद्विनयविलसितं क्षमस्व ॥

अपि च, यद्व्यवस्था विज्ञपयति तद्वक्ष्यमविलक्ष्यमविलक्ष्यं चार्थपुत्रेण संपादयितव्यमिति ।

(२) ननु भण, अहो ! अमात्यस्य कपटनाटकसूत्रवारखं यदेवं देव्यतिसंवितेति ।

(३) भर्तः ! भट्टिनी विज्ञपयति ।